Dagboek voor mijne vrouwelijke landgenooten

Tweede deel

Petronella Moens

bron
Petronella Moens, *Dagboek voor mijne vrouwelijke landgenooten*. Ten Brink & De Vries, Amsterdam 1831

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/moen006dagb02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

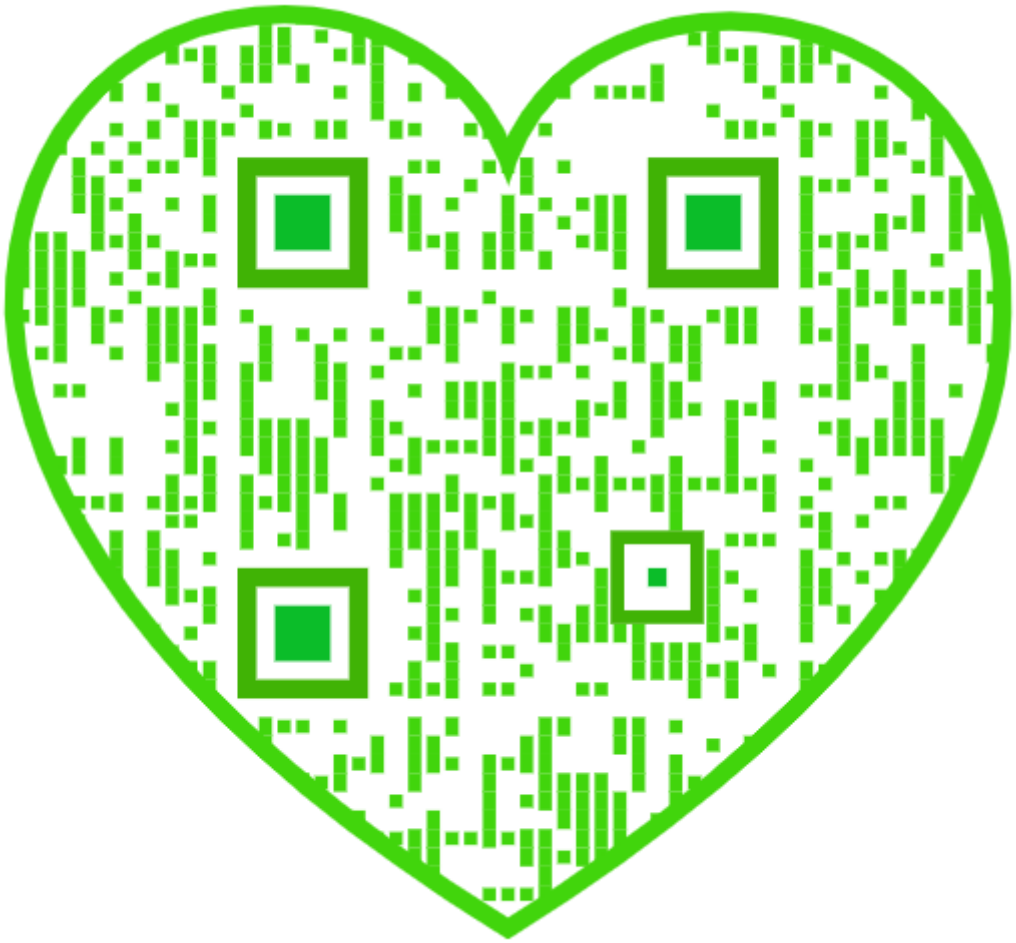

Voorberigt.

Nu omtrent vijf jaren geleden, wijdde ik aan mijne vrouwelijke Landgenooten eene mijner lettervruchten, die ik met den naam van Dagboek *bestempelde; niet omdat ik het als een geschrift beschouwde, dat wij doorgaans onder den naam van Dagboek kennen, en dat de geheime getuige is of zijn moet van onze meestal voor het oog der wereld verborgene gevoelens en neigingen, van onze struikelingen en vorderingen op den weg der zelfvolmaking, van onzen strijd tegen zinnelijkheid en gebreken, zoo wel als van onze kleine of groote zegepraal op dezelve. Neen, het Dagboek, dat ik mijne vrouwelijke Landgenooten aanbood, was slechts eene verzameling van overdenkingen, van brieven en verhalen, waartoe eenige afzonderlijke dagen mij aanleiding gaven; en door welker mededeeling ik eenig nut hoopte te stichten, of eenig zedelijk genoegen in het hart mijner zusterlijke Landgenooten te verspreiden. En ik genoot dan ook de streelende belooning, dat dit mijn werk over het algemeen met welgevallen werd ontvangen. En het is dat gunstig onthaal, waardoor zoo wel de geachte uitgevers, als ik zelve aangemoedigd zijn geworden, om (ondanks de ongun-*

stige omstandigheden des tijds, die op den boekhandel, ja zelfs op den algemeenen leeslust zulk een' treurigen invloed uitoefenen) een tweede geschrift van denzelfden aard als het vorige, onder den naam van Dagboek, (of zoo men wil het tweede deel daarvan,) mijne zusterlijke Landgenooten op nieuw aan te bieden. Even als in het vorige werk, gaven verschillende dagen mij aanleiding, om, nu eens het gevoel van mijn hart (het zij bij een' terugblik op het verledene, of bij een ernstig nadenken over hetgeen mij omringde) uit te storten, dan eens door een verdicht of op waarheid gegrond verhaal de geestverheffende schoonheid der deugd, en het onwankelbaar geluk, dat zij in alle omstandigheden des levens aanbiedt, te doen opmerken, in tegenoverstelling van den afkeer, dien de ondeugd het onvervalschte gevoel van den mensch inboezemt, en de wrange vruchten, die zij op haar schijnbaar bloemrijk pad doet inoogsten. Mijne zusterlijke vriendinnen, vinden in dit boek, even gelijk in het vorige, den vrijen loop mijner gedachten (over onderscheidene onderwerpen, uitgedrukt), juist zoo, als die door de stemming van mijn gemoed op de verschillende dagen, die ik ter vervaardiging van dit boek uitkoos, werd bestuurd. Doch welk verschil zij ook in onderwerpen of wijze van voordragt mogen aantreffen, liefde voor mijne natuurgenooten, onbegrensde zucht om hun waarachtig belang te

bevorderen, zullen zij voorzeker in alles wat ik opstelde, ondanks alle gebreken zien doorstralen. Mijn eigen gevoel verzekert mij, dat ik dit mag vertrouwen. En elk wie zich zonder deze zelfde drijfveren tot letterarbeid begeeft, (hij moge door uitgebreide kennis en geleerdheid zijnen roem verstigen) nimmer toch kan hij de edelste zelfvoldoening, die uit belangelooze liefde voor anderen voortvloeit, genieten. En mist hij zijn doel? zwaait men hem geen' wierook des lofs toe? of zelfs miskent men zijne kunde, en doet men hem wezenlijk onregt door de waarde van zijn' arbeid te ontkennen? nimmer kan hij dan dien troost, die bevrediging voor zich zelven vinden, die de schrijvende menschenvriend of vriendin, (wat ook het lot van hunnen arbeid zijn moge), in het doel dat zij zich voorstelden, vinden. Ik durf dan ook gerust het lot, hetwelk mijn werk te beurt zal vallen, verwachten, schoon ik hoop en wensch (dit toch is natuurlijk) dat het meer of min bereiken van mijn doel, mijnen arbeid moge bekroonen, en dat de uitgevers zich niet zullen behoeven te beklagen over de uitgaaf van een werk, dat in geene betrekking staat met de gebeurtenissen van den tegenwoordigen tijd. Onder, of in den stroom toch van werken en werkjes van den dag (gelijk men zegt), werkjes die met regt, zoo veel bekommerden en nieuwsgierigen bezig houden, zal hoop ik deze mijne lettervrucht niet geheel

wegzinken. Meer heb ik van of over dit Dagboek niet te zeggen. Het vignet dat het vorig deel versiert, had ik zelve gekozen, mij dacht eene vrouw, die in weêrwil van den sluijer die hare oogen bedekt, naar zedelijk licht haakt en dat licht ook voor anderen poogt te verspreiden, was geen ongeschikt zinnebeeld van den toestand waarin ik mij bevind. Voor het tweede deel dat ik heden aanbiede, dacht ik geen vignet te plaatsen, omdat ik naauwelijks aan iets durfde denken in deze dagen der noodige spaarzaamheid, dat het boek eenigzins in prijs moest verhoogen. Doch de vriendelijke uitgevers verrasten mij met een keurig geteekend en gegraveerd sieraad voor mijn Dagboek. De vinding behoort geheel aan deze mijne achtingwaardige vrienden; hunne bemoedigende bedoeling versta ik duidelijk, ja voorzeker de Engel der bevrijding, zal eenmaal den sluijer wegnemen, en Gods heerlijke schepping, die zich in het hooger leven nog heerlijker dan hier, in deze oefenschool der menschheid, vertoont, zal voor mij open liggen. Ik dank hen voor deze vinding, en met den hartelijken wensch om hun bestendig heil, en dat van alle mijne Landgenooten, onderwerp ik ook ditmaal, deze mijne lettervrucht aan de beoordeeling van desbevoegden.

P. MOENS.

Utrecht, Julij 1831

Een winterdag. De schipbreukelingen.

Twaalfmaal was de dag reeds op en ook weer ondergegaan, sinds onze landgenooten over het algemeen elkander hadden geluk gewenscht met den aanvang van een' nieuwen jaarkring, toen op een der kleine noordwaarts gelegene vaderlandsche eilanden, het aan oude gewoonten en zeden gehechte huisgezin van WIBO JELSMA, volgens de tijdrekening van JULIUS CESAR eerst bij het aanbreken van den 13den morgen van Louwmaand, den eersten dag van het jaar, vol stille Godsvrucht en dankbare liefde vierde.

WIBO had van zijne vroege jeugd af, de zee bevaren; reeds als een spelende knaap vergezelde hij zijn' braven en in de zeevaart bedrevenen vader op menigen togt; doch vijftien jaren oud zijnde, [l]eed hij, uit *Noorwegen* terugkeerende, schipbreuk, waarbij verscheidene zijner togtgenooten jammerlijk omkwamen, en onder dezen ook de wakkere Scheepskapitein, de vader van den jeugdigen WIBO. Het schip (na door een' woedenden storm roer en masteloos geworden te zijn) werd tegen een rotsig strand geslingerd, de jonge WIBO had zich op last en bede van

zijn' vader, reeds bij den eersten stoot van het wrak, met allen, die zwemmen konden, in zee geworpen; en met de branding lang worstelend, waren deze allen gelukkig aan het strand gekomen. De bewoners van het eiland, boden den schipbreukelingen den liefderijksten bijstand, doch om zich met eene boot naar het zinkende wrak te begeven, hiertoe, verklaarden zij, was geene mogelijkheid. De jonge WIBO was radeloos, hij weigerde zelfs de geringste verzorging, maar hij stond aan het uiterste van den oever met druipende haren en kleederen, de armen werktuigelijk naar het wrak uitgestrekt, en bedekt met het schuim der hem omspoelende golven. Mijn vader! mijn vader! (gilde de knaap) doch zijne stem verloor zich in het geruisch van storm en baren. Eindelijk zag hij het wrak geheel uit elkander geslagen, nu wierp hij zich in zee, zwom op nieuw door de branding, en een drijvend stuk hout, waaraan zijn vader zich nog scheen vast te houden, ontmoetende, greep hij den man bij de haren, deze liet nu het stuk hout los, spande al zijne krachten in, om, door WIBO zoo veel mogelijk geholpen, voort te zwemmen, WIBO'S krachten bezweken nu in de branding, doch daar de vloed de baren naar het strand rolde, werden de beide magtelooze zwemmers op het strand geworpen. WIBO scheen eerst geheel bewusteloos, doch na weinige oogenblikken tot zich zelven komende, riep hij, met oogen, waarin het vuur der verrukking glinsterde, God zij gedankt, ik heb mijn' vader gered; arme ouderlievende knaap, ach! hij had niet zijn' vader, maar een' der stuurlieden met zoo veel levensgevaar aan

den dood ontrukt. De geredde was de zoon van den getrouwsten vriend, dien WIBO'S vader immer gehad had, een jongeling omtrent 24 jaren oud; hij wilde den bijna wanhopenden WIBO omhelzen, doch de knaap stiet hem van zich, wrong de handen, en rukte zich vol wanhoop de blonde lokken uit het hoofd. Ik heb geen misbruik gemaakt van uwe aangebodene hulp ten koste van het leven uws vaders (sprak de brave EGBERT), neen WIBO! uw vader zag u naauwelijks het wrak ontzwemmen, of eene stortzee rukte hem van het wrak, en noch ik, noch mijne lotgenooten hebben hem wedergezien; toen gij mij aangreept, had ik alle hoop op behoud reeds opgegeven, ik was de laatste, die nog op het drijvend stuk hout, waaraan ik mij vast hield, nu eens naar de afgrond, en dan weer tot aan het woelend zwerk, werd geslingerd. Uwe hulp redde mij toen mijn jongste oogenblik scheen gekomen te zijn, van een' gewissen dood; ach stoot mij niet van u, WIBO! God zelf zond u tot mijne redding, en heeft ons beiden behouden, gij hebt niet slechts mij, maar ook mijn' sinds jaren lang kranken vader, die door smart over mijn' dood gestorven zoude zijn, het leven behouden. WIBO! mijn broeder! ach haat mij niet omdat God mij door uwe hulp gered heeft; mijn vader weet gij is goed, en niet arm, hij zal voor u, voor uwe bedroefde moeder, en hulpelooze zusters zorgen, dit weet ik. Lang duurde het, eer WIBO zich aan het zien van EGBERT kon gewennen, doch de dankbaarheid, de broederlijke liefde, en de verstandige troostrede-

nen van den jongeling, hadden in het eind, het hart van den ouderlievenden knaap gewonnen, en met al het vuur der jeugd werd het heilig verbond der vriendschap voor altijd gesloten. Ook had EGBERT niet te veel aan zijnen jongen vriend beloofd, want naauwelijks waren de schipbreukelingen op hunnen geboortegrond teruggekeerd, of de kranke vader van EGBERT (die den dood van zijnen boezemvriend hartelijk betreurde) nam de weduwe en de kinderen, liefderijk in zijne bescherming. Vooral werd WIBO met eene soort van geestdrift door hem bemind, hij liet hem zorgvuldig in de noodigste kundigheden onderwijzen, en WIBO (die den schoonsten aanleg van de Natuur, of liever van de Vader der menschen ontvangen had) beantwoordde op de voortreffelijkste wijze aan de bedoeling van zijnen vaderlijken vriend, die hem niet slechts tot een kundig zeeman, maar ook tot een weldenkend Christen wenschte te vormen. Het is niet genoeg (sprak de brave man menigwerf tot zijn' zoon en WIBO, die hij beide zijne kinderen noemde) het is niet genoeg, dat een zeeman in alles wat tot het bebouwen der zee behoort, bedreven zij, om ook reeds in dit leven waar geluk te kunnen genieten; zeevaartkunde is voorzeker de eerste noodzakelijkheid voor elk die eenmaal hoopt een schip te besturen, maar waarom zouden onze zeelieden zich ook niet met andere kundigheden mogen verrijken? zij hebben toch niet zonder eenige verpoozing tot hunnen dood toe het roer in handen, en het kompas benevens de zeekaarten voor oogen, en wat kan of zal hen gedurende dien tijd, waarin zij niets tot de reis behoorende, te ver-

rigten hebben, bezig houden? wat zal hen aan wal zijnde op eene betamelijke wijze vermaken? en, wanneer eens de zeeman oud en afgeleefd, geen scheepsboord meer beklimmen kan, hoe treurig moet zich dan de ouderdom aan hem niet doen gevoelen, wanneer hoofd en hart ledig zijn, wanneer zelf-verveling hem al het mogelijke doet uitdenken om de slepende uren te dooden, ach! hem tot dronkenschap de toevlugt doet nemen, en zoo zijn ligchamelijk gestel verwoest; want zelfverveling is eene krankheid, die zoo wel de geestkracht, als de kracht der zenuwen en der spieren verteert. Gelukkig, voegde hij daar dan bij, worden op ons eiland, de kinderen heden door eenen verstandigen leermeester onderwezen, in aardrijkskunde, geschiedkunde, en boven alles in de natuurkunde, die het zedelijk gevoel en het verstand van den mensch, tot Hem, die hemel aarde en zee, ja die al het geschapene zoo heerlijk heeft voorgebragt en zoo getrouw in stand houdt, opheft. Zulk een onderwijs (vervolgde dan EGBERTS vader) zal onze zeelieden voorzeker tot veel gelukkiger en waardiger menschen vormen; want zij zullen niet langer als bloote werktuigen den Oceaan bebouwen, of den stand van zon en starren leeren meten, maar zij zullen integendeel Gods grootheid, wijsheid en liefde, in zee en stroomen, zoo wel als in de bewoners derzelven leeren opmerken, zij zullen den loop der groote hemelsche ligchamen en derzelver invloed op aarde en water, met stillen eerbied voor God bewonderen, ja - met eerbied voor God, die de zon zoo vormde, en de loopbaan der aarde zoo plaatste, dat dag en nacht gedurig af-

wisselen, zoo wel als de jaargetijden. Ja met eerbied voor God, die de aarde met een kleed van licht en dampen omtoog, met dampen, die ten spiegel strekken aan tallooze zonnen, die in de metelooze ruimte van het heelal voorzeker tot nut van millioenen genietende wezens glinsteren.

Het beoefenen der natuurkunde zal onze zeelieden (waaronder vele weleer gedachteloos de maan, die in zulk een onbegrijpelijk verband met het op- en afvloeijen der zee staat, beschouwden, en zelfs haren loop niet wisten te berekenen) de beoefening der natuurkunde zeg ik, zal beter onderrigte zeelieden, telkens de maan, wanneer zij haar schijnsel over land en water verspreidt, als eene vriendelijk schitterende getuige van Gods goedheid en wijsheid, leeren begroeten, en hoe veel vertrouwen (zoo sprak de kranke zeeman vaak als in eene soort van verrukking) hoeveel vertrouwen op God, mijne kinderen! moet dit alles den zeelieden niet inboezemen, wanneer zij zich in bangen nood bevinden, wanneer alle menschelijke hulp te kort schiet, en zij zich aan de woede van stormen en golven zien ter prooi gegeven; ook in die oogenblikken kunnen zij zich in leven en sterven gerust verlaten op een liefderijk God, wiens almagt de geheele natuur draagt, wiens wijsheid elke beweging van water en lucht regelt, en wiens volmaakte liefde niets toe kan laten, dan dat tot heil van zijne schepselen, vooral tot waarachtig geluk van elk redelijk wezen, dat hem eerbiedigt, en door het betrachten van heilige pligten dankbare liefde betoont, moet medewerken. Door zulk eenen weldenkenden vader-

lijken vriend opgevoed, was WIBO een verlicht Christen, een ijverig en verstandig zeeman, en een in alle opzigten braaf echtgenoot en vader geworden. FENNA, de zuster van EGBERT, was in den bloei der jeugd met hem door den huwelijksband vereenigd, en het, elkander hartelijk liefhebbend, paar gevoelde zich bij de eenvoudigste leefwijze, hoogste gelukkig, de moeder van WIBO was door de teedere zorg en liefde harer kinderen over het gemis van haren braven echtgenoot getroost; de late avondstond van haar leven was kalm en door menige stille vreugd verhelderd, hare beide dochters waren gehuwd; en omringd door kinderen en kleinkinderen gaf zij (met den lach der vaste hoop op het verbleekt gelaat, en met een vertrouwend gebed om zegen voor haar kroost op hare verstijvende lippen) den jongsten snik. Het huwelijk van WIBO en FENNA was met twee zonen en eene dochter bekroond; doch voor de brave lieden was ook de weg des levens op verre na niet altijd met bloemen bestrooid; neen, hunne liefde en hun vertrouwen op God werden op de zwaarste proeven gesteld. Hun oudste zoon werd in de dagen der diepste vernedering van ons Vaderland, van het ouderlijk hart gescheurd, en met legerbenden van Frankrijks overweldiger naar vreemde landen weggevoerd, om zich tegen volken, die zijn Vaderland een goed hart toedroegen, dood te strijden; meer dan eenmaal hadden de ouders brieven van hunnen geliefden SICCO ontvangen, doch nadat duizenden van het Fransche leger in *Rusland* hun graf vonden, ontving WIBO geen berigt meer van zijn' zoon, wiens dood hij dan

ook benevens zijne geliefde FENNA met heete tranen beweende. De scheepvaart, die door de zucht naar overheersching zoo jammerlijk gekluisterd was, had de welvaart der eilanders en daaronder ook die van WIBO geheel doen wegkwijnen, daar kwam nog bij, dat de overgeblevene zoon van WIBO en FENNA, toen deze moedige knaap, een' armen visscher, wiens boot omgeslagen was, wilde redden, jammerlijk verdronk, terwijl zijne zuster, door schrik en droefheid in eene uitterende ziekte verviel en na een jaar lang veel geleden te hebben, in de armen harer moeder de eeuwigheid insluimerde. De bedrukte ouders hadden niets gespaard om hun dierbaar kind geneeskundige hulp te doen genieten, en daar volstrekt niets meer werd gewonnen, gevoelden zij van dag tot dag, meer het grievende der armoede, want alles scheen zich te vereenigen om hun schade toe te brengen. De kleine, maar voor hunnen stand redelijk groote som, die FENNA ten huwelijk had gebragt, was aan een eerlijk koopman te *H.* toevertrouwd, doch deze man was door de tijdsomstandigheden van alles beroofd geworden, en hij was van verdriet gestorven. Zoo vlood het eene jaar na het andere voor de arme en kinderlooze ouders voorbij; toch gevoelden zij zich niet geheel ongelukkig, neen, zij hadden elkander hartelijk lief; met Christelijke onderwerping droegen zij hun lot, in de vaste verzekering, dat indien aardsche voorspoed nuttig voor hen geweest ware, zij dien ook gewis zouden genoten hebben. Het is waar, nadat *Nederland* het juk der dwingelandij had verbroken, en door een' vaderlijken vorst werd be-

stuurd, vertoonde zich wel weer eenig leven in de zoo lang bezwekene zeevaart, doch WIBO had gedurende de jaren der onderdrukking, zijn schip (dat in de haven lag te verteren) voor een' spotprijs moeten verkoopen, en hij kon dus ook nu, niets doen, dan weleens tot hulp van een' ander medevaren. Van zulk eene reis was dan ook WIBO een paar dagen voor hij den nieuwjaarsdag vierde, teruggekeerd, en deze nieuwjaarsdag was voor hem en zijne FENNA een dubbele feestdag, want op dien dag waren zes en dertig jaren verdwenen sinds WIBO en FENNA in den blijden lentetijd des levens, den eed der trouw plegtig in Gods tempel hadden afgelegd. Het beminnende paar had sinds dien tijd op elken nieuwjaarsdag ook het verjaren van den voor hen zoo zaligen bruiloftsdag dankend gevierd; arm in arm gestrengeld knielden zij dan in hun klein afgezonderd rustvertrek, en dankten met geheel hun hart, God, die hen aan elkander had geschonken om elke vreugd op den weg des levens verdubbeld te genieten, om elken rampspoed met elkander te dragen, en om elkanders lijden door trouwhartige liefde te verzachten. Tranen der vreugd en des weemoeds vermengden zich dan, want zij dachten aan hun gestorven kroost, dat in de eerste blijde jaren des huwelijks op den verjarenden trouwdag zoo vrolijk om hen heen huppelde, en door schuldelooze liefkozingen hun aardsch geluk voltooide; maar dat nu, hun vooruit was gegaan in de gewesten der zaligheid. Daar toch zien wij onze kinderen weder, zuchtte dan WIBO, en drukte de weenende vrouw aan zijn hart. Ach ja! (ant-

woordde FENNA dan snikkend) God had ons de lievelingen gegeven, zijne wijze liefde heeft ons die weer ontnomen, maar slechts voor een' korten tijd, mijn WIBO! Maar de trouwhartige echtelingen dachten dan ook wel eens terug aan de welvaart, die van alle zijden in vroeger jaren hun tegenlachte, doch die nu zoo geheel voor hen verstorven scheen, en niets dan het uitzigt op een' kommervollen ouderdom achterliet, doch dan knelden zij elkander nog vaster in de armen, en verzekerden elkander eenstemmig, dat het beste, het edelste, dat zij ooit hadden bezeten, hun was overgebleven, teedere liefde voor elkander namelijk, en het onwankelbaar geloof aan de Voorzienigheid van God, den hemelschen Vader, die zijne kinderen wel beproeft, wel door lijden tot heerlijke zaligheid geleidt, maar hen nooit verlaat, nooit hun vertrouwen op zijne vaderlijke liefde beschaamt. Op deze zelfde wijze hadden WIBO en FENNA den winterdag, dien ik heden bedoel, denken te vieren, WIBO had het loon voor zijne gedane reis in den schoot zijner vrouw nedergelegd, ook zij had gedurende zijn afzijn door ijverig te spinnen, nog al iets verdiend, en met vergenoegde harten hadden zij besloten om ook nu, op den 13den (volgens hunne rekening den 1sten Januarij) met een paar goedhartige huisgezinnen uit hunne buurt, onder het ledigen van eene kruik goed gerstebier, en het eten van pannekoeken, den gelukkigen trouwdag te herdenken, en te gelijk het nieuw ingetreden jaar, als ware vrienden van God en

menschen, biddend om algemeen heil en zegen, aan te vangen. WIBO had wel in zijne jeugd van zijn' vriend EGBERT en diens vader, een duidelijk denkbeeld gekregen van de betere tijdrekening door Paus GREGORIUS ingevoerd, doch daar zijne vrienden en buren aan de oude gewoonte gehecht bleven, wilde de verstandige WIBO (die noch aan alles wat zijne voorvaderen deden en geloofde, stijfhoofdig gehecht was, noch blindelings alle nieuwigheden goedkeurde) zich gaarne naar de onschadelijke gewoonte zijner mede eilanders blijven schikken, de vordering in kennis en volksverlichting verheugde hem voorzeker, doch onschadelijke vooroordeelen of aangenomene begrippen met wortel en tak uit te rukken, en hierdoor in gevaar te zijn om de onderlinge eensgezindheid en het vertrouwen op zijnen menigwerf verstandig gegevenen raad te gelijk uit te rukken of te verdelgen, dit schrikte den goeden WIBO af. Ook begreep hij dat de genoegzaam ronde loopbaan der aarde om de zon, geen rustpunt voor dezelve aanwees, maar dat men in eenen zekeren zin, het eind en het begin van een jaar plaatsen kon waar men verkoos; schoon de goede orde, de algemeene vaststelling hiervan vorderde, en WIBO erkende ook voor zich zelven, dat de latere vaststelling van het eind des jaarkrings op den 31sten December, aan minder ongeregeldheden in het berekenen der tijden onderhevig is, dan die van vroegere eeuwen. De avond van den 12den Januarij was vreesselijk stormachtig, de bruisende golven bevracht met geweldige ijsschotsen, vloeiden ver over het kleine eiland, het stuivende schuim

vloog tot boven de hut van WIBO en FENNA, wier hart zich bekommerde over het lot van zeelieden, die welligt in die oogenblikken zonder eenige hoop op redding, tot God om ontferming smeekten. WIBO sloeg den Bijbel op, en las (door het waaijend vlammetje der kleine lamp toegelicht) het gevaar, waarin de leerlingen van JEZUS zich eenmaal dachten te bevinden, terwijl hun goddelijke meester met zijn volmaakt rein hart en zijnen met God vereenigden wil, eene kommerlooze rust genoot. Toen hij de woorden las, *Heer behoed ons, wij vergaan*, zuchtte FENNA, ach God weet hoe velen dit heden roepen, doch WIBO las voort, en de liefderijke vermaning van JEZUS aan zijne zwak geloovende vrienden, versterkte de beide oude lieden, ook het bestraffen van zee en storm door den Goddelijke, boezemde hun moed en vertrouwen in, want ook de hut wankelde door den storm, en de hoogstijgende vloed naderde; te middernacht scheen de storm een weinig bedaard, de oude lieden begaven zich ter rust, doch vroeg in den morgen werden zij gewekt door den donderende weergalm van noodschoten, en terwijl het nog donker was en hard waaide, plaste WIBO door eenige buren vergezeld door het schuimend water, dat den oever nog bedekte. Een vrij groot schip, dat zijne masten gekapt had, lag bijna geheel op zijde, en dreigde elk oogenblik te zullen verzinken, noodschoten werden niet meer gehoord, want men wierp de kanonnen over boord, om was het mogelijk het wrak nog te ligten; doch terwijl de eilanders het waagden om met sloepen in zee te steken, werd het reddelooze

schip op de zandbank geslingerd, en barstte. Een zielverscheurend angstgeschrei verhief zich, het was bijna niet mogelijk de zandbank te naderen, doch de braven, waaronder WIBO uitmuntte, ontzagen geen doodsgevaar, verscheiden schipbreukelingen verdronken, doch de meesten werden door de onversaagde eilanders gered. WIBO, die, toen al de overige boten weer aan het strand zochten te komen, nog met de golven bleef worstelen, om eene vrouw, die een kind in de armen geklemd hield, van een stuk hout, waaraan men haar had vastgebonden, los te maken en in zijnen boot te halen, keerde ook nog met vier andere schipbreukelingen gelukkig naar het eiland terug. Hij bragt zijnen kostbaren buit in de hut, de vier mannen, die hij gered had, waren verkleumd van koude, de jonge vrouw scheen levenloos, en was door het slingeren van het schip tegen de zankbank gewond, het kind toonde nog teekens van leven, het scheen tusschen de een en twee jaren oud, met moeite maakte men het uit de knellende armen der moeder los; FENNA, die al de brandstof, die zij bij elkander kon zamelen, op den haard had gelegd en aangestoken, poogde het kind aan hare borst en met haren adem te verwarmen, terwijl zij intusschen alle pogingen aanwendde om de jonge moeder op de beste wijze te verzorgen, waarin zij door een paar menschlievende buurvrouwen werd geholpen. Weenend door de schoonste gewaarwordingen, riep FENNA welhaast *God zij geloofd!* het kind leeft, o! zie! het opent de heldere blaauwe oogen, welk een schoon wicht! en tegelijk vernam

zij, dat het hart der jeugdige vrouw nog klopte. De vier geredde mannen waren intusschen met WIBO naar de overige schipbreukelingen gaan zien, FENNA verkwikte de smachtende lipjes van het kind met warm gemaakte melk, en legde het, in eene warmen deken gewikkeld op haar bed, om nu ook de herlevende vrouw alle mogelijke hulp toe te brengen, en de drie vriendinnen hadden het onbeschrijfbaar genoegen, om ook deze drenkeling weer te zien ademen, en de vriendelijke oogen te zien openen; met onbeschrijfbaren angst sloeg de geredde hare blikken om zich heen, FENNA verstond haar, vloog naar het bed en toonde haar het reeds weer vrolijk blozend kind, nu liet de verrukte moeder een' luiden vreugdekreet hooren, zij poogde hare nog krachtelooze armen uit te breiden om het kind te ontvangen, doch door aandoeningen overstelpt, zonk zij in den bewusteloozen toestand, waaruit men haar met zoo veel moeite en zorg had doen ontwaken, terug. FENNA spaarde niets om de ongelukkige vreemdeling te doen herleven; haar geheele voorraad, dien zij voor den bewusten feestdag had verzameld, was reeds aan de schipbreukelingen, die zich bij hare ook arme buren bevonden, uitgedeeld, en om versterkende middelen en heilzaam voedsel voor de allengs weer herlevende jonge vrouw te bezorgen, was het weinige geld, dat FENNA bezat, besteed, ook had zij volstrekt geene brandstof meer. WIBO hield zich nog altijd bezig in de hut van een' zijnder goede vrienden, met de schipbreukelingen, die door de geleende drooge kleederen aan te trekken, door zich bij een goed vuur

te warmen, en door het genot van spijs en drank (waarvoor de gulhartige eilanders gezamenlijk zorgden) zich weer volkomen hersteld gevoelden. De Kapitein van het schip, dat van *Riga* naar *Holland* bestemd was, bevond zich ook onder de geredden, doch hij had met nog twee andere schepelingen het reeds zinkend wrak niet willen verlaten, zoo lang nog een gedeelte van hetzelve bestond, ten laatste van allen was hij door een' eilander, die zich met eenen kleine boot in zee waagde, naar de zandbank, waar op de drie zeelieden van de gezonken kiel waren gesprongen, in het uiterste gevaar, aan den verschrikkelijksten dood ontrukt; de trouwhartige zeeman, die met zoo veel gevaar hen redde en aan land bragt, verkwikte hen ook gastvrij in zijne woning, de Kapitein had een' rijkelijk met goud voorzienen riem om het lijf, en wilde zijnen redder overvloedig beloonen; doch deze weigerde alles: ‘wat ik gewaagd heb (sprak de eerlijke man) zoudt gij met geen goud kunnen vergoeden, want ik waagde mijn leven; en met hetzelve het leven van mijne vrouw en vier kinderen, want wie zoude hun brood geven wanneer ik was omgekomen!’ in het zelfde oogenblik trad de goede, de bejaarde FENNA radeloos met overhaasting de woning des eerlijken zeemans binnen, zij hield een' kleinen afgesletenen gouden ring in de hand, goede MARTEN! (zeide zij weenend zich tot den zeeman wendende) ik heb geen' penning meer om brood of brandstof te koopen, ach geef mij voor dezen ring, het is mijn trouwring, een weinig brandhout; het leven van twee

geredden hangt daarvan af. De Kapitein hoorde deze woorden, en schoon al de schipbreukelingen eene voor deze eilanders onverstaanbare taal spraken, vraagde de nog door koude verstijfde Kapitein in FENNA'S eigen taal, wat haar deerde, en waarom zij weende, ach (antwoordde zij) ik heb alles, wat ik had, aan de schipbreukelingen rondgedeeld, maar eene jonge vrouw, die met haar kind door mijn' braven WIBO met levensgevaar gered is, heeft warmte, en volgens het zeggen van onzen heelmeester, een weinig wijn noodig, ik kan haar geen woord verstaan, maar zij ziet mij zoo lief, zoo dankbaar aan, en het kind is een engel. Kon ik voor dezen kleinen ring nu maar hout krijgen, een paar lepels wijn zoude ik in gindsche herberg wel halen kunnen, als WIBO weer kan varen zal hij het wel betalen. De weenende vrouw stond verbaasd, toen zij den Kapitein, in plaats van haar te antwoorden, in het midden van het vertrek zag neergeknield met handen en oogen ten hemel geheven, groote God! (riep hij als geheel buiten zich zelven) zij leven! mijne ULRIKA; mijn kind! zij leven, ijlings sprong hij op, en sloot FENNA in zijne armen: moeder! riep hij, eeuwig geliefde, eeuwig gezegende moeder! ook gij! gij leeft, waar is zij? breng mij bij haar, geef mij alles wat ik in de wereld het dierbaarst heb weder, moeder! kent gij uw' zoon niet? ik ben uw SICCO, de oude vrouw lag bewusteloos aan zijn hart, hij droeg haar naar een' stoel, riep haar door kussen en liefkozen weet tot zich zelve, spreken kon zij niet, maar zij weende

luid, de vrouw des eerlijken zeemans had intusschen brandhout naar FENNA'S hut gebragt, en WIBO geroepen, zonder dat zij hem zeggen kon wat eigenlijk in hare woning gebeurd was. Ook vader en zoon lagen alras in elkanders armen, mijn vader! mijn SICCO! meer konden de beide gelukkigen niet uitbrengen, allen deelden in de verrukking, waarmede de ouders hunnen zoon, en de zoon, zijne dierbare ouders (den goeden God vurig dankend) omhelsden; geene koude, geen gebrek werd meer gevoeld, maar men spoedde zich naar de ouderlijke hut; daar zat de schoone ULRIKA, in de armoedige kleeding van FENNA voor het blakend vuur, en aan den arm gewond; zij was nog doodsbleek, doch het kind lag spelend en blozend zonder eenig kleedingstuk aan te hebben, in haren schoot. Naauwelijks hoorde zij de stem van haren geliefden SICCO, of een zachte levensgloed verspreidde zich over haar gelaat, en in hare schoone, maar betraande oogen schitterde eene namelooze vreugd; SICCO knelde haar aan zijne borst, het luid juichend knaapje stamelde den *vadernaam*, en voorzeker droeg de aarde geene gelukkiger menschen, dan die zich op dit oogenblik in de armoedige hut van WIBO en FENNA bevonden. Was ULRIKA reeds van dankbaar gevoel doordrongen voor den kloekmoedigen WIBO, die haar en haar dierbaar kind met eigen levensgevaar had gered, ja was zij reeds doordrongen van dankbaar gevoel voor de teedere zorg, die zij en haar kind van FENNA zoo overvloedig hadden genoten! het hart der beminnelijke vrouw gloeide nu door de reinste liefde, toen zij in de edelaardige lieden, die haar be-

houden hadden, de ouders van haren dierbaren SICCO kende. Hare gezondheid had veel geleden, doch niets werd gespaard om haar te verzorgen, en zij werd op de liefderijkste wijze opgepast. SICCO herschiep de vaderlijke hut, waar zoo lang bange kommer, en zelfs gebrek hadden geheerscht, zoo veel mogelijk in een verblijf, waar voor de noodigste behoeften des levens bevrediging was te vinden. Weinig was op het kleine eiland tot verkwikking voorhanden, doch daar storm en vloed weder bedaard waren, deed SICCO van de naast gelegene kust al het noodige komen, zoowel als een' kundigen geneesheer voor zijne dierbare gade; diep griefde het den braven man, dat zijne geliefde ouders zoo veel hadden geleden, ook betreurde hij den dood van zijnen broeder, die de speelgenoot geweest was van zijne kindschheid, en niet minder bedroefde hem het verlies zijner lieve zuster, wier graf hij menigwerf bezocht, en wier beeld hij in de eerste ontluikende bloemen der lente, waande te zien herbloeijen. Hemzelven was een gunstig lot te beurt gevallen, met weerzin had hij het Fransche leger naar *Rusland* moeten volgen, en op deszelfs met schande overladenen terugtogt, had SICCO al de ijsselijkheden van koude en gebrek moeten verduren, eindelijk was hij geheel afgemat, en door de rusteloos vervolgende Kozakken, zwaar gewond, op de hard bevrorene sneeuw blijven liggen, eenige Kozakken vonden hem, merkten nog teekens van leven in de ongelukkige, en waren menschlievend genoeg om hem alle mogelijke hulp te bieden, en hem op een hunner paarden mede te voeren. SICCO'S jeugd, zijn vertrouwen in-

boezemend uitzigt, ja geheel zijn gelaat en, zijne gestalte (waarin stoutmoedigheid en uitgebreide goedheid vereenigd schenen) namen zijne beschermers voor hem in, zij behandelden hem niet als een' krijgsgevangen, maar als een' hunner makkers; zijne wonden waren spoedig genezen, en zijne krachten hersteld. Ook duurde het niet lang of SICCO kon zich doen verstaan, zoodat hij hen kon doen begrijpen, dat hij een Nederlander was, en zich door den overweldiger der Franschen had gedwongen gezien om tegen de vrienden van zijn Vaderland de wapens te voeren; terwijl hij den hemel vurig dankte, dat de moedige Russen den trotschen dwingeland zoo diep vernederd hadden; tot in de afgelegenste streken van *Rusland*, moest SICCO zijne nieuwe vrienden vergezellen, want alleen daarin gevoelde hij zich een gevangene te zijn, dat men hem geene vrijheid gunde, om naar zijn geliefd Vaderland terug te keeren. Tallooze brieven schreef hij aan zijne ouders, doch geen derzelven is immer teregt gekomen; zooras het bij de Russen, waaronder hij verkeerde, bekend was, dat SICCO van kindsbeen af ter zee had gevaren, hield men hem in die streek waar hij zich bevond voor onmisbaar, hij deed verschillende togten onder het opzigt van Russische krijgslieden op de Kaspische zee, en men vergde hem onderwijs te geven in de stuurmanskunst, ook in alle andere kundigheden, die eenige betrekking op de scheepvaart hebben, en waarin SICCO zich van jongs af had moeten, en ook had willen oefenen. Spoedig zag hij zich met roem en voordeel overladen, zoo vlogen jaren daarheen, doch al zijne brieven naar het

Vaderland bleven onbeantwoord; dit, en het valsche berigt van een' Nederlandschen zeeman, dat het kleine eiland waarop hij geboren was, door eene besmettende ziekte bijna geheel ontvolkt was, ja dat ook zijne beide ouders het slagtoffer van die ziekte geweest waren, deed den ouderlievenden zoon onder al zijn' voorspoed de grievendste smart gevoelen; en verdoofde zelfs in zijne borst, den vurigen wensch om zijn Vaderland weder te zien. SICCO leefde dan ook in vervolg van tijd als een volkomen vrijman, en, na een' zamenloop van omstandigheden, zag hij zich door aanzienlijke kooplieden naar *Riga* genoodigd om als Scheepskapitein in hunne dienst te treden. SICCO deed als zoodanig nu de voordeeligste togten op de Oostzee, terwijl *Riga* eigenlijk zijne vaste woonplaats was, hier leerde hij de beminnelijke ULRIKA kennen; zij was de eenige dochter van den braven koopman S....., voor wien SICCO verschillende reizen naar *Zweden* en *Noorwegen* had gedaan, de teederste liefde ontvlamde in den boezem des dapperen zeemans, en tegelijk ook in dien van het beminnenswaardige meisje: hoogachting voor elkanders verdiensten, rein gevoel van elkanders waarde lagen den grond der heiligste liefde, die deze twee schoone zedelijke wezens voor eeuwig aan elkander verbond. ULRIKA'S vader kende en waardeerde de deugd van SICCO, hij schonk hem de hand van zijn eenig dierbaar kind, en zijn vaderlijke zegen bevestigde beider vereeniging. SICCO (die gedurende zijn verblijf te *Riga*, zoo wel als in al de Noordelijke havens, die hij bezocht, onderscheidene Nederlandsche

zeelieden ontmoette) had spoedig reeds gevoeld, dat de zucht voor zijn geliefd Vaderland wel kon insluimeren, maar nimmer geheel versterven; hiertoe ook was zijn hart veel te edel, en zijn menschelijk gevoel veel te verheven boven dat der dieren, die op elke plaats waar zij zich in zinnelijk genot kunnen baden ook hunnen geboortegrond kunnen vergeten. Lang had hij deze ontwakende zucht naar het Vaderland voor zijnen ULRIKA trachten te verbergen; doch te vergeefs, haar scherpziend oog las die te duidelijk in zijne gelaatstrekken, wanneer hij met geestdrift van *Nederland* en van het eiland, waarop hij geboren was, sprak. Of, wanneer hij het geluk roemde van elk, die op het graf zijner ouderen nog eens een' traan van dankbaar gevoel ten offer kon brengen. Ja haar hart verstond den geliefde duidelijk, wanneer hij zwijgend, maar met eenen traan in het helder oog en het weemoedigste genoegen in al zijne trekken op de Nederlandsche vlaggen, die op menig schip, dat *Riga* naderde waaiden, bleef staren, doch ook ULRIKA had een Vaderland, en wat meer zegt, nog een' geliefden hoog bejaarden vader. Na iets meer dan een jaar gehuwd te zijn, vond SICCO van eene reis uit de *Sond* terugkomende zijne dierbare ULRIKA de gelukkige moeder van een' zoon, die toen reeds een paar weken oud was. De haven inzeilende klonk het vrolijk berigt den braven Scheepskapitein tegen, en zoo ras hij het boord kon verlaten, vloog hij naar zijne woning. ULRIKA zonk sprakeloos van vreugd aan zijne borst, de blos der gezondheid sierde (schoone een weinig verflaauwd) weder haar ge-

laat, gelijk de aanbrekende dageraad den over het veld zwevenden nevel. Dierbare vrouw! sprak hij, waar is mijn zoon? en de zilverharige vader van ULRIKA, die het mollige wicht op zijne armen wiegde, stond nevens hen; de hoogste menschelijke zaligheid doorstroomde nu het aanwezen der drie door liefde gelukkige menschen, SICCO nam zijn kind. Het is reeds gedoopt (sprak de grijsaard) ULRIKA heeft het een' naam gegeven; uw tweede zoon zal gelijk ik ALEXANDER genoemd worden, niet waar? ja SICCO! (zeide de hem liefkozende ULRIKA deze is onze kleine WIBO, o dat hij uwen zaligen vader, van wien gij mij zoo veel verhaaldet, gelijk worde. SICCO wierp zich met zijn kind aan het hart gekneld, op zijne kniën, tranen van vaderlijke vreugd vloeiden op het gelaat van het uit een' zoeten slaap ontwakende wicht, het sloeg de heldere oogjes op, ende overaltegenwoordige God zag met welgevallen het van dankbaarheid gloeijende hart des vromen zeemans aan. Eenige maanden later, werd de vergenoegde grijsaard, die in SICCO een' hartelijk geliefden schoonzoon had gevonden, door een spoedig toenemend verval van krachten aangetast; hij had niets te lijden, hij voelde zijn' dood zacht en kalm (gelijk een verkwikkende slaap na een' vermoeijenden arbeid) naderen; hij zegende zijne kinderen, kuste het knaapje, dat hem liefkoosde en toelachte vaarwel, en stierf den dood des vertrouwenden Christens; terwijl zijne scheiding door zijne liefhebbende dochter en door zijn' schoonzoon, hartelijk werd betreurd. Zijne nalatenschap was vrij aanzienlijk, en SICCO (die

reeds eenig deel in den handel van zijn' schoonvader had genomen) besloot nu, diens plaats, als koopman te vervangen, en voor eigen rekening te varen. Hij bezat onder de hem bekende kooplieden in *Riga* een' getrouwen vriend, en deze vriend was een Hollander, wiens ouders en verdere familie te *A.* woonden. De naam van dezen Nederlander was DALHEIM, deze had sinds lang, op verzoek van SICCO, nadere berigten van den dood diens ouders trachten in te winnen, en op den eersten verjaardag van den kleinen WIBO, welke met een huisselijk feest in gezelschap van DALHEIM, zijne gade en twee kinderen gevierd werd, sprak DALHEIM (nadat zijn zevenjarig zoontje, en vijfjarig dochtertje WIBO een' krans van met dauw nog beperelde bloemen op de blonde lokjes hadden gedrukt) ik geloof de blijdschap der ouders van dezen kleinen bekransten koning der feestviering, nog te kunnen vergrooten. Mag ik dezen brief van mijnen vriend uit *K.* voorlezen? dit toegestemd zijnde, las DALHEIM het volgende.

'Mijn vriend! Gij weet ik heb lang vruchteloos onderzoek gedaan naar de bewuste lieden op het eiland .....; van eene besmettende ziekte, die het geheel zoude ontvolkt hebben (dit schreef ik u reeds voor eenige jaren) is niets bekend, doch eindelijk is het mij gelukt te ontdekken, dat de oude WIBO JELSMA nog in leven is, en waarschijnlijk ook zijne vrouw FENNA genaamd, doch beide bevinden zich in den armoedigsten staat.'

SICCO was werktuigelijk van zijn' stoel opgesprongen. Zij leven - goede God! riep hij, mijn ou-

ders! zij leven! dank, eeuwig dank! hun leven is gespaad, maar zij zijn arm? zij lijden gebrek? hemel! en SICCO baadt zich in overvloed! Hij sloeg zich tegen het voorhoofd, ULRIKA viel hem om den hals, uwe ouders zijn de mijnen (sprak zij sterk aangedaan), wij zullen hun het geleden leed trachten te vergoeden, dierbare SICCO! breng mij naar uwen geboortegrond, breng mij bij uwe en mijne ouders, ik zal de oude lieden verzorgen, dienen en oppassen gelijk het eene liefhebbende dochter betaamt, wij zullen hun onzen kleinen WIBO in den schoot leggen, zijn liefkozen zal hun de bange jaren doen vergeten, en zijne lachjes zullen hen vervrolijken. SICCO drukte de vrouw aan zijn hart, en zijne hevige aandoeningen losten zich op in tranen, die door gemengde gewaarwordingen zijn mannelijk oog ontvloeiden. Van dat oogenblik af, was de reis naar het vaderland besloten; ook DALHEIM had sinds lang met zijnen jongeren broeder te *A.* schikkingen gemaakt om van woonplaats te verwisselen, en volgens een wel doordacht plan werd bepaald, dat SICCO zich ook te *A.* zoude nederzetten, en den handel met zijn' vriend vereenigd voortzetten; hij en ULRIKA hoopten dan ook de oude lieden te kunnen bewegen om het armoedige eiland te verlaten, en den kalmen avondstond des levens te *A.* in hun bijzijn te komen genieten. Eenige maanden verdwenen eer alles tot de reis was voorbereid, en zelfs toen de goederen van SICCO en DALHEIM reeds ingescheept waren, en de laatstgenoemde zich aan boord bevond, verhinderde een zware val, die SICCO deed,

hem de zoo vurig gewenschte reis te ondernemen; en hij moest met gade en kind aan wal blijven, toen DALHEIM met het rijk geladen schip (waarop de door en door kundige stuurman de plaats van kapitein bekleedde) *Ruslands* kusten verliet, en naar die der *Nederlanden* stevende. SICCO herstelde evenwel vrij spoedig, en met een schip voor rekening van Hollandsche kooplieden geladen, waarvan de Kapitein geheel onverwacht overleden was, nam ook SICCO vol blijde verwachting de reis aan. Het scheepsvolk uit Russen en eenige Zweden bestaande, kende en beminde hem, want SICCO had onderscheidene reizen met deze lieden gedaan, en niet zelden het vreesselijkste doodsgevaar met hen getrotseerd. ULRIKA nam, diep geroerd, afscheid van hare vrienden en naastbestaanden, zij was de lieveling van die allen; weenend kuste zij de gespelen harer kindschheid vaarwel, en toen het schip, waarop zij zich bevond, met uitgespannen zeilen haar aan den geliefden geboortegrond ontvoerde, toen kon zij de smart, die zij tot hiertoe voor SICCO had trachten te verbergen, niet langer bedwingen. Luid schreijend strekte zij de armen uit naar de wijkende kust, en het gebruis der golven, die van den oever het schip vooruit rolden, scheen haar het verlaten van de tooneelen harer blijde jeugd, en van den grond, waar het stof harer ouderen rustte, te verwijten. SICCO gevoelde alles wat zijne gade moest lijden, ach wat zij uit liefde voor hem moest lijden; hij sloot haar in zijne armen, kuste hare betraande wangen, en vraagde weemoedig: lieve ULRIKA! berouwt

u deze opoffering aan mijn genoegen? neen - neen (antwoordde zij, zich vaster aan zijne borst klemmende) dierbare SICCO! mijn verstand en hart hebben mijn gedrag goedgekeurd, maar vergeef mij deze teedere gehechtheid aan mijn vaderland, en aan alles, wat ik daar beminde, zij zweeg, eenige oogenblikken met het hoofd aan zijne borst leunende, toen vervolgde zij met eene meer vaste stem: uw vaderland is van nu af het mijne; immers zijn onze harten voor eeuwig vereenigd, lieve SICCO! en kloppen voor dezelfde voorwerpen. Zij nam het kind, dat aan hunne voeten lag te spelen, op, zij wierp zich met hetzelve op nieuw in SICCO'S armen, en zeide zuchtende: het dierbaarste, dat ik op aarde kan bezitten bezit ik in u, dierbare man! en in dit engelachtig knaapje, in u beiden heb ik alles, heb ik den hemel aan deze zijde van het graf, en onze ouders, lieve SICCO! zullen ons geluk nog, indien dit mogelijk is, vergrooten. De edeldenkende vrouw was ook waarlijk gedurende de reis boven verwachting getroost, intusschen had men, van tijd tot tijd, met zware stormen te worstelen, en SICCO bemerkte, tot zijne innige spijt maar al te duidelijk, dat het schip oud, en ten uiterste gebrekkig was, zoodat hij niet zelden bij harden wind en hooggaande zee met grievende kommer eene op handen zijnde schipbreuk vooruitzag. ULRIKA juichte, toen zij de Nederlandsche kusten van verre zag blaauwen, en daar de kleine WIBO bij het geraas van wind en golven zoo gerust sluimerde, of zoo vrolijk lachte en dartelde, alsof hij onder de lie-

felijkste lommer, in een paradijs op bloemen speelde, vermaakte zich de blijde moeder met den kleine te vertellen, dat hij welhaast de voetjes op vasten grond zoude zetten, ende versche melk van koeijen en geiten zoude drinken. SICCO'S ontroering nam telkens toe, wanneer hij zijne onbekommerde gade zoo vrolijk op de schijnbaar naderende duintoppen zag staren, want hij kende het gevaar, bij het naderen van de kust; en hij zag het vreesselijke onweer waartegen het kranke schip niet bestand zoude zijn, opkomen. Men heeft uit mijn verhaal gezien, dat hij niet te vergeefs vreesde. De ontzettende rukwinden, die tusschen den 12den en 13den Januarij woedden, hadden al de kunde des bedrevenen zeemans gevorderd om het schip boven water te houden, en tusschen de banken door te sturen; alles wat van het want niet verscheurd of verwoest was, werd weggekapt, de lading over boord geworpen, en zonder ophouden stond het scheepsvolk aan de pompen, doch toen het roer eindelijk verbrijzeld was, slingerde een ontzettende rukwind het reddelooze wrak tegen eene zandbank. SICCO was radeloos, hij bevond zich in de nabijheid van het eiland, waar zijne ouders waarschijnlijk nog leefden, en hier moest hij omkomen. Hier moest zijne eeuwig geliefde vrouw, hier moest zijn kind, dat hij zijnen grijzen vader en zijne moeder aan het hart dacht te leggen, een' jammerlijken dood vinden! Doch op het punt zijnde om te vertwijfelen, was het, als of een vertroostende lichtstraal in zijne ziel schoot, en met het levendigste godsdienstige

gevoel, riep hij luid: Heer behoed ons, wij vergaan, even als klonk de nagalm der woorden, die zijn brave vader bij het woeden van den storm, in de gewijde Schrift las, door zijn aanwezen, te gelijk met de zachtmoedige bestraffing, die de Goddelijke leeraar zijnen zwakgeloovigen leerlingen deed hooren. Wat verder gebeurd is met de schipbreukelingen, weten wij uit het hiervoren verhaalde.

Zoo ras DALHEIM het lot van zijn' vriend JELSMA had vernomen, spoedde hij zich om hem te komen zien en met zijn behoud geluk te wenschen, hij deelde in de vreugd der waardige familie; ULRIKA genoot de teederste zorg van SICCO'S moeder, en zij was ook welhaast volkomen hersteld. Lang aarzelde de oude WIBO om aan het verlangen van zijne kinderen te voldoen, en in hunne nabijheid te *A.* eene ruime gemakkelijke woning, vanwaar hij het uitzigt had op de met vlag en wimpels versierde, uit- en inzeilende schepen, te betrekken; doch het ongelegene van zijn eiland, dat hem altijd van zijne geliefde kinderen en kleinzoon gescheiden hield, de vleijende bede van zijne FENNA, wier hart zich zoo vast aan den weergevonden zoon, aan zijne gade en aan het haar liefkozende knaapje had gehecht, haalden eindelijk den achtenswaardigen WIBO over; daar toch ook zijn eigen gevoel hem het genot van reine vadervreugd zoo dierbaar maakte. Met gemengde aandoening, verliet dan ook het achtbaar ouderen paar, de hut, waarin zoo veel vreugd gesmaakt, en zoo veel smart was verduurd, waarin huwelijksmin den nu hoog bejaarden, eens

zoo veel zaligheid deed smaken, waarin zij God zoo vurig hadden gedankt bij de geboorte van hunnen geliefden SICCO, en bij die van hunne twee overige telgen; ja waar zij, met weinig tevreden zoo veel vrolijke dagen hadden doorgeleefd, maar waar zij ook de grootste menschelijke ellenden hadden doorgestaan, toen SICCO naar het bloedig slagveld werd gesleept, toen hun tweede zoon, die hen over het gemis des eersten vertroostte, en hun zoo veel heil beloofde, levenloos als een drenkeling in de ouderlijke woning werd gebragt, toen zij de beminnelijke LINA, door eene doodelijke kwaal zagen verwelken, gelijk een opengaande rozenknop door een' worm, die binnen in het hart knaagt, verwelkt; toen zij het lieve meisje zoo duldeloos veel zagen lijden, zonder het eenige hulp te kunnen toebrengen, toen zij het eindelijk den laatsten kus op de naar adem hijgende lippen drukten, en het hun nog zoo dierbaar overschot aan den schoot der aarde moesten toevertrouwen, ach - het was in deze hut, waar de brave lieden hunne welvaart van dag tot dag zagen verwoesten, waar zij, tot armoede vervallen, niet zelden met knagend gebrek hadden geworsteld, maar het was ook, die hut, waar Christelijke onderwerping aan den wijzen liefdevollen wil des Allerhoogsten, hun de wreedste rampen dragelijk had gemaakt, en waar het vertrouwen op Gods altijd zorgende voorzienigheid, hen onafgebroken den blik op eene heilrijke uitkomst had doen vestigen, en waar dat vertrouwen ook nu zoo schoon bekroond was. Geen

wonder dat de oude lieden de gewigtige tooneelen huns levens herdachten, toen zij aan de hand van SICCO en ULRIKA de deur der hun liefgewordene hut, uittraden. Te *A.* sleten de waardige lieden nog een aantal gelukkige jaren; SICCO verschafte zijn' vader dagelijks bezigheden, naar zijn' stand, zijne jaren en neigingen geschikt, dit hield den grijsaard vrolijk en gezond. FENNA (omringd door hare spelende kleinkinderen, die zij met leerzame verhalen vermaakte of vriendelijk onderwees) kende geen hooger menschelijk geluk. SICCO en ULRIKA bleven met voorspoed en huisselijk heil gezegend, en de reine dank dezer geheele liefderijke familie, was het dagelijksch offer, dat zij het weldoend Opperwezen toebragt.

De 26ste Januarij. De verjarende sterfdag.

O gij allen! die dierbare reisgenooten naar de eeuwigheid te betreuren hebt, reisgenooten, die voor u onmisbaar schenen, die elken rampspoed, dien gij verduren moest, door deelnemende liefde of trouwhartige vriendschap wilden, en konden verzachten, die elke wrange teug, die gij uit den beker des levens drinken moest, door wijze godvruchtige vertroosting, in prikkelend zoet verkeerden, die elk genot voor u verdubbelden, die, wanneer gij struikeldet op den weg der deugd, u de helpende hand

toereikten, die u tegen elke dwaling, tegen elke verleiding de wapenen in handen gaven, ja, die (wel ver van u terug te stooten, wanneer gij doof voor hunne waarschuwingen aan den rand des afgronds wankeldet) u terug hielden; die, wanneer gij door de bittere vruchten der ondeugd gepijnigd, de toevlugt schaamrood tot hunne liefde naamt, u minzaam en vertroostend tot Gods vergevende ontferming geleidden; o gij allen! die zulke reisgenooten te betreuren hebt, gij! verstaat mij; gij! kunt met mij weenen, wanneer de sterfdag eener eeuwig dierbare vriendin voor mij verjaart, wanneer de beelden van lang verstorvene jaren uit de verledene verrijzen, en in duizend verschillende gedaanten mij voorbij zweven. Neen zij verstaan mij niet, de ligtzinnigen, die bij de lijkbaar, waarop eene dierbare afgestorvene naar het graf wordt gedragen, een luidruchtig geschrei doen hooren, maar, die zoo ras de aarde het sluimerend stof overdekt, zich door de spelende hand der verstrooijng de laatste traan laten afdroogen; die alles wat droefheid voeden kan als een pijnlijk vergif schuwen, die elke gedachte aan de overledene, door de lagchende beelden van nieuwe vermaken doen vervangen, en de ledige plaats der eenmaal beweende geliefde, met vernieuwde belangstelling door vreemden zien bekleeden; even gelijk men op de plaats, waar een schoon gekleurde bloem verwelkte, weder eene andere bloem ziet ontluiken; neen gij alleen treurenden, maar door de hoop op wederzien getrooste Christenen! alleen gij! gevoelt het, dat van alles wat vergaat,

dat alles, wat op den vloed der wisseling heendrijft, de ware liefde onvergankelijk is, en de eeuwigheid toebehoort. Liefde te kunnen hebben is een goddelijk vermogen, het staat in verband met de hoogste zaligheid, en het voert ons reeds aan deze zijde van het graf tot over de grenzen van het vaderland, waarvoor wij bestemd zijn. Ja tot over de grenzen der onzigtbare wereld, waarheen de lievelingen van ons hart ons vooruitgaan, en ons ook volgen zullen, ook daar zijt gij mij vooruitgegaan, eeuwig dierbare zusterlijke vriendin! wier verjarende sterfdag heden over mij opging, gij, wier scheiding mij als een donker gekleurd snoer, door den doolhof der wereld naar de woningen der hemelsche vreugd, en goddelijke liefde geleidt. Met de teederste banden was ik, niet slechts door de natuur, maar ook door de heiligste vriendschap, aan uwe zinnelijke tegenwoordigheid gehecht, het verbreken van die banden, dacht ik, zoude ook de laatste vonk van mijn treurig leven hebben uitgebluscht, doch die vonk glimt nog voort; dan, ach! kalm en vreedzaam vlijdet gij u in de armen van den engel des doods, die uwe stille zielesmart wegkuste, en, uw onzigtbaar, uw voor verheerlijking vatbaar aanwezen, ver boven het bereik van aardsch verdriet, naar de bron der zaligste genieting heeft heengedragen. Ja, dierbare ALANE! het alziend oog had uw verborgen lijden aanschouwd, de vriendelijke schutsengel, die u door het leven geleidde, had uwe tranen geteld, ook schoon uw zucht om allen, die gij lief hadt, te verblijden, u niet zelden dwong om

die tranen achter een' pijnlijken glimlach te verbergen. Liefhebben was de behoefte van uw edel hart, vreugd om u heen te verspreiden was uw zielewellust, en waarachtig Godsdienstig gevoel in harten, die vol liefde voor u klopten, op te wekken, hield u onafgebroken werkzaam en deed u hier op aarde, reeds dingen naar den rang der engelen Gods, die de onschuld tot eene hemelsche wacht verstrekken. Uw geduld bij de ontbering der streelendste genoegens, uw Christelijk geduld in grievend lijden, ach uw liefdevol geduld, zelfs in het verduren van schamperen hoon, en beleediging, strekte velen tot een heilrijk voorbeeld, en schittert ook voor mij, nog als de zachte maan, die van tusschen de donkere onweêrswolken, die om mij heen drijven, het spoor ter zelfvolmaking bestraalt. ALANE! mijne vriendin! mijne zuster; speelgenoot mijner kindsheid! getrouwe leidsvrouwe van mijnen met nevelen omhulden lentetijd, ja eeuwig gezegende troosteres in de jaren des kommervollen levens: heilig is mij uw nagedachtenis, dierbaar is mij elke blik op den vervlogenen tijd, en zalig is mij het uitzigt in de toekomst, waar ik u, met eeuwige jeugd omvloeid, zal wederzien, zal weder omhelzen, ja waarin wij, op den geleden rampspoed, die hier in de stroom der wisseling ons ten deel viel, als op de uitgediende schelp, waarin ons waarachtig heil perelde, zullen terug blikken! Met eene mengeling van smart en weemoedig genoegen, geniet ik heden de plegtige uren, die uwen verjarenden sterfdag, naar den avond of naar den Oceaan, waarin alle vorige tijden verzonken zijn, heen geleiden.

Waarom zoude ik die uren niet aan het terugdenken, niet aan het in mijn geheugen terugroepen van uw leven hier op aarde, toewijden? lieve verheerlijkte ALANE! de dagen onzer kommerlooze kindschheid, zweven mij heden voor den geest, als de lagchende droombeelden, die ons omzweven door den rozekleurden glans des dageraads omschenen, wanneer de zintuigen, waardoor onze gewaarwordingen uit de zinnelijke wereld, de denkkracht tegenvloeijen, ontwaken en zich als zoo vele poorten of toegangen tot den nooit sluimerenden geest, ontsluiten. Reeds toen, in de jaren der onschuld was onze onderlinge liefde de bron van onvermengde vreugd; neen, al had geene bloedverwantschap ons verbonden, vriendschap, rein als de liefde der engelen, vriendschap uit zielen harmonie geboren, zoude ons over de bloemrijke paden der kindschheid, de latere jaren des rampspoeds hand in hand hebben doen te gemoet wandelen; wat ook voor mij het genot des levens verbitterde, het medelijden, dat u de teederste zorg inboezemde, leerde u al vroeg de kunst om het gevoel des rampspoeds te doen insluimeren, om elken grievenden dolk der smart te verstompen, ja om mij elke ontbering zelfs te doen vergeten. Schuldeloos opbloeijende kindschheid! ook nog zijt gij voor de menschelijke natuur ondanks hare verbastering het bekoorlijk paradijs of de Goddelijke lusthof, door den eeuwig liefhebbenden Vader der menschheid op deze aarde voor genietende wezens geplant. Geene knagende wroeging ontheiligt dien lusthof, geene zorgen benevelen de altijd heldere uitzigten, neen als op duiven vleugelen zweven de ras

bevredigde begeerten in den onbewolkten glans der altijd hooger klimmende vreugd, over elk voorwerp verspreidt zich de belangwekkende gloed der nieuwheid; de rusteloos voortdurende afwisseling, aan ons bestaan hier op aarde verbonden, is in de jaren der kommerlooze kindschheid een bevallig voortgolvende stroom, waarop voor het kind, de ware en valsche schaduwbeelden van lateren leeftijd dansen; stormen des rampspoeds, die den volwassen mensch nederdrukken, mogen boven het speelend kind loeijen, maar zij treffen het niet, zij verdrijven den blos niet van het lagchend gelaat, neen de kleine ligtzinnige, huwt niet zelden aan het geloei dier stormen, de jubeltoonen der onschuldige dartelheid, of getuigt dit, het oorlogen, het oproer en andere jammeren nabootsend spel der onnadenkende kleinen, ons niet volkomen? zelfs daar waar gebrek en doodsgevaar hunne zorgeloos huppelende treden omringen. De hoog opstijgende en het zwerk met rooden gloed kleurende vlam, die de ouderlijke woning verteert, was niet zelden in het oog van het aan den dood naauwelijks ontrukte wicht, een bekoorlijk flikkerende glans, waarnaar het de teedere armen verlangend uitstrekte. Op het puin der voor altijd verdelgde welvaart, speelt de onnoozele jeugd even onbezorgd als in den schoot des overvloeds, en het verlaten weesje, dat zijn verlies nog niet beseft, dartelt, (bekranst met bloemen, die boven de slapende asch der teederste moeder, of des trouwhartigen vaders bloeiden) om het graf dier zoo vroeg gestorvenen, even gelukkig als weleer in den ouderlijken bloemtuin. Doch waartoe dient

deze uitweiding? eeuwig geliefde ALANE! ook wij gevoelden ons eenmaal gelukkig, in dien Goddelijken lusthof der onschuld, of in de jaren der blijmoedige kindschheid. Ook wij, kenden toen geene zorgen, geen' angst voor de donkere toekomst, ook wij, gevoelden den rampspoed niet, die ons trof, toen de teederst liefhebbende moeder in den schoonen vollen bloei des levens, aan ons en hare pas geborene zuigeling werd ontrukt. Slechts eenige stappen waart gij mij op den weg des levens vooruit, een weinig meer bewustheid hechtte u, schoon met ras verbrekende draden, aan het lijden; kinderlijke tranen ontvloeiden uw oog bij de lijkbaar der geliefde moeder, wier omhelzing, wier liefkozende koestering ik nog met hopende verwachting elk uur te gemoet zag, maar ook uwe tranen waren op het bloemrijk pad der kindschheid spoedig gedroogd, en werd bij u de grievende indruk al niet spoedig uitgewischt, de hand des tijds (zoo wilde het de liefderijke wijsheid van onzen hemelsche Vader) schuift toch de gordijnen van zoo veel nieuwe tooneelen weg, dat zielesmart geene kracht op den bloei en de ontwikkeling, der voor blijdschap zoo vatbare kindschheid kan uitoefenen. Reeds in later levensperk, toen de levenskelk ons geen onvermengd zoet meer te genieten gaf, leerden wij het geleden verlies kennen en op de grievendste wijze gevoelen. Verheerlijkte ALANE! ach ik weet het, ook uwe lentejaren vloeiden met nevelen omhuld daarheen, ik weet het, hoe diep mijn leed uw gevoelvol hart griefde, ook dan wanneer gij het gevoel daarvan uit mijn hart poogdet weg

te redeneren, dierbaar was mij de dwang, dien gij u dan aandeedt, en dien ik duidelijk genoeg opmerkte, o die dwang verbond mij nog vaster aan u. Elke medelijdende traan, dien gij mij wijdet, was voor mijn' bezwijkenden moed als de verkwikkende avonddauw voor den verwelkenden bloesemknop, en verzoende mij met het lot, dat voor mij bestemd is, en dat door uwe deelneming zoo oneindig veel werd verzacht. Hoe menigwerf hebt gij mijn' dorst naar kennis niet trachten te bevredigen, liefderijk ontvouwdet gij voor mij de bladen van het leerboek der natuur, dan bevleugeldet gij mijne verbeeldingskracht, en gij vertrouwdet aan de waarheid, het bestuur over de vlugt, die ik welligt al te stout ondernam. Met aanmoedigend welgevallen leendet gij al vroeg het oor aan de toonen, die ik aan het speeltuig, dat de natuur mij in handen gaf, poogde te ontlokken. Voor u, mijne ALANE! galmden mijne eerste kinderlijke liederen, belangstellende liefde verborg voor uw oog de gebreken, en deed u de eenvoudige taal van het getroffen gevoel zelfs schoon vinden, elke vordering, die ik scheen te maken, was voor u een wellust, en met zusterlijken trots, zaagt gij nu en dan een lauwerblad voor mij groenen; en vol teederheid, bedektet gij met hetzelve de puntige doornen, die, waar ik heen trad, zoo menigvuldig voor mij ontsproten. ALANE! ach, waarom moest gij van mij scheiden toen de avonduren des levens reeds begonnen te naderen? was dan uwe taak, om eene lijdende vriendin, eene hulpelooze zuster, te vertroosten, te beschermen, en te verblijden, hier

op aarde afgedaan? was die afgedaan? toen de hopeloos lijdende u bleef naweenen? toen haar lot in plaats van verzacht, nog verzwaard scheen? toen elk uitzigt nog meer met ondoordringbaren nacht werd omtogen? en de bangste kommer dien zij voorheen slechts bij naam kende, haar nu diep ter nederdrukte? kon de liefderijke Bestuurder der menschelijke lotgevallen zoo meêdoogenloos handelen? kon Hij u aan mijn hart toen ontscheuren? uw lijden, met eindeloos toenemende vreugd doen afwisselen? kon Hij over u den eeuwig hooger rijzenden dag der zaligheid doen opgaan? en mij, beroofd van allen troost, omringd door de akeligste donkerheid, laten omdwalen? doch neen, zulk vragen is lastering tegen Gods vaderlijke liefde. Neen, hemelsche ALANE! ik ben niet verlaten, ik heb u bij uw sterven met heete tranen beweend; maar vol eerbied aanbid ik Gods nooit genoeg geroemde vadertrouw, die, toen gij uwen jongsten strijd volstreden hadt, u de kroon der overwinning schonk en zich over mij vol liefde ontfermde. Nooit voorziene uitkomsten hebben mijne zielesmart verzacht, ja gewis, Gods vaderhand heeft mij geleid en beschermd, Hij zelf heeft den donkeren nacht, die mij omringde, met helder lichtende starren voor mij bezaaid. Vriendschap, belangelooze hemelreine vriendschap, heeft de zusterlijke trouw in dit aardsche leven vervangen; en met weemoedig genoegen roem ik heden de wijze liefde van onzen hemelschen Vader, die den engel des doods gebood om den bitteren lijdenskelk, dien gij zoo geduldig hadt ge-

dronken, van uwe lippen af te wenden, om het bezintuigd stof, dat u omkleedde, te doen insluimeren, en de onzigtbare wereld voor u te ontsluijeren. Hemelsche vriendin! ook daar is mijn heil u nog dierbaar. Ik beklaag mij niet langer over uwe scheiding van mij; grievend was de smart, die zij mij veroorzaakte, maar de gedachte aan uw geluk heeft mij vertroost. Gij hadt genoeg geleden, mijne dierbare vriendin! God had uw verborgen zieleleed en uwe Christelijke onderwerping in het verborgen aanschouwd; maar aanschouwd als de vruchtbare kiem van het zaligste genot, dat heden uw deel is. Ook uw ligchamelijk lijden was niet voor Hem verborgen. Gods engelen, die tot heil der erfgenamen van JEZUS heerlijkheid uitgezonden worden, verheugden zich over uwen moed, over uw geduld, zij verheugden zich over uwe stille edele daden, met hemelsche vreugd, zij eerbiedigden in u de geliefde volgeling van onzen Goddelijken Verlosser, zij wandelden vriendelijk aan uwe zijde op den vaak doornigen weg des levens, zij wekten vertroostende gedachten in uwe ziel op, wanneer gij door liefdeloozen bedroefd werd, of wanneer de ontrouw van door u teedergeliefden, u de verkropte smart eenzaam deed uitweenen. Maar ook Gods engelen verblijdden zich, toen zij u de eeuwigheid vreedzaam zagen insluimeren, en u met liefderijk beschermende vleugelen omwaaiden. Toen aan den grenspaal des aardschen levens uw onsterfelijk wezen de stem van den Zaligmaker der wereld hoorde, de stem, die u toeriep: ‘Zijt welgemoed uwe

zonden zijn u vergeven. Kom gij gezegende! gij! die door uitgebreide Christelijke liefde als de mijne gekenmerkt zijt. Kom gij gezegende mijns Vaders! en beërf de heerlijkheid, die ik voor u bereid heb.' Ja, toen uwe lang gezaligde vrienden en vriendinnen u, op nooit gehoorde toonen, toezongen: 'Zijt ons welkom, gij nieuwgeborene in het hoogere leven, zijt ons welkom, hier vloeijen geene tranen der smart langer; hier heerscht de nacht des rampspoeds niet, geniet hier de vruchten van elke liefdevolle handeling, van elke liefdevolle bedoeling, die uw leven op aarde, uw leven in de eerste oefenschool der menschheid veredelde.' Die handelingen, die bedoelingen waren de zaden, die gij uitgestrooid hebt, zij zijn u gevolgd, zij bloeijen hier eeuwig voort, en dragen de heerlijkste vruchten. Ik weet het, mijne geliefde ALANE! gij vergeet ook daar uwe achtergeblevene lievelingen nimmer; neen, JEZUS, onze Goddelijke Broeder, heeft de onsterfelijkheid in haren vollen helderen glans ons voor oogen gesteld; stervend beloofde hij den hem aanbiddenden kruiseling, in het zalig verblijf der afgestorvenen zijne liefdevolle gemeenschap, en de mededeeling van zijn eigen hemelsch genot. Nog naauwelijks verscheen de Heer der heerlijkheid na de grafrust, in het verhoogde leven, of Hij droogde de tranen zijner bedroefde vrienden, Hij kende, Hij vertroostte hen allen, en Hij beloofde tot aan het eind der wereld bij en met allen te zijn, die hem willen liefhebben; en zouden de verheerlijkte broeders en zusters van den eeuwig gezegende ou-

der de menschen, den eeuwig gezegenden Zoon van God, dan in het hooger leven de liefde, dien adeldom der menschheid, kunnen derven? neen gewis niet, de liefde, die voortreffelijkste trek van het beeld Gods in de menschelijke natuur, de liefde blijft eeuwig, eeuwig als het aanwezen der geesten, eeuwig als God zelf. ALANE! hemelsche vriendin! mijn gevoel (dat door God in mijn hart ontvlamd is) verzekert het mij: gij bemint mij, gelijk de engelen Gods denkend kroost op aarde beminnen, gij verheugt u over alles wat mijn geluk bevordert, gij verheugt u zelfs over den rampspoed, die mij blijft vergezellen, over het schijnbaar kwade, dat mij treft, want gij kent daarin, de bronnen van mijne hoogere zaligheid, gij herkent daarin, de beste, de eenige middelen tot mijne zedelijke volmaking. En zoude ik dan klagen over iets, dat uwe hemelsche blijdschap vergroot? zoude ik tranen weenen over schijnbaar leed, dat mij nader tot u brengt? en waarvoor gij, die met verhelderde oogen den schijn van waarheid onderscheidt, den vurigsten dank aan onzen hemelschen Vader toebrengt! Neen ik beklaag mij niet, geliefde! ik ween geene tranen der smartelijke ontevredenheid, want in de taal der hemellingen, die slechts door geesten verstaan wordt, roept gij mij toe: God is liefde, Hij kan, noch zal, noch wil, zijne kinderen noodeloos bedroeven, ja eeuwig geliefde zusterlijke vriendin! de gezegende invloed, dien de verheerlijkten op hunne nog sterfelijke natuurgenooten welligt hebben, zweeft mij als eene vertroostende waarheid voor den geest, en drenkt mijn gevoel als met verkwikkende teugen uit den stroom

des eeuwigen levens; zelfs indien het eene dwaling mogt zijn, o dan is het voor mij eene dierbare dwaling, die voorzeker in het vlekkeloos oog des Eeuwigen niet misdadig kan zijn. Doch waarom zouden wij dien invloed als eene dwaling kunnen beschouwen! immers, eenheid is het middelpunt der geheele schepping, waarin de tallooze verscheidenheden te zamen vloeijen? behoefte en liefde schakelen alle zedelijke wezens aan elkander, gelijk ontwikkeling de geheele natuurlijke wereld verbindt; liefde en behoefte, zwakheid en sterkte, vormen eene onverbreekbare keten, die door alle redelijke bewoners van millioenen werelden heen loopt, en in de bron der hoogste volmaaktheid eindigt, en zoude dan het menschelijk geslacht, door het sterven of door eene tweede geboorte in het hoogere leven, van elkander gescheiden worden? neen gewis niet, de volwassen mensch staat in het naauwst verband met het nog ongeboren menschelijk wezen, dat onder het moederhart sluimert; in het naauwste verband met het pasgeboren maar nog bewusteloos en onnoozel kind, en zouden dan zij, die slechts het sterfelijk omkleedsel hebben afgelegd, in geen verband meer staan met hunne nog sterfelijke natuurgenooten? zoude de euwige wijsheid (die het geheele menschelijke geslacht uit denzelfden stam deed ontspruiten, opdat een innerlijk gevoel van betrekking het zoude verbroederen, een gevoel, dat aan deze zijde van het graf met elke vordering in volkomenheid toeneemt,) zoude zeg ik de eeuwige wijsheid dat innerlijk gevoel van betrekking met den dood van den mensch doen eindigen, met den dood, die voor den

mensch de voornaamste hinderpalen op den weg der zedelijke volkomenheid wegneemt; neen in zulk een denkbeeld, schijnt mij iets, dat volstrekt strijdig is met het bestuur van onzen Hemelschen Vader, die de geheele schepping dienstbaar maakt aan de bevordering van algemeene volkomenheid en geluk. Onmiddelijk schiep God het heelal, doch sinds het oogenblik der wording, werkt hij door middelen, en voorzeker ook door de onsterfelijken op de nog sterfelijken. O gewis, met nameloozen wellust, hemelsche vriendin! geloof ik uwen invloed te gevoelen, wanneer onbedachtzaamheid mij op den weg der zelfvolmaking doet struikelen; o hoe menigwerf scheen eene onzigtbare kracht mij dan terug te houden, o hoe menigwerf doorstroomde mij op het onverwachtst een blijmoedig gevoel, in hetzelfde oogenblik, waarin mijn moed scheen te zullen bezwijken, ach waarin ik de eeuwige liefde van mijn' Hemelschen Vader scheen te zullen wantrouwen, wat was het, dat mij onder het woelen van verschillende hartstogten het voorbeeld van den Goddelijke Verlosser, zoo duidelijk toonde, en mij ter navolging aanspoorde? wat was het, dat mij bij het te hevig ontvlammen der begeerte naar meerder kennis, en het smartelijk gevoel van onvermogen, influisterde: ‘dit is het eeuwig leven den eenigen waarachtigen God te kennen, en JEZUS CHRISTUS, dien hij gezonden heeft,’ en de bemoedigende taal: ‘heden kennen wij ten deele, doch hierna zullen wij God in al zijne volmaaktheid (dus ook in zijne werken) kennen, dan zal de natuur voor ons ont-

sluijerd worden, daar zal geen nacht meer zijn, en alle tranen zullen afgedroogd worden,' dierbare ALANE! gij waart het, die zoo tot mij spraakt, o laat ik dit geloof vast houden, het is mij zoo zalig, ja God vergunde u op dien toon mij toe te spreken, en de taak, die gij hier op aarde op u naamt, de liefderijke taak namelijk, om mij behulpzaam te zijn, op de wijze der verheerlijkten voort te zetten, neen uwe betrekking op mij en op al uwe achtergelatene lievelingen is niet afgebroken; niet voor het laatst genoot ik uwe liefde, op den dag die heden verjaart, toen onze scheiding nog zoo ver verwijderd scheen; uwe sinds lang wegkwijnende gezondheid, deed mij op dat oogenblik geene vrees voeden, en ach! slechts weinige uren later, en eene bewustelooze sluimering maakte een eind aan uw zigtbaar leven, dat mij zoo dierbaar was, dat mij zoo onmisbaar scheen. Neen ook heden geniet ik uwe hemelsche liefde, voor u is de aarde geen verblijf der smart meer, maar zij is in uw verheerlijkt oog ook eene der woningen in het huis van onzen hemelschen vader; slechts uw stoffelijk omkleedsel rust in den moederlijken schoot der aarde, maar voor u zelve is de sluijer, die de onzigtbare wereld nog voor ons bedekt, opgeheven; en schoon het stof mij nog gelijk eene zwarte wolk van u scheidt, toch verlaat gij mij niet, toch zijn uwe aardsche natuurgenooten, die gij eenmaal zoo teeder lief hadt, de voorwerpen uwer hemelsche belangstelling, ook in het uur des doods (waarin de verheerlijkte Heiland zijne vrienden niet verlaat)

worde het u vergund, geliefde! om mij in den jongsten doodstrijd te verblijden, met het uitzigt op den krans der overwinning.

De 6de Februarij.
Een gesprek met mijnen eerwaardigen vriend W. en mijne geliefde vriendin Ernestine, over de gewijde schrift.

De nog laat opgaande zon verspreidde een' helderen glans over de rustende velden, die sinds eenige weken onder digtgevallen sneeuw bedekt lagen, en over het zacht ruischend mastbosch, dat door een' kouden nevel gedurende den nacht was omhuld geweest, en waar nu de nog altijd groene, met spitse bladeren voorziene takken, zoo veel verzilverde vederen schenen, die in de stralen der zon glinsterden, en bij elke beweging de blinkende en half gesmoltene sneeuw nederstooiden.

Hebt gij geen' lust (vraagde mijne zusterlijke vriendin ERNESTINE) om dezen voormiddag een bezoek te geven aan uwen geliefden vriend te *A*.....? het dorpje ligt immers slechts een half uur van hier? de dag is zoo schoon; doch ik verwacht eerlang dooiweer, want de lucht is vrij zacht, en dan zal de gesmolten sneeuw ons voorzeker zulk eene wandeling betwisten.

Haar voorstel behaagde mij uitmuntend, en ons besluit was genomen, zoodat wij omtrent elf uren de stadspoort uitstapten, en den weg naar *A....* insloegen; de koude hinderde ons volstrekt niet, schoon de wind uit het zuidoosten nu en dan vlugtig met de linten van mantels en hoeden speelde. Alles was om ons heen stil, slechts eenige landlieden van beiderlei geslacht droegen, met aangezigten waarop tevredenheid lachte, appelen en wintergroenten naar de stad. Wij vermaakten ons met de weinige kleine vogelen, die ons gedurende den winter getrouw blijven, te zien rondzwerven, en alles wat tot eenig voedsel kon strekken te zien opzamelen; een paar beschuiten, die wij medegenomen hadden, kruimelden wij en strooiden die langs den weg, en naauwelijks hadden wij ons eenige voetstappen verwijderd, of de hongerende gevleugelde diertjes maakten daar gretig gebruik van.

Waarlijk, zeide mijne vriendin, de vogelen hebben het gedurende den winter niet gelukkig, het is wonder, dat ook deze onze gestrenge luchtstreek niet ontvlieden, gelijk zoo veel andere gevederde geslachten; diende dit deze diertjes tot geluk, (antwoordde ik) ook dan zouden zij de natuurlijke aandrift om te vertrekken, ontvangen hebben, want ook deze schepseltjes zijn bestemd om al het genot waarvoor zij vatbaar zijn te genieten; geen muschje hoe gering het ons moge schijnen, valt nutteloos op de aarde of lijdt gebrek; want dit duldt de wijze wil van onzen hemelschen Vader niet. Ook bewonderden wij, terwijl wij langs de besneeuwde velden traden,

de liefderijke zorg van den Schepper en Vader der natuur. Deze velden toch zagen wij in het vorige jaar, met rijpe koornhalmen versierd, toen schenen zij eene golvende zee als van goud, toen wandelden de koeltjes over de buigende en zwaar beladene koornaren, en deden die aan onze zijde ruischen. Ook hebben wij hier de vrolijke maaijers en schovenbinders, de luidruchtige oogstliederen hooren aanheffen; maar hoe is dit alles heden veranderd? het zaad voor een' nieuwen oogst is aan de diepgeploegde voren toevertrouwd, en bij het naderen van de gestrenge wintervorst, die het levensbeginsel in het neergestrooide graan kon doen versterven, werd de aarde digt met vlokkige sneeuw bestrooid, dit koesterend bedeksel behoudt het ontkiemend leven, en zal, zoo ras de meer zachte lucht de sneeuw doet smelten, de wortels met vruchtbaarmakend vocht drenken en de jonge uitspruitsels verkwikken. Door soortgelijke opmerkingen vervrolijkt en gesticht, naderden wij *A*....; daar werden wij door het liefderijk huisgezin van mijn' vriend W. gastvrij verwelkomd, en in de zindelijke maar niet prachtige woonkamer, waar een helder vuur brandde, op eenige verversching onthaald. De Heer W. is een man van middelbare jaren, zijn voorkomen is in alle opzigten geschikt om hoogachting in te boezemen, edele ernst en blijmoedige godsvrucht, die zich op het naauwst in zijne ziel vereenigen, zijn in zijn gelaat en in zijne houding uitgedrukt. Zijne gemeente bemint en vereert hem, gelijk ik mij voorstel, dat opkomende en ondergaande geslachten in

den morgenstond der wereld, de aartsvaderen vereerden en beminden. Bijna twintig jaren was mijn vriend ook leeraar op dit bevallig dorpje, onderscheidene malen werd hij vandaar, naar plaatsen, die hem meer inkomen beloofden, geroepen, doch de liefde zijner gemeente boeide hem, en volgens zijn geweten (waarin hij de stem van zijn' Goddelijken Meester herkende) vond hij geene vrijheid om dien edelen band te verscheuren. Maar ook telkens wanneer hij zich op nieuw aan zijne gemeente verbond, maakte het gevoel van reine dankbaarheid hem nog meer dierbaar aan aller harten. Onbeschrijfbaar is dan ook de invloed, dien de Heer W. heeft op het gedrag en de zeden zijner dorpelingen; hij is de vriend hunner kinderen, de raadgever der volwassenen, en de liefderijke vertrooster hunner kranken en stervenden; hij bezit het vertrouwen van allen; ontstaat eenig geschil onder de leden zijner gemeente, dan wordt de geliefde leeraar tot scheidsman geroepen, en zijne geoefende menschenkennis en regt Christelijke gezindheid, weten altijd het twistvuur uit te blusschen, en vrede en vriendschap op nieuw te vestigen. Wie met huisselijke zorgen of verdrietelijkheden bezwaard is, ziet zich door hem bemoedigd, en gestemd tot geduldige onderwerping. Deelnemend verzacht hij het leed der bedroefden, en een medelijdende traan des vaderlijken vriends, des zoo hartelijk beminden leeraars, vloeit voor gewonde harten als een liefdelijk heelende balsem. Ja, mijn vriend weent bij de lijkbaar van dierbare panden trouwhartig en gevoelvol als een

volgeling van Hem, die met de weenende vrienden bij het graf van LAZARUS weende; maar de achtenswaardige leeraar deelt ook gulhartig in de vreugd van elk, die zich beweldadigd ziet; zijne tegenwoordigheid vergroot het genoegen bij de feestmalen, daar geniet hij zelfs de reinste levensvreugd; hij weet op eene onschuldige wijze de feestgenooten te vervrolijken, terwijl de eerbied en de hoogachting, die hem algemeen worden toegedragen, alle menschheid onteerende dartelheid en andere buitensporigheden verbannen. Doch ik heb genoeg gezegd, om mijnen eerwaardigen vriend W. te doen kennen; ook zijne gade is in alle opzigten eene beminnenswaardige vrouw, eene verstandige huismoeder, en eene uitgebreid liefhebbende menschenvriendin. De oudste zoon is sinds een paar jaren op de hoogeschool te ....; de oudste dochter, een bloeijend zestienjarig meisje, vonden wij ijverig bezig met een paar arme meisjes in vrouwelijke handwerken, waarmede deze, uit hoofde harer zwakke ligchaamsgesteldheid, haar dagelijks brood zullen moeten verdienen, te onderwijzen. Twee jongere zusters verrigtten huisselijke bezigheden. Een twaalfjarige zoon leerde bij zijn' vader de Grieksche taal; en het Nieuwe Testament, waaruit hij eenige verzen moest overzetten, gaf (nadat wij over algemeene zaken uitgesproken waren) aanleiding tot het volgende gesprek.

ERNESTINE, het Grieksche Bijbeltje in de hand nemende, zeide: het is toch wel jammer, dat de geleerden maar alleen den Bijbel kunnen lezen in dezelfde taal, waarin die geschreven is; door het verta-

len zelfs van ongewijde boeken, gaat toch altijd veel verloren. Menigwerf bedenk ik dit, bij het lezen in den Bijbel, en ik moet het maar belijden, dan heeft het ook zoo veel invloed niet op mij.

De Heer W. Het doet mij in waarheid leed zoo iets van u te hooren, vriendin! en ik houde de eenvoudige maar gemoedelijke lieden (die aan geen vertalen denken, maar den Bijbel als een geschrift, woordelijk door den geest van God in hunne eigene taal, ingegeven, lezen) voor veel gelukkiger; want deze beschouwen den Bijbel, gelijk die waarlijk is, als het Goddelijk licht, dat hun pad bestraalt, als de ware bron van alle vertroosting en onvermengde vreugd, en het zaligend genot, dat het lezen in den Bijbel aan deze gelukkigen schenkt, is boven alle genieting op deze aarde verheven.

ERNESTINE. Maar is het dan niet waar? Mijnheer! dat alle overzettingen van de eene taal in de andere, het eerste en ware opstel doen verliezen?

De Heer W. Geen ongewijd boek is, sinds de schrijfkunst is uitgevonden, met zoo veel oplettendheid, met zoo veel zorgvuldige kennis van talen, overgezet dan de Bijbel; van het hoofdzakelijke is volstrekt niets door de overzetting verloren gegaan, dit bewijzen de overzettingen des Bijbels in alle bekende talen. Eeuwen lang waren de gewijde schriften, tot dienst der Westersche kerk, uit den grondtekst alleen in het Latijn overgezet; want het Latijn was gedurende dien tijd, in geheel Europa bij uitsluiting de taal der geleerden, en vandaar dan ook, die rampzalige onkunde, die over het algemeen in de

zoogenaamde middeleeuwen heerschte, de volksmenigte kon noch lezen noch schrijven, en bedriegelijke of halfgeleerde geestelijken, die het vertrouwen dier volksmenigte bezaten, deden haar alles gelooven, wat met het eigenbelang dier waarlijk blinde of booze leidslieden, overeenstemde. En vandaar dan ook al die afschuwelijke en bespottelijke dwalingen, die onder de zoogenaamde Christenkerk ingeslopen zijn. De wijze, nu zalige LUTHER (die als een ware afgezant des hemels de alom verspreide vonken der hervorming vereenigde, en tot eene heilige vlam, die alle hinderpalen verteert, deed opstijgen) was de eerste, die zijnen Duitschen landgenooten de gewijde schriften in hunne eigene taal, ter lezing schonk; heden leest men die bijna in alle bekende talen, en in die allen is het hoofdzakelijke volkomen hetzelfde; indien dit nu geen bewijs is, niet slechts van de getrouwheid der vertalers, maar ook van de zorg der Goddelijke Voorzienigheid, die over deze gewijde geschriften, als over de verklaring en uitdrukking van zijn' heiligen, volmaakt goeden en wijzen wil, waakt, dan weet ik niet welke bewijzen voor eenige zaak ter wereld, geldig kunnen zijn. Onze Staten Bijbel, die kan ik u verzekeren, mijne waardste! is met de naauwlettendste omzigtigheid overgezet, het is een werk geweest, niet slechts door eenen taalkundige, maar door onderscheidene taalkundigen ten uitvoer gebragt, nagezien en goedgekeurd. Niet een enkel bijwoord of koppelwoord is, tot verduidelijking van den zin, volgens het begrip der vertalers, daarbij gevoegd, of het is door aanwijzende teekens onderscheiden, ten

blijk der angstvallige oplettendheid dier waardige mannen. En schoon al eens hier en daar, eene uitdrukking, door meer gevorderde uitlegkunde, en bekendheid met Oostersche zeden en spreekwijzen, moge verbeterd zijn, het hoofdzakelijke blijft, gelijk ik zoo even zeide, volkomen hetzelfde. Lees onder anderen vrij, de voortreffelijke vertaling van het sieraad onzer Nederlandsche geleerden, van den waarlijk grooten VAN DER PALM, en gij zult ondervinden dat, ja wel uitdrukkingen verduidelijkt zijn, maar dat de hoofdzaak nergens verandering ondergaan heeft. En kan u dit alles met het vertalen van den in het Hebreeuwsch en Grieksch oorspronkelijk geschrevenen Bijbel nog niet bevredigen? denk dan ten overvloede, dat elk die als volksleeraar optreedt, deze beide talen moet kennen, maar dat nog nooit een van die allen, de ongetrouwheid der vertalers heeft aangetoond.

IK. Wanneer ik dat alles nadenk, beste vriend! dan zoude ik haast durven zeggen, ook de vertalers zijn door den geest Gods gedreven, zoo wel als de eerste schrijvers zelven.

De Heer W. Hieraan hecht ik in een' zekeren zin mijne toestemming, want daar het eeuwig eenig onbevatbaar Opperwezen zuiver geest moet zijn, en ook zeker is, kunnen wij niet zeggen God heeft een' geest afgezonderd van zijn onbegrijpelijk maar eenvoudig wezen, maar wij moeten door den geest Gods, de gezindheid van den volmaakt heiligen wil van het Opperwezen, verstaan; en bezield door die gezindheid of volgens dien volmaakt heiligen wil, hebben de schrijvers van den Bijbel de geschiedenis van

het menschelijk geslacht, de geschiedenis der aartsvaderen, ook de geschiedenis van hun nakroost, waaruit de Verlosser der wereld moest geboren worden, de redevoeringen, de dichtstukken en gezangen, vervolgens de geschiedenis van JEZUS, die van de grondlegging des Christendoms, zoo wel als de leerrijke en lichtverspreidende brieven, geschreven. Maar het was ook niet minder volgens den wil des Allerhoogsten, wiens eeuwige wijsheid het geluk der menschen, door de voortreffelijkste middelen bevordert, dat die schriften van tijd tot tijd in alle bekende talen werden overgebragt; immers zoo was het de wil van het volmaakt Opperwezen, dat de getrouwe volgelingen van den verheerlijkten Verlosser, op het eeuwig gezegend Pinksterfeest, te *Jeruzalem*, de leer van den Goddelijke onder de menschen, in zoo veel onderscheidene talen verkondigden. Geen menschelijk verstand of geene menschen magt, had het eenig middel daartoe kunnen uitdenken of daarstellen; maar Hij, die den mensch het heerlijk spraakvermogen schonk, en aan den geest des menschen de kracht en de vrijheid verleende, om dat buigzaam spraakvermogen naar willekeur te gebruiken. Hij versterkte op eene onbegrijpelijke wijze die geestkracht, en nu gebeurde in een oogenblik iets, waartoe anders jaren besteed worden, de volgelingen van JEZUS namelijk, door den geest van God bezield, spraken (zonder moeite om aan te leren) op eenmaal al de talen der volken, waaronder de Israelieten woonden, en strooiden op

deze wijze de heilrijke zaden van het Christendom door de geheel toenmaals bekende wereld.

ERNESTINE. Nooit heb ik het nut of het heil, dat door het spreken in vreemde talen op het Pinksterfeest bewerkt is, zoo nagedacht; ja waarlijk eeuwen zouden welligt verloopen zijn, eer de leer van JEZUS onder al die vreemde volken ware bekend geworden, want het getal van JEZUS vrienden was toch niet groot, en nu toch werd op een' dag door de twaalf Apostelen, die in eene der tempelzalen te *Jeruzalem* spraken, de zaligheid verspreidende leer van den Heer en Verlosser der menschenwereld, tot in *Egypte*, *Arabië*, *Griekenland* en *Rome* verspreid, of voor het minst de verspreiding daarvan voorbereid, zeker de geheele Bijbel is een voortreffelijk boek.

De Heer W. Voortreffelijk? o vriendin! het is een waar Goddelijk boek, dat met onweerstaanbare kracht tot het hart spreekt. Onder alle beschaafde volken worden nuttige en leerrijke boeken geschreven, boeken die het verstand verhelderen, en de kracht om de waarde der dingen te beoordeelen verstreken, maar nooit is een boek geschreven, en nooit zal, tot aan het eind der wereld, een boek geschreven worden, dat zulk eenen algemeenen invloed op het menschelijk geslacht heeft, dan de verzameling van onze gewijde geschriften of de Bijbel; immers, zoo lang die slechts in de taal der geleerden kon gelezen worden, verzonken de volken allengs dieper in onkunde en bijgeloof; de waarde

der menschen ging bij dezelven verloren, door slavernij vernederd, kropen zij voor tirannen, of zij woedden gelijk wilde dieren tegen de ketenen, die hen kluisterden. Zij besmetten zich met de afschuwelijkste misdaden, en wreekten zich over dezelve met barbaarsche wreedheid. Ja zelfs de volksvermaken waren door barbaarschheid gekenmerkt. Doch ook toen, verspreidde het lezen der heilige schrift, onder de geleerden of geestelijken, van tijd tot tijd heldere lichtstralen, en de hervorming werd door deze voorbereid. Een JOHANNES HUSS, in *Bohemen*, daagde zijne vijanden uit om zijne gevoelens, uit de heilige schriften te wederleggen; dit konden zij niet; en uit wraakzucht, omdat hij het volk poogde te verlichten, moest hij den brandstapel beklimmen, en in de verterende vlam sterven. Honderd jaren later, verscheen de groote LUTHER, in *Duitschland*, het lezen der heilige schriften verdreef van voor zijn' geest den nacht der dwaling, zijn gevoel werd veredeld door de Goddelijke waarheid, hij bestreed als een held Gods het bijgeloof, den hoogmoed en de snoodheid; het was zijne vertaling van den Bijbel, die den dag der verlichting algemeen deed aanbreken, welhaast hadden onze voorvaderen nu ook den Bijbel in handen, en nu kon geen geweld hun vrij geweten meer bedwingen, nu durfden zij goed en bloed opofferen om hunne waarde als mensch te kunnen handhaven, want de Bijbel sterkte hunnen moed, vertroostte hen over alle verliezen, en vestigde hun vertrouwen op den Almagtige, dien zij in JEZUS CHRIS-

TUS als een liefderijk Vader leerden kennen. Wat hebben zelfs in mijnen leeftijd, de Bijbelgenootschappen niet al wonderen uitgewerkt, de volksbeschaving is wijd en zijd met reuzenstappen gevorderd, en schoon de onvolkomenheid der menschen, ook het vorderen der volksbeschaving en verlichting, door het ontkiemen van nieuwe gebreken, wel eens vergezeld ziet, velen der oude gebreken zijn toch verbeterd; het regt wordt op eene veel edelere wijze gehandhaafd, de wraakzucht wordt door de stem der wetten beteugeld, de straf der boosheid zelfs is door geene wreedheid meer onteerd, maar tot een middel ter verbetering of ter beveiliging van onschuld en braafheid geheiligd. De barbaarschheid is verdwenen, de menschheid gevoelt hare Goddelijke afkomst, haren waren adel, en voedt allengs meer afkeer van vernederende slavernij, de voornaamste oorzaak van dit alles is het algemeen lezen van den Bijbel.

IK. Ik bedroef mij maar niet zelden, omdat de Bijbel in dezen tijd over het algemeen veel minder wordt gelezen, dan in den leeftijd van mijne grootouders; toen werd elken morgen en avond, door een' van het huisgezin een gedeelte van den Bijbel (die een onmisbaar stuk meubel in de woonkamer scheen) gelezen, en heden ken ik huisgezinnen, waar nimmer een Bijbel gezien, veel minder gelezen wordt.

De Heer W. Zeker, lieve vriendin! het minder lezen in den Bijbel houd ik voor een der beklagenswaardigste gebreken, aan den tegenwoordigen tijd eigen, zelfs het verbannen van dat gewijde boek uit

het gezigt, smart mij weleens. Even gelijk gij hier nog in onze woonkamer ziet, was in mijne vroegste kindschheid de foliant Bijbel in een' stevigen bruinen band met blinkende koperen sloten en hoeken, een der eerste pronkstukken in het woonvertrek van genoegzaam alle jonggehuwde lieden; de brave vader of moeder gaf doorgaans dit geschenk met eene meer of min plegtige aanbeveling, aan de jeugdige echtelingen ten geschenk, ik weet wel, dat de uitwendige gedaante van zulk een boek, zoo weinig als de plaats die het bekleedt, iets te beduiden heeft; maar ik kan het niet helpen, het was mij altijd iets eerwaardigs wanneer ik zulk een' Bijbel, op een pronktafeltje of ander stuk huismeubel, in het gewoon verblijf van het gezin zag staan of liggen; want een blik daarop verzekerde mij altijd, dat ik mij in een Christelijk en zelfs meer of min Godsdienstig huisgezin bevond. Immers hoe het Godsdienstig gevoel dan ook insluimeren kan, het gewijde boek moet, in dien tijd, zoo vaak het oog daar op gevestigd werd, eenig zelfverwijt (indien het niet gebruikt werd namelijk) verwekt hebben. God weet het, hoe menigwerf het menschelijk geweten niet daardoor wakker gemaakt is; God weet het, hoe de mensch in het plegen van een misdrijf, niet vaak verhinderd werd door een' blik te werpen op den Bijbel, waarin zoo duidelijk geschreven staat, dat God een' afkeer heeft van bedrog, logentaal, en andere boosheid, ja - waarin geschreven staat: wee den Goddelooze het zal hem kwalijk gaan, zalig zijn de barmhartigen, zalig zijn de reinen van hart, want hun zal barmhartigheid geschieden, en zij

zullen God aanschouwen. Doch gij begrijpt, lieve vriendinnen! dat ik het pronken met den Bijbel voor minder nuttig of noodzakelijk houde dan wel het lezen daarin. En ik zeg vrij uit, het tegenwoordig minder lezen in den Bijbel strekt elk, wie zich een Christen noemt, tot oneer; de liefderijk zorgende Voorzienigheid heeft de gewijde schriften door zoo veel eeuwen heen beschermd voor vernietiging, koningrijken en staten zijn verdwenen, de namen van volken zijn uitgewischt, maar de namen van de geschriften door MOZES, door de Propheten, Evangelisten, en Apostelen geschreven, bestaan ongekrenkt tot op dit oogenblik, in spijt van alle vervolging en woede tegen dezelven, en kunnen wij dan, zonder uiterst ondankbaar te zijn, eene verzameling van schriften, die met zulk een liefderijk doel voor ons bewaard en ons geschonken zijn, verwaarloozen? hoe kunnen wij God bidden om ons voor dwaling te beveiligen, daar wij den Bijbel, die ons de wapens tegen alle dwaling, tegen alle verleiding in handen geeft, niet slechts uit ons gezigt, maar ach vaak ook uit ons hart verbannen? hoe kunnen wij om vertroosting in lijden bidden, daar wij de bron van alle vertroosting moedwillig voor ons toesluiten? hoe menigwerf heeft een gezegde van onzen Goddelijken Zaligmaker, mij in den strijd tegen verleiding tot zondigen, gesterkt? hoe menigwerf is mijn berouwhebbend hart, wanneer ik gestruikeld had op den weg der Godzaligheid, niet liefderijk opgebeurd, door Hem, die in de wereld kwam om zondaren zalig te maken, hoe menigwerf ben ik onder het grievendst lijden ver-

troost, en verblijd door de onwankelbare hoop des eeuwigen levens, die in mijn' dierbaren Bijbel mijne neergebogen ziel toesprak, en zich boven het lijden dezes tijds leerde verheffen.

ERNESTINE. Ik lees ook altijd met innig genoegen onze gewijde geschriften, maar de stijl is toch zoo geheel anders dan onze tegenwoordig geschrevene boeken, en het lezen van een werk, dat tot stichting, tot verbetering en vertroosting geschreven wordt, en dat op den Bijbel gegrond is, kan immers ook niet anders dan goed zijn!

De Heer W. Niet slechts is het lezen van soortgelijke werken ten allen tijde aan te prijzen, maar ook het lezen van alle boeken, die ons verstand een nuttig voedsel aanbieden, die onze kennis, in welk vak dan ook uitbreiden, die ons gevoel veredelen, ons oordeel oefenen, en zelfs onze zedelijke genoegens vermeerderen, moeten ons hartelijk welkom zijn; en de lust om dezelve te lezen, verhoogt de waarde van den mensch, maar met dit alles, lieve ERNESTINE! blijft de Bijbel, hetgeen die naam reeds uitdrukt, het boek der boeken, of het van God aan ons toevertrouwd geschenk ter onzer leering, verbetering, vertroosting, en verblijding; de Bijbel behelst het woord van God, of gelijk ik zeide, de uitdrukking van zijnen wil. De stijl hoe onderscheiden ook volgens de verschillende denk- en spreekwijze der schrijvers, moet natuurlijk van onzen tegenwoordigen stijl onderscheiden zijn; zij draagt het kenmerk der oudheid, het kenmerk der tijden en plaatsen, waarin alles geschreven is; de

kinderlijke eenvoudigheid, waarover de majestueuze glans der waarheid zoo heerlijk verspreid is, bekoort elk regtschapen hart; hier treft ons de beknoptheid der aanteekening van voorgevallene gebeurtenissen, ginds, toont de herhaling van het gebeurde of van het gesprokene de waarde, die daaraan gehecht werd; hier verrukt ons de Oostersche gloed, over de Godgewijde dichtstukken verspreid, ginds roert ons den zacht daarheen vloeijenden toon, waarin het leven van den Verlosser der wereld beschreven is; of de waarheids- en menschenliefde, die in de schriften der Apostelen doorstraalt, boezemt ons den heiligsten eerbied in, en spoort onze verstandelijke vermogens aan, om de meening der schrijvers regt te vatten, en een juist begrip van alles, wat voor ons kan geschreven zijn, te vormen, mag ik mijne vriendinnen, dus als leeraar en vriend raden, verzuimt nimmer het lezen in den Bijbel, bijbelkennis is een der heerlijkste sieraden der Christenen: wie met aandacht en eene stille bede tot God om verlichting en verbetering den Bijbel leest, zal dien nooit uit de hand leggen, zonder iets geleerd te hebben; zonder zich tegen eenige verzoeking gewaarschuwd te gevoelen, of zonder troost in lijden gevonden, en blijdschap door een gegrond vertrouwen op Gods vaderlijke liefde genoten te hebben; leest vrij andere tot nut geschrevene boeken, maar onderzoekt, of zij de gewijde schriften waarlijk gegrond zijn, zoo toch beproeft gij den geest van alle schrijvers, of ook *die* uit God zijn. Ons gesprek werd hier afgebroken door het bezoek van een paar vrien-

den des geliefden leeraars, wij onderhielden ons nu nog eenigen tijd met de verstandige en goedhartige Mevrouw W. en hare kinderen, doch welhaast begrepen wij, dat het tijd was om naar de stad terug te wandelen, waar men ons op eenen vriendschappelijken maaltijd wachtte: wij namen dan ook van den eerwaardigen W. en zijn overig gezin afscheid, na den eerwaardigen man, uit den grond van ons hart, voor den tijd, dien hij ons toegewijd, en het nut, dat hij ons geschonken had, bedankt te hebben.

De 17de Februarij. De Voorzienigheid.

De brief, aan welks beantwoording ik van daag eenigen tijd besteedde, zal ik om meer dan eene reden, hier mededeelen; hij werd geschreven door eene der vriendinnen mijner jeugd, met wie ik over belangrijke onderwerpen eene onafgebrokene briefwisseling blijf onderhouden, terwijl de achtenswaardige vrouw welligt een veel te onbepaald vertrouwen stelt op mijne beoordeeling van hare gevoelens en denkwijzen; woordelijk schreef zij mij dan ook weder het volgende.

Getrouwe Vriendin!

De betreurenswaardige toestand, waarin zich zeker huisgezin, waarmede ik in eenige betrekking sta, bevindt, drukt mij zwaar op het hart, ja - ik moet

het u maar opregt belijden, maakt mij wel eens twijfelmoedig omtrent het bestuur der Goddelijke Voorzienigheid, voor zoover dit de lotgevallen van afzonderlijke menschen betreft, ik eerbiedig met geheel mijn hart, de onbevatbare wijsheid van het almagtig Opperwezen, dat volgens een volmaakt ontwerp, den algemeenen loop der dingen regelt, en geene wanorde in de geheele natuur duldt; maar in de lotgevallen van afzonderlijke menschen, lieve vriendin! zult gij voorzeker niet minder dan ik, bij eene oplettende beschouwing, niet zelden eene soort van wanorde of verwarring, strijdig met een volmaakt wijs bestuur ontdekken, dwaal ik? o dan bid ik u, geleid mij, indien gij kunt op den regten weg, want gewis het is een troosteloos denkbeeld, afhankelijk te zijn van toevalligheden, van eigen onkunde, of zelfs van de eigenbaat of boosheid onzer natuurgenooten; werp slechts een' blik om u heen, mijn lieve! en gij stuit voorzeker op onverklaarbare gebeurtenissen, die niet tot het plan der Godheid schijnen te behooren. Hier, in de kleine stad, die ik bewoon, in den eng beperkten kring, waarin ik verkeer, griefde mij nu nog sinds weinig maanden het lot van onderscheidene lieden, die naar allen schijn geheel noodeloos van de zoetste vreugd des levens werden beroofd, terwijl anderen, door onregt, list en bedrog, zich uit een' staat van behoefte, waarin zij niet eens opgemerkt werden, tot den rang van rijken en aanzienlijken wisten te verheffen; ik ben overtuigd, dat hetzelfde ook onder uwe bekenden plaats heeft: zeg mij nu hoe kan ik dit anders dan

wanorde noemen? hier tegenover mij, woont eene beminnelijke familie, huisselijk geluk bloeide weleer ongestoord in haar midden, zij bestond uit den Heer en Mevrouw R. eene zuster van Mevrouw, en vier vrolijk opgroeijende kinderen, die eene verstandige opvoeding genoten, en wier ontwikkelende vermogens onbeschrijfbaar veel beloofden, dan ach - nu een jaar geleden werd het oudste kind, een knaapje van omtrent acht jaren, door eene ontstekende en besmettende ziekte aangetast, en stierf. Het graf van dezen lieveling was nog niet gesloten, toen ook het jongste kind, dat nog slechts maanden telde, door dezelfde ziekte aan het ouderhart ontscheurd werd. Kort voor het eerste sterfgeval was MARIA (de zuster van Mevrouw) door eene hevige zenuwberoerte, aan de regterzijde geheel verlamd, en bijna van de spraak beroofd; alle middelen tot herstelling waren vruchteloos; integendeel herhaalden zich de aanvallen der beroerte telkens, en de hulpelooze MARIA, die buiten dat nog met smartelijke kwalen, worstelde, zag hijgend van verlangen uit naar het oogenblik, waarin zij van het vergankelijke stof zoude bevrijd worden; doch de ongelukkige blijft leven en lijden, terwijl in den herfst van het verloopen jaar, eene onherstelbare kwijning, die slechts weinig weken duurde, de kleine ELIZE ruim vier jaren oud en weleer het beeld der bloeijende gezondheid, in het graf sleepte; dit bragt de liefhebbende ouders bijna tot wanhoop, zij wrongen de handen en jammerden luid bij het lijkje van hunnen jeugdigen lieveling, maar te vergeefs, de onverbiddelijke dood had

het kind in zijne magt, en het graf geeft de dooden niet terug. Toch was niet alles nog verloren; nog vloeide de dierbare vader- en moedernaam van de lipjes des eenig overgeblevenen lievelings, nog kuste een liefkozend knaapje de tranen der ouderlijke smart vaak van de verbleekte wangen, en de teederste kinderliefde vereenigde zich nu, om dezen onwaardeerbaren schat voor alle rampen te behoeden, en in de blijdste genietingen des levens te doen deelen. Maar, ween met mij, geliefde vriendin! ween met mij en met de onder hun leed bezwijkende ouders; ook het knaapje waaraan geheel hunne ziel hing, ligt heden in de doodkist, en de arme MARIA schreit nog vruchteloos om den dood. Jongstleden maandag speelde de bevallige zesjarige LEONARD nog zoo schuldeloos vrolijk hier, met mijne kinderen; en aan de starende blikken, die de teedere moeder telkens door haar venster op mijne woning vestigde, herkende ik haar verlangen, om den kleinen engel weder te zien; met liefdevol ongeduld, dat in gelaat en houding te lezen was, wendde de trouwhartige vader voor, mijn' echtgenoot een vriendschappelijk bezoek te geven; doch, dat wij dit alleen te danken hadden aan het lieve kommerlooze knaapje, dat in de warme kamer met onze eigen lievelingen rondhuppelde, dit behoefde geen bewijs. Het aanminnig kind snelde dan ook met open armpjes den vader te gemoet, en deze scheen met sprekende oogen, waarin vadervreugd tintelde, terwijl hij den blozenden jongen optilde en aan zijn hart drukte, te vragen, ben ik niet volkomen gelukkig met zulk een engelachtig kind? en

goede hemel! eer de volgende dag ten avond daalde, deed eene brandende koorts, reeds voor het leven van het knaapje, dat door hevige stuiptrekkingen gefolterd werd, sidderen; schoon zich de diepbedroefde ouders, in weerwil van den kundigen geneesheer, die het dringend gevaar niet voor hen wilde verbergen, nog altijd met hoop vleiden. Neen, vriendin! (sprak de door smart verbleekte vader) tot mij, zulk een verschrikkelijk lijden kan de almagtige God niet voor ons bestemd hebben, dit eenig kind zal Hij ons toch zeker wel laten behouden. God zal mijn gebed verhooren (hernam de luid schreijende moeder, wier boezem van weedom zwoegde) ik kan van mijn' lieveling niet gescheiden worden, zijn leven is met het mijne vereenigd. Neen, de goede God kan dit moederhart niet geheel verbrijzelen, en toch geliefde vriendin! toch bleef het ouderlijk gebed onverhoord, toch is het ouderhart verbrijzeld, ik waakte den geheelen nacht door, met de jammerende ouders, bij het sterfbed van hun lijdend kind; ook de geneesheer bleef tot dat de morgen aanbrak, bij ons; de stuiptrekkingen keerden telkens terug, en wanneer zij het kind eenige oogenblikken rust lieten, sloeg het de oogen verwilderd op, weerde elke liefkozing af, en weigerde alles, wat den brandenden lipjes ter verkwikking werd aangeboden; eindelijk scheen de woede der koorts verminderd, het kind sluimerde, de geneesheer moest ons verlaten, doch hij verzekerde mij in stilte, dat het gevaar des doods op ver na niet geweken was, ik wilde dan ook de hoop der ou-

ders niet verlevendigen, ach, zij voedden die maar al te sterk; het kind ontwaakte, zag ons vriendelijk aan, strekte de handjes uit naar de beide ouders en vraagde vleijend, maar met eene zwakke stem, om drinken; de verrukte moeder sloot haren lieveling in hare armen, en de van blijdschap weenende vader, bood het, vol hoop den verfrisschenden laafdrank aan; de kleine nam dien; waarom weent gij, lieve vader? lieve moeder? vraagde hij, LEONARD is beter! o leg mij toch neder, ik moet nog slapen; een lachje omzweefde zijne verbleekende lipjes, eene akelige doodskleur omtoog het jeugdig gelaat, het kind sloot de gebrokene oogjes, en ademde den jongsten snik. Ik waag het niet, lieve vriendin! het jammervol tooneel, dat ik aanschouwd heb, verder te beschrijven, zoo even bezocht ik Mevrouw R., zij is afgemat en ligt krank; de tot vertwijfeling toe radelooze Heer R., bragt mij zwijgend bij de kleine doodkist en schoof het deksel weg, daar lag nu het kind, dat zoo kort geleden hier blozend om mij heen huppelde, nu verstijfd en roerloos, het geslotene mondje scheen mij nog toe te lagchen, als wilde het de zalige tevredenheid waarmede het kind deze aarde verliet, te kennen geven; ik drukte een' kus op de ijskoude lipjes, de vader rukte zich de haren uit het hoofd, God! (gilde hij) wat baat mij nu het leven? waarom ben ik niet gestorven in de plaats van dit onschuldig kind? ook de zachtaardige, de geduldig lijdende MARIA poogde ik vruchteloos te vertroosten, ach, (zuchte zij) elk uur bid ik om den dood, maar God verhoort mij reddelooze niet, en dit van ge-

zondheid blozende kind, waarvoor de aarde nog als een lusthof Gods bloeide, wordt in den dageraad van het leven weggerukt! Wat zoude ik op deze taal antwoorden, vriendin! neen, ik heb geen' troost voor dit ongelukkig huisgezin, en is het alleen dit gezin, dat van eene schijnbare wanorde in het bestuur der menschelijke lotgevallen getuigt? ach neen, zag ik niet den braven werkzamen huisvader daar ginds, naar het graf dragen? en de verlatene weduw met haar talrijk kroost, veroordeeld om knagend gebrek te verduren, terwijl haar afgeleefde vader onder den last der jaren gekromd, en geheel bewusteloos, van afgebedeld brood voortleeft! En integendeel den, om de afschuwelijkste ondeugden verachte T., die zich uit den laagsten stand, waarin hij geboren was, heeft weten te verheffen, in pracht en weelde leven, zich in overvloed baden, en met de tranen van weduwen en weezen, wier bezitting hij voor een groot gedeelte door list ontvreemdt, den spot drijven! doch ik moet de pen nederleggen, mijne denkkracht wordt bedwelmd door soortgelijke beschouwingen, antwoord mij toch spoedig, hartelijk geliefde vriendin! ik schrik terug op de gedachte, dat het Opperwezen onregtvaardig zoude handelen, door zulk eene wanorde te dulden; ja ik schrik terug bij het gevoel der mogelijkheid, dat ik den allerhoogsten, den algoeden God zoude kunnen lasteren; red mij, kan het zijn, uit deze duisternis, uw verstand, uw Godsdienstig gevoel is meer geoefend, is meer veredeld dan het mijne, ik zie met brandend verlangen een' brief van u te ge-

moet, ik bezweer u bij de vriendschap, die wij reeds als kinderen voor elkander gevoelden, schenk, indien gij kunt, de verlorene kalmte weder aan het lijdend hart van uwe getrouwe vriendin S.

Antwoord. Geliefde Vriendin!

Geen oogenblik wil ik het beantwoorden van uwen zoo even ontvangenen brief uitstellen, vurig zal ik den goeden God danken, wanneer Hij mijne pogingen, om uwe ziel rust te schenken, zegent; en ik durf gegronde hoop voeden, dat ik mijn doel zal bereiken, want ik ken uwe geaardheid, lieve vriendin! de omstandigheden, maar vooral de tafereelen van menschelijke ellende, hebben op uw prikkelbaar gevoel een' bijzonder sterken indruk, zoo zelfs, dat gij uwe geschiktheid om ernstig na te denken, voor eenige oogenblikken mist, doch ook al spoedig herstelt zich die geschiktheid, en de waarheid vertoont zich weder voor uw verstand, in haren onbewolkten glans; en zoude ik u dan niet gaarne de hand bieden om u uit den donkeren doolhof, waarin onbestuurde hartstogten u gebragt hebben, te geleiden op den veiligen weg, die rede en Godsdienst naar de heldere, de onuitputtelijke bronnen der ware vertroosting gebaand hebben? ik beken het, lieve SOPHIA! wanneer wij, kortziende stervelingen, zonder na te denken, de lotgevallen der menschen beschouwen, dan zoude ons geloof aan eene allesbesturende Voorzienigheid, ligt aan het wankelen worden gebragt, en geen wonder, wij zien slechts (laat ik mij dus eens uitdrukken) de

uitwendige zijde van het werktuig, waar zich alles beweegt, zonder dat wij altijd de oorzaak en het doel van die beweging kunnen opmerken; want de voortreffelijke drijfveren en in elkander voegende raderen, blijven voor het oog, dat boven of buiten de zinnelijkheid niet heen kan blikken, bedekt; maar ik bid u, zoude het Opperwezen, waaraan gij toch het bestuur der wereld toekent, het lot van afzonderlijke menschen aan toevalligheden overlaten? hoe ontelbare malen zoude alsdan het groote, het algemeene plan der Godheid niet door afzonderlijke menschen worden tegengewerkt? een koningkrijk, bij voorbeeld, moest volgens het algemeen plan vernietigd worden, en een geheel volk ondergaan, (soortgelijke gebeurtenissen zullen toch wel tot het groote plan behooren?) maar wanneer de overweldiger van zulk een rijk of volk zich hiertegen verzet, wanneer hij zich zelven om het leven brengt, of door anderen, die het bedoelde rijk en volk willen behouden, gedood wordt, dan immers komt ook voorzeker verwarring in het groote wereldbestuur? en wat zouden de bestrijders der Goddelijke Voorzienigheid over het lot van bijzondere menschen, toch zeggen van een' aardschen vorst, die de groote steden van zijn rijk getrouw beschermde, en met wijsheid bestuurde, maar kleine steden en dorpen onbeschermd, onbestuurd aan hun eigen lot overliet? hoe zouden zij het vinden, wanneer een huisvader, over het algemeen voor de veiligheid en het onderhoud van zijn gezin zorgde, maar de opvoeding der jonge kinderen geheel verwaarloosde, onverschillig of zij genot

konden hebben van zijne zorg, dan niet. Neen, de goede menschlievende Bestuurder van het grootste koningrijk, zorgt zoo veel in zijn vermogen is, zoo wel voor het kleinste dorpje of gehucht, als voor de prachtigste stad. Het lot van den schamelen hutbewoner, gaat hem niet minder aan het hart, dan dat van hem, die in paleizen woont. Immers zoo moet het zijn, zullen wij den vorst, zijne kroon en zijnen troon waardig keuren. De brave, trouwhartige huisvader waakt zoo wel over de jonge nog spelende kinderen, als over de algemeene huisselijke belangen; aan het lot van den onschuldige zuigeling, wijdt hij niet minder trouwe zorg, dan aan de vestiging van het lot der volwassenen. Doch, wordt dit in een' goeden vorst, in een' braven huisvader vereischt? wat zouden wij dan moeten denken van Hem die de volmaaktheid zelve is? van Hem wiens alvermogen geene perken kent? die met denzelfden blik millioenen zonnen en werelden, raderdiertjes in een' waterdrop, en wemelende zonnestofjes wakend overziet; van Hem, voor wien geene grootheid of kleinheid bestaat, wiens werken alle groot, alle heerlijk zijn, en van zijne almagt en wijsheid getuigen. Hoe zoude het mogelijk zijn, dat zulk een wezen zoo alwetend, zoo alles met zijne tegenwoordigheid vervullend, den redelijken mensch, die zijn zigtbare vertegenwoordiger op de aarde is, den mensch, dien hij bestemd heeft om zich hier slechts op deze aarde aan het aanzijn te gewennen, den mensch, die voor de eeuwigheid geschapen is, aan zijn lot overliet, of afhankelijk

deed zijn van toevallige omstandigheden, die de voortreffelijkheid van den redelijken aardbewoner kunnen verwoesten, die hem op den weg naar zedelijke volkomenheid kunnen stuiten, ja, die hem uit den rang, dien hij in de rij der schepselen bekleedt, kunnen stooten, en beneden het gedierte des velds kunnen verlagen. Want, heerschen toevalligheden over het leven en sterven van den mensch, dan heerschen zij niet minder over zijne neigingen tot deugd of ondeugd. Maar weg, met zulke verachtelijke denkbeelden, die den liefderijken Schepper van den mensch honen, en den redelijk vrijen mensch op de schandelijkste wijze vernederen. Neen, heil ons, lieve vriendin! de beschaafde, de door Godsdienstig gevoel geheiligde rede, leert ons reeds het ongerijmde, het valsche van het geloof, dat God Voorzienigheid alleen tot het algemeen wereldbestuur zoude bepaald zijn; de van de waarheid afgedwaalden of Heidenen, gevoelden dit immers duidelijk? want daar zij zich geen begrip konden vormen van een geheel eenvoudig wezen, dat het heelal bestuurde, vermenigvuldigden of verdeelden zij de Godheid in onderscheidene wezens, aan welke over hemel, aarde, zee, bosschen, bergen, dieren en menschen, het afzonderlijk bestuur was toevertrouwd. Maar wij gelukkigen! wij die den geopenbaarden wil van God uit onzen Bijbel kennen, wij weten, dat de eenige, de waarachtige God, voor wien geen tijd, geene ruimte bestaat, die het verledene, het tegenwoordige en de toekomst te gelijk aanschouwt, wij weten, dat Hij de zonnen en werel-

den als bij namen kent, dat Hij onze gedachten verstaat; wij weten, dat ons leven in zijne hand is, dat Hij het uur onzer geboorte zoo wel als het uur van onzen overgang in de betere wereld bepaald heeft, ja, wij weten, dat Hij het gebruik, dat wij van onze zedelijke vrijheid maken, zoo wel als van onze vermogens, reeds kende eer wij aanwezig waren, omdat zijne volmaakte kennis nooit kan vermeerderd worden, en geene toekomst voor Hem bestaat. Wat zeg ik? wij Christenen weten, dat onze tranen bij God geteld zijn, dat geen haar van ons hoofd, zonder zijnen wil kan gekrenkt worden; wij weten, dat Hij, de groote, de almagtige, de majestueuze God, dat Hij, die voor de hongerende vogeltjes zorgt, en de jonge raven spijzigt, dat Hij, die de veldbloemen met prachtige kleuren versiert, ook zijne denkende kinderen op deze aarde bewaakt, meer dan eene aarsche moeder haren zuigeling bewaakt; dat Hij hun bidden hoort, en zich eindeloos meer over hunne nooden ontfermt, dan zich een aardsche vader kan ontfermen over het kind, dat hem schreijend om voedsel vraagt. Lieve SOPHIA! gij gelooft (dit weet ik) gij gelooft Gods eigen woord, gij gelooft de verzekering van onzen eeuwig gezegenden Zaligmaker, want gij gevoelt al de kracht der onbetwistbare waarheid. Doch kunnen wij die kracht gevoelen? kunnen wij Gods woord gelooven? het woord van Hem, die geen mensch is, dat Hij zoude kunnen liegen; overtuigt ons zelfs een enkele oppervlakkige blik, dien wij in het voor ons openliggend boek der natuur slaan, dat voor de alles

verzorgende almagt niets te klein, niets te gering is? wat zeg ik, dat de almagt, wijsheid, en goedheid des Eeuwigen even groot, even eerbied- en bewondering wekkend uitschittert, in de vorming van eene ras verwelkende veldbloem, of van een naauwelijks merkbaar insekt, als in de vorming van prachtige zonnestelsels, zouden wij dan nog weigeren kunnen te gelooven, dat de schijnbare wanorde, die wij in het bestuur der Godheid wanen te zien, waarlijk de voortreffelijkste orde is, zouden wij weigeren kunnen, te gelooven, dat hetgeen ons wanorde schijnt, waarlijk de uitwerking is van onbevatbare wijsheid en liefde, ja dat slechts die schijn veroorzaakt wordt door onze kortzigtigheid, of door ons gebrek aan kennis van Gods heilbedoelend plan? O mijne vriendin! laat ons gelooven aan de alles besturende Voorzienigheid van een volmaakt, een eeuwig weldoend God, en bij de meest bedroevende omstandigheden zal onze kalme zielerust over het grievend lijden zegevieren; zoo ras onze kennis meer uitgebreid, zoo ras ons verstand weer verhelderd is, zal die schijnbare verwarring, die schijnbare wanorde, met volmaakte orde, ja met het bewonderen van een onafgebroken verband tusschen middelen en heerlijke gevolgen, afgewisseld worden. Voor de onkundigen, is de hemel in een' helderen nacht, slechts luchtig en als ordeloos met blinkende starren bestrooid; terwijl de meer kundige, in die glinsterende vonken, niet slechts heerlijk licht verspreidende zonnen aanschouwt, maar ook de standplaats derzelven met onbegrijpelijke wijsheid geregeld ziet, en de vaste loopbaan der planeten met, voor

de wezens die haar bewonen, heilrijke bedoelingen, ziet afgeteekend, het is waar, volgens ons bekrompen begrip moest de afgeleefde grijsaard, en de naar den dood wenschende lijder, van het afmattend leven verlost worden; en jonge veelbelovende kinderen, krachtvolle jongelingen en maagden, moesten tot nut der maatschappij blijven voortleven, maar kan de mensch, die niet weet wat in het volgend oogenblik zal gebeuren, die niet voorzien kan, of het pas geboren kind tot een sieraad der menschheid, of tot eene schandvlek derzelve, tot een' zegen voor het Vaderland, of tot verderf en ondergang van hetzelve zal opgroeijen, zal de mensch, die niet voorzien kan of de nog onnoozele zuigeling, met eer en roem bekroond, door al de blijde genietingen des levens verrijkt, zijne dagen zal eindigen, of aan verachting en smaad ter prooi, met jammer en ellende tot aan zijn' dood zal moeten worstelen, zal de mensch zeg ik, die niets van dit alles voorzien kan, over de huishouding der eeuwige wijsheid, der namelooze liefde van het Opperwezen beschikken, of oordeelen? Lieve SOPHIA! kan uw driejarig knaapje al uwe wel doordachte handelingen beoordeelen? weent hij niet wel eens wanneer gij hem iets, dat hem schaden kan ontneemt, of wanneer gij hem zijne wenschen uit liefde voor zijn wezenlijk belang ontzegt? en zouden wij menschen, die bij het alles omvattend Opperwezen vergeleken, veel minder zijn dan jonge onnoozele kinderen, bij volwassenen en bedachtzame ouders, zouden wij onwetende menschen, tot God kunnen zeggen, uwe handelwijze is verkeerd; waarom ge-

schiedt dit of dat niet zoo als wij het begeerden? o mijne lieve! wierden al onze begeerten vervuld, wij zouden voorzeker diep rampzalig zijn. De kennis, die ik van Gods volmaaktheid heb, schoon die nog slechts ten deele is, verzekert mij dit, en de ondervinding in de meeste gevallen, bevestigt mij dit zoo volkomen, dat ik omtrent alles wat ik nu nog niet doorzien kan, met volkomene gerustheid kan besluiten: dat het goed is. Ik deel in de smart die den Heer en Mevrouw R. gevoelen met geheel mijn hart, ik eerbiedig hunne droefheid, maar ik kan hun ook volmondig toeroepen: zoo waarachtig als God leeft, Hij heeft u uit liefde bedroefd, uit liefde voor u zelven en voor uw kroost, nam Hij de bloeijende telgjes in den morgenstond van het leven van hier weg, waren zij langer op aarde gebleven, dan zouden zij gewis tot ongeluk van zich zelven, en van hunne ouders geleefd hebben, ware dat zoo niet, dan zouden de lieve gestorvenen gewis tot volwassene menschen opgegroeid zijn. Zoo wel als wij, die nu leven, volgens de eeuwige wijsheid van onzen Schepper, bestemd waren om in deze eeuw, en niet reeds voor drie of vier duizend jaren geboren te worden, even zoo zijn ook de jonge stervende kinderen, bestemd om in dien tijd, op dat uur in het hoogere leven geboren te worden, het is den Almagtige bekend, waarom zij zich hier slechts als bloesemknoppen der menschelijke maatschappij moesten vertoonen, en waarom zij eerst in de onzigtbare wereld zich moeten ontwikkelen: eenmaal zullen wij de reden van deze beschikking ontdekken, en het zal

ons eene nieuwe bron van dankbaar gevoel en hemelsche vreugd zijn. Het is eene onschatbare weldaad, die God aan de stervelingen bewijst, wanneer Hij hen met kinderen zegent; wanneer Hij hun voedsterlingen voor de eeuwigheid toevertrouwt, doch de ouders ontvangen deze panden niet slechts voor de zinnelijke wereld, neen zij ontvangen die ook voor het hoogere leven; wie vader of moeder wordt, verblijdt zich over een' erfgenaam des eeuwigen levens; de zigtbare tegenwoordigheid van het sterfelijk kroost, moge de ouders boven alle beschrijving dierbaar zijn, maar het is toch een genot, dat tot de zinnelijkheid behoort; en dat alleen voor zoo ver de mensch na dit leven nog een veredeld zinnelijk wezen blijft, verhoogd zal genoten worden, terwijl de innerlijke, de onbeschrijfbare betrekking, die zuivere zedelijke wezens op elkander hebben, van het oogenblik af, waarin een menschelijk wezen geboren wordt, tusschen ouders en kroost aanvangt, en nooit afgebroken wordt, maar eeuwig, eeuwig blijft toenemen, herinner uwen vrienden deze waarheden, en tracht hen door dezelven over het gemis der zigtbare tegenwoordigheid van hunnen lieveling te vertroosten, de dood heeft hen niet kinderloos gemaakt, neen de dood was voor hun kind eene tweede geboorte, maar in een eindeloos hooger leven, dan waarvan de eerste geboorte het kind een deelgenoot maakte, o herinner uwen vrienden, lieve SOPHIA! dat hun kroost, veilig voor alle rampen, veilig voor alle bederf van zeden, door verheerlijkte wezens wordt opgevoed, herinner hun, dat zij ouders zijn

van reine hemellingen, die van kennis tot kennis, van zaligheid tot zaligheid voortgaan, en die hun in de eeuwige woningen verheerlijkt zullen weder gegeven worden, maar herinner ook uwen bedroefden vrienden, dat eene al te sterke gehechtheid aan iets, dat onze zinnen streelt, onredelijk en veeltijds met ons geluk strijdig is. Onze Hemelsche Vader, die nooit willekeurig, dat is nooit zonder wijze redenen, handelt, ontneemt ons daarom weleens zinnelijke genoegens hoe schoon en edel, die ook zijn mogen, om ons te gewennen het waarachtig geluk verheven boven alles wat zinnelijk is te zoeken; dat geluk bestaat in het vast geloof aan Gods vaderlijke liefde, in het zich vertrouwend onderwerpen aan Gods wijzen altijd heilbedoelenden wil, en in de blijde hoop om eenmaal alles wat ons hier raadselachtig schijnt, opgelost te zien. Tracht ook die vertrouwende onderwerping, tracht ook die blijde hoop, aan de moedelooze lijderes, die naar het sterfuur met zoo veel drift verlangt, in te boezemen. Ook zij zal eenmaal de oorzaak en de heilrijke gevolgen van haar lijden kennen, en haar weldoende Hemelvader daarvoor danken. Het is den Alwetende bekend, hoe nuttig een langdurig lijden is, ja hoe noodig het is om hevige driften te beteugelen, om onedele begeerten te louteren, om het dwaalziek hart te verbeteren, en vatbaar te maken voor hoogere genietingen. Het is den Alwetende bekend, hoe noodig zulk een lijden is om liefde en mededoogen in anderen op te wekken, om dankbaarheid voor het genot van gezondheid in te boezemen, en

de zaden van Christelijke deugd te doen rijpen; voor den lijder zelven, zijn het slechts oogenblikken, vergeleken bij de eeuwigheid, waarin het lijden door nameloos verblijden wordt vergoed en vervangen. Ook de afgeleefde grijsaard, of de ongelukkige, die zijn aanwezen naauwelijks meer bewust is, leeft niet nutteloos, want de wijze Bestuurder onzer lotgevallen duldt geene enkele doellooze ademhaling. Voor hoe velen is de zorg voor hulpelooze natuurgenooten, niet eene beproeving? niet eene oefening van geduld en barmhartigheid? ja voor hoe velen, is het niet eene aansporing tot de heiligste pligten? het langdurig leven van booswichten, van eigenbatige of andere ondeugende menschen, moge voor ons kortzigtigen onbegrijpelijk schijnen, ook daarover kan ons kinderlijk verstand niet oordeelen; dit toch weten wij, dat zij den oplettenden, maar zwakken onder de stervelingen, afschrik van zulke grove gebreken inboezemen, dat zij reeds aan deze zijde van het graf wrange vruchten van hunne ondeugd inzamelen; waar toch is de vrek, die zorgeloos leeft en het goede met dankbare vreugd geniet? waar is de overdadige, die de natuurlijke gevolgen van zijne leefwijze niet gevoelt en met geene pijnlijke zelfverveling worstelt? konden wij getuigen zijn van de wroeging, waardoor de booswicht, die zich zelven niet ontvlieden kan, gemarteld wordt, o vriendin! wij zouden helsche angsten in menige borst zien woeden, en hoe zal de lange leeftijd, die hun vergund wordt, niet in het uur der vergelding, hun tot zelfverwijt en duldelooze zielesmart zijn? doch het wordt tijd,

dat ik dezen langen brief eindig, heb ik eenige zielerust aan mijne geliefde vriendin door mijn geschrijf kunnen schenken, dan dank ik den goeden God voor deze belooning. Vaarwel, mijne beste! ik ben en blijf uwe liefhebbende vriendin!

De 24ste Februarij. Een verhaal.

Sinds lang was ik bekend geweest met een' der braafste, der werkzaamste lieden, in de stad *V.*, dien ik, om zijnen familienaam niet bekend te maken, ALBERT B. zal noemen. Hij was een der voornaamste uurwerkmakers in den geheelen omtrek, en zijne eerlijkheid, zijn in alle opzigten deugdzaam gedrag, en ongekunstelde wellevendheid, deden hem, niet minder dan zijne bekwaamheid, algemeen roem en hoogachting verwerven; doch eerst heden, vernam ik de geschiedenis van dit waarlijk nuttig lid der maatschappij, en het is mij vergund, die aan mijne lezers mede te deelen. De ouders van ALBERT behoorden tot de rijkste, de aanzienlijkste geslachten in *Zeeland*, doch zijn vader, die geene gelukkige, geene verstandige opvoeding had genoten, gaf zich na den dood van zijne ouders, toen een derde van de nalatenschap aan hem, den meerderjarigen en reeds gehuwden zoon, in handen viel, over, aan eene boven alle beschrijving prachtige

en verkwistende leefwijze. - Zijne beide zusters stierven ongehuwd, zoodat hij over de geheele bezitting zijner ouders alras kon beschikken. Hij was gehuwd (zeide ik) want zijn vader, die al vroeg den dood zijner gade moest betreuren, had, schoon hij zich weinig met de opvoeding van zijne kinderen bemoeide, toch het ligtzinnig gedrag van zijn' zoon maar al te duidelijk opgemerkt; maar hij verbeeldde zich, dat de huwelijksverbindtenis met eene verstandige vrouw, genoeg zoude zijn om den jeugdigen losbol te beteugelen. Hij zelf had, voor zijn' zoon, die nooit met ernst of eenige gezetheid ergens aan dacht, ook reeds gekozen, en de gedane keus beviel den jongeling vrij wel; zij zoude ook waarlijk met huisselijk geluk bekroond zijn geweest, indien de beklagenswaardige verkwister voor zoo iets vatbaar ware geweest, doch dat was hij niet; WILHELMINA was een bevallig bloeijend meisje, naauwelijks zestien jaren oud zijnde, was zij reeds van beide hare ouders door den dood beroofd, en bevond zich nu aan het huis van een' harer voogden, waar hare opvoeding op de best mogelijke wijze voltooid werd. Hare ouders hadden haar wel niet schatrijk, maar toch vrij wel verzorgd, achtergelaten, en drie jaren verdwenen voor de jeugdige wees niet ongevallig, doch toen overleed de echtgenoot van haren voogd, in wie zij eene moederlijke vriendin had bemind; een jaar later hertrouwde de weduwenaar, met eene vrouw slechts weinig jaren ouder dan WILHELMINA; en van eene geheel tegenovergestelde geaardheid. WILHELMINA werd om de goedkeuring, die zij van allen,

die haar kenden ontving, en ook waarlijk verdiende, zoo wel als om hare uitmuntende bekwaamheden, ja zelfs om hare natuurlijke bevalligheid, door de nieuwe tante met nijdige oogen beschouwd, en op alle wijzen gekweld; hierover klagen, wilde het lieve meisje niet, doch haar voogd, die het eenig kind van zijne vroeg gestorvene zuster vaderlijk beminde, had spoedig alles opgemerkt, en zijne vrouw (schoon vergeefs) gebeden, de lieve onschuldige WILHELMINA met meer vriendelijkheid te behandelen, maar ook dit vermeerderde nog haren tegenzin, die in eene soort van haat verkeerde tegen de arme WILHELMINA, die in stilte haar leed verkropte, waardoor hare gezondheid zelfs wegkwijnde. Juist in dien tijd werd zij door den vader van ALBERT, die als rijk en goedhartig alom bekend was, ten huwelijk gevraagd, en de ongelukkige greep, met toestemming van haren oom, die haar geluk waande te bevorderen, de gelegenheid aan, om een huis, waar zij niet slechts verdriet leed, maar waar ook hare tegenwoordigheid misnoegen tusschen de echtgenooten veroorzaakte, te verlaten. De ligtzinnigheid van den jongeling, met wien zij zich vereenigde, was haar niet onbekend, doch zij vertrouwde op zijne goedhartigheid, waarvan zijn vader zoo hoog opgaf, en die hij ook waarlijk scheen te bezitten. Zoo lang de vader leefde, ging het ook redelijk wel, WILHELMINA'S zachte geaardheid, door haar helder verstand bestuurd, verwekte in de borst van haren echtgenoot al de liefde, waarvoor zijn gevoel vatbaar was. ALBERTS geboorte was een paar jaren na het gesloten huwelijk, de

vervulling der zoo menigwerf uitgeboezemde ouderlijke wenschen; WILHELMINA genoot meer dan engelen wellust, toen zij haren zoon aan het juichend moederhart knelde, zelfs haar gade wist zijne blijdschap niet luidruchtig genoeg uit te drukken; doch eer de geboortedag van het geliefde knaapje verjaarde, tastte eene doodelijke krankheid den vergenoegden grootvader aan, en maakte een einde aan zijn leven. WILHELMINA had hem als haren eigen' vader lief gehad en opgepast, de goede man beminde haar ook teeder, en was, met het hoofd leunend aan den boezem der bitter weenende schoondochter, zegenend gestorven. Kort na de begravenis, gaf zich de, door duizend nieuwe ontwerpen vertrooste zoon, die zich nu meester van aanzienlijke schatten zag, en geene beteugeling meer gevoelen of erkennen wilde, aan het opvolgen van al zijne dwaze begeerten over; hij kocht het eene landgoed na het andere, hij bouwde en herbouwde, verspilde schatten aan prachtig huisraad, aan rijtuigen en kostbare paarden, en aan duizend andere zaken, die hem naauwelijks bevredigd hadden of zij moesten door andere afgewisseld worden; ook was hij niet karig in het uitdeelen van aanzienlijke geschenken, aan zoogenaamde vrienden, die in zijne woeste vermaken deelden, of nieuwe voor hem uitdachten, en die in zijn afwezen, met zijne dwaasheid den spot dreven. Vruchteloos zocht WILHELMINA hem op de liefderijkste wijze zijne pligten onder het oog te brengen, vruchteloos trachtte zij hem huisselijke genoegens van allerlei soort te verschaffen, vruchteloos rigtte zij van tijd

tot tijd huisselijke feesten aan, vruchteloos noodigde zij zelfs tot woestheid toe vrolijke makkers bij hem, en schikte zich, voor zoo ver hare verpligting als gade en moeder het duldde, naar zijn' smaak en wilde verlangens. Doch de ongelukkige man verkoos gezelschap, waarover hij zich voor zijne deugdzame echtgenoot schaamde; WILHELMINA betreurde zijne allengs meer toenemende zedeloosheid, en legde zich met geheel haar hart en verstand toe, om haren zoon tot een edel mensch, tot een nuttig burger en een waarachtig Godvereerend Christen te vormen. Haar echtgenoot ondernam eene reize door geheel *Europa;* een paar ledigloopende jonge lieden, die zich verveelden, vergezelden hem; WILHELMINA verkoos gedurende dien tijd, het door haar meestgeliefde landgoed tot verblijf, waar zij met haren zoon, die toen acht jaren oud was, den tijd op eene haar waardige wijze doorbragt. Meer dan ooit verwilderd, keerde haar echtgenoot terug, hij had onnoemelijk veel schulden gemaakt, en om zijne rusteloos aandringende schuldeischers te bevredigen, werden meest al zijne vaste goederen verkocht; hierover bedroefde zich WILHELMINA niet, want zij vleide zich, dat zijne baatzuchtige medgezellen, die zich ten zijnen koste verrijkt hadden, hem nu wel verlaten zouden, en hij zich zou gedwongen zien om een meer geregeld leven te leiden, en meer edele vermaken te verkiezen. Wat het eerste betreft, hieromtrent had de goede vrouw wel geraden, hij werd door zijne vrolijke makkers verlaten en niet zelden beschimpt, doch omtrent het laatste, bedroog zich WILHELMINA; de ongelukkige

diep bedorvene man zocht verstrooijing in het grof spelen, en nu ging alle hoop op zijn behoud verloren. Nu eens vertoonde hij WILHELMINA eene rijk gevulde goudbeurs, en verbeeldde zich welhaast al het verlorene te kunnen herstellen; doch den volgenden avond verscheen hij in eene soort van razernij in zijne woning, en had niet slechts al het gewonnene verloren, maar was ook nog een groot gedeelte van zijn overgebleven eigendom schuldig, zoo ging het nog eenigen tijd voort, tot hij eindelijk alles tot den laatsten penning, dien hij bezat, op het spel had gezet, en nog eene aanzienlijke som boven dat alles verloor. Doch nu keerde hij niet naar zijne woning terug, maar de ongelukkige WILHELMINA ontving laat na middernacht, deze weinige, naauwelijks leesbare regels, door haren echtgenoot met eene sidderende hand geschreven.

'Vaarwel, rampzalige vrouw! vervloek mij, gebied ook mijn' zoon zijn' vader te vervloeken; ik heb u beiden in de diepste ellende gestort, niets behoort u meer toe, ik ben meer schuldig dan alles wat gij gisteren nog dacht uw eigendom te zijn, waardig is. Verwacht elk uur mijne schuldeischers om u en uw' zoon, van alles beroofd, weg te drijven, kunnende gij dan brood voor u beide bedelen; dat is mijn werk, ik heb de hel aan u verdiend, WILHELMINA! maar zij brandt ook reeds in mijne ziel, *ja* wel is de wroeging een knagende worm die nooit sterft, gij ziet mij nooit weder, zelfs het lijk van den wanhopenden zelfmoorder zult gij niet aanschouwen, doe geene moeite om mij op te spo-

ren, de eerste die mij ontdekt, zal de geladen pistool, die ik bij mij draag, hooren afschieten, zoo dat mijne harsens om hem heen spatten; buiten mijn vaderland, dat ik tot schande verstrek, wil ik sterven, sterven om de eeuwige verdoemenis, die ik nu reeds gevoel, in derzelver volkomenheid te ondervinden. Is het u mogelijk, rampzalige! vergeet dan hem, die u en zijn kind in het verderf stortte. DIEDERIK R...'

WILHELMINA zag hem ook niet weder, doch in plaats van hem te vloeken, smeekte zij God om vergeving voor den ongelukkige, zoo deed op haar voorbeeld ook de dertienjarige ALBERT; en daar der ongelukkige vrouw reeds den volgenden dag veelmeer afgevorderd werd dan zij bezat, stond zij gewillig alles af, doch het was op verre na niet genoeg om de speelschulden van den wanhopenden vlugteling te voldoen; maar de roovers (want hoe moet men de ellendigen, die met het spel hunne makkers bederven, anders noemen) betoonden nog eenige barmhartigheid, en lieten de moeder met haren zoon, de noodigste kleeding behouden. WILHELMINA wilde in hare geboorteplaats nu niet langer blijven, haar oom was overleden, hare overige vrienden hadden sinds haren trouwdag, die nu vijftien maal was verjaard, veel verandering ondergaan; eenige sluimerden in het graf, andere waren van lot of woonplaats veranderd, en het medelijden van nog andere wilde zij niet beproeven. Zij vertrok dus met haren zoon naar de boorden van den *IJssel*, waar nog eene oude bekende, die weleer van hare ouders de gulhartigste

vriendschap had genoten, leefde; deze vrouw was de dochter van een' eerlijken en vlijtigen kantoorbediende harer ouders, op wier kosten het meisje een goed vrouwelijk handwerk had geleerd, zoodat zij haar eigen brood kon verdienen. Door een' zamenloop van omstandigheden, had zij zich te *S.* in *Overijssel* nedergezet, en was daar gehuwd met een' uurwerkmaker; bij deze vrouw maakte zich WILHELMINA bekend, en de dankbare liefde, de aan eerbied grenzende hoogachting, die de ongelukkige in dit huisgezin genoot, waren de bemoedigende zegekransen der beminnelijke nederigheid, en kiesche weldadigheid, die WILHELMINA in hare vroege jeugd, volgens het voorbeeld van hare brave ouders, JOHANNA DELMAN onvermoeid had betoond, en schoon zij heden geen misbruik van de erkentenis en gastvrijheid dezer goede burgerlieden wilde maken, gaf het haar toch een onbeschrijfbaar genoegen, dat zij hier liefderijk ontvangen, en geholpen werd, in het maken van schikkingen omtrent haar volgend leven. JOHANNA deelde met geheel haar hart in het onverdiend lot der, in overvloed opgevoede WILHELMINA, zij behandelde haar met al de hoogachting, aan haren vorigen stand verschuldigd, en ook DELMAN, zoo wel als de kinderen dezer goede lieden, spaarde niets om het genoegen der ongelukkige vrouw te vergrooten. WILHELMINA leefde hier van hetgeen zij door haar handenwerk voor haar en haren zoon dagelijks won, ook gaf zij onderwijs aan onderscheidene burgermeisjes; de twee dochterjes van JOHANNA leerde zij, gelijk van zelf spreekt, om niet, en DELMANnam

den jongen ALBERT, die veel lust in het vervaardigen van zijne kunstwerken toonde te hebben, als zijn' leerling aan. Als zoodanig maakte hij vorderingen, die de algemeene verwondering wekten, terwijl hij het loon, dat hij ontving, op raad van zijne moeder, aan wie hij de teederste liefde en de trouwhartigste gehoorzaamheid bleef betoonen, besteedde, om zich in teekenen en muzijk te doen onderwijzen. Ook de brave leeraar W.H. te *S.*, in wien WILHELMINA den edelsten menschenvriend leerde kennen, vond in den reeds zoo verstandig onderwezen ALBERT, een jonge Christen, die met onvermoeiden ijver, de gewijde Schriften onderzocht, en zijn geloof op de onwankelbare gronden der waarheid wilde vestigen. Toen hij omtrent zeventien jaren oud was, werd zijne dierbare moeder hem door den dood ontrukt, de smart des jongelings was onbeschrijfbaar, de hoop om haar eenmaal, wanneer hij volleerd zoude zijn, een onbekommerd leven te kunnen doen genieten, (eene hoop die hem uit de toekomst altijd zoo vrolijk, zoo bemoedigend had toegelagchen) was nu met zijne moeder, de vriendin van zijn hart, de leidsvrouw zijner jeugd, in den nacht des grafs verzonken, en het leven lag nu als eene eenzame woestenij zonder eenige bron van vertroosting voor hem. Het volgende jaar werd hij door BONAPARTE, den overweldiger, die ook toen ons geliefd vaderland in ketenen smeedde, gedwongen om de vanen der overheersching te volgen; met koude onverschilligheid onderwierp zich de jongeling aan de harde noodzakelijkheid, doch met een hart vol dankbaarheid scheidde hij van

zijn' leermeester en deszelfs gezin, en met geene minder weemoedige aandoening zeide ALBERT vaarwel aan den waardigen leeraar, dien hij zoo hartelijk, zoo regt kinderlijk lief had, en bij wien hij na een getrouw, hart- en verstand-veredelend onderwijs genoten te hebben, nog onlangs zijne plegtige geloofsbelijdenis openlijk had afgelegd, en herhaalde nog de welmeenende belofte, om de leer van zijn' Goddelijken Verlosser getrouw te blijven, en elke verleiding tot afwijking van den weg der deugd, den kloekmoedigsten wederstand te bieden. Aan deze gedane belofte dacht de edele jongeling ook telkens, wanneer hij op het punt was om een' misstap te doen, en zijne getrouwheid herleefde alsdan; vooral moest hij veeltijds harden strijd voeren tegen zijne hevige hartstogten. Het gedrag der woeste krijgslieden in wier midden hij zich bevond, wekte niet zelden woedende gramschap en gloeijende wraakzucht in zijne ziel; het zij zijn geliefd vaderland door hen op de schamperste wijze werd gehoond, zijne heldhaftige voorvaderen door de schandelijkste logentaal onteerd, en zijne jeugdige landgenooten met de grievendste verachting behandeld werden; het zij de verdartelde krijgslieden, met alles wat heilig is den spot dreven, of de weerlooze landlieden in wier nabijheid zij zich bevonden, op de baldadigste wijze mishandelden, en beroofden; bij al zulke gelegenheden kookte het bloed in ALBERTS aderen, en hij had zijn leven gaarne aan de bevrediging van zijn' wraaklust willen opofferen. Maar niet zelden was het hem dan, alsof zijne zalige moeder hem nog influisterde: gij zult niet

dooden, de regtvaardige God zal het vergelden. Want voorzeker de Goddeloozen zullen maaijen hetgeen zij gezaaid hebben, en in hunne eigen strikken gevangen worden. Maar zalig zijn de zachtmoedigen, want deze beërven de aarde, en wee de Goddeloozen, het kwade zal hen gewis treffen. ALBERT gehoorzaamde elk die over hem gesteld was, zoo lang dit niet met de Goddelijke wet, die in elks hart geschreven staat, strijdig was; bij voorbeeld: ontving hij den last om een dorp of eene landmanswoning, waar de ongelukkigen geweigerd hadden aan de onredelijke vorderingen van hunne overweldigers te voldoen, in vlam te helpen zetten, dan gehoorzaamde ALBERT niet, of hij waarschuwde eerst zoo veel hem doenlijk was de bewoners en gaf hun raad om in het geheim van hunne goederen, zoo veel hun mogelijk was nog te bergen, eer de verwoesters de onmenschelijke bevelen uitvoerden. Hij was met het ontzaggelijk leger, dat BONAPARTE tegen *Rusland* aanvoerde, over den *Rijn* getrokken, hij had de groote wereldstad *Moskou* voor het grootste gedeelte in vuur en rook zien vergaan, als de eer en regt geheiligde offergaaf, die een volklievend vorst en een getrouw volk, op het altaar der vaderlandsliefde bragten. ALBERT had den almagtigen bestuurder der wereld als door een' enkelen wenk al de gestrengheid van het jaargetijde zien opwekken, om den hoogmoedigen beroerder der volken te vernederen, en het ontzaggelijk leger, dat BONAPARTE zijn alles vermogend werktuig noemde, als nietig stof zien daarheen strooijen, en de stoute ontwerpen van

alleenheersching, die de vermetele Korsikaan vormde, door den adem des winters in het niet zien wegblazen. ALBERT had al de ramp, die den terugtogt van het wegsmeltend leger vergezelde, doorgestaan, hij betrad weder den Duitschen bodem, maar ook daar, was de bedwelmende schrik, die de reuzenstappen van *Frankrijks* overwinningen had veroorzaakt, verdwenen; de Duitschers hernamen hunne oude fierheid, schudden het juk, waaronder zij zich gekromd hadden moedig af, en dreven de Franschen, die nu hunne valsche glorie overleefden, over den *Rijn*. Doch in een der laatste gevechten, had ALBERT, die een' zijner meest geliefde wapenbroeders, het was een jeugdige Nederlander, een speelgenoot zijner kindschheid, met een' huzaar die onder de Duitsche vanen streed, zag worstelen en hem vol moeds ter hulp snelde, eene gevaarlijke wond in de borst bekomen, want de huzaar, wiens paard onder hem gedood was, had den jongen held, die hem zijne prooi wilde ontweldigen, eerst met zijne sabel ligt gekwetst, en vervolgens met eene pistool op 's jongelings hart gemikt. ALBERT viel, zijn bloed spatte zijn' vijand in het aangezigt, deze beschouwde de bijna stervende, als zijn krijgsgevangene; maar even als of het jeugdig, maar met doodverw overtogen gelaat des jongen helds, hem medelijden en achting inboezemde, zorgde hij met belangstelling voor den gewonde, die, daar de nacht een eind aan den strijd maakte en de Fransche bende met overhaasting terugtrok, in de halfverwoeste woning van een' landman werd gebragt; ook daar zorgde de huzaar, dat zijn gevangene spoe-

dig wierd verbonden, door een' der kundigste heelmeesters, die zich bij het Duitsche leger bevond; het scheen hem zelfs het hartelijkste genoegen te geven toen de toestand des gewonden niet geheel hoopeloos werd verklaard te zijn, en zonder zelf te weten wat hem voor den jongeling innam, waakte hij getrouw bij zijne legerstede, en hij beschouwde zich zelven met eene grievende smart, als de oorzaak welligt van den vroegen dood eens jongen helds, die voorzeker een edel hart moest bezitten, daar hij zijn eigen jeugdig leven zoo moedig had gewaagd, om een' zijner vrienden aan den dood te ontrukken. Den volgenden dag kregen de krijgslieden, waaronder de huzaar behoorde, order om voort te trekken; de zwaar gekwetsten, zoo wel vrienden als vijanden, moesten achter blijven, de huzaar beval den nog bewusteloozen en als met den dood worstelenden ALBERT aan de zorg van den wondheeler ten sterkste aan, ook den landman in wiens hut de gekwetste lag, gaf hij alles wat hij bezat, zijnde een gouden Louis, en een ring met eenige robijnen bezet, om den eerlijken man daardoor alles wat hij in het vervolg aan of voor den gewonden vreemdeling doen zoude, te betalen, of in geval de jonge krijgsman aan zijne wonden overleed, behoorlijk voor zijne begravenis te kunnen zorgen: den Louis (sprak hij) vond ik bij een' Franschen officier, wien door mijn' kameraad de kop gekloofd was, na lang zoeken; ik heb dien van tusschen zijne bebloede kleederen, waar hij met nog vier andere vastgenaaid zat, losgesneden, de drie overige zijn reeds voor mij zelven besteed, de ring

is niet veel waardig, doch ik wil niet, dat een vlugtende Franschman, die mij met overhaasting nog na de andere wereld kon zenden, mij het ding zoude ontrooven, daartoe is het mij te lief, en heb ik het ook te lang bewaard. ALBERT herstelde; de sabelhouw, dien hij ontvangen had, was van weinig beteekenis, en door den kogel in zijne borst, was gelukkig geen deel, dat onmiddellijk tot het leven behoort, beschadigd. De goedhartige landman, zoo wel als diens vrouw en kinderen, die het tooneel des oorlogs ontvloden waren, doch, nu alles weder rustig was, spoedig terug kwamen, pasten den vreemdeling menschlievend op. Ja dezen scheen hun welhaast geen vreemdeling meer, maar een geliefde huisvriend of broeder; hij verlustigde de goede lieden met van zijn' krijgstogt in *Rusland* te verhalen, of van zijn geliefd Vaderland, dat zoo diep door BONAPARTE vernederd was, maar zich nu weder vrij maakte, te spreken; hij verrigtte, zoo veel zijne krachten toelieten, nuttige bezigheden, die in de huishouding te pas kwamen of waardoor hij het eenvoudig huisraad verfraaide, hij leerde den kinderen schrijven en lezen, maakte bevallige teekeningen voor hen, en bevestigde de onbetwistbare waarheid, dat eene verstandige, eene liefderijke verkeering, de zachte schoone band is, die alle menschen van wat stand of landaard, broederijk vereenigt. De landman had ALBERT meer dan eenmaal verhaald wat de huzaar, die met hem om leven en dood streed, voor hem gedaan had; en toen zich ALBERT daarover verwonderd betoonde, hernam de

landman, dat is in een' braven Duitscher niet vreemd, maar dat voegt ook aan den aard van mijne landgenooten. Jongeling! gij waart in het oog van den huzaar wel een Franschman, en zoo lang gij gewapend op hem afkwaamt, waart gij zijn vijand, en het was zijn pligt u tot zelfverdediging te dooden, maar toen gij daar weerloos in uw bloed laagt, toen zag hij in u zijn medemensch, en de lieve God zegt, die moeten wij behandelen zoo als wij wenschen behandeld te worden; daarom nam ik ook met vreugd de zorg voor u op mij, schoon ik toen nog niet wist, dat gij zulk een beste brave jongen waart, want ik dacht, als ik ook zoo eens half dood geschoten was, dan zoude ik toch ook gaarne door een goedhartig mensch verzorgd worden, en hoe kostelijk zijn wij allen nu reeds voor onze bezorging niet beloond, daar wij in u zulk een' besten Hollander aantroffen, die ons en de kinderen zoo veel vreugde heeft verschaft! Toen ALBERT eindelijk afscheid nam, wilde de boer hem dwingen, den gouden Louis en den ring, dien de huzaar hem gegeven had, aan te nemen: gij hebt alles tiendubbel goed gemaakt (sprak hij) zie eens hoe kostelijk gij onze gebrokene klok hebt gemaakt, welk een fraai tafeltje gij vervaardigd hebt, en dan die lieve schilderijtjes daar aan den wand! ALBERT weigerde volsterkt het stuk geld aan te nemen, hij had zelf nog genoeg bij zich, om in *Holland* te kunnen komen, doch den ring nam hij op het aanhoudend dringen tot eene gedachtenis van de brave landlieden, en ook van den goedhartigen huzaar aan. Hij vond zijn Vaderland reeds van de Fransche kluisters ontslagen,

en het staatsbestuur met den geliefden vorst uit het huis van Oranje aan het hoofd, gevestigd, en daar hij niet dan gedwongen de krijgswapens gevoerd had, verlangde hij nu tot zijn vorig werkzaam leven terug te keeren, schoon hij, wanneer het vaderland zijne dienst mogt vorderen, bereid was zijn bloed en leven daarvoor op te offeren. Hij spoedde zich dan ook weder naar de kleine stad, waar hij de familie DELMAN had verlaten; doch ook hier was veel veranderd, DELMAN was kort na zijn vertrek gestorven, de zoon, toen een jongeling van omtrent twintig jaren oud, had nooit lust gehad in het werk, dat zijn vader zoo vele jaren met voordeel en algemeenen lof had verrigt, ook was zijn gedrag op verre na niet zoo als dat behoorde, hij geraakte onder woest gezelschap, begaf zich tegen den zin van zijne moeder in de zeedienst, en was met de eerste schepen, die de Nederlandsche vlag weder op de reede van *Batavia* zouden doen waaijen, vertrokken. De weduwe DELMAN had zich van alles ontdaan, en woonde met hare beide dochters te *A.* in *Holland*, dit was eene grievende teleurstelling voor ALBERT; hij had zich gevleid weder bij zijn' ouden leermeester te werken, en met SUSANNA, de oudste dochter van DELMAN, die hij vroeger zoo hartelijk lief had en die hij zijne zuster noemde, weder huisselijk te verkeeren; ook de leeraar W. H. was naar eene andere plaats beroepen; de arme jongeling had aan alles gebrek, wat zoude hij nu beginnen? gelukkig trok een van zijne oude bekenden, doch die zelf arm was, zich zijner aan, nam hem voor eenige dagen onder zijn dak, en vraag-

de of hij lust had om met een rijk heer, die eene reize door *Frankrijk*, *Zwitserland*, en *Duitschland* wilde doen, als kamerdienaar mede te gaan, hij zoude hem dan bij den aanzienlijken heer aanbevelen. ALBERT nam dit aanbod vrolijk aan, (de op reis gaande was de jonge baron VAN ....) ALBERT beviel hem, want eerlijkheid en trouw stonden als door den vinger Gods, in zijne gelaatstrekken geschreven, en het verdrag werd gesloten. ALBERT verzocht en verkreeg eenig voorschot, om zich van het noodige te voorzien, en al spoedig werd de reis aangevangen. Het bedroefde ALBERT wel, dat hij de vriendelijke weduw DELMAN geen bezoek had kunnen geven, en vooral, dat hij zijne lieve zuster SUSANNA (die toen hij van haar scheidde, zoo bitter weende, en hem zoo vast aan haar hart knelde) niet had mogen wederzien; doch wat zoude hij doen, de noodzakelijkheid dwong hem, en hij schreef uit de volheid van zijn hart nog voor zijn vertrek, alles wat hem wedervaren was, aan de weduw, met verzoek om alles, ook aan hare dochters, en vooral aan de lieve SUSANNA, mede te deelen. Gedurende de reis, vond de baron een bijzonder welgevallen in zijn' dienaar, dien hij alras meer als een vriendschappelijk reisgenoot, dan als zijn' dienstbode behandelde; en geen wonder, ALBERT bezat wijsheid genoeg om eene natuurlijke vrijmoedigheid, met kiesche bescheidenheid te vereenigen; om zelfs bij den gemeenzaamsten omgang, de gestrengste wetten der welvoegelijkheid in acht te nemen, en om het onderscheid, dat tusschen den rang van zijn' heer, en zijn' stand

plaats had, nimmer uit het oog te verliezen; ook dan zelfs niet, wanneer zijn heer, door zijne ingenomenheid met ALBERT, aan dat onderscheid volstrekt niet scheen te denken. Bezaten onze dienstboden over het algemeen in dit opzigt iets van ALBERTS wijsheid, zij zouden voorzeker minder door het gevoel van den afstand, die hen van meesters of meesteressen scheidt, gegriefd worden; zij zouden meer met achting kunnen behandeld worden, meer huisselijk genoegen kunnen smaken, en ook zelfs aan de heeren en vrouwen, die zij bedienen, verschaffen; doch dan moest ook den dienstboden over het algemeen eene meer beschaafde opvoeding te beurt vallen. De baron vertoefde lang in *Frankrijk*, en nog langer in *Zwitserland*, waar hij eindelijk bij het beklimmen van een' berg, in een' afgrond neerstortte, waaruit hij ter naauwernood, zwaar gekneusd en het regterbeen gebroken hebbende door ALBERT en een' stoutmoedigen gids, werd gered. Lang en treurig was nu het lijden van den nog jongen baron, maar geen boezemvriend, geen broeder kon hem met meer liefde en zorg oppassen dan ALBERT deed. Nacht noch dag week hij van zijne legerstede, op alle wijzen verzachtte hij de smart, die zijn ongelukkige heer verduren moest; ALBERT was zijn voorlezer, de schrijver van zijne brieven, de bezorger van zijne geldzaken; in het kort, ALBERT was alles voor den lijder, en schoon de jonger broeder des barons, naar *Zwitserland* was gekomen, wilde toch de allengs wegkwijnende zieke het bijzijn van ALBERT geen oogenblik missen.

Aan herstelling was niet te denken, en na ruim acht maanden veel geleden te hebben, bezweek de baron in den bloei des levens. Behalve zijne kleederen en andere zaken van waarde, die de overledene aan ALBERT had geschonken, moest hem ook nog vier duizend gulden, volgens den uitersten wil des barons, uit zijne nalatenschap, worden ter hand gesteld. ALBERT betreurde desniettegenstaande den dood van zijn' heer, in wien hij waarlijk een' vriend had bemind, en die hem door de aanhoudende zorg, waarmede hij over hem gewaakt had, nog meer dierbaar was geworden. ALBERT had intusschen kennis gemaakt met den meest beroemden vervaardiger van uurwerken in *Zwitserland*, bij dezen wilde hij zich nog eenigen tijd oefenen, en na bijna twee jaren buiten zijn vaderland geweest te zijn, keerde hij eindelijk als een uitmuntend kunstenaar, en in staat om eigen zaken te beginnen, tot hetzelve terug. Allereerst begaf hij zich naar *A;* de weduwe DELMAN ontving hem als een' geliefden bloedverwant; hij was gedurende zijn afzijn een volwassen man geworden, doch zijne kinderlijke onschuld en liefderijke zachtaardigheid schenen met mannelijke fierheid en zucht tot onafhankelijkheid, als in elkander gesmolten; doch kon ALBERT op mannelijke schoonheid roemen, SUSANNA, die hij als een vijftienjarig meisje, dat als een veelbelovend rozenknopje zich ontwikkelde, had verlaten, stond nu ook in den vollen bloei der maagdelijke bekoorlijkheid voor hem, bevallige bloheid en argelooze liefde, spraken in hare verteederende blikken. ALBERT sloot

haar in zijne armen: ‘ik heb u weder mijne SUSANNA! (riep hij) wakend en droomend vergezelde mij uw beeld!’ Daar de beide jonge lieden nu gevoelden dat zij meer voor elkander waren dan broeder en zuster, werd de vereeniging van beider harten, eerlang door de goedkeuring der moeder bekrachtigd. ALBERT had op raad van deskundigen, besloten zich te *V.* neder te zetten, en zoo ras het huwelijk plegtig voltrokken was, haastten zich de gelukkige echtelingen om eigen zaken en huishouding te beginnen; alles ging boven verwachting voorspoedig, ook de zuster van SUSANNA huwde, en vrouw DELMAN genoot den schoonsten avondstond des levens aan het huis van ALBERT en SUSANNA, daar eindigde zij ook hare vreedzame dagen, nadat zij zich reeds over vier bloeijende kleinkinderen had verheugd. Het huis, dat ALBERT en SUSANNA bewoonden en benevens een' schoon aangelegden en vruchtbaren tuin, als hun eigendom bezaten, stond niet binnen de muren, maar in eene soort van voorstad van *V.*, de rivier vloeide daar voorbij, en juist heden voor een jaar, zijnde de 24ste Februarij, de geboortedag van ALBERT, welke men gewoon is met een huisselijk feest te vieren, had men eenige trouwe vrienden en vriendinnen, die de muzijk met geestdrift beminden, genoodigd. SUSANNA nam deel aan het kleine concert; de lange avond vlood in kommerlooze vreugd voorbij, doch juist toen de twee oudste kinderen, een knaapje van ruim acht, en een meisje van zeven jaren, een klein lied, dat ik zoo eenvoudig mogelijk voor de lieve kleinen had opgesteld, den verjarenden vader toezongen, ter-

wijl de blijde moeder de teedere kinderstemmen met de zachte toonen, die zij uit hare guitar lokte, vergezelde, werd het geheele gezelschap opmerkzaam gemaakt op een luidruchtig gewoel, dat aan den oever van de rivier, want de vensters van het feestvertrek kwamen aan de straat uit, plaats had. Het gerucht werd met elk oogenblik sterker, en de kinderen hadden naauwelijks hun gezang geëindigd, en waren door den diep getroffen vader liefderijk omhelsd, of ALBERT en nog eenige vrienden snelden naar buiten, om naar de oorzaak van het gwoel te vernemen. Een der naaste buren verhaalde, dat hij reeds in de schemering, een' armelijk gekleeden grijsaard langs den oever der rivier had zien heen en weder wandelen, en dat toen het geheel donker was, zijn knecht, die op straat iets te doen had, hem verschrikt was komen zeggen, dat hij half gezien, maar nog beter gehoord had, dat een mensch in het water plofte, of hij bij ongeluk daarin gevallen was, of zich moedwillig in het water geworpen had, bleef onzeker. Het opsteken van lantaarns, (zeide de buurman) naar den oever snellen, en anderen tot hulp roepen, was het werk van een oogenblik, en al ras waren helpenden en nieuwsgierigen toegeschoten, doch men was nog bezig om den ongelukkige in het water te zoeken; twee kleine schuitjes dobberden tot dat einde op het water; en eenige minuten later, zag ALBERT den drenkeling ophalen, en zonder eenige teekens van leven, aan den oever brengen, al de vergaderden verklaarden eenstemmig: dat de man dood was, en alle hulpbetooning volstrekt noodeloos zoude zijn; de goedhartige ALBERT

wilde dit evenwel niet toestemmen, maar zijn geweten bevredigen, door nog alles te beproeven om den ongelukkige in het leven terug te roepen; tot dat einde deed hij den man in zijne woning brengen, en een' geneesheer halen; SUSANNA zorgde, dat in eene ledige achterkamer vuur wierd gemaakt, en elk was om strijd bezig om alle bekende middelen, waardoor het verdoofde levensvonkje weder kon opvlammen, in het werk te stellen; zoo dat de geneesheer de aangewende pogingen zoo volkomen goed bevond, dat hij niets beters wist aan te wenden. Ook bleef de ijver der ware menschenvrienden niet onbekroond, een zachte levensgloed begon zich allengs over den schijnbaar doode te verspreiden; het hart klopte, een diepgehaalde zucht was de aanvang der weer geregelde ademhaling, en welhaast opende de drenkeling de oogen, en herkreeg zijne bewustheid. Zijne grijze haren, en de diepe groeven in zijn gelaat, waren de teekens van een' vrij hoogen ouderdom, terwijl elke blik, dien hij op de omstanders wierp, innige zielesmart en weerzin tegen het leven verried. Waar ben ik? (vraagde hij eindelijk met eene doffe stem) ik vond immers in het water den zoo lang gewenschten dood? Neen, oude man! (antwoordde ALBERT) men heeft u gered, God heeft u met onze hulp het leven doen behouden, stel u tevreden, gij zult hier van alles verzorgd worden. *Neen*, ik dank u niet, (hernam de grijze) wreede onzinnige menschen! gij geeft mij aan mijne ellende terug. De geneesheer bad hem zich stil te houden, hij werd op eene warme legerstede nedergelegd, en alle noodige versterkingen

werden hem toegediend, waarop een verkwikkende slaap volgde. Het geboortefeest van ALBERT miste dien avond voorzeker die reine, stille vergenoeging, die het gewoonlijk verzelde, schrik, deelneming en liefderijke bezorgdheid hadden allen bezig gehouden, doch het eindigde nu ook in een feest des levens, schoon de ontevredene toestand des grijsaards, een weemoedig verlangen om iets van 's mans lot te weten, over het vrolijk gevoel, dat zijne redding deed geboren worden, verspreidde. ALBERT liet den armen vreemdeling dien nacht getrouw bewaken, den volgenden morgen ging hij zelf bij hem, en vernam minzaam naar zijnen welstand. De grijsaard, van goede kleeding voorzien, had het bed reeds verlaten; zoo ras ALBERT in het vertrek trad, ging hij hem te gemoet en reikte hem de hand toe; zeker uwe bezorgdheid voor het leven van een mensch, verdient lof, (sprak de grijsaard) maar geloof mij goed mensch! gij hebt mij geene weldaad bewezen; gij dacht een' ongelukkige, die gedurende de duisternis in het water was gevallen, te redden, maar zoo is het niet, ik had op de duisternis gewacht om mij in den stroom te werpen, en ik vleide mij, dat geen sterveling dit bemerken zoude, uwe aangewende moeite is vruchteloos geweest, want sterven wil ik, moet ik, al ware ik opgesloten, dan nog zoude ik dit grijze hoofd tegen den wand verbrijzelen, dat toch kan geene te wreede menschenliefde mij beletten. ALBERT schrikte voor de woeste gebaren en het verwilderd gezigt des ouden, hij greep hem bij den arm en drong hem op een' stoel; ik heb medelijden met u, oude man!

(sprak hij) rampen hebben uw verstand verbijsterd, want met een gezond verstand kan men de natuurlijke zucht om te leven niet verdelgen, zijt bedaard, ik wil uwen rampspoed verzachten, de ouderdom heeft u immers reeds nabij het eind van uw tegenwoordig leven gebragt? waarom zoudt gij het laatste genot van dat leven versmaden en van u stooten? *Genot* (hernam de oude) en lachte woest; *genot* van het leven? uit den bittersten vergiftbeker zoude ik zoete teugen kunnen verwachten? neen, mensch! mijn verstand is niet verbijsterd, geen rampspoed doet mij het leven haten, maar helsche wroeging woedt mij hier in de borst; ik bezwijk onder bergen van zwarte misdrijven, die mij verpletteren; en gij hebt lust om zulk eene marteling te verlengen? wreedaard! weet gij wat het afgrijsselijkste naberouw is? kent gij de folteringen van een geweten, dat de eene misdaad na de andere uit het verledene als zoo veel ijzingverwekkende spoken oproept? *neen*, kendet gij dat? gij! met dien zielevrede op uw gelaat? dan zoudt gij mij in plaats van dezen geneesdrank, dien gij mij aanbiedt, uit medelijden moordend venijn te drinken geven; alleen uit gevoel van menschelijkheid, zoudt gij mij dit grijze hoofd verbrijzelen, maar gij zoudt u niet verlustigen in het voortduren van mijne duldelooze ellende. Verlaat mij, ik bezweer u, verlaat mij, ik mogt u anders, door folterende smart sterk geworden, met deze stramme handen verworgen. ALBERT sidderde door afgrijzen en deernis, God weet het (dacht hij) welke gruwelen op de ziel van dezen

vreemdeling rusten. De geneesheer liet niets onbeproefd, om het bruisend bloed te doen bedaren, terwijl ALBERT en SUSANNA zich beijverden om, ware het mogelijk, kalmte aan de ziel des ongelukkigen te schenken. De arme vreemdeling aan zijn lot over te laten, dit konden zij niet, zelfs durfden de goede lieden hem in zulk eene ziels- en ligchaamsgesteldheid niet in een gasthuis ter verzorging overgeven. Zware koortsen, gevoegd bij de verstandige behandeling des geneesheers, en de liefderijke verzorging der huisgenooten, hadden eindelijk de gewenschte gevolgen; de verzwakte grijaard verviel niet langer in zulke vlagen van razernij, want waarlijk dit waren het. ALBERT spaarde ook geene moeite, om hem vatbaar te maken voor de vertroosting van de Godsdienst, schoon zijn Godsdienstig gevoel nimmer scheen ontwikkeld te zijn; het kostte ALBERT veel, om het denkbeeld aan zelfmoord uit de ziel des ongelukkigen te verbannen, want vooreerst, waren des grijsaards begrippen omtrent de onsterfelijkheid en de vergelding van hetgeen in dit leven bedreven is, bejammerenswaardig, onduidelijk en verward; en in de tweede plaats, stelde hij vast, dat alle vermogens om zich zedelijk te verbeteren, in hem verlamd waren, en hij daarom zelfs verpligt was om door een' zelfmoord, de wereld van een diepbedorven schepsel, dat anderen tot nadeel en zich zelven tot foltering leefde, te verlossen; doch toen ALBERT hem door de gewetensfolteringen, die hem kwelden, zoo wel als door andere onweerspreekbare bewijzen, het waarachtige der on-

sterfelijkheid en der regtvaardige vergelding had doen gevoelen, jammerde hij luid over de verwaarloozing van een leven, dat nu naar het eind spoedde, en tot afschrik van allen die zich bij hem bevonden, vloekte hij menigwerf zijne langgestorvene ouders, die hem in zulk eene rampzalige onkunde hadden laten opgroeijen. Indien het waarlijk zoo is (sprak hij) dat de eeuwige Regter der wereld alle menschen zal oordeelen en vonnissen, dan zal ik mijne ouders bij dien Regter aanklagen, aan hen zal ik al mijne gewetensfolteringen wijten, en ik zal bidden (indien een doemeling nog bidden kan en mag) dat zij voor al de misdaden, die ik bedreven heb, mogen boeten. Zulk eene ijzingwekkende taal klonk als eene donderstem door de zielen van ALBERT en SUSANNA; ook zij hadden kinderen voor dit en het volgend leven op te voeden, en elk woord des ellendigen grijsaards, scheen hen tot het zorgvuldig voldoen aan ouderlijke pligten aan te sporen. Doch ALBERT poogde den oude te doen gevoelen, dat, schoon zijne ouders verzuimd hadden zijn hart en verstand door kennis en deugdbetrachting te veredelen, hij toch zelf nooit onkundig was geweest van hetgeen Goddelijke en menschelijke wetten vorderden, dat hij in het midden van beschaafde volken, ja zelfs van verlichte Christenen had geleefd, en dat hij ook heel goed had geweten wat zedelijk kwaad of goed was; ten bewijze hiervan strekte zijn tegenwoordig naberouw. Een weldenkend leeraar, de huisvriend van ALBERT, trok zich almede den armen vreemdeling aan, en trachtte vol Christelijke liefde, den ongelukkige op Gods

ontferming te doen hopen, dit gelukte ook eenigzins, en de kranke begon met tranen van waar berouw, bij herhaling uit te roepen: o God! zijt ook mij arme zondaar genadig. Hij beleed trouwhartig eene reeks van door hem gepleegde gruwelen, immers, hij had zich zelven en zijn gezin in het verderf gestort, meer dan eenmaal de onschuld door list verleid, ja zelfs door het wreedste geweld ten val gebragt; ook drukte een schandelijk gepleegde moord op zijn geweten. Op zekeren dag viel zijn oog, terwijl SUSANNA hem de geneesmiddelen toediende, op den ring met robijnen, dien zij aan den vinger had; hemel! wat is dit? (riep hij en greep hare hand) vanwaar hebt gij die ring? van mijn' lieven ALBERT, (antwoordde de verschrikte vrouw) o roep hem, hij moet mij dit raadsel oplossen, (hernam de oude) ALBERT kwam, en verhaalde dat die ring, benevens een' gouden Louis, door een' huzaar in Duitsche dienst, die hem eerst zwaar gewond, maar vervolgens liefderijk verzorgd had, aan een' landman was gegeven, onder voorwaarde, dat deze de gekwetste verder zoude oppassen; ik ben van mijne wonden gelukkig hersteld, (vervolgde ALBERT) de goedhartige boer wilde mij de beide geschenken, die hij van den huzaar ontvangen had, opdringen, het geld weigerde ik aan te nemen, doch den ring, die gelijk gij ziet, weinig waarde heeft, nam ik tot een aandenken aan den dapperen, maar menschlievenden huzaar en den vriendelijken boer aan, en ik schonk dien ring, die voor mij heel veel waarde had, aan mijne lieve SUSANNA. De oogen des

grijsaards fonkelden: *ik* was die huzaar, (riep hij) brave ALBERT! dan heeft deze hand u gewond? doodelijk gewond, dacht ik? maar gij boezemdet mij zoo veel belangstelling in, dat ik met mijn leven het uwe had willen redden. Is het mogelijk? waart gij die heldhaftige jongeling! *ach*, van het eerste oogenblik, dat ik mij hier bevond, was het mij als had ik u meer gezien; een onduidelijk gevoel, dat ik niet verklaren kan, verbindt mij aan u. SUSANNA zag hem met eene mengeling van afschrik en goedheid aan, gij hebt mijn' ALBERT dan willen dooden, (zeide zij) wreede man! maar hem toch ook weder willen behouden. ALBERT drukte den grijsaard de hand hartelijk; gij waart krijgsman, (sprak hij) gelijk ik, die u ook zoude gedood hebben; maar voor uwen ontwapenden vijand waart gij een beschermer, dat was edel en ik ben u dankbaarheid schuldig, maar ook daarvoor zal de goede God u beloonen.' Terwijl ALBERT nog sprak, kwam zijn oudste zoontje aan het bed van den grijsaard: zie eens goede oude man! (sprak het kind) ik heb van onze buurvrouw dezen koek gekregen; maar ik wilde dien niet eten, omdat ik dacht ik zal hem aan den zieken man brengen, het is koek daar appelen in zijn, dat is immers zo verfrisschend? lief kind! (antwoordde de grijsaard) sterk aangedaan: ik dank u, en zich tot ALBERT wendende, (vervolgde hij) ik kan dien lieven jongen niet aanzien, of het verledene schijnt voor mij terug te keeren. ALBERT ik was ook eens echtgenoot en vader, vader van een knaapje, dat het evenbeeld was van het uwe,

die zelfde opslag van oogen, die zelfde gelaatstrekken, alles teekent mij het dierbaar kind, dat ik met zijne schoone liefdevolle moeder schandelijk beroofd, aan de ellende ter prooi gegeven heb; ach! ook dat kind zal in den dag der vergelding tegen mij getuigen, welligt is het met de ongelukkige moeder van gebrek omgekomen. Hij weende. God zorgt voor verlatenen (sprak ALBERT) wie weet wat van uw kind nog kan geworden zijn, het bezat immers eene goede moeder? doch waar, oude vriend! waar hebt gij die geliefden achtergelaten, ik wil beproeven, of ik iets van hun lot kan ontdekken, uw naam is immers gelijk ik meen gehoord te hebben BERMAN? *Neen*, (was het antwoord) zoo heb ik mij genoemd, toen ik mijn vaderland ontvlood, ik liet de door mij ongelukkig gewordenen te ...., achter, als de dood-arme gade en het hulpelooze kind van den woesten en onzinnigen R., die zoo lang alles dolzinnig verspeeld had, tot de onschuldigen van gebrek moesten sterven. ALBERT stond eenige oogenblikken als verstomd, zijne blikken hingen als verstijfd aan het diepgegroefd gelaat des ouden. R., (stamelde hij eindelijk) R., zoo is mijn naam; te ....., liet mijn vader mij met mijne dierbare moeder achter, *waarlijk* gij zijt mijn vader! Dit zeggende boog hij zich over den grijsaard heen, en omhelsde hem; de kranke gaf een' gil, en stiet ALBERT zacht van zich. Ja ik ben uw vader, (sprak hij met eene sidderende stem) ik gevoel het, het raadsel is mij opgelost, maar ik verdien niet uw vader te zijn, o God! welk eene straf onderga ik, mijn

zoon moet mij vloeken. ALBERT sloot hem op nieuw in zijne armen, mijn vader! mijn vader! riep hij bij herhaling, God zij gedankt ik heb in dit gezegend oogenblik mijn vader weder! De kleine ADOLF was door dit tooneel, waarvan hij niet alles begreep diep geroerd, en had zijne moeder geroepen. SUSANNA! (sprak ALBERT haar ziende, zie hier mijn grijze vader, de zorgende Voorzienigheid heeft hem ons geschonken, wij zullen zijn geleden leed op alle wijzen verzachten, niet waar? lieve vrouw! SUSANNA vernam alles, overlaadde den grijsaard met hare liefkozingen, en beloofde als eene teeder liefhebbende dochter voor hem te zorgen. Het zenuwgestel van den verzwakten grijsaard was hevig geschokt, de geneesheer beval de diepste stilte, en verzocht vooral door geene gemoedsbewegingen de verflaauwde levenskrachten op de proef te stellen; rust en kalmte bevorderende geneesmiddelen bragten in zoover de gewenschte gevolgen te weeg, dat de laatste teugen uit den beker des levens, voor den grijsaard nog zoet en verkwikkend waren. ALBERT moest hem alles verhalen, wat het lot van hem en zijne moeder betrof, hij deed het met de meeste omzigtigheid, maar spaarde zoo veel mogelijk het gevoel des ongelukkigen grijsaards; zijne gezondheid keerde niet weder, doch de liefde zijner kinderen was voor hem een namelooze wellust, en wanneer de vrolijk bloeijende kleinkinderen zoo schuldeloos om zijn krankbed speelden, beschouwde hij die met eene soort van verrukking, de liefkozingen der onnoozelen persten hem menigwerf een' weemoedigen traan af,

hij bleef zijn verwaarloosd leven met geheel zijn hart betreuren, en schoon de vergevende ontferming van Hem, die den stervenden moordenaar aan het kruis op een zalig leven na den dood deed hopen, hem wel vertroosting schonk, getuigden zijne laatste oogenblikken toch van zijn grievend berouw, doch het was geen wanhoop meer, neen met het hartgrondig gebed, *Vader in den hemel! verstoot uw afgedwaald kind niet*, op de veege lippen, stierf hij in de armen van zijnen liefhebbende zoon, die, zoo wel als SUSANNA, hem, met kinderlijke tranen besproeide. De waardige leeraar te *V.*, die meestal oor en ooggetuige van deze tooneelen was, teekende het een en ander op, en hierdoor heb ik dit verhaal met zoo veel naauwkeurigheid hier kunnen invlechten, doch ik leg voor dit maal de pen neder, met den hartelijken wensch, dat ouders door soortgelijke voorbeelden mogen bedachtzaam gemaakt worden, om hun kroost al vroeg met de heiligste pligten, die als menschen en Christenen van ons gevorderd worden, bekend te maken, en zich toe te leggen om goede neigingen in de jeugdige harten aan te kweeken, en onedele begeerten te beteugelen.

De 1ste Maart. Het reizen.

Nuttig, en ook verlustigend, is voor den onderzoeklievenden mensch, het bezoeken van vreemde landen; van daar, dat reeds van ouds allen, die door dorst naar kennis geprikkeld, of door de edele zucht om volksverlichting en verstandsbeschaving onder hunne landgenooten te verspreiden, reizen ondernamen naar andere landen, waar de bewoners reeds verder gevorderd waren in wetenschap en kunst; en altijd, verrijkt met kennis van de aarde en van hare bewoners, zoo wel als met meer ontwikkelde vermogens, om zedelijke verbeteringen tot stand te brengen, terug keerden. Immers zonder landen en volken bezocht te hebben, zoude het sieraad der oudheid, de groote HOMERUS, voorzeker zijne voortreffelijke heldenzangen niet op dien alles overtreffenden toon hebben gestemd. Geen der Grieksche wijsgeeren hield zich bevredigd binnen den engen kring van zijn geliefd vaderland; neen, om het geluk van dat vaderland uit te breiden, ondernamen zij verre reizen, die toen nog met oneindig meer moeite en onaangenaamheden gepaard gingen dan in onze dagen, nu gebaande wegen en geschikte voertuigen, niet slechts wijsgeeren en onderzoeklievenden, maar ook duizenden, die de pijnlijke zelfverveling pogen te ontvlugten, of den naam van reizigers, vol ijdelheid verlangen, uitnoodigen om verre landen en volken te bezoeken.

Vooral werd in *Egypte*, door de Grieken wijsheid opgezameld, terwijl in lateren tijd, de Romeinen de overblijfsels van woestheid en onkunde meestal in het beschaafde *Griekenland* gingen afslijpen; maar waarom behoef ik mij den reislust van vroegere volken voor den geest te roepen? reisbeschrijvingen, die door de gezegende drukkunst, toen nog het algemeen niet bezig konden houden, of het gebrek om te kunnen reizen vergoeden, bezitten wij heden overvloedig; oudtijds moet elk, die *Egypte*, *Perzië*, of andere landen wilde leeren kennen, in eigen persoon daarheen trekken om met eigen oogen alles te zien, en met eigen ooren de verstandvoedende taal der wijzen, of de verbeeldingskrachtopwekkende, de gevoelveredelende gezangen der dichters, in die landen zelven te vernemen; heden is dat zoo niet, de zwakke grijsaard, de vurige jongeling, die door onverzetbare hinderpalen belet wordt te reizen, en zelfs de, aan haren huisselijken kring geboeide vrouw, kan met een gedrukt boek in de hand, eene reis doen rondom de geheele wereld, zij kunnen de verschillende streken des aardbodems leeren kennen, zoo wel als de voortbrengsels uit het dieren, planten en delfstoffelijke rijk, en de geschiedenis en de zeden der volken, die de aarde bewonen. Onder mijne meest geliefde uitspanningen, wat zeg ik? onder mijne bevalligste en te gelijk nuttigste oefeningen, tel ik dan ook het in den geest vergezellen van reizigers door vreemde, of voor mij hoogstbelangrijke landstreken, dit toch vermeerdert den geringen schat mijner kundigheden, en het verhoogt de kracht mijner verbeelding,

die in zulke oogenblikken zo geneigd is om al het ledige aan te vullen, ja - die zich zoo dienstvaardig betoont, om het lang verledene op dezelfde plaats waar het eenmaal bestond, als op nieuw te scheppen, hoe gebrekkig dit dan ook zijn moge. Hoe menigwerf heb ik met de reizigers, die het misvormde grafteeken der oude wereldstad, of het tegenwoordig *Rome en* deszelfs omtrek bezochten, mij in vroeger eeuwen verplaatst; en mij den edelen, den wijzen NUMA POMPILIUS, den fieren, den gemeenebestgezinden BRUTUS, de kinderlievende CORNELIA, den aan het vaderland getrouwen REGULUS, en andere roemwaardige Romeinen, als levend en handelend voorgesteld; hoe menigwerf heb ik *Griekenland*, met oudheid minnende reizigers doorwandeld; heilig schenen mij dan de velden van *Marathon*, waar de edele MILTIADES, met zijne heldhaftige landgenooten, de trotsche, de magtige Perzianen deed ondervinden hoe veel kracht, hoe veel onwrikbare moed, echte vaderlandsliefde, bij het verdedigen van eigen geboortegrond, inboezemt; hoe menigwerf heb ik in het eerwaardig *Athene*, de staatszorg van een' PERICLES bewonderd, en diep geroerd, hem met stervende lippen de woorden hooren uitspreken: nooit heb ik mijne medeburgers over mijn gedrag tranen doen storten; hoe menigwerf meende ik daar, de Grieksche wijzen, wandelende in de lommerrijke dreven, lessen aan hunne leerlingen hooren geven, of op de open plaatsen, de harstogten van het vergaderde volk, door treffende welsprekendheid hooren geleiden en besturen. Vol

eerbied waande ik dan daar, niet zelden den voortreffelijken SOCRATES, door de heldere morgenschemering der zuivere waarheid omschenen, het uur des doods te zien verwachten; met de verhevenste zielekalmte zag ik hem dan den giftbeker in de hand vatten, terwijl het gevoel der onsterfelijkheid in elken blik, dien hij op zijne weenende vrienden wierp, zich uitdrukte. Met elke teug, die de edele grijsaard van het moordend gif dronk, rees dan bij mij zijne waarde als mensch, als aan God geloovende telg des Eeuwigen; en met het verstijven van zijn bloed, was het mij, als werd de onzigtbare wereld voor hem geopend; en de engel des Heeren, de met God vereenigde afgezant, die den aartsvaderen onder de Hebreën, Gods beloofde weldaden verkondigde, geleidde ook dezen, zich aan de verbastering der menschelijke natuur ontworstelenden Heiden, naar de eeuwig heldere bron der kennis van den eenigen waarachtigen God, en van hem, die de wereld uit hare dwaling verlossen zoude, en met den Almagtige bevredigen. Maar nooit wekte mijne verbeelding heiliger, levendiger aandoeningen in mijne ziel, dan wanneer ik met reizigers in *Palestina*, in het vaderland der oude Joden, wat zeg ik? in het vaderland van Hem, die aan het menschdom op deze aarde zaligen zielevrede deed genieten, en in den hemel eeuwige heerlijkheid beloofde, die streken bezocht waar, zulke gewigtige, waar zulke eerbiedwaardige voorvallen plaats hadden. Reeds in de dagen mijner kindschheid, hoorde ik nimmer zonder eene heilige ontroering, de verhalen uit het zoo-

genaamde heilige land, het land door de eeuwige Wijsheid afgezonderd om daarin haar bestuur te doen opmerken en hare tegenwoordigheid zinnelijk te doen ondervinden; nimmer hoorde ik zonder eene heilige ontroering, dat land noemen; en eene beschrijving van hetzelve had een' invloed, eene uitwerking op mijne geheele zielsgesteldheid, die zich niet laat uitdrukken; als op vleugelen van het begeerigst verlangen, vloog ik dan daarheen, het was mij als drukten mijne voeten waarlijk heilig land; maar ook nu hebben geene klimmende jaren den gloed mijner verbeeldingskracht uitgedoofd. Wanneer ik *Kanaäns* bergen waan te bestijgen, of aan de boorden van de *Jordaan*, schijn te wandelen, kan ik nog de tijden der eerste Goddelijke opvoeding der Joodsche stamvaders, zoo veel mogelijk uit het verledene zien terugkeeren, en hoe beminnelijk is mij alsdan, de kinderlijke eenvoudigheid der omzwervende herdervorsten, die geen uitgestrekter gebied kenden, dan tot daar, waar de laatste tent van hunne herdersknapen of maagden was uitgespannen; die in elk grasrijk oord, het eigendom der algemeene moederlijke natuur beschouwden, en die in elke waterbron, een' zegen des Almagtigen, die de bergen drenkt uit zijne opperzalen, en de wildernis tot vruchtbaar land maakt, erkenden. Hoe treffend schoon is mij alsdan de geheele geschiedenis niet van den Godsvriend ABRAHAM, dien edele, door de eeuwige wijsheid en liefde van God den Vader der menschen bestemd, niet slechts tot een hoofd van onderscheidene volken, maar vooral om de stamvader te zijn van een volk, dat nooit in

den stikdonkeren nacht der dwaling verzinken zoude, maar waaronder de kennis aan den waren God, eene kennis door zinnelijke plegtigheden levendig gehouden, zoude blijven schitteren, als een helder licht, een licht dat aan alle volken der bekende wereld, indien het deze om het vinden der zuivere waarheid te doen ware, den regten weg zoude kunnen aanwijzen. Ja - en ook uit dat volk, dat bij uitnemendheid ABRAHAM tot stamvader had, moest de voortreffelijkste zoon van geheel het menschdom, of de zoon des menschen, die zich met het hoogste regt ook de zoon van God, van God met wien hij op eene onbegrijpelijke wijze vereenigd was, noemde, eenmaal geboren worden, tot zaligheid der geheele menschenwereld. O, welk eene plegtige, heilige verlustiging is het voor mij, wanneer ik mij ABRAHAMS herderleger, in den nabijheid der lommerrijke bosschen van *Mamre* voorstel; het is mij dan als zage ik den geheelen omtrek met tenten overdekt, en in het verschiet de tallooze schapen, lammeren, runderen en kameelen in onafzienbare valleijen grazen, en als aan boschrijke heuvels hangen, door maagden en jongelingen geweid, of aan de bronnen en fonteinen, die tusschen de bergen ontspringen, gedrenkt, ik zie dan den Godvruchtigen den nog kinderloozen herdervorst, volkomen op Gods belofte vertrouwend, zich in de toekomst verblijden, en zijne bejaarde huwelijksvriendin bemoedigen; maar ook, ik vier in het eind de geboorte van den lang beloofden zoon; SARA, zij, aan wie de schijnbare onmogelijkheid, dat zij moeder zoude worden, een' verdrietigen lach afdwong, SARA is moeder van een' zoon, neen

niet van den zoon harer dienstmaagd, die de erfgenaam der belofte kon zijn; neen, SARA is moeder van een' zoon, dien zij onder haar eigen hart heeft gedragen, dien zij nu vol verrukking, dien zij nu met den lach van den moederlijken wellust op de lippen, aan hare volle borsten zoogt. ABRAHAM gevoelt zich zalig, nooit had zijn geloof aan Jehova's belofte gewankeld, maar die belofte verkrijgt nu hare vervulling; het kind der belofte wiegt hij op zijne armen, dat kind zal de stamvader zijn van een volk, dat Jehova ter opvoeding voor zich afzondert, omdat eene Goddelijke spruit uit hetzelve moest geboren worden, eene spruit in wie geheel het menschelijk geslacht zal gezegend, en aan de gezuiverde eerdienst, die der Godheid welgevallig is, zal toegewijd zijn. In mijne verbeelding zie ik IZAÄK vrolijk opgroeijen, hij is de wellust van het ouderlijk hart, de lieveling van allen die hem omringen; zijne zachte, zijne vreedzame geaardheid, belooft een gelukkig leven in lateren tijd, en de schuldelooze vrolijkheid van het bevallig knaapje, schept voor ABRAHAM en SARA eene vernieuwde jeugd. Maar ook zoo dankbaar aan God, zoo tevreden, met alles wat gebeurd is, zie ik ABRAHAM in een der schoonste avonduren die nog immer over *Palestina* voorbij rolden, onder den rijk gestarnden hemel, aan den ingang van het statig woud, zich nederzetten, nevens het zoden altaar weleer daar gebouwd, en waarop de priesterlijke herdervorst gewoon is, wanneer hij met zijn gezin en talrijke dienstelingen een' dag afzondert om God voor zoo

veel weldaden te danken, een der schoonste lammeren uit de kudde, te offeren, als een zigtbaar bewijs van zijne erkentenis aan God en vrolijk gevoel des harten; hier scheen de Godvruchtige herder weggezonken in grootsche gedachten aan zijn tegenwoordig heil, en aan de heerlijke toekomst, die als de heerlijkste schemering des dageraads uit nog ver afgelegene eeuwen hem scheen tegen te blinken. Is het mogelijk? (zoo sprak hij welligt bij zich zelven) zal mijne nakomelingschap de geheele aarde tot heil verstrekken? ja gewis, dat zal zij, want Hij, die de waarheid zelve is heeft het mij toegezegd. De Godvruchtige man hief zijne oogen naar den hemel, tallooze starren schitterden door het zacht bewogen boschloof, als zoo vele gouden stippen, waarmede de azuren hemelboog bezaaid was: ja gewis (riep hij in verrukking) God! gij hebt het gesproken, talloos als de starren aan den hemel, zal mijne nakomelingschap zijn, mijn IZAäK, de zoon mijns ouderdoms is het zigtbaar zegel, Jehova! op uwe belofte. O mijn God! hoe kan ik u ooit genoeg danken, alles wat ik bezit is niet genoegzaam om aan u toe te wijden, en mijn van dankbaarheid gloeijend hart, te bevredigen! Op eenmaal omstraalt hem een licht, zachter, maar toch heerlijker dan het licht van den schoonsten morgenstond, en uit dien glans, hoort hij eene stem roepen: ABRAHAM! ABRAHAM! De herder kende deze majestueuze stem, waarbij geen toon in de geheele natuur te vergelijken is. Ik ben tot uwe dienst bereid, (was het antwoord van den diepneergebogene) en nu her-

neemt de Goddelijke spreker: Neem uwen zoon, uwen geliefde, uwen IZAäK, uwen eenige, en offer hem mij ten brandoffer op een' der bergtoppen van *Moria*, ik zelf zal u dien kenbaar maken. De Goddelijke zweeg, het licht was verdwenen. ABRAHAM tot in de ziel geroerd, zag niets meer, dan eene heldere wolk aan den hemel, die als een lichte nevel zich verspreidde, en waar duizend fonkelende starren doorheen glinsterden; de denkkracht des Godvruchtigen scheen bedwelmd, en dwaalde aan de grenzen der bewusteloosheid; doch spoedig hernam zijne groote ziel hare sterkte; ja - gewis, (zegt hij) het was de stem van Jehova, die zich met het licht als met een kleed omhult. Maar eischt Jehova mijn kind ten offer? ontzetting grijpt mij aan bij deze gedachten. O mijn God! waarom vordert gij niet alles, alles wat ik bezit? met een hart van dankbaarheid gloeijend, zoude ik het U ten offer brengen. U die mij dit alles hebt geschonken; ach, ik zoude alsdan, als vader van mijn' IZAäK, van mijn' zoo lang beloofden, mijn' zoo lang verwachten zoon, mij nog zalig gevoelen; maar dat kind vordert Gij ten offer? doch neen - Jehova! Uwe beloften kunnen in eeuwigheid niet verijdeld worden. Neen Gij zijt geen mensch die onwaarheid kan spreken, hiervan ben ik overtuigd; donkerheid bedekt heden voor mij uwe voetstappen, maar mijn vertrouwen wankelt niet. Als de starren, die aan den hemel schitteren, zullen de ontelbare nakomelingen van mijnen IZAäK, de menschenwereld versieren, en eenmaal alle redelijke wezens op aarde tot zegen zijn.

Ik vertrouw op Uwe toezegging. Mijn God, ik volg uw bevel, Gij zijt de God van leven en dood, Gij kunt mij mijn' zoon wedergeven, ook schoon hij gestorven zij; want Gij gaaft hem aan mij en mijne SARA, toen de tijd om kinderen te zien geboren worden, voor ons verstorven was. Deze taal was de zegepraal van ABRAHAMS geloof, groot onbegrijpelijk groot, was hij reeds door zijn onwrikbaar voornemen, om het ijzingwekkend bevel van Jehova te gehoorzamen; wie, die een gevoelig hart in den boezem voelt kloppen, beseft niet de grootheid van dit gehoorzamen? eenen geheelen gewonen leeftijd lang, was de vurigste wensch, de wensch om een kind uit zijn huwelijk met de zoo teedergeliefde SARA te mogen bezitten, onvervuld gebleven; toch had de vriend van God nimmer aan de herhaalde toezegging van Jehova getwijfeld, neen, hij had geloofd, ook schoon alle hoop verloren scheen, maar ook 's mans geloof was eindelijk op zulk eene heerlijke wijze bekroond; de zoon der belofte was geboren, SARA baadde zich in het hoogste menschelijke geluk, het kind, schoon als een engel, groeide van gezondheid blozend, in kommerlooze vrolijkheid op, schuldeloos als de lammeren, die het spelend liefkoosde, krachtvol als de jonge herdersknapen, die met hem de gezonde vrije lucht inademden, die met hem de verfrisschende veldvruchten, vol kinderlijke vreugd opzamelden, en, die zich met hem baadden en spiegelden in de heldere beken, die van bloemrijke heuvels afvloeiden, en onder de koele schaduw van hoogopgaan-

de dadelboomen, langs grasrijke oevers, als zoo veel zilveren banden voortgolfden; dat kind, die boven alle beschrijving teeder beminde lieveling, moest nu door den vader zelven op het brandaltaar geofferd worden. Neen - zulk eene gehoorzaamheid ging de menschelijke sterkte te boven, en toch was zij voor den mensch niet volstrekt onmogelijk; want ook onder de dwalende volken, die zich zinnelijke Godheden hadden verdicht, waren voorbeelden te vinden van ouders, die op last van misleide of misleidende priesters, hun dierbaar kroost ten offer bragten. Ja voorbeelden zelfs van moeders, die hare zuigelingen in de gloeijend gemaakte armen des koperen Molochs konden werpen en jammerlijk zien omkomen, het is zoo, dit waren geene lang gewenschte kinderen der belofte; het is zoo, dit geschiedde om gedroomde Godheden in het brein der verblinden, door menschelijken toorn en wraakzucht tot de wreedste barbaren vernederd, te bevredigen. Doch deze Heidensche ouders overwonnen toch de inspraak der natuur, ja overwonnen toch zelven, en gehoorzaamden hunnen priesters, in wie zij de tolken der Godheden eerbiedigden. Doch behalve, dat de gehoorzaamheid van ABRAHAM op oneindig sterker proef werd gesteld, hij toch kende een Jehova, de eeuwige liefde zelve, hij kende in Hem den eenigen waarachtigen God, die oneindig ver boven menschelijke zwakheden verheven is, een' God, in wiens almagtige hand het menschdom zich beweegt, leeft en ademt, een' God, die een' afkeer heeft van menschenmoord, een misdrijf waarom KAIN reeds

in den morgenstond der wereld tot afgrijzen van allen die geboren waren en geboren worden zouden, veroordeeld was, om verwijderd van het ouderlijk gezin, op onvruchtbare gronden, als balling te zwerven. Wie zoude het dus met de menschelijke geaardheid strijdig hebben gevonden, wanneer ABRAHAM aan de volmaaktheden van het Opperwezen, dat hij zoo lang, zoo getrouw vereerde, nu had getwijfeld? wie zou het strijdig met de menschelijke geaardheid hebben gevonden, wanneer ABRAHAM den wil van Jehova wreed en onredelijk had gevonden? en daarom ook had geweigerd om het onnatuurlijk offer, dat van hem gevorderd werd, te brengen. Behalve zeg ik, dat ABRAHAMS gehoorzaamheid alle overige in edelheid en waarde eindeloos ver overtrof, was het hier boven alles het onwrikbaar vast geloof, dat over alle menschelijke aandoeningen zegevierde, en dat den Godsvriend ABRAHAM ten voorbeeld stelde voor al zijne nakomelingen niet slechts, maar ook voor alle geslachten, door alle eeuwen heen. Een voorbeeld, dat ons nog op dit oogenblik leert, ook dan, wanneer alles om ons heen stikdonker is, in het geloof aan de eeuwig wakende Voorzienigheid niet te wankelen, maar ondanks al het raadselachtige, dat ons eindig verstand niet kan oplossen, op de volmaakte wijsheid en liefde van God te vertrouwen. ABRAHAM geloofde aan de Goddelijke belofte, ook nu hij het met Gods liefde strijdende bevel, om zijn' zoon op te offeren, had ontvangen; zeker zal het voor zijn vaderhart een vreesselijk bevel zijn geweest, doch in het vertrouwen,

dat Gods wil altijd volmaakt goed is, was hij bereid om zich daaraan te onderwerpen; waartoe het dienen moest, dit kon zijn eindig verstand niet bevatten, maar de volmaaktheid van het Opperwezen, die door geene menschelijke taal kan uitgesproken worden, strekte hem ten waarborg, dat de bedoeling ook goed, ook voor het menschelijk geslacht heilzaam zoude zijn. En in dit onwankelbaar vertrouwen, wekte ABRAHAM, na den nacht voorzeker slapeloos, in stille overdenking en biddend om sterkte, te hebben doorgebragt, zijn' kommerloos slapenden lieveling op. De gewijde Schrift zegt ons niet hoe veel jaren IZAäK telde, toen hij ten offer van God gevorderd werd, maar ik verbeeld mij, dat hij de jongelingsjaren op ver na nog niet bereikt had, ware dat zoo geweest, dan toch zoude de vader zijn' zoon met diens naderend lot hebben bekend gemaakt, en hem voorbereid hebben, om zich aan den wil des Allerhoogsten te onderwerpen. Ook zoude dan die onderwerping van IZAäK, die toch ook voorzeker zoude geweten hebben wat van zijne nakomelingschap voorzegd was, van den jongeling, die in den schoonsten bloei der jaren de heerlijkste verwachting verijdeld zag, niet minder groot, niet minder voorbeeldig geweest zijn, dan in ABRAHAM zelven; neen ik verbeeld mij, IZAäK nog als een' jeugdigen knaap, die volgens zijnen onnadenkenden leeftijd, niet aan het offerlam dacht, dan toen hij het offerhout droeg, waartoe zijne kinderlijke krachten genoegzaam waren, en den bergtop reeds naderde. ABRAHAM vertrouwde op Jehova's toezegging, toen hij zijne

geliefde echtvriendin voor eenige dagen vaarwel zeide, toen hij met den nog altijd blijmoedigen knaap aan zijne zijde, drie dagen voortreisde, welligt wachtte hij elk uur nog op eene plegtige verschijning van Jehova, die aan het ontzaggelijk bevel eene andere uitlegging zoude geven, maar ook, die hoop bleef verijdeld; hij bereikte den voet van *Moria's* gebergte; reeds van verre had zijn oog, dat naar de toppen van dat gebergte staarde, de, door Jehova aangewezene plaats, waar het offer moest volbragt worden aanschouwd; waarin eigenlijk deze aanwijzing bestaan hebbe, wordt ons ook niet gemeld, het is mogelijk, dat toen de kruinen der bergen door den rozegloed der rijzende morgenzon bloosden, eene derzelve door een' veel hoogeren glans omstraald werd; ook is het mogelijk, dat in tegendeel, toen al de bergtoppen in de eerste stralen der morgenzon glinsterden, een derzelve met eene donkere wolk, plegtig bleef omgeven. Doch hoe dit zij, door ABRAHAM werd de aanwijzing verstaan, en met gewaarwordingen, die zich niet laten beschrijven, zal hij zijne bevelen hebben gegeven aan de beide jongelingen, die bij de lastdieren onder aan den berg moesten blijven; terwijl hij het offergereedschap aflaadde, en aan den argeloozen IZAäK, in wien hij het dierbaar offerlam aanschouwde, het brandhout te dragen gaf. Ach - wie weet of zich de ontroerde vader in die oogenblikken nog niet vleide, dat in dien helder lichtenden glans, of in de donkere wolk boven op den berg, de zigtbare tegenwoordigheid van Jehova verschijnen zoude, om zijn

bloedend vaderhart, den balsem der vertroosting te schenken en hem zijn' lieveling te laten behouden. Hoe zwaar zal hem niet elke voetstap zijn gevallen! met elk oogenblik ziet hij de ontknooping van het vreesselijk raadsel, dat in Gods bevel voor hem lag opgesloten te gemoet, doch nu wordt onder het voortgaan zijn treurig stilzwijgen gestoord, door de regt kinderlijke vraag van het, voor geen leed bekommerd knaapje, dat vergenoegd, maar hijgend onder den last van het offerhout, nevens hem opklimt. Bij wijze van een' vlugtigen inval zegt het kind: vader wij hebben hout, en vuur, en het offermes, doch waar is het offerlam, dat gij wilt slagten? treffende vraag, die het vaderhart moet verscheurd hebben; de zachte, de anders zoo geliefde toon der kinderlijke stem, is nu als een moorddolk, die ABRAHAMS boezem doorgrieft, en wat zal hij het onschuldig offerlam antwoorden? tranen zwellen hem in het mannelijk oog, en met een' half afgewenden blik, zegt hij: wij hebben niet te zorgen, Jehova zal daarin voorzien, Jehova zal zich zelven een lam uitkiezen, mijn zoon. Het in alles op den vader vertrouwend kind is met dit antwoord voldaan, en zet zijn' togt vrolijk voort. Eindelijk betreden vader en zoon de bergkruin, ook nu schijnt de laatste hoop van ABRAHAM te leur gesteld, hij ziet noch hoort iets, eene doodsche stilte heerscht hier, in de geheele natuur, als wilde zij door de stralen der opgaande zon, die zich in duizend, duizend dauwdroppen spiegelen, als in een gouden, met paarlen bestrooid feestgewaad, het plegtig offerfeest helpen

vieren. Maar bezwijkt nu ABRAHAMS geloof? Neen - de kracht van hetzelve schijnt zich te vernieuwen, hoe onbegrijpelijker de handelwijze des Almagtigen zich aan hem vertoont. Neen geene twijfeling aan Gods beloften, ontheiligt de namelooze smart, waarmede hij van aarde en zoden een altaar oprigt; welligt poogde hem het kind in dien arbeid te helpen, of het verheugde zich in den heerlijken gloed des morgens, die de geheele landstreek versierde, en waarin de gonzende insekten, die hem op blinkende vleugelen omzweefden, speelden. Het altaar is gereed, ABRAHAM schikt het hout op hetzelve, hij slaat het weenend oog nogmaals ten hemel (want zonder menschelijk, zonder vaderlijk gevoel, was de daad van ABRAHAM geene opoffering geweest) hij knielt neder, en zal voorzeker gebeden hebben om tegen alle zwakheid beveiligd te blijven; o - welligt zuchtte hij: Jehova! Gij die mij dit kind, dat de wellust mijner ziel is, hebt geschonken; ik weet, het is uw eigendom gelijk geheel het menschelijk geslacht uw eigendom is, maar ik weet ook, dat uwe aan mij gedane belofte zal vervuld worden. Op welk eene wijze dit geschieden zal, nu ik mijn' zoon op dit altaar moet offeren, dit is mij onbekend, maar ik vertrouw het met geheel mijne ziel aan uwe almagt, aan uwe wijsheid en onbegrensde liefde toe. Voorzeker zal het kind nevens den vader stil en biddend zijn neergeknield, doch ABRAHAM rijst, en rigt ook zijnen lieveling op, en nu spreekt hij met eene weenende stem: gij mijn IZAäK! zijt het offerlam, dat Jehova zich heeft uitge-

kozen! Eene doodelijke bleekheid vervangt de rozekleur op het kinderlijk gelaat, doch mijne verbeelding weigert mij het bang gekerm van het knaapje, dat niets in het leven nog kende, dan reine schuldelooze vreugd, mij voor te stellen; mijne verbeelding weigert mij, het onuitsprekelijk lijden van het gevoelvol vaderhart te schilderen. Maar de Godvruchtige aartsvader zal zijn gehoorzaam en volkomen op zijne woorden vertrouwend kind, vertroost en bemoedigd hebben, door het de goedheid en liefde van Jehova, die den mensch tot een veel hooger, veel zaliger leven dan het tegenwoordige heeft bestemd, voor te stellen, Ja, door IZAäK met weinig woorden te doen denken aan de zoo menigwerf verhaalde gunst, die God aan den vromen HENOCH had bewezen, toen Hij dezen van de aarde wegnam om hem veel hooger zaligheid te doen genieten. Doch hoe het zij, de gewijde schrijver zegt ons, ABRAHAM, zijn' zoon gebonden hebbende, legde hem op het altaar, ontzettend bedrijf - de menschheid beeft terug voor hetzelve, weerloos ligt daar nu het kind, en kan de vaderhand, waarin het offermes blinkt, zelfs met zijne zwakke handen niet van zijn' boezem afweren, maar ook, in dit oogenblik houdt het geloof van ABRAHAM stand, Jehova zal de nakomelingen van IZAäK vermenigvuldigen als de starren aan den hemel, en de geheele aarde zal door een' dier nakomelingen gezegend en verlicht worden; die Goddelijke toezegging kan hare vervulling niet missen, ook schoon volgens het bevel van dienzelfden Jehova, het offermes, dat het hart des kinds moet doorboren, in de sidde-

rende hand des vaders reeds glinstert; maar nu is het ook genoeg, in dit oogenblik wordt ABRAHAM tot het heerlijk voorbeeld van geloovig vertrouwen voor eeuwig ingewijd. Niet om ABRAHAM te beproeven ten opzigte van God zelven, moest IZAäK gebonden op het altaar liggen, en het offermes in de vaderhand boven de jeugdige borst schitteren, neen - de alwetende God kende ABRAHAMS groote ziel, Hem, den alwetende, die het verledene en de toekomst te gelijk aanschouwt, Hem was ook bekend, dat ABRAHAMS geloovig vertrouwen sterk genoeg was om nimmer te wankelen, sterk genoeg om Goddelijke bevelen, die alle hoop schenen te vernietigen, die met de natuur van God zoo wel als met die van den mensch strijdig schenen, in de vaste verzekering, dat God volmaakt wijs en goed is, te gehoorzamen; maar het menschelijk geslacht had zulk een helder lichtend punt noodig, waarop het zijn' blik, wanneer donkere nevelen alle uitzigten bedekken zouden, kon vestigen. Ja met het oog op ABRAHAM, daar hij staat voor het altaar, waarop de erfgenaam der belofte ter slagting is nedergelegd, kunnen wij in den zwartsten nacht des rampspoeds niet wanhopen; met het oog op ABRAHAM, konden de geloovende Israeliten, schoon zij in de hardste slavernij zuchten, schoon zij om geheel uit te sterven, hunne kinderen moesten verdrinken, schoon zij in de woestenij omdwaalden zonder brood om hen te voeden, zonder water om hunnen dorst te lesschen, nog vertrouwend op Jehova hopen, en eene onvoorziene uitkomst verwachten. ABRAHAMS geloof werd

heerlijk beloond, want gereed om het leven van den geliefde, waarvoor hij zijn eigen leven zoo gaarne had willen opofferen, gereed om dat boven alle beschrijving dierbaar leven te verwoesten, roept de van eeuwigheid verordende Godsgezant, de engel van den Heer des heelals: ABRAHAM! ABRAHAM! trek uwe hand terug, doe het kind geen leed, want nu is het bekend aan mij, en in mij aan de geheele menschenwereld, dat gij God boven alles lief hebt, en met heilig ontzag zijne toezeggingen voor onwrikbare waarheden aanneemt. Gij hebt uwen zoon, in wien uwe heerlijkste verwachting bestaat, aan God niet onthouden, maar ook uwe belooning zal nameloos groot zijn; ik zal uwe nakomelingen beschermen en vermenigvuldigen, zij zullen bestaan, zoo lang de zinnelijke wereld aanwezig is! Maar - was het mij niet mogenlijk de smartvolle gewaarwordingen van vader en zoon te beschrijven, toen het vreesselijk oogenblik der opoffering was gekomen, vruchteloos zoude ik ook nu de verrukking, die het vaderhart doorstroomde, vruchteloos zoude ik den vlugtigen overgang van angst en droefheid tot grenzenlooze blijdschap, in den jeugdigen knaap, die zoo even met gesloten oogen den doodsteek verwachtte, pogen te beschrijven; met welk een gevoel zal ABRAHAM bij de eerste woorden van den hemelgezant, het offermes uit de hand hebben geworpen; met welk een gevoel zal hij zijn dierbaar kind van het altaar hebben opgetild, en aan zijn hart gekneld. o Gewijs zaliger vreugd nog, dan bij de geboorte van dezen zoon der belofte, zal hij nu hebben

genoten. Immers het kind was hem op nieuw geschonken? het was hem als uit den dood weder in de armen gevoerd; en uit welk een' dood? groote God! uit den offerdood, dien hij zelf zijn' lieveling moest doen ondergaan. Loodzware bergen waren hem nu van het hart gezonken, hij had zijn' eenigen, zijn' dierbaren IZAäK voor altijd weder; de God van hemel en aarde was over hem voldaan, zijn geweten juichte hem toe, zijne geliefde SARA, wier zielesmart hij met zoo veel kommer had vooruitgezien, zoude nu met namelooze blijdschap haar kind uit zijne hand ontvangen, zijne Godsvrucht eerbiedigen, en Jehova, wiens herhaalde belofte haar zoude verrukken, met heiligen moedertrots danken. Nog voor het altaar rukt ABRAHAM de offerbanden los, zijne liefkozingen wekken weder de zachte rozeverw op de wangen van den als herlevenden knaap, die met oogen, waarin blijdschap en kinderlijke liefde fonkelen, den Godvruchtigen vader aanstaart en teeder omhelst, maar ook nu verschaft zich Jehova een offerlam; een geruisch in de struiken, doet ABRAHAM omzien, en een afgedwaalde ram gevoelt zich verward in het door groeikracht tezamengewevene groen; de aartsvader maakt het onschuldig dier los, wijdt het ten offer, doodt het zonder het te martelen, en het wordt op het voor IZAäK gebouwde altaar door de offervlam verteerd, terwijl deze plaats op *Moria's* gebergte in lateren tijd, aan de eerdienst, die ABRAHAMS nakomelingen Jehova toebragten, geheiligd bleef.

Het gedrag van den edelen herdervorst ABRAHAM,

boeide te lang mijne overdenkingen om op dezelfde wijze bij andere gedenkwaardige plaatsen in *Palestina* stil te staan. Het is waar, veel is in dat vermaarde land veranderd, menschelijke werken zijn vernield, *Bethlehem*, waar koning DAVID als herder werd opgevoed, en waar eeuwen later zijn groote zoon naar het vleesch, de heerlijke scheut van den afgehouwen stam van ISAÏ in het licht trad, is naauwelijks kenbaar. *Jerusalem* waarvan de Godgewijde dichters zoo heerlijk zongen, als van de geliefde stad Gods, *Jeruzalem*, waar de paleizen der koningen zoo glansrijk praalden, waar de prachtige tempel, waarin de zigtbare tegenwoordigheid van Jehova tusschen de uitgebreide vleugelen der Cherubijnen zoo majestueus glinsterde, het oog verrukte, dat *Jeruzalem*, waar de Zaligmaker der wereld leerde, en waar Hij door bovenmenschelijke werken zijne Goddelijke zending bekrachtigde, maar waar Hij ook zoo afschuwelijk werd gelasterd, gemarteld, en ten kruisdood veroordeeld, *Jeruzalem* ligt nog verwoest, schoon in deszelfs nabijheid eene ellendige stad dien naam draagt. Doch de natuur is door de wentelende eeuwen niet verouderd, de bergen verheffen nog hunne kruinen naar en door de wolken; op den olijfberg ruischen nog de koeltjes door het loof van dadel- en olijfboomen, even als toen de zegevierende Verlosser der wereld van daar, zijne intrede deed, in de onzigtbare wereld. *Thabor* prijkt nog met zijne verhevene vlakte, waarop de Goddelijke leeraar eenmaal van ongeschapen licht omstraald, met zijne zalige vrienden, met de eeuwen lang verheerlijkte Godsge-

zanten verkeerde; nog pronken de bergen, de heuvelen en dalen met prachtige veldleliën, en duizend verschillende bloemen, waar de Goddelijke JEZUS het leerboek der natuur ontsloot; waar hij de verbasterde rede, door het Goddelijk licht der waarheid, tot hare oorspronkelijke waarde wilde terug brengen, en dienstbaar maken aan de verhevenste Godsdienst. Nog stroomt de *Jordaan* langs hare bloemrijke boorden, nog waaijen de hooge palmboomen in de velden van *Naïn*, waar de eeuwig gezegende menschenvriend, den naar het graf gedragen wordenden jongeling, aan de bitter weenende moeder terugschonk; nog golft het meer van *Tiberias*, waarop Hij, die de krachten der natuur bezielt, wandelde; waar Hij de stormen deed insluimeren, en den bruisenden baren rust gebood; nog is de plaats aan den oever van dat meer, waar *Kapernaüm* bloeide, waar de met God vereenigde leeraar en weldoener het gestorven kind van den hoofdman JAÏRUS, liefderijk in het leven terug riep, en aan het verbrijzeld ouderhart wedergaf. Nog betreedt de reiziger, de geurige velden van *Jericho*, waar de ongelukkigen, voor wie geene zon op of onderging, voor wie geene bloem ontlook, en op wier pad een eindelooze nacht was neergezonken, luid om ontferming tot JEZUS riepen; en waar de alles vermogende, door Goddelijk mededoogen geroerd, de oogen der op hem vertrouwenden opende, en hen door namelooze verrukking als bedwelmd, den blijden heerlijken dag deed aanschouwen, nog is de door palmen beschaduwde grond van *Bethaniën* aanwezig, die grond, waar JEZUS in den kring van vertrouwde

vrienden, den schuldeloozen wellust der gezelligheid genoot, maar waar hij ook met de weenenden weende, toen hij de beminnende harten door de smartelijkste scheiding gebroken zag, ja waar Hij ook op de plegtigste wijze, de zegepraal zijner Goddelijke zending vierde, bij de grafspelonk, waarin LAZARUS zijn vriend, de ontbinding tegensluimerde. Dan, waar zoude ik eindigen, wilde ik al de vereeuwigde plaatsen in het land aan de aartsvaderen beloofd, nadenken? hoe zoude dan niet de kruisberg, hoe zoude dan de rots, waarin het stoffelijk omkleedsel van onzen Goddelijken Verlosser eens rustte, mij met heilige gewaarwordingen vervullen? en mijne verbeelding nog tot wijder, hooger vlugt aanmoedigen! Neen, de uren der stille afzondering zijn voorbij, de gezellige kring waaraan ik toebehoor, ontsluit zich voor mij, en ik verwissel de reine genoegens, die verbeelding mij schonk, met de schuldelooze genietingen der blijde zamenleving.

De 4de Maart. Een bezoek bij mevrouw L...

Ik sleet dezen avond aan het huis van mijne vriendin Mevrouw de weduwe L...; ik vereer in haar eene achtenswaardige vrouw en eene edeldenkende Christin; zij was weleer eene gelukkige echtgenoot, doch voor weinig jaren werd de vriend van haar hart door den

dood, van haar weggerukt. Zij betreurde haar gemis gelijk het ware Christenen voegt, Christenen, die de bedoeling van hunnen hemelschen Vader niet altijd kennen, maar zich toch overtuigd houden, dat die bedoeling niet slechts over het algemeen, maar ook voor elk in het bijzonder, hoogst heilzaam en liefderijk is, zoo toch mogen Christenen treuren, bij het sterven van hunne dierbare geliefden; gevoelloosheid (indien deze bestaan kan) behoort tot de verbastering der menschelijke natuur; eene natuur, die aan het zinnelijke, zoo wel als aan het geestelijke, vermaagschapt is. Het gevoel toch der onsterfelijkheid moge de smart bij het sterfbed, in zoo ver verzachten, dat de weenende met zekerheid kunne zeggen; het dierbare pand zinkt niet in de onaanwezigheid weg; ja zelfs, de gegronde hoop op het wederzien in een' volmaakteren stand, waar geene vrees voor scheiding het zaligst genot der heiligste liefde meer verbittert, moge den balsem der vertroosting in het verbrijzeld hart storten; maar de zinnelijke tegenwoordigheid des geliefden stervenden, was toch ook zoo boven alle beschrijving dierbaar, en eene bron van de reinste, de liefelijkste genoegens, genoegens die met de scheiding onherstelbaar op deze aarde verloren gaan. Met regt dan, gevoelvolle natuurgenooten! weenen wij aan de veege sponde of bij het graf van geliefde bloedverwanten of vrienden, wier leven hier op aarde ons zoo gelukkig deed zijn; de geheele menschheid eerbiedigt deze droefheid, zelfs de eenige volmaakte onder de menschen, de eenige, die met het vlekkeloos wezen, dat de zwakke sterveling niet bevatten kan,

vereenigd kon zijn, JEZUS gevoelde het lijden zijner vriendinnen, die den gestorvenen broeder beweenden, en schoon hij den gestorvene in het leven dacht terug te roepen, deed het liefdevol medegevoel toch zijne tranen vloeijen, tranen, die de menschelijke droefheid bij sterfbed en graf hebben geheiligd, zoo wel als het medelijden, dat het zien van in rouw gedompelde treurigen, dat het snikkend schreijen van diep bedrukten, die zich verlaten zien van beschermende, van geleidende of bemoedigende reisgenooten naar de eeuwigheid, in ons opwekt. Alleen eene redelooze droefheid, een wederspannig weigeren om zich te onderwerpen aan den wijzen heilbedoelenden wil van God, wordt door den Christen afgekeurd, ja wordt zelfs hoogst misdadig, wanneer aan het altijd weldoend Opperwezen eene redelooze, eene geheel willekeurige handelwijze wordt toegeschreven. Menigwerf stuitte het mij geweldig, wanneer ik de bekendmaking van een sterfgeval op deze of soortgelijke wijze geschreven of gedrukt vond: *Het heeft den vrijmagtigen God, die geen antwoord geeft van zijne daden, behaagd, dien of dien weg te nemen*, kon men wel op eene andere wijze spreken van een' Oosterschen despoot, die volstrekt willekeurig zonder verantwoordelijk te zijn, volgens zijne goede of kwade luim met zijne onderdanen handelt! Het is waar, het Opperwezen is vrij, maar geheel anders is deze vrijheid, dan die in eindige zedelijke wezens, die hoe goed, hoe rein ook, nooit het hoogste toppunt van volmaaktheid bereiken kunnen; voor zulke zedelijke, maar eindige wezens, bestaat de mogelijkheid, dat

zij hunne vrijheid misbruiken, om af te wijken of te dwalen; maar voor het onbevatbaar Opperwezen, dat de volmaaktheid zelve is, bestaat die mogelijkheid niet. Ja - God is vrij, maar (om mij dus eens uit te drukken) hij kan die vrijheid niet anders gebruiken dan tot volmaakte einden, of tot volmaking van alles wat aanwezig is. Elke willekeurige handeling is in den mensch, een bewijs van verregaande onvolkomenheid. Dwazen die hunne magt misbruiken, mogen daden verrigten zonder dat zij eenige oorzaak of eenige drijfveer daarvan kunnen opgeven, doch de wijze, de verstandige onder de stervelingen, kent de oorzaak, waarom hij zoo en niet anders handelt, en hij berekent de gevolgen van die handeling. En zouden wij dan aan God, die de eeuwige wijsheid en goedheid zelve is, willekeurige handelingen kunnen toeschrijven? neen - dit waren Godslasterlijke gedachten. Oorzaak en gevolgen zijn in God één, en boven alle bevatting volmaakt goed. Aan zich zelven, dat is, aan zijne onveranderlijke volmaaktheid, is het Opperwezen verantwoordelijk; geloofde de Christen dit niet, dan dwaalde hij nog in den stikdonkeren nacht, die zich over het Heidendom uitbreidde. De Heidenen toch, droomden zich Godheden, die uit boosaardige beginsels of uit louteren moedwil konden handelen. Uit dien hoofde misten die ongelukkigen waren zielevrede, uit dien hoofde was geene opoffering om die Godheden te bevredigen, of om te koopern, hun te dierbaar. Ja - uit dien hoofde leefden die ongelukkigen zonder God, of zonder een volmaakt goed Opperwezen te ken-

nen, in de wereld. Maar, Gode zij eeuwig lof en dank, de nacht is voorbij, JEZUS CHRISTUS heeft den helderen dag doen opgaan; door, en in hem hebben wij den eenigen waarachtigen God leeren kennen. JEZUS CHRISTUS heeft de wereld, die voor eene hoogere maar onbekende magt sidderde, die voor toorn en wraakzucht van hoogere wezens, die zij goden noemden, in angst en bekommering leefde, JEZUS CHRISTUS heeft de wereld met de hoogste magt, met den Schepper en Bestuurder van het heelal verzoend, JEZUS CHRISTUS heeft de wereld, in dien Schepper en Bestuurder, een nameloos wijs en liefderijk vader leeren kennen, een vader, die niet slechts het heir des hemels gadeslaat, die niet slechts zonnen en werelden als bij hunne namen roept, maar die ook de lotgevallen van elk mensch in het bijzonder tot de heerlijkste einden regelt, die aller nooden kent, en in aller behoeften voorziet. Doch waarheen voeren mij mijne gedachten, ik zoude op die wijze geheel afwijken van hetgeen ik voorgenomen had, ik wilde namelijk een gesprek, dat ik dezen avond aan het huis van Mevrouw L... hield, opgeteekend hebben; ik keer dan ook zonder uitstel tot deze mijne voorgenomene bezigheid terug. Mevrouw L... is de geliefde moeder van een' zoon en eene dochter, voor beide was zij van derzelver vroegste jeugd af, eene teedere minnende, maar verstandige opvoedster, en beiden beminnen in haar de trouwhartigste vriendin. WILLEM, wiens verstandelijke vermogens zich al vroeg op de schoonste wijze ontwikkelden, vertrok nu ruim een jaar geleden, naar

de Hoogeschool te ....., en ALINE een bevallig bloeijend meisje, nu omtrent achttien jaren oud, kent geen grooter genoegen, dan wanneer zij de wenschen van hare dierbare moeder kan voorkomen; haar verstand en haar hart, zijn door de beste opvoeding, en vooral door het Godsdienstig gevoel, dat van jongs af in haar opgewekt en verlevendigd is, op eene voortreffelijke wijze veredeld; zij bezit veel bekwaamheden, zonder het zelve te weten, hare kennis is vrij uitgebreid, doch het lieve meisje kent geene verwaandheid; zij beoefent muzijk en teekenkunst voortreffelijk, doch de beminnelijkste nederigheid, is ALINE'S bekoorlijkste sieraad. Zij schaamt zich wanneer met haar uitbundigen lof toezwaait, want zij gevoelt bij elke vordering, die zij maakte, hoe veel haar nog ontbreekt. Ik vond haar dezen avond op de guitar spelend, zij vergezelde de toonen met hare liefelijke buigzame stem, en ik verzocht haar te blijven voortgaan, dat zij dan ook deed; doch al spoedig kreeg Mevrouw L... ook een bezoek van haren broeder, den Heer WELDING, die als rustend leeraar, deze stad ter woning verkozen heeft. Mevrouw L... scheen hem verzocht te hebben dezen avond bij haar te komen doorbrengen, zij had een' brief van haren zoon ontvangen, waarover zij hem gaarne spreken wilde, en daar zij ook mij genoodigd had, zeide de waardige vrouw, zich tot mij wendende, ik wilde ook gaarne van u vernemen, lieve vriendin! hoe gij over de keus van mijnen WILLEM denkt. Nu zal ik de leden van ons klein gezelschap zelven laten spreken.

Mevrouw L... Gij weet dat mijn goede WILLEM, toen hij naar de Hoogeschool vertrok, ik kan wel niet zeggen het oogmerk had, maar toch bestemd scheen om in de geneeskunde te studeren; mijn altijd dierbare echtgenoot had zich dit voorgesteld reeds toen WILLEM nog een kind was; de jongeling deed toen hetgeen meest alle kinderen doen, die in hunne spelen de bezigheden der ouders nabootsen. Vader was geneesheer, bezocht zieken, gaf ook raad aan menige ongestelden, die hier aan huis kwamen, en las zoo veel mogelijk alles wat uitkwam, dat over ziektekunde handelde; kleine WILLEM speelde ook voor geneesheer, voelde zijne zuster, of zijne speelmakkertjes den pols, schreef hun, veeltijds grappig genoeg, leefregels voor, en doorbladerde den almanak of een kinderboekje, met veel deftigheid, en vertelde dan, dat weder een nieuw geneeskundig werk uitgekomen was, dat hij bestudeerde. Zijn vader zag dat alles met genoegen, noemde hem weleens den kleinen doctor, en verbeeldde zich waarlijk, dat de lieve jongen hem in zijn vak zoude opvolgen; met dat alles kan ik niet zeggen, dat WILLEM in lateren tijd een' buitengewonen lust in het oefenen der geneeskunde liet blijken, maar hij scheen ook volstrekt geenen tegenzin daarin te hebben, en in mijne gedachten bleef hij tot geneesheer bestemd. Na den dood van mijn' echtvriend, bleef alles wat deze daarover geschreven heeft, doch waarvan nog niets het licht ziet, als het eigendom van WILLEM bewaard, zoo wel als alles, wat in de boekverzameling tot de geneeskunde betrekking heeft. Ook verzuimde mijn

zoon geene gelegenheid om voorbereidende kundigheden te verkrijgen, zoo weet gij, waarde moeder! en ook gij, mijne vriendin! vertrok WILLEM naar de hoogeschool, waar hij gedurende het verloopen jaar vooral de fraaije letteren beoefende, maar ook met de hoogleeraars in de geneeskunde, aan welke hij door verscheidene hunner vorige leerlingen aanbevolen was, voorloopig kennis maakte; doch nu dezen morgen ontving ik eenen vrij ernstig geschrevenen brief van mijnen WILLEM, dien ik u ter lezing aanbiede. Mevrouw gaf nu den brief aan den heer WELDING, en deze las het volgende:

Hartelijk geliefde Moeder!

Indien ik niet overtuigd was, dat gij de geaardheid van uwen WILLEM genoeg kent, om hem niet van ligtzinnigheid, van veranderlijkheid in zijne keuze, of van redelooze luimen te beschuldigen, zoude ik waarlijk met huivering heden de pen in de hand nemen, doch nu durf ik met het volkomenst vertrouwen aan mijne moeder, die de leidsvrouw mijner jeugd, ja die tegelijk mijne dierbare vriendin is, de neigingen van mijn hart met alle opregtheid doen kennen. Lang heb ik geaarzeld, eer ik mijn besluit heb genomen, en nog heden, lieve moeder! zoude ik dat besluit kunnen opofferen, indien het volvoeren van hetzelve u tot eenig verdriet verstrekte; ook schoon het mij in waarheid veel zoude kosten. De geneeskunde heb ik van mijne jeugd af leeren beschouwen als een vak, waarvoor ik geboren en op-

gevoed was, lust voor de geneeskunst gevoelde ik wel niet, maar ik vleide mij, dat het beoefenen derzelve, mijn' lust zoude opwekken, doch ik moet het bekennen, lieve moeder! het tegendeel heeft bij mij plaats, de fraaije letteren beoefen ik met geestdrift, doch ik hield het oog onder dat alles, altijd gevestigd op de in zich zelve voortreffelijke wetenschap, waarin ik mij bekwaam diende te maken, maar mijn lust verflaauwde bij elken voetstap, dien ik in het oefenperk zette; terwijl eene geheel andere wetenschap, mijnen ijver ontvlamde, en deze, lieve moeder! is de Godgeleerdheid. Geloof mij, nooit zal ik een goed geneesheer worden, mijne onverschilligheid omtrent die oefening, is in eene soort van afkeer overgegaan, terwijl het denkbeeld, dat ik eenmaal een volksleeraar, een verkondiger van de waarheden des Evangeliums zou kunnen worden, mij in eene soort van verrukking brengt; waarlijk het is geene ligtzinnigheid, ik heb lang over alles nagedacht; ik heb mij zelven gedwongen om uwe wenken te volgen, doch de geheele gesteldheid van mijnen geest en van mijn ligchaam, verzetten zich hiertegen. Alleen uw onverzettelijke wil, zoude mij kunnen bewegen om al mijne krachten in te spannen tot overwinning van mij zelven, maar dat zult gij van uwen WILLEM niet vergen, ik schuw de menschelijke ellende niet, maar bij het zien derzelve, overweldigt mededoogen mijne denkkracht, en een geneesheer moet in alles bedaard kunnen blijven, ook zijn mededoogen moet door zijn verstand bestuurd worden, hij moet kunnen en durven werken, wanneer leven of dood van

zijne behandeling afhangt. Nooit zoude ik dat kunnen, ik heb de heeren C. en S., aan wier toezigt gij mij vertrouwd hebt, geraadpleegd, en zij zijn volkomen van mijn gevoelen. Met dien tegenzin, dien ik gevoel, zal ik nooit een nuttig, een bij de menschheid verdienstelijk geneesheer kunnen worden; ik bid u, lieve moeder! hecht uwe goedkeuring aan mijne gedane keus, het is God bekend hoe vurig ik dit wensch, met geheel mijn hart ben ik uw gehoorzame en liefhebbende zoon

WILLEM.

De Heer WELDING, den brief op de tafel leggende. En wat denkt mijne goede zuster haren zoon hierop te antwoorden?

Mevrouw L... Ik noodigde u bij mij, vooral lieve broeder! om met u te raadplegen hoe, en wat ik zal antwoorden, en wat zegt mijne vriendin van die keus? hier zag zij mij veel beduidend aan, als wilde zij zeggen: WILLEM keus geeft u zeker genoegen.

De Heer WELDING. Het raadplegen, lieve SOPHIE! dat gij verlangt, zegt volgens mijne uitlegkunde, zoo veel als: ik wilde uwe goedkeuring gaarne vernemen, en is het niet zoo? beste vrouw! uw gelaat en uwe veelbeteekenende blikken spreken de taal van uwe ziel; ware WILLEM een ligtvaardige jongen, gewoon om van het een op het ander over te springen, dan zoude ik u raden: spaar uwe zorg en uw geld, en laat WILLEM zoo spoedig mogelijk van de hoogeschool terugkomen, want nooit wordt

hij een goed leeraar, geneesheer of regtsgeleerde. Maar wij kennen den braven jongeling beter, hij is zoo standvastig in zijn denken en handelen, als ik nog ooit een' jongeling van zijne jaren kende, nadat hij als kind bij zijne zuster en speelmakkers voor doctor speelde, hebben wij immers nooit kunnen merken, dat hij eene bij zondere geneigdheid voor de geneeskunde liet blijken? zijn weetlust kende geene palen, kon hij zijn verstand met kundigheden verrijken, van welken aard ook, dan ontzag hij geene moeite, maar ik heb mij zelven menigwerf verwonderd over de geestdrift waarmede hij zich in alles, wat de Godsdienst en vooral het Christendom betrof, poogde te oefenen; en heugt het u nog? hoe hij met eene soort van verrukking, het lot van een' leeraar, vooral op een welgelegen dorp, waar de gemeente uit eenvoudige, maar meer of min beschaafde lieden bestond, roemde en als meest verkiesselijk zich voorstelde? ik kan dus niet anders doen, dan het besluit van WILLEM om in de Godgeleerdheid te studeren, goedkeuren.

IK. Wanneer ik alles nadenk, dan zoude ik in waarheid moeten zeggen, dat in WILLEM de lust om zich in de Godgeleerdheid te oefenen, zonder dat hij dit zelf wist, al vroeg gesluimerd heeft. Ook geloof ik, dat WILLEM (volgens de denkbeelden die ik mij van een waarlijk nuttig leeraar altijd vormde) juist de geschiktheid daarvoor heeft.

Mevrouw L... Mijn broeder heeft het juist geraden, ik zie met welgevallen, dat mijn zoon een' stand in de maatschappij kiest, dien ik altijd vereerde.

In dit oogenblik werd de luitenant GRUNO, een neef van Mevrouw L..., aangediend; de wellevende jongeling trad binnen, en na de gewone pligtplegingen, vraagde hij met veel belangstelling aan ALINE, hoe haar broeder WILLEM het maakte, en of zij in lang geene berigten van hem had ontvangen. Van daag nog (antwoordde het lieve meisje) hij bevindt zich heel wel.

Mevrouw L... Wij spraken juist over hem, ik moet u iets nieuws van hem vertellen, KAREL! gij moogt vrij deel aan ons gesprek nemen.

KAREL. Gij maakt mij nieuwsgierig, tante lief! de aanstaande doctor denkt immers nog aan geen huwelijk?

Mevrouw L... Dat niet, maar hij heeft geen' lust om doctor te worden.

KAREL. Niet? ik vond in onze bestemming zulk een aardig contrast, ik moest mij oefenen in de krijgskunst, waarvan het hoofddoel is menschen levens te verwoesten, en hij in de kunst om levens te behouden; hij moest leeren strijden tegen den dood, ik tegen het leven. Maar wat wordt hij dan? regtsgeleerde zeker? dat zoude mij ook niet bevallen.

De Heer WELDING. Neen mijn jonge vriend! WILLEM verkiest in de Godgeleerdheid zich te oefenen, en een predikter te worden.

KAREL. Is het mogelijk! dat had ik nooit gedacht, een leeraar? neen, dat bevalt mij niet in WILLEM, en staat gij dit toe, lieve tante?

Mevrouw L... O ja, ik hoop morgen zijn' brief te beantwoorden, en hem vrijheid te geven om zijne

verkiezing op te volgen en volgens zijn geweten zich voor te bereiden, om zijne natuurgenooten in den stand dien hij verkozen heeft, op alle wijzen nuttig te zijn.

KAREL. Arme ongelukkige WILLEM!

ALINE. Waarom noemt gij hem arm en ongelukkig, nu hij de neiging van zijn hart mag voldoen? ik noem hem regt gelukkig. In alle standen kan men nuttig zijn, dat weet ik; maar een leeraar is in de gelegenheid, verbeeld ik mij, om het meeste nut van allen te stichten, hij staat zoo onmiddellijk als aan het hart van de menschen, en kan daar zoo veel goed zaad in strooijen als hij maar wil.

IK. Ja, lieve ALINE! maar de grond is niet altijd vruchtbaar waarin het zaad valt; en hoe ongelukkig is het dan, wanneer men geene vrucht ziet van het gezaaide!

De Heer WELDING. Ja dat is verdrietig, maar het hapert ook weleens aan den zaadstrooijer, zoo wel als aan den grond. Ik heb, gelijk gij weet, jaren lang het ambt van leeraar bekleed, en de goede God zij gedankt, mijn arbeid was niet altijd ongezegend; maar wanneer ik mij zelven met ernst onderzoek, dan zegt mijn geweten mij, dat ik welligt heel veel meer nut had kunnen stichten, want om bij het beeld, dat onze lieve ALINE in navolging van den Goddelijken leeraar JEZUS, zoo even voorstelde, te blijven, wanneer elk, die het goede zaad verpligt is uit te strooijen, zich vooral toelegde om den grond meer voor te bereiden, om het steenachtige meer te leeren kennen, en het door liefde, door toegevend-

heid, betamelijke gemeenzaamheid en deelneming in droefheid en schuldelooze vreugd, als door verkwikkenden dauw en regen, zoo wel als door ware verlichting des verstands, vruchtbaar te maken; als elk meer de doornen en distelen, of de zorgen en bekommeringen, die het goede zaad dreigen te verstikken, door helpende minzaamheid en bemoediging uit den weg ruimde, dan geloof ik in waarheid, dat de volksleeraars meer vruchten van het uitgestrooide zaad zouden zien. Eigen hoogmoed of overdrevene eerzucht en drift om menschen te behagen, verschijnen ook niet zelden bij de leeraars als de roofvogelen, die het zaad, dat zij uitstrooijen, oppikken of verslinden.

KAREL. Welnu, zie eens, achtenswaardige vriend! hoe veel verpligtingen niet op een' leeraar rusten; moet een jong mensch dan daarvoor niet terug schrikken? want wie kan die vereischten altijd getrouw vervullen? en moet de arme WILLEM (want zoo moet ik hem noemen) wanneer hij na een jaar drie vier, van de hoogeschool komt, en als leeraar optreedt, geen' afstand doen van alle vermaken des levens? en is dat niet ongelukkig?

IK. Het komt er op aan, wat men eigenlijk vermaken des levens noemt.

De Heer WELDING. Juist zoo; ik was nog geen zes en twintig jaren oud, toen ik op mijne eerste plaats mijne intrede deed, ik beminde de onschuldige vrolijkheid, en ik genoot die ook; het dorpje, waar ik mij als leeraar bevond, was klein, en niet bijzonder fraai gelegen, op mijne woning of pastorij

was ook niet te roemen, ook was mijne gemeente niet talrijk, en ik kan u verzekeren, dat ik voor twee beroepen naar veel bevalliger plaatsen bedankte, en drie jaren met veel genoegen op mijn klein dorpje heb doorgebragt.

KAREL. Hoe kan het mogelijk zijn? en dat zoo van de hoogeschool waar men zoo vrij, zoo lustig gewoon is te leven?

De Heer WELDING. Voor elk, die gedwongen wordt om in de Godgeleerdheid zich te oefenen, voor elk, die verslaafd is aan beuzelachtige en elkander gedurig afwisselende vermaken, is voorzeker zulk eene afzondering eene ware marteling, dit beken ik; doch ik had even als WILLEM nu toont te hebben, een' onoverwinnelijken lust om mij in de Godgeleerdheid te oefenen, maar ik was ook even als WILLEM, dien gij van nabij kent, niet van eene zwaarmoedige of droefgeestige gesteldheid; alle genietingen des levens, die met geene Goddelijke of menschelijke wetten strijdig zijn, waren mij welkom, want ik had zulke genietingen leeren beschouwen, gelijk ik die nog beschouw, als weldaden, die de liefderijke Vader van het menschdom ons aanbiedt, en als vervrolijkende bloemen op onzen weg naar het graf of naar de eeuwigheid, bloemen, die wij niet ondankbaar mogen vertreden. Ik had gedurende mijn verblijf op de hoogeschool, eenige jongelingen uitgekozen met wie ik dagelijks verkeerde, wij werkten met elkander, en verlustigden ons in de uren van uitspanning, met wandelen, te paard rijden, met het bijwonen van genoegelijke bijeenkomsten, en zoo al voorts. Doch

wij verzuimden onze verpligting om nuttige kundigheden te verzamelen, zoo min mogelijk, en gebeurde zulks al eens, eene enkele reis, dan had ik daar grievend berouw over.

KAREL. Maar de schouwburg durfdet gij zeker niet bezoeken? want de hoogleeraars in de Godgeleerdheid zullen dat zeker afkeuren.

De Heer WELDING. Neen vriend! de hoogleeraars onder welke ik studeerde, keurden dat niet af, en waarom zouden zij dat ook doen? daar toch op ons vaderlandsch tooneel geene vertooningen, die de zeden kwetsen, mogen opgevoerd worden; het is waar, toen ik student was, werd daar minder op gelet dan heden, nu geene beschaafde lieden, menschelijke handelingen, waarover men zich schamen moet, zouden willen zien voorstellen; doch wie in dien tijd eenig waar gevoel voor het zedelijk goede en schoone bezat, verachtte ook van zelven alles; wat met reine zeden en welvoegelijkheid strijdig was, doch werd een tafereel uit onze vaderlandsche geschiedenis, of zelfs uit die van andere volken ten tooneele gevoerd, ja dan vraagde de brave, de godvruchtige hoogleeraar mij weleens: WELDING? gaat gij dezen avond den dood van WILLEM 1., den GIJSBRECHT VAN AMSTEL, den HAMLET, de MEROPE, of.... niet zien? ik deed dat dan ook doorgaans, vooral wanneer ik kon begrijpen, dat de tooneelspelers hunne zaak goed zouden verrigten; en ik kan u zeggen, dat ik dan meestal veel genoegen smaakte, en ik nam des te meer nog die gelegenheden waar, omdat ik voornam, als ik tot

leeraar ingewijd zoude zijn, geen' schouwburg meer te betreden.

KAREL. Maar wanneer het geen kwaad is om in den schouwburg te gaan als men student is, of iets anders om handen heeft, waarom wordt het dan kwaad of zonde, wanneer een leeraar het doet?

De Heer WELDING. De omstandigheden kunnen dezelfde zaak geheel veranderen; heden schenk ik u op verzoek van mijne zuster, een glas wijn in, daar doe ik zeker geen kwaad aan, niet waar? maar wanneer gij nu morgen ongelukkig eene ontsteking in de long hadt, en het was mij bekend, dat de wijn voor u niet veel minder dan vergif ware, zoude ik dan geen wezenlijk kwaad bedrijven, wanneer ik u aanspoorde om wijn met mij te drinken? immers voorzeker? welnu, toen ik student was, ging ik wanneer het mij lustte, in den schouwburg, en geen sterveling ergerde zich daarover; maar toen ik tot leeraar ingewijd was, zoude ik zwakke zielen gewis, en welligt ook meer sterke, geërgerd hebben; ja ik zoude bij eenige, die de schouwburgvertooningen als dartele of onzedelijke kermiskluchten beoordeelen, welligt al het vertrouwen, dat zij in mij als Christenleeraar stelden, verbeurd hebben, en dan zoude een martelend zelfverwijt mijne straf geweest zijn. Want om zwakke voor het goede te winnen, moet een waar volgeling van onzen Goddelijken Meester, ook zelf zwak schijnen; tot kleine zielen moet hij zich nederbuigen, en wee hem, indien hij dezen aanstoot geeft, zoo dat zij struike-

len op den weg der zuivere Godsvrucht. Neen, een leeraar, een prediker van het Evangelium, behoort geene openbare vermaken bij te wonen, indien hij de achting en het vertrouwen van eene enkele, der hem toevertrouwde zielen, daardoor in de waagschaal stelt; zo veel toch moet hem de goedkeuring van zijne natuurgenooten, aan wier belang hij zich heeft toegewijd, zoo veel moet hem de rust van zijn geweten of de vrede met zich zelven en God, waardig zijn. Maar ik wilde u verhalen hoe ik mij op mijn afgelegen dorpje vermaakte.

KAREL. Ja daar heb ik geen denkbeeld van, het was zoo goed of gij u in een klooster hadt begeven.

De Heer WELDING. Dat scheelde nog al veel, want ik zonderde mij niet van de wereld af, mijne huishouding was, daar eene lieve zuster mij, zoo lang ik niet gehuwd was, gezelschap hield, spoedig in orde; ik verdeelde mijn' tijd tusschen het opstellen van leerredenen, het leeren kennen en bezoeken van mijne gemeente, met alles wat daartoe behoort, het onderwijzen van mijne leerlingen, en het genieten van nuttige en genoegelijke uitspanningen. Deze laatste bestonden in het beoefenen van wetenschappen, die niet onmiddellijk in verband stonden met het ambt, dat ik bekleedde; de natuurkunde was van mijne vroegste jeugd af, mijn lievelingsvak, ik had op de hoogeschool de collegies daarover getrouw bijgewoond, en daar ik nu het vreedzaam landleven genoot, en het heerlijk leerboek der natuur zoo prachtig voor mij open zag liggen, waren het

voor mij zalige uren, wanneer ik mij toe kon leggen om slechts de eerste letters van dat groote, dat uitgebreide Godsboek, te leeren kennen.

Mevrouw L... Maar dat was toch een studie, lieve broeder! en gij spraakt van uitspanning?

De Heer WELDING. Ik kan u verzekeren, dat mij te oefenen in de kennis der natuur, eene wezenlijke uitspanning voor mij was; aan de menschelijke ziel is het eigen, dat zij vermoeid zijnde van eene bepaalde werkzaamheid, waarlijk eene verkwikkende rust geniet, wanneer zij eene andere soort van werkzaamheid aanvangt, ook schoon zij zich met denzelfden ijver als op de vorige toelegt; neen, ik kan u de genoegens niet beschrijven, die ik smaakte, wanneer ik mij, voorwerpen uit het dieren- of plantenrijk verkoos, om die door een kunstglas of mikroskoop te beschouwen, wanneer ik over de huishouding der dieren, of de ontwikkeling der planten, kundige schrijvers nalas, en de waarheid van hetgeen zij mij zeiden, poogde te onderzoeken. Ja, wanneer ik met welgeoefende scheikundigen, als in de werkplaats der natuur doordrong, en niet zelden daar iets, wat mij bij eene oppervlakkige beschouwing raadselachtig scheen, zag opgelost. Ik zwijg van mijne reine geestverrukkende oogenblikken, in de schoone avonden, die ik in mijne liefelijke, landelijke verblijven heb genoten, bij het beschouwen van den heerlijk gestarnden hemel. Want schoon mijn tijd mij niet vergunde, dat ik mij in het beoefenen der starrekunde verdiepte, had ik mij toch eene oppervlakkige kennis van den loop, en den stand der hemelsche

ligchamen getracht eigen te maken. Ik kende bij voorbeeld, de namen en plaatsingen der starrebeelden, die in ons Noordelijk halfrond zigtbaar zijn, ik had den afstand van eenige starren leeren berekenen, zoo wel als die der planeten, die tot ons zonnestelsel behooren. Ik volgde den loop der laatste, door hunne afgeperkte banen om de zon, en bij al die beschouwingen was het mij alsof de geheele natuur de onbegrijpelijke, de majestueuze grootheid, de onbevatbare wijsheid en almagt van het Opperwezen luid verkondigde, en mij een onbepaald vertrouwen op de eeuwige liefde van dat wezen inboezemde.

KAREL. Ik wil u gaarne toegeven, dat de beoefening der natuurkunde voor hem, die haar bemint eene wezenlijke uitspanning is; maar gesteld eens mijnheer! gij hadt geen' lust in die beoefening gehad (en dat zal toch wel het geval bij velen zijn) zoude u de tijd dan niet vervelend zijn geweest op een afgelegen dorp? gij zoudt toch niet altijd leerredenen hebben kunnen opstellen.

De Heer WELDING. Waarlijk niet, het opstellen van leerredenen is ook maar een gedeelte van de bezigheden eens leeraars; ook hebt gij gelijk, vele van mijne ambtgenooten ken ik, die zich juist in de natuurkunde niet oefenen, ook was dat mijne eenige uitspanning niet. Het beoefenen der oude en latere Geschiedenis, het leeren kennen van verschillende Godsdiensten en zeden der onderscheidene volken, schrijven over het een of ander onderwerp, dat juist niet tot de Godgeleerdheid behoort, dit, en nog eindeloos meer, biedt zich ter uitspanning of ter afwis-

seling van werkzaamheid aan, zonder nog het lezen van nieuw uitgekomene geschriften of zoogenaamde werken van smaak te noemen; ook had ik ambtgenooten, die muzijk, dichtkunst, en schilderkunst beminden en beoefenden, ja zelfs die vermaak vonden in het planten, zaaijen, bloemen kweeken, vruchtboomen enten, en wat meer tot den tuinbouw kan behooren, en ook deze vonden gedurende hun verblijf op onze vaderlandsche dorpen, overvloedige uitspanning: maar ik wilde u nog het een en ander van mijne eigene uitspanningen, buiten mijne boekenkamer of afzonderlijke plaatsen verhalen. Reeds op mijn eerste dorpje, waar ik u gezegd heb, dat drie jaren voor mij voorbij vlogen, gevoelde ik, dat het een der voornaamste pligten van een' Christenleeraar is, zijne gemeente zoo veel mogelijk van nabij te leeren kennen, en met al de leden zonder onderscheid vriendschappelijk te verkeeren; tot dat einde bezocht ik, niet slechts de aanzienlijke lieden, die op de omgelegene buitenplaatsen lente en zomer kwamen doorbrengen, waar ik een goed onthaal vond, en waar eenigen, bij gebrek van ander gezelschap, mijn bijzijn vaak verlangden; maar ik bezocht ook de arme daglooners in hunne schamele hutten, daar toch geloofde ik het meeste nut te kunnen stichten.

KAREL. Dat was nu heel goed, wanneer die arme lieden krank waren, maar arme lieden of boeren kunnen toch aan de zamenleving geene schaduw van bevalligheid geven.

De Heer WELDING. Boeren? o mijn jonge vriend! men moet weinig lust hebben om menschenkennis te

verzamelen, wanneer men den omgang met boeren of landlieden schuwt. Ik beken, in den kring van beschaafde lieden gevoelt hij, wiens vermogens door opvoeding en oefening een' belangrijken trap van ontwikkeling bereikt hebben, zich als in zijn' eigen kring, waarin hij te huis behoort; doch, doet hij een' uitstap naar mijn beschaafde kringen, geloof mij, dan vindt hij niet zelden de schoonste voldoening. Menigwerf ontdekte ik den schoonsten aanleg daar, waar men die het minst zoude verwacht hebben; het gezond verstand, het onbedorven gevoel, van menigen landman, heb ik geëerbiedigd; het is waar, ook onder deze, heerschen jammerlijke vooroordeelen en teekens van zedebederf; karakters, die bij eene meer geschikte opvoeding door edele standvastigheid zouden uitgemunt hebben, zag ik in onverzettelijke stijfhoofdigheid ontaard, buitengewone vatbaarheid voor indrukken, die behoorlijk bestuurd zijnde, schatten van wijsheid en kennis zouden voortgebragt hebben, zag ik nu, door bijgeloof en beuzelarijen ontheiligd, maar ik durf mij vleijen, dat ik onder den zegen van God, niet zelden toch veel verbetering heb te weeg gebragt. Ik begon altijd met het vertrouwen der onkundigen was het mogelijk, te winnen, de schadelijkste vooroordeelen zocht ik nimmer op eenmaal uit te rukken, opdat ik met het onkruid ook het goede graan niet zoude verwoesten, maar ik trachtte de vooroordeelen te ondermijnen, door de ongeoefende denkkracht op te wekken, en de eenvoudige waarheid duidelijk aan het verstand te brengen; ik bestudeerde om zoo te spreken, de onderscheidene

geestgesteldheden van mijne lieden; en ik schikte mij zoover dit in mijn vermogen was, naar elk van hen; had ik eenmaal hun vertrouwen gewonnen, dan was de grond voorbereid, en ik kon het goede zaad, met eenige hoop daarin strooijen; had ik eenmaal door bemoedigende, door weetlust opwekkende, of door nu eens ernstige, dan zelfs luimige gesprekken, de ouden van dagen vervrolijkt, had ik, de door den arbeid vermoeiden, met het spreken over den landbouw of andere hun bekende zaken, waaromtrent ik mij door hen liet onderrigten, vertrooijing geschonken, had ik de ouders, door het liefkozen van hunne kinderen voor mij ingenomen, zoo dat alle in mij een' deelnemenden vriend beschouwden, dan was ook de steenachtige grond, om nog eenmaal tot dit beeld terug te keeren, week gemaakt, of met vruchtbare aarde aangevuld, en het goede zaad kon wortels schieten; kende ik in mijne gemeente, huisgezinnen, waar tweedragt het leven verbitterde, dan drong ik mij wel niet op als vredemaker, maar ongemerkt vereffende ik toch meestal hunne geschillen en welhaast werd ik over het algemeen tot vredemaker gekozen; maakte grievende armoede, of zelfs knagend gebrek, de menschen onhandelbaar of verdrietig, dan gaf ik, waar ik geene werkelijke hulp kon bieden, welmeenenden raad, en beijverde mij om middelen ter verbetering van hun lot uit te denken, en zoo trachtte ik de doornen en distelen uit den weg te ruimen, opdat zij het goede zaad dat ik strooide niet geheel zouden verstikken.

Ik. Waarlijk, onwaardeerbaar is het nut, dat een

Christenleeraar op een dorp of in eene kleine plaats, waar hij zijne gemeente regt kan leeren kennen, zoo doende sticht; in groote plaatsen heeft men over het algemeen droevig weinig aan de leeraars, het is waar, men kan hunne leerredenen hooren, doch voor het overige blijven zij aan min aanzienlijken vreemd; ik zelve heb jaren lang in eene plaats gewoond, waar eene hoogeschool bloeit, en waar behalve de hoogleeraars, die in de Godgeleerdheid les geven, negen gewoone leeraars zich bevinden; doch ik ben aan meest allen nog geheel vreemd, als vrienden bezoekt mij niet een van hen ooit, en zelfs bij den gewonen omgang, waneer zij de leden van de gemeente noodigen om 's Heilands dood te gedenken, word ik vergeten. Doch het is waar, in eene talrijke gemeente kan zulk eene persoonlijke verkeering als op de dorpen of kleine plaatsen gewoonlijk bestaat, geene plaats hebben.

De Heer WELDING. Waarom niet? van mijne tweede plaats, een aanzienlijk dorp, nam ik het beroep aan, naar eene der grootste steden, die gelijk andere steden in wijken verdeeld is; en van het eerste oogenblik af, deed ik mijn best om al de leden van mijne gemeente, die in de mij aangewezene wijk zich bevonden, te leeren kennen, even zoo als ik dat in mijne vorige kleinere gemeente gedaan had. Ik wil nu niet zeggen, dat dit even gemakkelijk ging, maar het schikte toch vrij wel, en om tijd te winnen tot het bezoeken van behoeftigen en ellendigen, vermijdde ik doorgaans het bijwonen van meer aanzienlijke gezelschappen, dat aan mijne ambtsbroeders weleens

den besten tijd ontroofde. Geloof mij, de dagelijksche verkeering van leden der gemeente met hunne leeraars, bevordert het zedelijk goede meer dan men denkt; de hoogachting, die een verstandige en minzame leeraar, zelfs onbeschaafden lieden weet in te boezemen, houdt deze terug van veel ongeregeldheden; ik weet het bij ondervinding, menig woest of dartel bedrijf werd nagelaten, wanneer de huisvader of moeder zeide: wat zoude domine daarvan zeggen? of, zouden wij ons niet schamen als domine eens kwam? neen, dat zoude hem immers bedroeven? ik nam daarom ook, vooral op mijne dorpen, menige uitnoodiging, om verjaar- of trouwfeesten bij te wonen aan; mijne tegenwoordigheid hield dan alles, wat met goede zeden strijdt, terug; doch ik deelde in de dan heerschende vreugd, ik leerde den vergaderden onschuldige verlustigingen kennen, en zij gewenden zich over het algemeen, aan eene beminnelijke vrolijkheid.

KAREL. Maar neem mij niet kwalijk, bid ik u, mijnheer! wanneer men toch schoone leerredenen wil opstellen, dan kan men zoo veel, dat daar geene betrekking toe heeft niet verrigten.

De Heer WELDING. Een voortreffelijk kanselredenaar is een der schoonste sieraden van de maatschappij; maar ik heb reeds gezegd, dat leerredenen op te stellen en uit te spreken, slechts een gedeelte is van de ambtsbezigheden eens leeraars. En waarlijk, ik vrees, dat men om menschen te behagen, weleens even nuttige zoo niet nuttiger zaken opoffert, en bij wie den roem der menschen meer waardeert dan hun-

ne waarachtige belangen, bij die dwalende broeders zijn, gelijk ik zeide, weleens hoogmoed, overdrevene eerzucht en lofbejag, de verslindende roofvogelen die het goede zaad dat neergestrooid wordt, wegnemen.

Mevrouw L... Ik hoop, dat mijn lieve WILLEM eenmaal als een waar volgeling van den Goddelijken leeraar JEZUS CHRISTUS, het Evangelium zal verkondigen!

ALINE. Ik zal er trotsch op zijn, als mijn broeder eens een leeraar wordt, die zijn ambt waarlijk tot eer strekt, het is maar jammer dat vele lieden zoo veel minachting omtrent leeraars laten blijken, ja hen zelfs bespotten.

De Heer WELDING. Dit is gedeeltelijk aan onbedachtzame dartelheid en zedeloosheid te wijten. Maar ook geven, ik moet der waarheid hulde doen, onderscheidene leeraars daar aanleiding toe, schoon dit niet altijd hunne schuld is. Wanneer jonge lieden uit den geringsten stand, waar hun gevoel voor het ware schoone nooit ontwikkeld wordt, uit ouderlijken trots, of omdat de jongeling, wanneer hij uit eene beurs studeert en eindelijk bezoldigd leeraar wordt, met meer voordeel en minder moeite zijn brood verdienen kan dan met handenarbeid, wanneer zulk een jongeling, zeg ik, naar de hoogeschool wordt gezonden, en eindelijk tot de predikdienst ingewijd wordt, dan kan men niet verwachten dat hij in beschaafde kringen zich altijd welvoegelijk of met bevallige wellevendheid zal gedragen; en verachting en bespotting zijn weleens dan het deel dier ongeschikten.

IJdelheid, verwaandheid, of overdrevene en slechtgeplaatste naauwgezetheid, doen ook wel eens andere leeraars, met den spotnaam van pausen of iets dergelijks bestempelen, en ook deze zijn de oorzaken van minachting voor een, anders zo eerwaardig ambt.

Hier werd ons gesprek gestoord, want de dienstbode kwam melden, dat de koets van den heer WELDING voor de deur stond, en dit deed ons allen begrijpen dat het afscheidsuur geslagen had.

De 21ste Maart. De lente.

Voor het Noordelijk halfrond, dat wij bewonen, neemt het feestelijk jaargetijde weder een' aanvang. Ja gewis, feestelijk mogen wij dit getijde noemen; de winter of de schijnbare sluimering der natuur, verdwijnt met elk voorbijsnellend uur, en de levenskracht schijnt in het geheele plantenrijk herboren. De dag, die gedurende de twee laatste maanden van het vervlogen jaar, als door de bruine vleugelen van den nacht, scheen geheel te zullen overdekt worden, doch die zich eindelijk aan het nevelachtig gebied dier treurige maanden ontworstelde, de dag viert heden weer zijne zegepraal over den nacht, wiens breede vleugelen hij allengs zal verkorten, of op de duistere randen van dezelven

zijn' gouden gloed doen schemeren. Met verontwaardiging hoorde ik eenmaal door een' schrijver (wiens naam mij ontgaan is) de ongelijkheid der dagen, en vooral de herfst- en wintergetijden, een gevolg noemen van den vloek, die om den afval van het menschdom, door den eeuwig weldoenden Schepper en Vader der natuur, over onzen aardbol is uitgesproken. Van waar toch zulk een lasterlijk denkbeeld! hij, die de zegenende liefde zelve is, hij zoude zijn eigen werk (dat goed, dat volkomen naar zijn volmaakt ontwerp gevormd was) vervloeken? neen - wee! den mensch die zijn medeschepsel vervloekt, of aan alles wat kwaad is toewijdt; maar wee! ook den mensch, die met gezond verstand begaafd, en die zelfs den geringsten eerbied voor den Almagtige gevoelt, wee! den mensch (zeg ik) die zulk eene vlek in het onbevatbaar volmaakt Opperwezen, dat wij God noemen, durft vooronderstellen! Zwakheid, onkunde, of diep ingegrifde indrukken, mogen zoo iets vergefelijk maken; doch het waarachtig godsdienstig gevoel verzet zich hier tegen. Het is waar, wij lezen in onze gewijde oorkonden, dat de Goddelijke opvoeder van het eerste menschenpaar, toen dat zijne zedelijke vrijheid misbruikt had, om zinnelijk genot boven edele zelfverheffing te verkiezen, en zich aan ongehoorzaamheid en mistrouwen tegen den almagtigen Schepper en Vader had schuldig gemaakt, die Goddelijke opvoeder sprak, *de*n *aarde zij om uwent wille vervloekt*, doch, behalve dat ik niet weet wat het woord vervloekt in de grondtaal eigenlijk beteekent,

of het bij voorbeeld zeggen wil: door uwe eigene verkiezing, door uw' eigenen wil op te volgen, verliest deze schoone lusthof, waarin ik u plaatste, deszelfs nuttigheid voor u; uwe zinnelijkheid zoude hier, waar gij niet behoeft te arbeiden, nog des te meer kracht verkrijgen; om uwen wil dus, of tot uw eigen heil, zult gij van nu af de aarde met een geheel ander oog moeten aanschouwen, dan gij haar hier op uwen geboortegrond zaagt. Hier was in al uwe behoeften voorzien, nu zult gij zelf moeten zaaijen en planten; gij zult doornen en distelen zien groeijen, waar gij die niet verlangt, en die moeten wegruimen, zult gij voedende planten winnen, en de grond, wanneer u de arbeid zwaar valt, zal dus door u weleens beschuldigd en verwenscht worden. Zoo verbeeld ik mij, sprak de Goddelijke, tot de eerste redelijke bewoners der aarde, bij hunnen overgang uit den staat der vroegste kindschheid, in het werkelijk leven. Doch behalve dat ik de beteekenis van het woord vervloeken in de grondtaal niet ken (zeide ik zoo even) vraag ik nog, wie zal beslissen of men alles in deze gewijde oorkonden, uit den morgenstond der wereld, geheel letterlijk moet opvatten? is dat zoo? dan behoeven wij ook aan geenen kwaden geest of duivel, die EVA verleid zoude hebben te denken, want wij lezen woordelijk, *de slang nu was arglistiger dan al het gedierte des velds, en zij zeide tot de vrouw enz.*, hier toch wordt van geen' duivel of kwaden geest, die de slang bezield zoude hebben, gesproken. Doch hoe dat zij, de volmaakt goede, de boven alles verhe-

vene God, heeft geen stip in het heelal, gelijk onze aarde slechts is, kunnen vervloeken, neen - het was zijn eigen volmaakt werk. En evenmin was de ongehoorzaamheid der menschen, de oorzaak, dat doornen en distelen ontsproten zijn; ook deze planten zijn geene nieuwe schepping geweest, maar zij zijn even gelijk alles wat geschapen is, goed en nuttig. Versieren zij niet de dorre zandwoestijn? daar strekken zij menig dier tot een heilzaam voedsel, en wie kent de gezondheid herstellende kracht niet van die distel, die daarom bij uitnemendheid de gezegende distel, of de *Carduus benedictus* genoemd wordt. Neen - de voor ons zigtbare schepping was geheel voltooid, toen de schrijver van de scheppings-geschiedenis, de voltooijing der schepping uitdrukte, door het woord, *God rustte*, een woord waaraan wij alweer niet de gewone beteekenis mogen hechten, want het almagtig Opperwezen is van eeuwigheid tot eeuwigheid werkzaam, en getuigt van zich zelven, dat hij niet als eindige schepselen vermoeid, of afgemat kan worden; doornen en distelen zijn dus even weinig gevolgen van vervloeking, als de afwisseling der jaargetijden en de daaruit volgende ongelijkheid der dagen, voor de bewoners van gematigde luchtstreken of van de poolgewesten. De aarde immers is na genoeg een ronde bol, slechts aan de polen eenigzins plat; het midden van dezen bol, de evennachtslijn genoemd, wordt dus het geheele jaar, waarin de aarde hare afgeteekende baan doorwandelt, loodregt door de stralen der zon verlicht en verwarmd; dag en nacht ondergaan dus op

de plaats, waar de evennachtslijn denkbeeldig overloopt, geene verandering, maar blijven elk twaalf uren lang. Ook de jaargetijden zouden daar niet afwisselen, indien volgens de wetten, die de Almagtige aan de natuur voorschreef, of wat het zelfde is, indien volgens de orde der dingen, de door koude verdikte luchtstromen, die van de polen vloeijen, geene zware regenwolken moesten aanvoeren, wolken, die in de door warmte dunner gewordene luchtstroomen, in stortregens neervallen en het jaar dus in regentijd en droogte verdeelen. Doch met elken graad, of vast bepaalden afstand van de evennachtslijn, moeten dag en nacht meer ongelijk worden; dit is natuurlijk, omdat de zonnestralen daar niet meer loodregt nederschieten; ook de helling van de denkbeeldige as van den wereld-bol, bevordert nog meer deze ongelijkheid, zoo dat in de gematigde luchtstreken, die allengs meer de polen naderen, de aarde in hare afgeteekende loopbaan, zich op een zeker punt bevindt, waar de zon, zelfs den langsten dag, gelijk in ons gewest, die omtrent zestien uren duurt, doet geboren worden. Meer naar het Noorden, of in de koude luchtstreken is die dag nog langer; en eindelijk nabij de Noordpool gaat de zon voor eenigen tijd geheel niet onder. Terwijl in het Zuidelijk halfrond, het tegenovergestelde plaats heeft; want de nacht voert alsdan daar de opperheerschappij, even zoo als dat in het Noordelijk halfrond plaats heeft, wanneer de aarde in hare baan zoo ver gevonderd is, dat de zon op het Noordelijk halfrond slechts in eene schuinsche rigting hare stralen kan werpen. Telkens verrijst de dag dan voor ons la

ter, en hij gaat vroeger onder, tot eindelijk voor ons vaderland, de nacht zich omtrent tot zestien uren verlengt, en in koudere luchtstreken nog langer, tot eindelijk de dag in de poolgewesten maanden lang beneden den horizon of gezigteinder blijft. Dit alles moet zoo zijn, zoo lang de baan der aarde dezelfde blijft; of zo lang de aarde in denzelfden stand en in de rigting, die haar eenmaal zoo heilrijk voor al hare bewoners geschonken is, in de ruimte of in den ether hangende, door de zoogenaamde krachten der natuur bewogen, of liever door de almagt van haren Schepper gedragen, met nooit vertraagde snelheid, met nooit verouderde jeugd, haren uitgestrekten, maar afgeteekenden kring om de zon beschrijft. Een kring of eene baan, waarin de jaargetijden haar als opwachten, om door hunnen invloed, dien zij natuurlijk op den zwevenden wereldbol uitoefenen, dezen aan alle zijden, en voor alle schepselen, bewoonbaar te maken. Een gloeijende dampkring, jaarlijks afgekoeld door plassende regens, en welligt nog andere oorzaken, mogen de groeikracht tusschen de keerkringen, vooral in eenige landstreken, onafgebroken doen voortwerken; onafmetelijke wouden zich door elkander doen weven, en door tallooze slingerende planten ontoegankelijk maken, bloesems en vruchten aan derzelver takken doen pronken, en den eenen oogsttijd den anderen doen vervangen; ook in minder verwarmde gewesten, stroomt het levensgenot in volle beken voor menschen en dieren; daar bied, de met vlijt bebouwde grond overvloedigen voorraad,

niet slechts voor het vlugtig heden, maar ook voor de toekomst. Zwaar geladen koornhalmen, door de zomerzon gerijpt, buigen daar de graanvolle toppen, en ruischen als eene gouden zee, de zeissen der maaijers te gemoet. De vruchtboomen neigen de zwaargeladene takken naar de hand des inzamelaars, en boomgaard, akker en moestuin noodigen, den door ondervinding wijs gewordenen mensch, om zich tegen ongunstiger tijd te wapenen, en wanneer dan menschen en dieren genoegzaam verzorgd zijn, schijnt de vruchtbaarheid vreedzaam in te sluimeren, de groeikracht schijnt allengs te bezwijken, en in koude nevelen, die zelfs de middagzon omsluijeren en als laaghangende wolken op de aarde rusten, te verdwijnen. Doch de vruchtbaarheid sluimert niet, de groeikracht bezwijkt noch verdwijnt, neen - zij bereiden zich slechts een nieuw leven. Alles is, voor het oog verborgen, werkzaam; de schijnbare rust is het heerlijkst versterkingsmiddel, het verdorde boschloof, dat door den adem des winds over de aarde schuifelt, of door de vochtige lucht en neergeplaste regens ontbonden, den moerassigen grond bedekt, dat verdorde boschloof, strekt tot voedsel aan tallooze ontkiemende planten, en biedt verfrischte levenssappen aan de stammen, wier takken het weleer tot sieraad verstrekte, en die op nieuw rijk zijn in zwangere botten en knoppen, wier ontwikkeling boven de verstorvene bladen, die zij vervangen, ons het wegvallen en ontkiemen der menschengeslachten voorspiegelen. Voorzeker de winter, die zoo statig, zoo

ernstig, als met de doodskleur op het gelaat daar henen treedt, draagt voor de ons omringende schepping eene nieuwe jongheid in zijn' schoot; zijn adem moge over beken en stroomen eene harde bewandelbare zoldering blazen, en den vochtigen grond als doen versteenen, die koude adem is dienstbaar aan de vruchtbaarheid, en schenkt aan de groeikracht eene herborene jeugd, die koude adem, behoedt ons voor de vermenigvuldiging van insekten, die ons de schatten van veld en boomgaard zouden betwisten. Ja - die koude adem reinigt den dampkring, waarin wij leven, van schadelijke dampen, hij doet krankheid en pest onze oorden ontvlieden, hij strooit rozen der gezondheid op het menschelijk gelaat, en schenkt nieuwe veerkracht aan zenuwen en spieren. Hoe menigwerf doet hij de graauwe verdikte wolken, die als wandelende gebergten aan den gezigteinder oprijzen en voorbijtrekken, of zich boven ons uitbreiden als een grijs kleed, dat zelfs den middag in een'schemerachtigen nacht verkeert, zich oplossen in stuivende vlokken, die als donzig zilver de aarde bedekken, de van groen beroofde bosschen onder den witten glinsterenden last doen wiegen, terwijl de niet verdorrende mastboom zijne takken als verzilverde groene vederen, hoog in de lucht waait; maar ook dat eentoonig tooneel wekt bij den denkenden, den God verheerlijkenden mensch, geene verveling; hij toch weet, dat de sneeuw het koesterend, het beschermend schild is voor zaden en wortels, tegen de al te strenge vorst; hij weet, dat de sneeuw voor de

groeikracht een luchtig voedsel is en zamengesteld is uit deelen, die de vruchtbaarheid bevorderen; en zijn dankbare blik vindt de reinste verlustiging. Op een' anderen tijd, wordt de winter vergezeld door loeijende stormen, die de sterkste gebouwen dreigen te verbrijzelen; die de torenspitsen doen wiegen en de diepgewortelde eiken boven den grond afbreken, gelijk de teedere stengel van eene verstorvene bloem. Stormen die den Oceaan beroeren, de baren uit den donkeren afgrond bruisend doen oprijzen, en tot rollende gebergten zwellen, gebergten, die met het fonkelend schuim, donkere wolken schijnen te bespatten, terwijl zij op de sidderende stranden breken, en de grenzen, die de Almagtige eenmaal aan de wateren stelde, dreigen te overschrijden. Dan verliest zich het gekraak der geslingerde vaartuigen, die op rotsen verbrijzeld worden, en het gekerm der, met den dood worstelende schipbreukelingen, in het gebrul van storm en baren, dan vlieden de landlieden, die den oever overstroomd zien en door de woedende baren achtervolgd worden, met have en vee naar de veiligheid belovende hoogten; en schreijen Hem, die zee en golven gebiedt, aan, om ontferming. Of, de winter vertoont zich meer kalm, meer vreedzame rust belovend; wanneer hij, na de ontbladerde bosschen, heesters en velden met koude vochtige nachtwolken omhuld te hebben, de verstijvende lucht uit het oosten of noorden daarover henen doet stroomen; terwijl de schuins neervallende zonnestralen, door het verhelderd zwerk een gebaand spoor vinden, Ja, dan verlustigt de

winter het oog door de prachtigste tooneelen, dan schijnen de boomtakken met zilver kantwerk versierd, dan schijnt de grond met glinsterende diamanten bestrooid, en zelfs de vensterglazen zijn, of door den weeschijn der voorwerpen, of zelfs door het blinde toeval, met verschillende beelden als geborduurd. Doch onder dit alles sluimert de jonge lente het uur waarin zij herboren wordt, tegen; dat uur heeft heden geslagen, de aarde schijnt voor ons op hare baan uit de hoede des winters, over te gaan in die der levenwekkende lente. Van den kouden, maar versterkenden boezem der wintermaanden, snelt zij in de armen des met bloemen en bloesems bekransten voorjaars, doch niet altijd is deze afwisseling voor ons Noordelijk halfrond zoo oogenblikkelijk merkbaar. Niet altijd is de dampkring oogenblikkelijk vrij van den zwaren wolkensluijer, die de wijkende winter achterlaat. En immers? dan wordt het aan de weldadige lentezon betwist door hare verwarmende stralen op eenmaal de zigtbare schepping te doen verjongen, het gelaat des aardrijks te vernieuwen, bloemen over onze velden en tuinen te ademen, en het smeulend vuur der blijde jeugd, in menschen en dieren te doen ontvlammen. Ja niet zelden is de geboortedag der liefelijke lente, nog volkomen gelijk aan een' kouden schemerachtigen zoon des wintertijds. Niet zelden schijnen koude windervlagen uit het barre noorden, hier nog door onze streken te trekken, alsof zij uit den lijkstoet des winters, op zijn bevel terugkeerden, om nog iets, wat hij verzuimd had, te verrigten, dan durft de liefelijke hoop hare roze-

kleure vleugelen nog niet ontvouwen, dan weigert de zwangere schoot der aarde zich te ontsluiten, en vergunt het naauwelijks, dat een in den wind levend spruitje of bloemkelkje, het ontwaken der groeikracht verkondigt, geene malsche zoele regendroppelen, uit witte wollige lentewolkjes neergedaald, drenken dan het veld, en de zwellende knoppen van de nog dood schijnende takken; maar op de vleugelen van huilende winden, worden dreigende zwart gestreepte wolken rondgevoerd, en kletterende hagelsteenen en koude plasregens dalen uit dezelve neder, en doen het ontwakend leven weder diep insluimeren, maar ook hierdoor wordt gewis het algemeene heil der schepselen bedoeld; kon het kortziend oog des stervelings de gevolgen van elke beweging, die in de natuur plaats heeft, van nabij zien, hoe menigwerf zouden wij danken voor weldaden, waarin wij heden, rampen meenen te zien. Hoe menigwerf zouden wij de zegenende liefde van God met lofzangen vereeren, daar, waar wij nu ontevreden jammeren, of angstvallig om verandering bidden en wenschen; ja natuurgenooten! kenden wij altijd de gevolgen van het eeuwig weldoend bestuur des Almagtigen, dan zouden wij gewis het ontfermend Opperwezen vaak vurig danken, daarvoor, dat Hij onze gebeden niet verhoorde toen wij Hem om regen, of droogte, om warmte of koude, om afwending van onweer en stormen vurig smeekten, en door wantrouwen aan de eeuwige goedheid Gods ons tot sidderende slaven vernederden; en eene tuchtroede in de hand des Allerhoogsten meenden te zien, daar, waar wij kinderlijk

vertrouwend, meer dan den rijksten hoorn des overvloeds, door de hand van onze Vader in den hemel over ons uitgestort, hadden kunnen aanschouwen. Zouden wij dan ongeduldig klagen, wanneer voorjaarskoude de groeikracht voor eenigen tijd beteugelt? terwijl die koude welligt verhindert, dat wij de kiemen van doodelijke kwalen inademen; terwijl die koude welligt rijke oogsten voor volgende jaren voorbereidt, en het zich ontwikkelend leven met onberekenbare krachten bezielt. Maar wat schaadt het ook den mensch, dat hij de wetten, die God aan de natuur voorschrijft, niet altijd verstaat? dat hij niet altijd de oorzaken en gevolgen, met een' vlugtigen blik overziet? de rede, hoe verbasterd, hoe verzwakt ook, de rede, door de Goddelijke Openbaring voorgelicht en versterkt, getuigt het luid, dat Hij, die het heelal voortbragt en bestuurt, volmaakt wijs en goed moet zijn, en alles dienstbaar moet maken tot voltooijing van zijn eeuwig heerlijk ontwerp, om schepselen in het aanzijn te roepen, opdat zij de zaligheid van dat aanzijn zouden genieten. Maar vooral wij Christenen, hebben het geleerd van onzen Heer en Verlosser, die met God zijn' Vader vereenigd was, ja wij hebben het van Hem geleerd, dat de Goddelijke liefde in al onze behoeften voorziet; dat Hij, die de vogelen voedsel doet vinden en de veldbloemen met pracht versiert, ook den mensch, die Gods denkend kind, die Gods zigtbaar beeld op deze aarde is, niet zal vergeten, of door gebrek laten omkomen. Maar ook de geboorte der lente is op ver na niet altijd

door donkere wolken overschaduwd, of door overgeblevene dorheid en koude des winters omgeven, neen, landgenooten! gij getuigt het, vaak zweefden reeds zoele voorjaarskoeltjes de lente vooruit, vaak verkondigden, de uit warmer streken teruggekeerde vogelen, aan het nog bladerloos woud, deszelfs naderende herschepping in een lommerrijk gewelf van jeugdige loveren te zaam geweven, een zacht lispelend gewelf, dat, voor den adem der koeltjes wijkend, de zonnestralen zoude uitnoodigen, om langs de bemoste stammen, en op den met groen en bloemen getooiden grond, de zwevende beelden van gouden starren of glinsterende vonken neder te strooijen. Welkom zijn mij elk jaar, de eerste lentedagen, vooral dan, wanneer zij zoo zacht, zoo bevallig, dit Noordelijk halfrond schijnen te liefkozen. Wanneer zij over heuvelen en dalen het waas der jeugd zoo liefelijk verspreiden, wanneer zij de herlevende wouden met een' levenden groenen sluijer, uit zich ontwikkelende knoppen gevormd, schijnen te omhangen. Wanneer zij tallooze bloemen aan de aarde ontlokken, en die beurtelings met malsche lenteregens en koesterende zonnestralen opkweeken, ja wanneer zij op de akkers en weiden, de schoonste verwachting over het ontspruitend graan en de buigende grashalmen doen zweven. O, voorzeker is deze dag, heden gelijk elk jaar, wanneer hij terugkeert, een feestdag, die mij het herleven na eene kortstondige rust, en in dezelve ook mijne herleving na een' ongestoorden doodslaap voorspiegelt. Slechts maanden lang scheen de natuur te sluimeren, men-

schelijke geslachten slapen eeuwen door. Wat zeg ik slapen? neen, immers de ontbinding geeft het stof, waaruit het bezintuigd zamenstel bestaat, weder, aan het groote rijk der natuur terug, gelijk zij het omkleedsel van elk levensbeginsel der planten, in dat groote rijk teruggeeft. Doch het levensbeginsel, dat in de schijnbaar doode graankorrel zich bevindt, blijft aanwezig; en uit de harde doode graankorrel ontspruit eenmaal een hoog opgaande halm, die in de lucht wiegt en honderdvoudige vrucht voortbrengt; in den dorren, den verdroogden, doodschijnenden bloembol, woont het ongestorven levensbeginsel, dat ter zijner tijd uit het, in de aarde ontbonden omkleedsel ontspruit, en eene heerlijk gekleurde bloem (die wolken van reine, edele geuren om zich heen dauwt) komt te voorschijn. Zoo natuurgenooten! belooft de schoone ontwikkeling des hoogeren levens, die ook dit stoffelijk omkleedsel eens zal te beurt vallen, een heerlijk herbloeijen, wanneer de lentezon der eeuwigheid over ons opgaat, want gewis ook in dit zoo heerlijk bewerktuigd, en nooit in al deszelfs schoonheid regt gekende stof, woont het levensbeginsel van een omkleedsel, geschikt om het verheerlijkt menschelijk wezen weder met de zinnelijke, maar veredelde Goddelijke schepping te verbinden. Heil ons, Christenen! JEZUS, in wien de menschelijke natuur met al haren oorspronkelijken luister praalde, JEZUS heeft de onsterfelijkheid, (niet die van het geestelijke, dat tot den mensch behoort, deze toch kon de onderzoekende rede twijfelachtig beseffen,) JEZUS heeft de onsterfelijkheid van den geheelen mensch in het helderst licht,

of onder het bereik der zinnen gebragt. Niet slechts is Hij uit het graf met hetzelfde ligchaam, dat gestorven was herrezen, dit vorderde de zwakheid zijner nog zinnelijke leerlingen, die Hem voorzeker niet als den opgestane zouden herkend hebben, wanneer Hij met een reeds verheerlijkt ligchaam, geschikt om eeuwig voort te duren, en vlug als de gedachten, aan hen verschenen was. Neen, maar Hij vertoonde hun toch meer dan eenmaal, de verheerlijking van geheel zijn menschelijk wezen, en toen Hij zijne vrienden voorbereid had tot zijn' volkomenen overgang in de onzigtbare wereld, toen scheidde Hij zigtbaar van hen, toen behoefde Hij zich niet langer met de zinnelijke wereld verbonden te vertoonen, schoon Hij beloofd had, bij en met de zijnen te zijn tot aan de voleinding der tegenwoordige huishouding. De Goddelijke JEZUS voer ten hemel, Hem omkleedde geen ligchaam meer, dat door de aarde wordt aangetrokken, of dat door eigen zwaarte naar de aarde neigt; neen, een ligchaam vlugger dan het licht, behoorde nu tot zijne verheerlijkte natuur als mensch; de Goddelijke ging zegepralend in zijne heerlijkheid, en ook daar wil Hij dat allen, die voor zijne komst op de wereld, met dankbare liefde God verheerlijken, eenmaal zijn zullen, om de zaligheid, die Hij voor hen bereid heeft, te genieten.

De 22ste Maart. Hugo de Groot.

Geen enkele dag van het geheel jaar zonk immer ten avond, of hij was rijk in gebeurtenissen geweest, zoo al niet voor geheel volken, toch voor geslachten, voor huisgezinnen, of afzonderlijke personen. Nooit rijst voor mij een morgenstond, of met eene mengeling van ernst en genoegen denk ik, het is den alwetenden God bekend, welke lotgevallen voor tallooze natuurgenooten bereid zijn, eer de nacht op nieuw over dit halfrond zijn' donkeren sluijer werpt. Ja het is den Alwetende bekend, wat deze dag, deze vlugtige zoon des tijds, ook voor mij, ook voor mijne dierbaarste vrienden, zal ontwikkelen. Het is God bekend, welke merkteekenen, deze enkele voetstap des tijds, zal achterlaten. Voor duizenden zal deze dag een gedenkdag der smart, of een gedenkdag der blijdschap zijn. Want wat is zoo gewigtig, dat niet in een' dag, dat niet in weinig uren beslist kan worden? Vijandelijke volken, die maanden lang onberekenbare schatten besteedden om zich ten krijg toe te rusten, zagen niet zelden door één' bloedigen veldslag, die slechts weinig uren duurde, hun lot voor eeuwen bepaald, zich tot slavernij vernederd, of tot overheersching verheven! Niet zelden ging de zon voor lang onderdrukten op, doch eer zij onderging vierden volksvrijheid en regt de schoonste zegepraal; menigwerf was mijn dierbaar vaderland hier getuige

van; wie denkt hier niet met mij, aan de behaalde overwinningen op het zeestrand bij *Nieuwpoort?* en in de velden van *Waterloo?* immers daar ginds aan den oever der zee, schaarde eenmaal onze roemrijke oorlogsheld Prins MAURITS, de moedige krijgsbenden; de vereenigde *Nederlanden* sidderden toen zij het donderen der kanonnen over den golvenden Oceaan naar de vaderlandsche kust hoorden rollen. Het behoud der nog jeugdige vrijheid van het gemeene best, hing van dezen veldslag af; Hertog ALBRECHT hield zich verzekerd van zijne overwinning, en had reeds zijne trotsche gemalin ISABELLA plegtig beloofd, de doorluchtige Prinsen MAURITS en FREDRIK HENDRIK, als geboeide overwonnelingen in hare magt te stellen, en waarlijk, het heil der vereenigde *Nederlanden* hing in de weegschaal; wierd het krijgsheer van MAURITS overwonnen, dan zou de magt van het nog jonge gemeenebest vernietigd wezen, vruchteloos zou dan het bloed van zoo veel helden vergoten zijn, vruchteloos zouden dan, de vrijheidminnende burgers der Nederlandsche steden, zoo veel duldelooze ellende verduurd hebben, vruchteloos zouden zij hunne vrouwen en kinderen in de benaauwde vestingen door knagenden honger hebben zien omkomen, en door verpestend voedsel de helden, die door het moordend lood gespaard waren, onder martelende krankheden bezwijken. De Spaansche dwingelandij had dan weder op de wreedste wijze geheel het land meer dan ooit onderdrukt, de door den heiligen opstand getergde trotschheid, zoude zich voorzeker alsdan op de verschrikkelijkste wij-

ze hebben gewroken. De edelsten des volks zouden als muiters door beulen geslagt zijn. De martelvuren zouden alom zijn ontstoken, en geheel *Nederland* zoude een tooneel van moord en verwoesting zijn geworden. Soortgelijke schrikbeelden, werden in de ziel der weerloozen op vaderlandschen grond, door het dof gebulder der kartouwen, dat door de echoos werd nagebaauwd, opgewekt; terwijl de Spaansgezinden juichten, en de stem der overwinning in dien nagebaauwden galm waanden te verstaan. Maar hoe geheel anders klonk nog vóór den avond, de zoo wijd mogelijk verspreide máár der zegepraal van held MAURITS; tegen alle verwachting aan was het magtig heer der Spanjaarden verslagen, de almagtige God had het krijgsbeleid der onzen gezegend, en den moed der dappere vrijheidszonen met glorie bekroond. De hoogmoed van ALBRECHT was vernederd; immers bij den aanvang van den slag bespotte hij de krijgskunde van *Neêrlands* held: in het gulle zand (zoo sprak hij) versmoort de sterkte der Nederlanders, geen geschut kunnen zij ons tegenstellen, ende ruiterij aan *Hollands* vlakken, moerassigen grond gewoon, zal door de duinen verbijsterd worden en vallen. Wij hebben slechts de gemeenen te dooden, en de edelen, die geenen heldendood waardig zijn, gevangen te nemen, opdat zij door beulshanden hunnen bloedige straf ontvangen. Zoo dacht, zoo sprak de hoogmoedige ALBRECHT, maar weinig uren slechts waren voor hem in wolken van rook en damp voorbijgegaan, toen hij het Spaansche leger verdelgd zag, en over bergen van

lijken zijner gevallen krijgslieden, moest vlugten; terwijl de vrijheidszonen den juichtoon der overwinning over land en zee deden weergalmen. *Nederland* was behouden, de grondslagen van het gemeenebest waren onwrikbaar gelegd, en het Spaansche juk was voor altijd verbroken. Hertog ALBRECHT naauwelijks de krijgsgevangenschap ontvloden, schuwde de blikken van ISABELLA; in plaats van den door geheel *Europa* beroemden Prins MAURITS, en den veelbelovenden, den jeugdig bloeijenden Prins FREDRIK HENDRIK, geboeid voor haar te doen nederknielen, sloop hij schaamrood, en nog met den angst des doods in de hijgende borst, als een ellendige vlugteling in het paleis der Aartshertogin, terwijl de wegzinkende dag voor het vereenigd *Nederland*, een feestelijke gedenkdag bleef, die boven het graf der eeuwen in de vaderlandsche geschiedrol met vlammende letters geteekend staat. Ja niet minder glorierijk bevestigde meer dan eenmaal een enkele dag, de zelfstandigheid van ons bloeijend gemeenebest op den Oceaan; wanneer onze vereeuwigde DE RUITER, TROMP, DE WIT, HEEMSKERK, of andere nooit genoeg geroemde en gezegende helden, de heerlijkste overwinning aan de Nederlandsche vlag, met heilige banden, met banden der krachtvolle eendragt kluisterden. En welk een dag was voor *Nederland* meer beslissend, meer gedenkwaardig, dan de lange zomerdag, die over de velden van *Waterloo* op- en onderging! Toen scheen met den schemerenden morgenstond, voor ons pas herboren Vaderland, de dag der diepste vernedering, de dag

der vernieuwde slavernij aan te breken. *Nederland* was nog naauwelijks aan het juk der Fransche overheersching ontworsteld, nog naauwelijks was het, beroofd van oorlogswapens, beroofd van een zoogenaamd staand krijgsleger, ja door de eigenbatige gewelddrijvende Franschen, beroofd van 's lands algemeenen schat, tot eenige verademing gekomen, of de heerschzieke banneling ontvlugtte *Elba*, het eiland zijner gevangenis, en werd door zijne, naar goud en bloed dorstende krijgsmakkers op nieuw naar den Franschen troon geleid; terwijl zij ten loon voor hunnen ijver, nieuwe geweldenarijen, nieuwe beroovingen der volken van hem begeerden; deze begeerte stemde in met de heerschzucht des eedverbrekenden trotschaards, de bloedige krijgsvaan werd weder ontrold, en een onafzienbaar heerleger bevond zich alras aan de grenzen van *België*, dat met de Noordelijke *Nederlanden* door staatkunde was vereenigd, doch met banden voor den gloed der tweedragt niet bestand. De oude naam van gemeenebeste, was met die van koningrijk verwisseld, en om den nog pas gevestigden troon, schenen de zaden van waarachtig volksgeluk te ontkiemen. Maar nu ook werd alles met vernietiging bedreigd; het is waar, uit het Noorden en het Zuiden des koningrijks was jong en oud, wat slechts wapens voeren kon, toegesneld, om de regten van volk en Vorst te verdedigen, niets was gespaard om zich bajonetten, geschut en andere krijgsbehoeften te verschaffen, doch wie durfde op eene gelukkige uitkomst met eenigen grond hopen? in bange verwachting zagen wij, mijne weerlooze landgenooten!

toen elk oogenblik de vreesselijkste gebeurtenis te gemoet; de zilverharige ouden, die nog kort geleden den hemel zoo vurig gedankt hadden voor het herkregen Vaderland, ach, die in de zaligste verrukking hunne bloeijende nakomelingen hadden aan het hart gekneld, aan het hart, dat nu weder vrij klopte en door geen smartelijk gevoel over een ellendig slavenkroost meer verscheurd werd, die zilverharige ouden weenden nu weder tranen des bangen kommers, ach, hun gebeente (dit hadden zij gehoopt) zoude in den vrijen grond bij het stof der vaderen vreedzaam slapen, doch nu *Nederland* zich weder op het punt zag om uit de rij der volken weg te vallen, en een met verachting overladen aanhangsel van *Frankrijk* te worden, nu schreiden zij den hemel aan om ontferming; want verbeelding schilderde hun reeds, hoe verdartelde vreemdelingen den erfgrond der vaderen zouden ontheiligen, en het tot slavernij gedoemde kroost, op het graf van de met roem gestorvene helden der vrijheid, vreemde taal en zeden zouden opdringen, en de reine eenvoudige Godsvrucht uit de, aan deugd en trouw gewijde harten, zouden verbannen. De moeders, die nog onlangs juichten omdat het jaar der geboorte van haren zuigeling geen slavenmerk op des onnoozelen voorhoofd drukte; de moeders, die nog onlangs het stamelend kroost de eerst toontjes van het lied der vrijheid leerden, en den spelenden wiegeling onder vaderlandsche gezangen dede insluimeren, de teedere moeders, waanden haar geluk weder verwoest, bittere tranen besproeiden op nieuw het gelaat van het wicht, dat zij aan de zwoe

gende borst zoogden, en vermengden zich met de moedermelk op de lagchende lipjes des kleinen, wiens vader op *Waterloo's* bloedig slagveld streed. Schroomvallig klopte het hart der vaderlandsche maagden, het onbedorven hart, zoo getrouw voor Vaderland en Vorst, en dat nimmer besmet was door de zielontadelende zucht voor dartele vreemden, die de oud Nederlandsche opregtheid, de oud Nederlandsche eerlijkheid en trouw durfden bespotten, en de schoone, de rijke vaderlandsche taal, te edel, te zuiver voor hunnen wansmaak en voor hun verwend gehoor, als barbaarsch en onwelluidend durfden uitkrijten. Ja, schroomvallig klopte het hart der vaderlandsche maagden, die vaders, broeders en minnaars de krijgswapenen weenend hadden toegereikt; ach, die vaders, broeders, of minnaars, met de vertrouwende heldinnentaal: *strijdt met God en gij zult overwinnen*, op de lippen, den laatsten afscheidskus hadden gegeven; met eene mengeling van angst en hoop trachtten zij de zwevende geruchten, die nu eens hoop, dan weer angst vermeerderden, op te vangen. Doch eenstemmig was het gebed van allen, Almagtige God! red ons Vaderland, schenk de zegepraal aan onze helden, en overtuig den trotschen geweldenaar, dat het vertrouwen op menschelijke kracht ijdelheid is! en dat gebed werd verhoord, welke geruchten ook op der kanonnen donder wijd in het rond zweefden, *Nederland* door fiere bondgenooten bijgestaan, zegevierde; de benden der Franchen, die weleer *Europa* overstroomden en koningrijken en staten, op den wenk van hunnen heerschzuchtigen drijver, het on-

derst boven keerden, de Fransche benden stoven bij *Waterloo* uit elkander, als het kaf waarover de wind blaast. De heldenarm onzer braven, deed de bij krijg en verwoesting opgevoeden vallen of vlieden. Zoo doet de gewonde leeuw de woedende honden voor klaauw en tanden bezwijken, of bloedend en huilend, heil in de vlugt zoeken! Heerlijk was deze dag voor ons Vaderland, zijne laatste stralen spiegelden zich in de bloedige zwaarden der overwinnaars, die den vernederden vijand vervolgden, tot eindelijk het vriendelijk avondrood in de duisternis des nachts verdween, en in den glans der tintelende starren boven het slagveld, de schimmen onzer heldhaftige voorgeslachten schenen rond te zwerven, om onze gewonde helden te vertroosten, om de zielen der stervende overwinnaars het welgevallen des Allerhoogsten toe te juichen, en naar de woning der verheerlijkte Godgetrouwen te geleiden, terwijl zij onhoorbaar hun danklied met het jubelend gezang der zegepralende vrijheidszonen vermengden.

Ja gewis, die dag, de lange zegenrijke achttiende dag van zomermaand 1815, ging niet onder, dan toen het lot voor ons Vaderland beslist was. Het gebulder der kanonnen was nu de moordstem der vijandschap niet meer, neen, maar de luidsprekende stem der heldenvreugd en der glorie. Spoedig was geheel *Nederland* met de boven alle verwachting behaalde zegepraal bekend, in steden en dorpen, zwierde van torenspits en praalgebouw, de vaderlandsche vreugdevlag, een geheel volk zong den Allerhoogste lofgezangen, de angst der weerloozen

maakte plaats voor onuitsprekelijke verrukkinig, die zich oploste in tranen des blijden gevoels, en in teedere liefde en zorg voor de bloedende helden, en weezen en weduwen, der in den strijd gevallenen. Doch waarom heden (nu de natuur nog de eerste blijde verschijning der jonge lente viert) mij gebeurtenissen, waarvan de geschiedkunde zoo luid gewaagt, voor den geest geroepen? rolt de nagalm der jubelende volksgezangen tot vereeuwiging van zomermaands achttienden dag aangeheven, nog niet door geheel ons Vaderland? en biedt elke dag geene belangrijke stof ter overdenking? Ik herhaal het, waar is het geslacht of huisgezin, dat in het geheele jaar niet één' plegtigen gedenkdag ziet aanbreken? ik zwijg van het nakroost der helden, dat op dezen of geenen dag, de gedachtenis viert, van een' dapperen vader of voorvader, of dat het ontkomen van ouders of voorouders aan onderdrukking, aan dreigende gevaren, of de vestiging van aardsch geluk mag vieren; doch waar is ook het gezin, dat onder het getal der dagen, die een jaar uitmaken, geene huisselijke feesten viert? waar de geboortedag van ouders en kinderen, de sluimerende vreugd niet doet ontwaken, en de dankbare harten voor het heiligst genot ontsluit. Maar verkondigt de blozende dageraad vaak voor liefdevolle huisgezinnen, een' vrolijken feestdag, ach, ook menigwerf, doet de eerste morgenstraal, die voor het zich ontsluitend oog over de sponde schemert, de smart, die eens het sterven van dierbare panden veroorzaakte, herleven. Ja gewis, elke dag biedt belangrijke stof tot

overdenking, en zoude ik dan ook nu op dezen twee en twintigsten dag van lentemaand, niet denken aan eene gebeurtenis, waarover geheel *Europa* zich verblijdde? waarover alle beminnaars van geleerdheid en letterkunde, waarover het gezuiverd Christendom, ja waarover alle vrienden van onschuld en reine Godsvrucht, ook in ons Vaderland, zich met hart en ziel verheugden? ik bedoel de ontkoming van den onsterfelijken HUGO DE GROOT, uit het slot *Loevestein*, waarheen hij, gedurende den storm der kerk- en staatsgeschillen, voor eeuwig verbannen werd, voor eeuwig? ja gelijk stervelingen zich verstouten met het woord eeuwig, dat zij noch bevatten noch verklaren kunnen, te spelen. Neen nooit rijst deze dag, schoon ruim twee eeuwen verloopen zijn, sinds hij zoo belangrijk werd, aan de kimmen, of ik denk met stillen wellust aan de ontvlugting van het pronksieraad onzes Vaderlands, ik vereer dan de schranderheid en huwelijkstrouw van de edele MARIA VAN REIGERSBERGE, ik vereer dan den moed en het aanminnig beleid van de getrouwe dienstmaagd, en ik roem met een aanbiddend hart, de zorgende Voorzienigheid, die der boozen raadslagen, door welgekozen en ongedachte middelen somtijds verijdelt, en die het kinderlijk vertrouwen van den verlichten Christen nooit beschaamt. Even gelijk heden, brak in het jaar 1621 de morgenstond aan, even gelijk heden, ontsnelden de uren, die vreugd en smart van hunne vleugelen nederstrooiden, aan den schoot der toekomst, ja, even gelijk heden, wekten de eerste lichtstralen, verschillende gewaarwordingen

in de ziel der ontwakenden, ook in ons Vaderland. De onschuld, die zoo wel op het stroobed als op het zachte dons eene liefelijke rust had genoten, lachte den komenden dag te gemoet, en dankte de Goddelijke liefde, die haar in de duisternis behoedde, en ook nu weder een' nieuwen werkkring voor haar ontsloot, terwijl de listige booswicht, die uit lage wraak of vernederend zelfbelang, de deugd verdrukte, en de weerloosheid beroofde, door de verschrikkingen des nachts, in zijn knagend geweten geteeld, met angst in den boezem ontwaakte, en met schuwe blikken rondzag, als herkende hij in de glinsterende schemering, het zwaard van den engel der wraak over hem opgeheven; terwijl duizenden anderen met dierlijke gevoelloosheid, den herboren dag aanschouwden, even gelijk zij den wijzer van het opgewonden uurwerk door noodzakelijkheid voortgedreven, van het eene uur tot het andere zien voortloopen; ja, daar zij, zich door den slaap versterkt gevoelende, aan nieuwe verstrooijingen dachten, of hunne gewone bezigheden vervolgden. Geheel anders was het bij het aanbreken van den dag, op *Loevestein;* want het met wijs beleid uitgedachte plan, om den edele, den voor eeuwig tot den kerker verwezene, de vrijheid, het wettig eigendom van alle braven, die nimmer den adel der menschheid verloochenden, weder te doen genieten, dat weldoordachte plan, door de reinste liefde en het heiligst medelijden gevormd, moest volvoerd worden. Mijne verbeelding verplaatst mij reeds eenige dagen te voren in het met wallen en grachten omringde *Loevestein;* ik vertegenwoordig mij de moedige

vreugd waarmede de getrouwe MARIA het door haar en hare dienstmaagd uitgevonden gebruik, dat van de boekenkist kon gemaakt worden, aan haren dierbaren echtgenoot, wiens gezondheid door gebrek aan vrije lucht wegkwijnde, eerst voorstelde. Een zacht glimlach verspreidt zich op het gelaat van DE GROOT, en met een' blik, waarin het gevoel der schijnbare onmogelijkheid en te gelijk verteederende erkentenis voor MARIA'S liefde, duidelijk spreken, staart hij de trouwhartige gade, in wier hart de liefde alles hoopt, alles gelooft, aan, hij knelt haar aan zijn hart, doch antwoordt: zoo iets is volstrekt niet te doen, mijne waardste! laat ons daar nimmer aan denken, niets kunnen wij immers verzenden, of het wordt door de slotvoogd onderzocht; en al was dat zoo niet, hoe zoude ik het in eene beslotene kist uithouden, o laat zulke ontwerpen, bid ik u toch varen. MARIA hield evenwel haar ontwerp met al de kracht harer ziel vast; de vrees voor het onderzoeken, poogde de moedige vrouw te vernietigen, door het getuigenis van ELSJE hare dienstmaagd, die reeds meer dan eenmaal de kist naar *Gorinchem* vergezeld had, zonder dat de slotvoogd die opende, schoon hij dit niet verzuimde uit vriendelijkheid, maar uit versmading van den inhoud, die volgens zijn zeggen, toch altijd slechts uit Arminiaansche boeken bestond; ook voegde MARIA daar nog bij, dat zij de gunst van de vrouw des slotvoogds, door kleine diensten en geschenken reeds gewonnen had, en hierdoor minder de gestrengheid des dwangs bij het verzenden en ontvangen van goederen gevoelde; ook wist de, naar redding zoo vurig

wenschende vrouw, DE GROOT zoo lang te vleijen, tot hij aan haar verlangen voldeed en beproefde hoe lang hij het in de kist (die toch de lucht niet geheel buitensloot) kon uithouden. Deze proef voldeed aan het verlangen, en ook voor den naar vrijheid hakende DE GROOT, begon de mogelijkheid der uitvoering te schemeren. De proef werd dagelijks herhaald, en zonder eenigen hinder voor de ademhaling, was het beminnend paar verzekerd, dat de overtogt naar *Gorinchem* in dit opzigt, zoude kunnen gelukken; de Godvruchtige DE GROOT herkende in zijn geweten de nagalm van de stem des Almagtigen; neen, DE GROOT, de vriend, de verdediger van het regt, zag in zijne vlugt geene krenking van 's lands wetten; ware dat zoo geweest, dan zoude de edele man voorzeker even als SOCRATES, verkozen hebben liever in den kerker te sterven, dan de wet te schenden. Doch DE GROOT was niet door zijn' wettigen regter veroordeeld, de partijgeest slechts, had hem voor eene willekeurig opgeworpene regtbank geroepen, en door onwettige huurlingen laten vonnissen. Zijne vlugt was dus geen misdrijf, en zoude hij dan het aangeboden middel ter ontkoming van de hand wijzen; zoude hij werkeloos blijven wachten tot zijne landgenooten hunne dwaling openlijk erkenden en de smeulende vonken der tweedragt door het vernietigen van het gevelde vonnis weer deden ontvlammen; neen, dit duldden zijne verlichte denkbeelden, die hij zich van de eeuwig wijze Voorzienigheid vormde, niet. Deze toch vordert van den redelijken mensch, dat hij zijne verstandelijke

vermogens gebruikte, om, zonder het belang van anderen te hinderen, eigen geluk te bewerken, en aan zulk een gebruik maken van verstandelijke vermogens, die geschenken des Allerhoogsten zijn, wil de weldadige Gever ook zijn' zegen verbinden; huiverend werd nog altijd aan het openen van de boekenkist bij het afzenden gedacht; maar ook deze zwarigheid werd uit den weg geruimd; PROUWNINCK, de slotvoogd ontving zijne aanstelling tot commandant van *Heusden*, den 21ste moest hij *Loevestein* voor een paar dagen verlaten, het hart van MARIA klopte door dankbaarheid toen zij dit berigt ontving, en ook voor DE GROOT, scheen de Voorzienigheid zelve den weg tot zijne bevrijding te banen. De schrandere MARIA begaf zich dan ook den 21ste, naar *Gorinchem*, om het een en ander te bezorgen; zij sprak met hare vriendin DAATSELAAR, en beloofde haar half schertsend, half ernstig, dat zij haren geliefden DE GROOT, haar toe zoude zenden. Doch de trouwhartige vriendin (eene zuster van den Leydschen Hoogleeraar ERPENIUS) wat te kleinmoedig, dan dat MARIA haar in goeden ernst het gewigtig ontwerp zoude toevertrouwd hebben, maar zij vertrouwde volkomen op de helpende vriendschap van JOHANNA DAATSELAAR, wanneer DE GROOT zich eenmaal daar aan huis zou bevinden; doch de goede vrouw zijne komst vooraf bekend te maken, dit zoude welligt eene angstvalligheid verwekt hebben, die alles kon doen mislukken. Vol vrolijken moed keerde MARIA naar *Loevestein* terug, en versterkte het vertrouwen op eene gelukkige uitkomst in haren

geliefden DE GROOT. Ook legde zij voor den avond nog een bezoek af bij de slotvoogdes, voor wie zij uit *Gorinchem*, waar het kermisfeest aanving, een geschenk van meer waarde dan gewoonlijk, had medegebragt. Blijmoedig en met kiesche bevalligheid, bood zij het deze vrouw aan, met dankbaar genoegen werd het aangenomen, en het bragt de gade van den gestrengen PROUWNINCK in eene waarlijk goedhartige stemming; met vriendelijke deelneming vraagde zij naar den echtgenoot van MARIA, deze antwoordde, gelijk het waarlijk was, dat hij verzwakte en dat zijne gezondheid zich in geen' gunstigen staat bevond, en te gelijk verzocht zij vrijheid om de gedurig heen en weder rijzende boekenkist den volgenden morgen weder volgepakt te mogen afzenden; met genoegen werd deze vrijheid vergund, met de bijgevoegde aanmerking, dat het nuttig voor den heer DE GROOT was de boeken weg te zenden, daar het lezen derzelve waarschijnlijk de oorzaak was van zijne verzwakkende gezondheid. Arme eenvoudige ziel! zij begreep niet, dat het brein van HUGO DE GROOT de uitgebreidste kennis, en de kern der geleerdheid bevatte, en het lezen 's mans uitspanning was. In mijne verbeelding vergezel ik de beide echtgenooten aan den stillen eenvoudigen avonddisch, waaraan zich ook de beide oudste kinderen CORNELIA en PIETER bevonden, zoowel als de getrouwe dienstmaagd ELSJE VAN HOUWENINGEN, wier onbezweken trouw en liefde voor hare meesteres, de staat van dienstbaarheid zoo glansrijk overscheen, dat zij met regt den naam van vriendin harer edeldenkende meesteres ver-

diende. Verschillende aandoeningen doorstroomden den boezem van DE GROOT en van zijne MARIA; verblijdende hoop bewolkt door de smart eener naderende scheiding, en bange zorg voor het wel gelukken van het ontwerp, waren in de gelaatstrekken der beide echtgenooten duidelijk te lezen, terwijl moed en zachte vreugd uit de vertrouwelijke blikken van ELSJE straalden, zoo vaak zij die van MARIA, die de hare telkens op de, tegen over den disch staande kist als onwillekeurig vestigde, ontmoette. De kommerlooze kinderen, voor wie het groot ontwerp moest bedekt blijven, genoten vol onschuldige vrolijkheid de aangebodene spijs, die heden voor de telkens in gedachten wegzinkende ouders, weinig aantrekkelijkheid scheen te hebben. Is vader ongesteld of ontevreden op mij? vraagde de lieve zachtaardige CORNELIA, toen zij DE GROOT omhelzend hem goeden nacht kusten; neen mijn kind! was het antwoord, vader is zeer wel, en ook volkomen over u voldaan, lieve CORNELIA! ik zat maar een weinig te denken. Ook PIETER viel hem om den hals, en verhaalde, dat moeder een' nieuwen drijftol uit de stad had medegebragt: morgen niet waar? sprak het verheugde knaapje, morgen zal vader hem ook voortdrijven? en met de woorden: vader zal uw genoegen waar hij kan bevorderen, rust zacht, God zal u behoeden, knelde HUGO de beide lievelingen aan zijn hart. MARIA zag de tranen in het vaderlijk oog zwellen, zij nam de kinderen bij de hand en geleidde die naar hunne legersteden. Een gedeelte uit Gods woord was voor dit afscheid door DE GROOT reeds

overluid gelezen, en nadat het avondgebed plegtig en vertrouwend door den Godvruchtigen man was uitgesproken, wenschte ELSJE het edel paar ook een' gerusten nacht, doch weinig rust werd door hetzelve genoten, schoon het vertrouwen van DE GROOT met elk oogenblik meer sterkte ontving, ook verkwikte hem eene ligte sluimering, waarin voorzeker heldere droombeelden hem bemoedigden, of, zouden Gods engelen, die zich om de regtvaardigen, die zich om de onschuldigen legeren, hem geene vertroosting hebben ingefluisterd? en geene geruststellende gedachten in zijne ziel hebben doen geboren worden? gedachten aan de vaderlijke ontferming van hem, die de deugd, wel door rampspoed beproeft, maar ook hare standvastigheid met welgevallen beschouwt, en met waarachtig heil bekroont. MARIA intusschen bragt den nacht slapeloos door, haar hart klopte door verlangen en blijdschap, wanneer zij zich de ontkoming van DE GROOT voorstelde, doch te gelijk martelden haar ook duizend bekommeringen, dat haar geliefde weer in de magt zijner vijanden zoude vallen, of dat zijne gezondheid alles niet zoude kunnen uithouden, vooral daar hij hare zorg en oppassing moest missen. Met angst hoorde zij het gehuil van den wind, die om de oude muren van het gebouw woedde, en de vensterglazen deed kletteren. Eindelijk zag haar oog de eerste morgenschemering, en ook DE GROOT was ontwaakt; beider oogen staarden het aanbrekend morgenlicht aan, en met het licht scheen moedig vertrouwen in hunne ziel te stralen. Ach! dat de wind

zoo hevig niet waaide! (zuchtte MARIA) de overtogt zal niet gemakkelijk zijn; DE GROOT drukte hare hand aan zijn hart, en bemoedigde de zoo teeder beminnende vrouw, door haar vertrouwen in te boezemen op de vaderlijke zorg des Almagtigen, die op de vleugelen des winds beschermend wandelt; ook de dienstmaagd verscheen al spoedig, gereed om de reis te ondernemen; DE GROOT deed volgens gewoonte het morgengebed, maar nu vooral smeekte hij vurig om de hulp van hem, die beloofd heeft bij en met de zijnen te blijven, en in den bangsten nood zijne vrienden niet te verlaten. De echtelingen omhelsden nu elkander voor het laatst, zij hadden de noodige schikkingen, voor het vervolg, reeds te voren gemaakt, en de met 's lands regten zoo door en door bekende DE GROOT, had zijne MARIA omtrent alles wat na zijn ontvlugten kon gebeuren onderrigt. Nu vlijde hij zich in de kist, en beval aan God zijne dierbare gade en zijn kroost. MARIA trachtte alles tot zijn gemak te bezorgen, zij drukte den afscheidskus op zijne lippen, sloot, God met betraande oogen biddend, de kist, en gaf met eene bevende hand den sleutel over aan ELSJE. Vervolgens begaf de edele vrouw zich weder te bed, en verschool achter de gordijnen de aandoeningen, die haar de borst deden zwoegen. De Krijgslieden, die de kist naar het vaartuig moesten dragen, stapten binnen, het hart van MARIA volgde den dierbaren last, dien zij de trappen afdroegen, elke stap, dien zij hoorde, schokte haar ziel door vreugd en angst; het getrouwe ELSJE hield met onvermoeide zorg haar oog op de

kist gevestigd, de driftige soldaten klaagden over het oponthoud, dat het openen en doorzien van de kist zoude veroorzaken, doch het schrander ELSJE verzekerde, dat men sinds eenigen tijd de kist zonder openen liet voortreizen, daar toch niets dan boeken in dezelve waren. Nu stapten zij voort, doch daar de zwaarte hun lastig begon te vallen, zeide een der dragers spottend: het is of de Arminiaan zelf zich in de kist bevindt, en het vriendelijk lagchend ELSJE antwoordde met verkropten angst: zoo gewigtig zijn de Arminiaansche boeken, vriend! geestig wist het goedhartige meisje aan de gesprekken der ruwe krijgers telkens eene andere wending te geven, en daar zachte bevalligheid toch altijd in staat is om barbaarsche woestheid te beteugelen, liep alles gelukkig af, en de kist werd veilig in het vaartuig geplaatst. Ook daar hingen de blikken van het verdienstelijke ELSJE, aan den haar toevertrouwden schat, die met haar op de golven wiegelde. De teeder bezorgde MARIA staarde intusschen met arendsblikken door het venster der gevangenis, dat uitzigt op den stroom had; zij sidderde op het denkbeeld, dat de kist, ondanks hare zorg, zoude geopend worden, of dat door een ander toeval de vlugt van haren dierbaren zielsvriend zoude ontdekt worden; doch op eenmaal verscheen voor haar oog het vaartuig in het midden der golven, en ELSJE gaf haar het afgesproken teeken; de witte doek van het meisje zwierde op den adem des winds, en dit was voor MARIA'S liefhebbend hart het bevredigend zegeteeken. Nieuwsgierig vraagden de varensgezellen aan de lieve maagd wat dit beduidde, ik heb

dit beloofd aan mijne meesteres (zoo sprak de schrandere), zij kon niet gelooven, dat ik mij in zulk een' harden wind op den stroom zoude durven begeven, zij verwachtte, dat ik terug zoude keeren, doch nu ziet de waardige vrouw hoe moedig ik ben. Dit zeggende, zwaaide zij nog eenmaal het teeken der vreugd, en MARIA knielde neder om Gods liefde vurig te danken. Tot zoo ver toch was alles naar wensch gelukt. Het vaartuig landde alras, en op verzoek van het zorgvuldige ELSJE, werd de kist, waarin volgens haar zeggen, kostbare goederen waren, voorzigtig naar het huis van den koopman DAATSELAAR gedragen; doch daar dit huis op de woelige markt stond, liet ELSJE de kist door eene achterdeur binnen brengen; nu ijlde het meisje naar de vrouw van het huis, en fluisterde haar met blijde gevleugelde woorden in: mijnheer DE GROOT is hier, de kist staat achter in eene kamer; de vrouw ontstelde, want zij beefde voor den haat van DE GROOTS vijanden; ELSJE snelde haar vooruit naar de belangrijke kist, en vraagde met eene zachte stem eer zij die nog opende, want bezorgdheid voor het leven des edelen omgaf als een donkere nevel de ziel van het meisje; mijnheer! hoe bevindt gij u? zij ontving geen antwoord, en verstijfde van schrik. Ook vrouw DAATSELAAR gaf de hoop op 's mans leven verloren, en beschuldigde hare vriendin MARIA van roekeloosheid. Doch ELSJE draaide met eene sidderende hand het slot open, en DE GROOT, schoon doodsbleek door gebrek aan genoegzame lucht, zag zijne beschermster met dankbare vriendelijkheid aan, ik kende

uwe stem niet (sprak hij) en durfde daarom niet antwoorden, het doet mij leed, goede ELSJE! dat mijn zwijgen u verschrikte. Vrouw DAATSELAAR verheugde zich wel, den edelen vriend weder te zien, doch zij gaf hare verlegenheid voor hem te kennen, zoo wel als den angst voor haar zelve en voor haar gezin, daar het verbijsterd gemeen, ook in *Gorinchem*, de Arminianen onverzoenbaar haatte. Mijn huis is niet meer veilig; (sprak zij) ontdekt men, dat gij hier zijt, mijn waarde heer, ach, dan ben ik met geheel mijn gezin verloren! Vreest gij dat, hernam de edelmoedige DE GROOT, hemel! zoude ik mijne vrienden ongelukkig maken? neen gewis niet, ik laat mij op dezelfde wijze weder naar *Loevestein* terugvoeren; en de waardige man was gereed om zich nog eens in de kist te vlijen. Doch nu hernamen menschelijkheid en vriendschap hare regten, en de schroomvallige vrouw werd eene heldin; zij hield DE GROOT met al hare krachten terug: bij den hemel, (riep zij) dat niet, ik durf alles voor uwe vrijheid wagen, vergeef mij een enkel zwak oogenblik. Zij geleidde dan ook den echtgenoot harer geliefde vriendin, na hem eenige verkwikking te hebben aangeboden, in eene veilige schuilplaats, en raadpleegde met haren goedhartigen en verstandigen man en met haren broeder. De laatste was een metselaar, deze nam de verdere bevrijding van DE GROOT op zich, en vermomd als een knecht van dezen werkman, wandelde de beroemde, de geleerde DE GROOT, voorzeker nadat hij dankbaar afscheid genomen had van vrouw DAATSELAAR en het trouwhartige ELSJE, de stad uit, naar

het veer, dat men over moest om in *Braband* te komen. Lang weigerden de veerlieden hem over te zetten, daar zich de wind nog telkens bleef verheffen; doch, na het aanbieden van eene rijkelijke belooning, nu de metselaar voorgaf aan de overzijde hoognoodzakelijk steenen te moeten bestellen, werd de togt ondernomen, en DE GROOT, die tot eene eeuwige kerkerstraf was veroordeeld, bevond zich vrij en veilig bij het aanbreken van den volgenden dag in *Antwerpen*, waar hij eenige van zijne uit *Nederland* gebannene vrienden ontmoette, en van waar hij zich welhaast naar *Frankrijk* spoedde, en te *Parijs* door vrienden en bekenden vol liefde ontvangen werd. ELSJE was intusschen, zoo ras zij vernomen had, dat haar heer gelukkig over het veer was gekomen, met reine vreugd in het hart, naar *Loevestein* teruggekeerd; MARIA trad haar verlangende te gemoet, en met dankbare tranen in het oog, omhelsde zij de door deugd en trouw veredelde maagd, in wier gelaat en houding de schoonste zelfvoldoening en de zuiverste zielewellust duidelijk spraken. Hij is behouden, fluisterde zij, mijn brave heer! hij is behouden, morgen vroeg zal hij in *Antwerpen* zijn; de teederste liefdegroeten heb ik van hem voor u medegebragt. ELSJE overlaadde ook de kinderen met hartelijke kussen, doch zij durfde het niet luid uitspreken, dat zij dit op last en in den naam van den liefhebbenden vader deed; de kleinen waren het meer gewoon, dat zij vader, wanneer deze ongesteld was, den geheelen dag niet zagen: zij geloofden dan ook nu, dat vader zich niet wel bevond, en vraagden telkens vol lieve

onnoozelheid of hij nog niet beter werd, doch CORNELIA, toen negen jaren oud, had bij haar vrolijk ontwaken, de moeder op den toon der blijde kinderlijke verrukking toegeroepen: vader moet weg, vader moet uit *Loevestein*, lieve moeder! o ik heb zoo vrolijk gedroomd. MARIA liefkoosde haar dochtertje, en vermaande haar zoo iets nooit te zeggen in de tegenwoordigheid van een' der slotbewoners. Doch haar moed was door de taal van het aanminnig kind versterkt. Goede God! (sprak zij in stilte) zoude de beschermengel der lieve kleine, hare nog onschuldige ziel, die welligt, toen de zintuigen geene gewaarwordingen uit de buitenwereld meer aanvoerden, met reine hemelsche wezens zich spelend verlustigde, haar de bevrijding des vaders hebben voorgespiegeld? hoe dit zij, de blijde verwachting der nog telkens bezorgde vrouw, was verlevendigd; niet een van hen, die de gevangenen dagelijks bedienden, had het afzijn van DE GROOT opgemerkt, hij lag ongesteld op zijn leger, gelijk meermalen het geval was, werd voorondersteld. Doch de op alles lettende PROUWNINCK, die in den avond van dezen nu verjarenden dag terug kwam, miste (nog in het vaartuig, dat hem naar *Loevestein* bragt, zijnde) reeds het licht, dat elken avond in de schrijfcel van DE GROOT plagt te branden, en door de blijde MARIA verzuimd was aan te steken. Dit wekte achterdocht, en naauwelijks betrad hij den Loevesteinschen grond, of hij vraagde naar de gevangenen; alles is in de beste orde, kreeg hij ten antwoord, niets bijzonders was ook voorgevallen, alleen de

dienstmaagd van DE GROOT was naar de stad geweest en had de gewonde kist vol boeken derwaarts vergezeld. Pijnigende vrees voor eene ontvlugting, en woedende wraakzucht bestormden de ziel van den slotvoogd; hij vloog de trappen op naar de kamer van DE GROOT, rukte de deur open, en vraagde met eene donderende stem, aan de van blijdschap gloeijende MARIA, waar is DE GROOT? ik moet hem zien. Het vogeltje is ontvlugt (antwoordde zij lagchend) en schoon PROUWNINCK van woede stampvoette, en de vreesselijkste bedreigingen uitbrulde, kon hij de edele, de moedige vrouw niet verschrikken. Wie heeft schuld? (hernam zij) hadt gij zelf de kooi digt gehouden, dan immers ware de vogel niet vrij gekomen. Wat kon de slotvoogd doen, dan zijne bedreigingen verdubbelen, hij was verantwoordelijk voor de gevangenen, en wat nog meer was, hij verheugde zich in hunne straf. Doch leed kon MARIA, haar kroost, of hare dienstbode niet aangedaan worden, men hield het gezin nog eenigen tijd gekerkerd, doch dat had niets te beduiden, want MARIA ontving door het eigenhandig schrift van haren dierbaren DE GROOT, berigt, dat hij te *Parijs* door ware vrienden, die hem met eer en liefdeblijken overlaadden, was ontvangen, dat zijne dierbare MARIA met geheel het gezin ook daar werd gewacht, terwijl zijne geheele ziel gloeide door dankbaarheid aan God, die hem beschermd had, en zijne redding door de zorg van zijne eeuwig geliefde vrouw, had doen gelukken.

Ja met regt, mijne waarde landgenooten! herdenkt

elk, die ware Christelijke Godsvrucht hoog waardeert, die de uitgebreidste kennis en geleerdheid eerbiedigt, ja, die allesoverwinnende huwelijkstrouw en liefde kan gevoelen, op dezen dag de zonderlinge ontkoming van het sieraad onzes Vaderlands, het ontkomen van den verlichten, van den edeldenkenden HUGO DE GROOT.

Goede vrijdag.

Groote eerbiedwaardige gedenkdag! gewis met het hoogste regt noemt men u, *goed*. *Goed* bij uitzondering van alle overige dagen des jaars. Zeker elken morgenstond, die over ons opgaat, moeten en kunnen al Gods denkende kinderen *goed* noemen, immers dezelfde schoone zon, die den jeugdigen aardbol beglansde, en zich in den helderen nachtdauw, die het pas geschapen plantenrijk beperelde, toen de Almagtige Schepper zijn werk met welgevallen beschouwde, en het *goed*, het volmaakt beantwoordend aan zijn eeuwig wijs ontwerp noemde, die zelfde schoone zon gaat nog in hare eigene jeugdige heerlijkheid over den zich nog altijd krachtvol wentelenden wereldbol op; maar de dag dien wij heden gedenken, was voor de zedelijke wezens, die ooit de aarde bewoond hebben en nog zullen bewonen, een dag van heil, een dag van namelooze zaligheid;

want de menschheid vierde hare heerlijkste zegepraal op hare van eeuw tot eeuw toenemende verbastering. Ja de menschelijke natuur, van hare Goddelijke afkomst ontaard, door zinnelijkheid jammerlijk gekluisterd, en door onkunde en dwaling met meer dan de duisternis des middernachts overschaduwd, de menschelijke natuur werd in hare oorspronkelijke voortreffelijkheid hersteld; zij hernam haren verlorenen zieleadel, en het merk van hare Goddelijke geboorte, werd weer door de aardsengelen geëerbiedigd. Kan deze gedenkdag dan een dag der treurigheid zijn? neen, Godgezinde natuurgenooten! het is de dag des triomfs, de dag waarop de bron der dankbare vreugd, die tot in de eeuwigheid voortvloeit, ontsprongen is, en die in de gewesten der hoogste zaligheid, door onze verheerlijkte natuurgenooten met hemelsche jubelzangen gevierd wordt. Doch, vraagt men welligt: hoe kan goede vrijdag een vreugdefeest, een dag des triomfs zijn? gedenken wij op dien vrijdag niet den dood van den eenigen onbevlekte onder de menschen, den marteldood van JEZUS den eerstgeborenen, den voortreffelijken zoon des Allerhoogsten, den volmaakt reinen zoon des menschen, die alleen ten behoeve van het menschdom op deze aarde was verschenen, en wiens vlekkelooze, wiens volmaakte heiligheid, het afschijnsel was van Gods heerlijkheid; den dood van JEZUS, die het zigtbare beeld des Eeuwigen was, maar die door zijne verblinde natuurgenooten miskend, versmaad, veroordeeld en gedood werd? Het is waar, zulk eene boosheid is betreurenswaardig, doch de eeuwige wijsheid en liefde, maakte ook

dat kwaad dienstbaar aan het goede; gelijk alles wat is, en was, en zijn zal, moet medewerken tot bereiking van het doel der namelooze liefde van God, of tot het geluk van alle gevoelige schepselen, die door het volmaakte Wezen, dat wij God noemen, met geen ander oogmerk in het aanwezen kunnen geroepen zijn, dan om eenmaal al het geluk des aanzijns te genieten. Het behaagde den Almagtige op deze aarde, die eene stip is in het onmetelijk heelal, maar te gelijk ook onmisbaar tot volmaking van het scheppingsplan, het behaagde, zeg ik, het Alvermogen, op deze aarde, behalve de tallooze rangen of soorten van genietende schepselen, die op vlugge wieken door de lucht zweven, die in het water spelen, of bergen en valleijen met vrolijk leven vervullen, ook nog edeler bewoners te plaatsen; bewoners wier aanzijn de aarde en den hemel, of de zigtbare en de onzigtbare wereld aan elkander schakelen, daar zij tot beiden behooren en zoo wel dierlijk als geestelijk zijn; dit pronkstuk der voor ons zigtbare schepping, is de mensch. Het zinnelijke stof, waaruit hij geboren is, maakt hem vatbaar voor alle zinnelijke genietingen, die de liefderijke Schepper voor hem op deze aarde bereidde. Doch dat zinnelijke stof is bezield door den adem of door den geest des Almagtigen; het geestelijke dus, waaruit de mensch mede bestaat, is uit God geboren, en behoeft hooger, edeler genot dan alles, wat zijn bezintuigd zamenstel kan aanbieden. De mensch, als het denkend kind van God, heeft behoefte aan kennis, aan het gevoel van Gods goedkeurende liefde, of zalige zielevrede, en

aan een onafgebroken toenemen in volkomenheid. In zulk een' staat gevoelden de eerste menschelijke bewoners der aarde het aanwezen; en baadden zich in stroomen van het reinste genot. Twee wegen lagen voor hen open, die der zelfvolmaking, die naar de gelijkvormigheid met God, of dat het zelfde is, naar het hoogste geluk geleidt; en die, waar langs zij door verwaarloozen van zedelijke vermogens, en het opvolgen van alleen zinnelijke begeerten, naar de diepste vernedering, naar het gemis van menschenwaarde, en de jammerlijkste ongelijkheid met den heiligen god, heengevoerd werden. Om eene verstandige keus te doen, bezat de zedelijk vrije mensch het geweten, of het gevoel van regt en onregt. Dat gevoel waarschuwde tegen elke afwijking, en spoorde aan tot vordering in volkomenheid. Doch te weinig bedachtzaam, te weinig wakend over zich zelven, wierpen de bewoners der aarde zich allengs meer in de armen der zinnelijke begeerten, en dwaalden ver van den weg naar waarachtig geluk. Met de ontwikkeling van het menschelijk geslacht, ging nu ook reinheid, kennis, en vatbaarheid voor vereeniging of gelijkvormigheid met God, al meer en meer verloren; tot eindelijk de geheele menschenwereld, waarin de neiging tot zinnelijkheid en zedelijk kwaad jammerlijk voortgeplant was, in den rampzaligsten nacht van dwaling en onkunde verzonken lag. Hierdoor onbekwaam geworden om zich boven het zinnelijke te verheffen, en toch nog altijd door het onduidelijk gevoel van eene hoogere magt, zoo wel als van verpligting om den wil van die hoogere magt te gehoor-

zamen gedreven, begon het menschdom al vroeg, in de verschijnselen der natuur, den Schepper der natuur zelven te eerbiedigen, of liever te vreezen; want alles, wat met de begeerte der menschen streed, alles wat hunne rust en hun genoegen wederstreefde, werd aan den invloed of aan de werking van ingebeelde Godheden, die onder alle zinnelijke gedaanten voorgesteld werden, toegeschreven, en om die Godheden te bevredingen, om hunne wraakzucht te stillen, om hunne gramschap te verzoenen, werden offers van allerlei aard aan deze harsenschimmen toegebragt. Onder verschillende volken zelfs, trachtte men de verdiende straf af te wenden, door het storten van menschenbloed, op de altaren, ouders bragten hunne kinderen aan de vertoornde goden ten offer, teedere moeders rukten de zuigelingen van hare borst en wierpen die in het vuur, om, gelijk zij waanden, dreigende Godheden door zulke dierbare offers te verzoenen; en nimmer was toch zielerust, de daardoor verkregene belooning. Zelfs de nakomelingen van ABRAHAM, een volkstam, die door den eeuwig wijzen Wereldbestuurder uitgekozen was om meer onmiddellijk door hem zelven opgevoed te worden, opdat de zuivere Godskennis daar zoude bewaard blijven, in zoo ver de menschen toen daarvoor vatbaar waren, de nakomelingen van ABRAHAM, zeg ik, waren almede door de algemeene verbastering van het menschelijk geslacht jammerlijk besmet; de goede God had daarom door zijn' meer dan gewoon verlichten vriend en afgezant MOZES, hun een voorschrift van eerdienst gegeven, dat naar hun kinder-

lijk verstand en de zwakheid van hun begrip, geschikt was. Maar ook bij dat volk heerschte de zinnelijkheid over het geestelijke; God in geest en waarheid aan te bidden, verstonden zij niet, eene aaneenschakeling van zinnelijke plegtigheden was noodig om hen aan de dienst van den eenigen waarachtigen God te verbinden; zonder die plegtigheden, zonder die gedurige opofferingen, zouden zij het onzigtbaar Opperwezen spoedig hebben vergeten, en zelfs die plegtigheden waren niet in staat geweest om hen van den dienst der afgebeelde Godheden onder de Heidenen af te houden. Het is waar, na dat de zucht voor afgodendienst door de hardste middelen beteugeld werd, na dat de Israeliten in den geduchten rampspoed, in de vernietiging der beide koningrijken, in het gevankelijk wegvoeren uit hun vaderland, en in eene zeventigjarige ballingschap onder volken, wier valsche goden zij gediend hadden, sinds de israeliten, zeg ik, in dien geduchten rampspoed den eenigen ware God, die hun jaren te voren dit alles had laten bedreigen en voorspellen, hadden herkend, sinds zij daar, in het land hunner vijanden de magteloosheid der afgoden gezien, en de nog altijd vaderlijke bescherming van den waren God, die hunne vaderen vereerden, hadden ondervonden, ja sinds het verstrooide volk in de school des rampspoeds was wijzer geworden, en volgens de Goddelijke voorspelling, weer in het vaderland terug was gekeerd, hadden de Israeliten zich niet meer schuldig gemaakt aan afgodendienst, doch zij hadden de meer uitgebreide kennis, de meer ontwikkelde zielskrachten niet

gebruikt om zich boven het zinnelijke te verheffen; zij bleven slechts getrouw aan de wetten, die MOZES op Gods last had voorgeschreven, maar de gedurige slagt-, brand- en reukoffers waren voor hen geene zinnebeelden van menschelijke onvolkomenheid, van gedurige struikeling op den weg der deugd, en van de verpligting om God lief te hebben en om alle nooden Hem toe te vertrouwen, of van de vaste hoop op alles, wat Hij beloofd heeft. Neen, het was hun genoeg, de wetten van MOZES, de Godsdienst betreffende, te vervullen; doch zij dachten er niet aan, dat het zinnelijke hen moest opleiden tot den onzienlijken God, zij dachten er niet aan, dat zij als door beeldenspraak hier geleerd werden, dat van den mensch eene volkomene opoffering van alle zinnelijke begeerten gevorderd wordt; ja, dat, om tot de volmaaktheid te naderen, een onbegrijpelijk groot offer van alle neigingen en hartstogten, eene opoffering van alle eigenbelang, van alle wenschen, zelfs van het leven moest gebragt worden. Alleen zulk een offer kon de menschelijke natuur weer in hare oorspronkelijke reinheid, in hare oorspronkelijke sterkte, en gemeenschap of vereeniging met het vlekkeloos Opperwezen herstellen, en dat groote, dat gewigtige offer, zoude de eeuwen lang beloofde groote nakomenling van ABRAHAM, de heerlijke scheut uit den afgehouwen tronk van ISAÏ, de onbesmette, de heilige Menschenzoon, met wien zich de boven alle denkbeelden verhevene God, voor wien de seraphs niet rein genoeg zijn, zoude kunnen vereenigen, dat groote, dat gewigtige offer, zoude JEZUS CHRISTUS

in de volheid des tijds brengen, en hiel ons! Hij heeft het gebragt, Hij heeft in den naam der geheele menschheid, Hij heeft als het Hoofd, als de Vorst der menchenwereld, dit offer gebragt. Hij heeft het menschelijk geslacht verlost van de eeuwen lang toegenomene ontaarding, van het geweld des kwaads, en uit de magt der dwaling, waartegen de diep vernederde menschelijke natuur, wier zedelijke krachten door het involgen van dierlijke lusten en begeerten verlamd waren, zich niet meer kon verzetten. JEZUS CHRISTUS heeft ons in zijne eigen onbevlekte heiligheid, in zijne onbegrensde liefde, ja in zijne geheele volmaaktheid, het eeuwig heerlijk, maar voor stervelingen onzienlijk Opperwezen, voorgesteld. In JEZUS kennen wij God, den Vader van het heelal, den Vader van allen, die Hem willen gehoorzamen en liefhebben. JEZUS heeft de geheele menschenwereld met God verzoend, zij behoeft niet meer voor Hem als voor een vertoornd Wezen te sidderen, zij behoeft Hem niet meer te naderen met de dierbaarste offeranden, gelijk men een' willekeurigen despoot of een' vertoornden, wraakzuchtigen regter nadert; neen, de menschenwereld is met haren almagtigen Schepper, met haren eeuwig weldoenden, haren eeuwig zegenenden Vader verzoend; zij weet, dat gehoorzamen geëischt wordt, maar geene offeranden. Zij is der kindschheid ontwassen, zij heeft geene zinnelijke beelden van Goddelijke eigenschappen, of van haar eigen gevoel meer noodig, zij aanbidt in geest en in waarheid Hem, die van geene menschen handen moet, of kan gediend worden,

Hem wien het heelal toebehoort, en die niets van den mensch eischt, dan dat hij regt handele, de zedelijke wetten eerbiedige, en JEZUS CHRISTUS als zijn' Verlosser en Zaligmaker geloovig vertrouwe, en met geheel zijn hart aanneme. En zoude dan deze vrijdag, waarop wij het volbrengen van dat boven alle beschrijving groote offer, door den eenigen volmaakten Menschenzoon, gedenken, geenen dag der heiligste vreugd zijn? Niet slechts de geheele Christenheid juicht bij het verkondigen en herdenken van JEZUS dood, maar ook de hemel juicht; al de verheerlijkten, die de verschijning van JEZUS op deze aarde zoo vurig wenschten, met zoo veel zalige blijdschap aanschouwden, en met nooit uit te drukken dankbaarheid zegenen, al de verheerlijkten uit het menschelijk geslacht, vieren voorzeker de treffende, de heilrijke gebeurtenis, die eenmaal plaats had in en buiten *Jeruzalem*, op den dag vóór den rustdag der Joden; eene gebeurtenis, die het toppunt van zwarte ondankbaarheid en menschelijke boosheid ten toon spreidde, maar, die ook het toppunt van menschelijke grootheid, van de onbevatbare, uitgebreide, alles overwinnende liefde, in het oog van alle redelijke wezens glansrijk deed schitteren. Tot deze gebeurtenis bepaalt zich in dit stil, dit plegtig uur der afzondering, mijne aandacht; reeds met zonnenondergang den vorigen avond, werd het ontzagwekkend treurtooneel, dat zoo heilrijk voor de menschenwereld was, mij ontsloten. Ik vergezelde in mijne verbeelding, onzen Goddelijken Verlosser en zijne elf getrouwe leerlingen, benevens den

verrader, in de gastvrij zaal, binnen wier wanden de paaschmaaltijd gehouden was, waar de Goddelijke Menschenvriend, in zijne roerende afscheidsrede, den eeuwig reinen adel van het menschelijk gevoel ten toon spreidde, waar Hij gebroken brood, en vloeijenden wijn, tot gedenkteekenen van den marteldood, dien Hij vrijwillig na weinig uren ondergaan zou, heiligde; ja, waar de woorden: ziet, of gedenkt telkens bij het breken van het brood en het vergieten van den wijn, aan mijn gemarteld ligchaam en vergoten bloed, eet en drinkt het telkens tot mijne gedachtenis, als zijn laatste, zijn uiterste wil, van zijne veege lippen vloeiden. Ik vergezelde onzen Goddelijken Verlosser, die uit liefde voor de menschen sterven wilde, uit deze zaal, naar buiten, naar den voet de Olijfbergs, waar Hij zoo menigwerf zijne leerlingen heen geleidde om den nacht in heilige afzondering, in gemeenschap met God zijn' Vader door te brengen, of om onder de zacht ruischende olijfen palmboomen, op den rijk bebloemden grond te sluimeren, terwijl eene engelenwacht zich om Hem legerde, en de geest Gods op den kalmen adem der natuur, suizend over de toppen der boomen wandelde; doch heden gaat de Goddelijke Menschenvriend niet daar heen om te rusten, neen, voor zijne reine, zijne verhevene ziel is de toekomst ontsluijerd; Hij weet het, een zijner leerlingen, die drie jaren lang zijne liefde, zijne bescherming genoot, heeft Hem voor een weinig verachtelijk metaal aan zijne vijanden verkocht. Hij weet het, in zijne lievelingsplaats, in den lommerrijken lusthof *Gethsemane*, zal de ver-

raderlijke JUDAS, eene gewapende bende geleiden; daar zal Hij als een roover en een moordenaar gevangen en gebonden worden; Hij weet het, de volmaakte Menschenzoon, de onbevlekte, de voortreffelijke Zoon des Allerhoogsten, en Hij bezit de magt om zijne vijanden te beschamen, om den verrader en de dienstelingen van den Joodschen raad door vuur van den hemel te doen verteren, of door de splijtende aarde te doen verzwelgen. Doch, bragt Hij zoo iets ten uitvoer, bleef het menschdom in den rampzaligen staat, waarin het verzonken was, dan zou de menschelijke natuur niet in hare oorspronkelijke reinheid hersteld wezen, en tot het genot van eeuwige zaligheid ingewijd. Neen, de Goddelijke groote JEZUS moest allen afkeer van lijden, allen afschrik voor hoon, smaad en martelingen, overwinnen, zijne liefde moest over alle andere neigingen zegevieren; zijn geheele leven van de krebbe te *Bethlehem* af, was opoffering van alle aanspraak op eer, op aardsche magt, op kalme rust, en streelend levensgenot geweest; en zoude Hij dan nu in deze laatste uren terugtreden? neen, gewis niet. Doch het lijden, dat Hij vooruitzag, was ook verschrikkelijk, en zoude ook voor de menschelijke natuur ondragelijk zijn geweest, indien die natuur zich niet in JEZUS onbesmet, onbedorven en met het ongeschonden beeld des Almagtigen versierd, had doen gevoelen; doch zonder strijd bestaat geene ware grootheid; zonder gevoel van smart, zonder afschrik van moordend lijden en grievenden smaad, is het verduren van dat alles geene

grootheid, geene waarachtige deugd; de Heer der menschenwereld streed dan ook met de angsten des doods, zijne reine ziel was doodelijk bedroefd; hoe edeler toch het menschelijk hart is, hoe sterker het door liefdeloosheid, door ondankbaarheid, door ontrouw, door smaad en zinnelijke wreedheid, gegriefd wordt, en welk hart klopte ooit zoo rein, zoo edel, zoo liefdevol in eene menschelijke borst, dan het hart van Hem, die het land had doorgewandeld om wel te doen, om bedroefden te troosten, om kranken te herstellen, om aan blinden het licht, aan dooven het gehoor, weder te geven, om aan allen, allen wel te doen! Geen wonder dan ook, dat Hij droevig klaagde, dat Hij de nabijheid van zijne meest liefhebbende leerlingen verlangde, en toen deze ook, door treurige denkbeelden afgemat, insluimerden, hen liefderijk wekte, niet om tegen het naderend onheil met Hem te waken, neen, maar om in de vreesselijkste oogenblikken, door hun bijzijn zijn leed te verzachten. Ook hier vertoont de Goddelijke Menschenzoon een der teederste, der aandoenlijkste trekken van de vriendschappelijke natuur der menschheid; getuigt het lijdende natuurgenooten! haakt gij in de bangste stonden niet naar deelnemende gezelligheid? is een meewarige traan van uwe meestgeliefde vrienden, wanneer uw moed op het punt is om te bezwijken, niet als eene verkwikkende balsem, voor uw gewonde hart? maar ook dien reinen wellust moest de lijdende JEZUS derven, Hij zag zijne lievelingen ingeslapen, terwijl zijn angstzweet als

druppelen bloed op de aarde vloeide, en Hij tot driewerf toe, met onderwerping smeekte, Vader! indien het zijn kan, indien het menschdom kan behouden worden, zonder dat Ik zoo veel marteling onderga, ach, laat dan dezen bitteren lijdenskelk van mij voorbijgaan; doch zoude dit strijden met uw eeuwig wijs ontwerp, moet Ik dien kelk ledigen? Ik ben bereid, uw wil geschiede. Zijn gebed was verhoord, niet om den lijdenskelk van Hem te laten voorbijgaan, neen, maar een bode des hemels, een engel Gods, verscheen aan den biddende, verklaarde Hem den liefdevollen wil des eeuwigen Vaders, en versterkte Hem door het gevoel der eeuwige vriendschap met al de reinen, de verheerlijkten, en vooral, door het gevoel van het welgevallen des Allerhoogsten, die Hem voor het heelal als zijn' geliefden Zoon, als zijn evenbeeld, in wien Hij zijn welbehagen had, erkende. Nu bemoedigd en in de volle kracht zijner Goddelijke grootheid, keert JEZUS tot zijne slapende vrienden weder, het is voorbij, zegt Hij met beminnelijken ernst en zachtheid, Ik zal u niet meer vergen met mij te waken, want het uur der scheiding is gekomen; staat op, mijne vijanden zijn nabij. En aan den ingang van den lusthof verschijnt reeds de verraderlijke JUDAS, gevolgd door eene geheele bende van dienstelingen des hoogepriesters en des grooten raads; afschuwelijk is het schouwspel; de verrader groet zijn' Meester met een' kus, en dit bewijs van goedwilligheid en innige vrienschap, zoo heilig, zoo vertederend voor de menschheid, wordt op de schandelijkste wij-

ze ontheiligd tot een teeken voor de moordenaren, dat hun het onschuldig slagtoffer der helsche woede moet aanduiden. Neen, ik wend het oog af van dien gruwel, nooit heeft het vriendelijk maanlicht de donkerheid van eenen nacht, waarin de menschelijke boosheid tot zulk eenen hoogen trap steeg, met verzilverenden glans beschenen, dan toen de weldoener van het menschdom, verraden, gebonden, gehoond, gelasterd en veroordeeld werd. De bewoners van *Jeruzalem* lagen in eene diepe rust, de van alle oorden toegevloeide feestvierende menigte, waaronder zich tallooze beweldadigden door JEZUS, bevonden, had zich, na het eten der paaschlammeren en het dankend jubelgezang, argeloos aan den verkwikkenden slaap overgegeven, toen de Goddelijke Menschenvriend geboeid en getergd, door de straten der stad, naar de vergaderde booswichten, die zich regters noemden, werd gevoerd; mijn hart bloedt, wanneer ik aan het lijden, dat hier de verhevenste onschuld ondergaan moest, ondergaan wilde, denk. Met helsche vreugd zien de kwaadaardige vijanden van den goeden, den heiligen Leeraar, wien zij de liefde van het volk op eene verachtelijke wijze benijden, eindelijk weerloos gelijk zij wanen, in hun geweld. Doch wel ver van weerloos te zijn, had het slechts eene bede aan den onschuldige, die als Heer van het geschapene, met het nameloos Opperwezen in gemeenschap leefde, te kosten, en tallooze heerlegers van engelen zouden Hem ter dienst hebben gestaan. Ja, een woord behoefde de verhevene JEZUS, die storm en woedende baren stilte gebood, en

zij waren stil, die tot de gestorvenen riep: *staat op* en zij herleefden, een woord behoefde de verhevene JEZUS te spreken, en zijne boeijen waren verbroken, overpriester en raden vielen als dooden ter aarde, en het geheele Joodsche volk herkende in Hem den zegepralenden Vorst, die den troon van DAVID in hun midden zoude herstellen. Doch dit was de bedoeling niet, JEZUS moest zegepralen over menschelijke hartstogten, driften en neigingen. JEZUS Goddelijke grootheid, moest zegepralen over lijden en dood, en hierdoor de menschelijke natuur, vlekkeloos aan het volmaakte Opperwezen voorstellen. Geduldig verduurde Hij dan ook de tergingen der dienaren van den raad, die Hem beschimpten en martelden; zonder tegenspraak verduurde Hij de lasterende beschuldigingen; en het grievende gedrag van zijnen, anders zoo getrouwen vriend PETRUS, wiens moed, wiens getrouwheid voor bedreigde schande en doodsgevaar bezweken. Slechts één vragende, één weemoedige blik van den geliefden Leeraar, die schoon Hij zelf over de angsten des doods zegevierde, toch medelijden had met menschelijke zwakheid, slechts één vragende, één weemoedige blik op den leerling geworpen, deed diens hart het grievendst naberouw gevoelen. Ach, PETRUS verstond in dien blik, de vraag van zijnen Heer: is dit uw moed om met Mij te willen sterven? is dit uwe liefde voor Mij in den bangsten nood? de smart des diepgevallenen, grensde aan wanhoop, maar het geloof aan de vergevende liefde zijns Meesters, hield hem staande. Hij vlugtte naar buiten, om aan zijn' boe-

zem lucht te geven, door bittere tranen te weenen. Zonder tegenspraak verduurde JEZUS, de woede der huichelaars, die uit geveinsden eerbied voor God, met wien zich JEZUS vereenigd noemde, Hem veroordeelden niet slechts om te sterven als een' Godslasteraar, op de gewone wijze door steeniging, neen, dit begreep de boosheid was niet smadelijk genoeg, en zoude ook door het ontwakend volk niet geduld worden; maar Hij moest sterven als een oproermaker, door den Romeinschen landvoogd veroordeeld. Sterven aan een kruishout, waarvan het Joodsche volk een afgrijzen had. De krijgsmagt des Romeinschen landvoogds moest het volk terughouden, om het veroordeelde slagtoffer aan zijne moorders te ontrukken; en de smadelijke kruisdood, dit waanden de boosdoeners, zoude alle, die in JEZUS iets meer dan een gewoon mensch beschouwden, uit schaamte, uit vrees van in zijne schande te moeten deelen, dwingen Hem openlijk te verachten. Naauwelijks kleurde de dag nog de graauwe nachtwolken, of de Romeinsche landvoogd werd gewekt, door den achtbaar schijnenden raad der Joden, met den hoogepriester aan het hoofd; vruchteloos had de verraderlijke JUDAS, die zich welligt had gevleid, dat JEZUS zich aan de magt zijner vijanden zoude onttrekken, en hij zich alsdan met een gerust geweten in het loon voor zijn verraad zoude kunnen verheugen, vruchteloos had de verraderlijke JUDAS, nu ziende, dat zijn onschuldige Leeraar en Vriend veroordeeld was, zich bij den hoogepriester en bij de leden des raads ver-

voegd, en gebeden om deernis met zijne wanhoop te hebben, en den onschuldige niet te doen sterven; vergiet geen onschuldig bloed (riep hij) *ik* heb het verraden, neem de penningen terug, en bevrijd mij van de wroeging die mij verteert. Maar het spottend antwoord: *wat gaat ons dit aan, gij moet zien of weten wat gij doet*, klonk als een verpletterende donderslag in de ziel des rampzaligen; hij wierp het bloedgeld, dat hem in de hand scheen te branden, voor de voeten der afschuwelijke snoodaards, en zinneloos door woedend zelfverwijt, ontvlugtte hij de stad, verworgde zich op de kruin van eene rots, en stortte verpletterd in de diepte neder. Neen dit alles ging de verharde booswichten niet aan. Vruchteloos verklaarde PILATUS den aangeklaagden JEZUS onschuldig, zelfs de gade van PILATUS, die welligt sinds lang van den grooten wonderdoenden Menschenvriend zoo veel heerlijke daden had vernomen, was, toen de slaap te middernacht hare zintuigen werkeloos maakte, door een hooger Wezen onderrigt, dat die zelfde groote Wonderdoener zich in de magt zijner vijanden bevond, en den volgenden morgen door haren echtgenoot, in spijt van zijne eigene overtuiging, tot den kruisdood zoude veroordeeld worden. Het afschuwelijke hiervan, had haar edel menschelijk gevoel gemarteld, en de vreesselijke gevolgen der laffe toegevendheid, of der vrees voor het keizerlijk misnoegen, waaraan onschuld en deugd door haren echtgenoot stonden opgeofferd te worden, hadden haar als in een' droom, veel, duldeloos veel doen lijden. Het

berigt hiervan zond de van angst bevende vrouwe aan PILATUS, die op den regterstoel was gezeten. Ook hij sidderde, want hij beschouwde in JEZUS, die ondanks zijn lijden een majestueuze ernst, eene onuitdrukbare kalme bedaardheid vertoonde, eindeloos meer dan een mensch. Doch hoe zoude hij Hem redden? de priesters en leden van den raad hadden hunne zamengeschaarde afhangelingen en eene verbijsterde menigte bevreesd gemaakt en doen gelooven, dat wanneer JEZUS losgelaten wierd, de Romeinsche Keizer het geheele Joodsche volk als muitelingen, zoude behandelen, daar zich JEZUS den Messias, den oprigter van DAVIDS troon noemde. Nu door angst en blinde gehoorzaamheid aan priesterlist gedreven, verhief de schaar een dolzinnig geschreeuw: *kruis Hem! kruis Hem!* doet gij dit niet, dan zijt gij geen' vriend des Keizers. *Kruis Hem*, deze bloedschuld ruste op ons en onze kinderen, indien het in uw oog onregt is dezen schender van onze wetten te veroordeelen. Een geweldige strijd heeft in de ziel des landvoogds plaats, hier, vordert de rust van zijn geweten en de slaafsche vrees voor vertoornde goden, (waaraan hij JEZUS vermaagschapt gelooft te zijn) dat hij den aangeklaagde vrijspreke; daar, vordert zijne eerzucht, zijn zelfbelang dat hij hem veroordeele, om de gunst van den Keizer te behouden, want voorzeker verliest hij die, wanneer de Joodsche raad hem bij den achterdochtigen vorst als de beschermer van een' die zich Koning der Joden noemt, aanklaagt; en, eerzucht en zelfbelang behalen de zegepraal over zijn natuurlijk gevoel van regt, over zijn geweten, en, zelfs over

zijne vrees voor den toorn der goden. En de onschuldige JEZUS, de weldoener der menschen, Hij wiens Koningrijk niet tot de zinnelijke wereld behoort, Hij is veroordeeld om aan een' kruispaal te sterven; en ook dit laat zich de Goddelijke welgevallen; Hij, die, begeerde Hij wereldsche magt en heerschappij, Romeinen, Grieken en Joden op één oogenblik, aan zich kon onderwerpen, en zijn' schepter als Vorst over de geheele aarde kon zwaaijen, Hij laat zich de veroordeeling van een' magteloozen Heiden, Hij laat zich den triomf van zijne verachtelijke vijanden welgevallen, want het heil, de zedelijke herstelling der geheele menschenwereld, hangt af van zijn geduld, van zijne standvastige grootheid, van het voldoen aan den eeuwig wijzen liefderijken wil des Allerhoogsten. Met meer dan gewonen spoed wordt alles nog in den morgen van den gedenkwaardigen vrijdag, voor der Joden sabbat volvoerd; het te *Jeruzalem* zamengevloeide volk verneemt nu van oogenblik tot oogenblik, de rondzwevende geruchten; JEZUS de groote Profeet, Hij die leerde gelijk nooit een sterveling leerde, Hij die zoo ontelbaar vele bovenmenschelijke daden verrigtte, JEZUS, is in den nacht gebonden naar *Jeruzalem* gevoerd; reeds dit baart verwondering, kon Hij, die de gedachten der menschen kende, zich dan niet onttrokken hebben aan de magt zijner vijanden? En de verwondering rijst nog, JEZUS is aan den Romeinschen landvoogd overgegeven, en op verzoek des raads is de moordenaar BARABBAS, ter eer van het paasch- of vrijheidsfeest losgelaten. Zware, onwe-

derlegbare beschuldigingen moeten dan ook tegen JEZUS ingebragt zijn. Maar wat de verbazing tot het hoogste punt drijft, JEZUS is veroordeeld om als een verachtelijke booswicht met schande en smaad overladen, aan een kruishout te sterven. Ontzetting en twijfelmoedigheid vervullen de ziel der menigte, God weet het hoe veel duizenden, die door JEZUS beweldadigd waren, zich op dat oogenblik in *Jeruzalem* bevonden; hoe velen die Hij door een' enkelen aanblik, van melaatschheid gereinigd, van onherstelbare krankheden bevrijd had; hoe veel verlamden, die Hij had doen wandelen, hoe veel dooven, die Hij het liefelijk genot der zamenleving, hoe veel blinden aan wie Hij de vreugd, die de zigtbare schepping biedt, had wedergeschonken, en die JEZUS, die door Goddelijke kracht deze werken moest verrigt hebben, zoude een booswicht zijn, neen gewis niet. Doch waarom dan heden die Goddelijke kracht niet gebruikt, om zijne banden te verbreken en zijne vijanden te beschamen? ja onder de feestvierenden te *Jeruzalem*, zullen zich ook zeker bevonden hebben die, toen zich JEZUS over de aamechtige schaar, die Hem volgde, ontfermde, en het weinig brood, dat Hij bezat, door zijn' zegen vermenigvuldigde, zoo dat zeven duizend menschen daardoor verzadigd werden, die verzadiging hadden genoten; welligt zal de gedachte in de ziel van dezen geboren zijn: zoude ook dit alles door de kracht van een' boozen geest zijn geschied? zoude hier tooverij en het vreesselijkst bedrog hebben plaats gehad? maar kan het een booze geest zijn, die menschen, waartegen hij een'

onverzoenlijken haat voedt, in het oogenblik dat zij door honger en vermoeijing bezwijken zouden, zoo liefderijk spijzigt en verkwikt? Intusschen wordt de veroordeelde en reeds gemartelde Menschenvriend, zijn kruis geduldig dragend, buiten *Jeruzalem* naar het moordtooneel geleid; de begeerte om Hem te bevrijden ontwaakte gewis in menigen edelaardigen Israeller, dankbare liefde wekte gewis in velen den verhevensten moed, maar JEZUS was in de magt van den Romeinschen landvoogd, in de magt van gewapende krijgsbenden, die elke poging om zich tegen de uitspraak van PILATUS te verzetten, als muitzucht, als oproer aan het geheele Joodsche volk zoude wreken; slechts van verre volgden eenige trouwe vrienden, die nog altijd op eene zonderlinge uitkomst hoopten; en nader bij het slagtoffer van priesterhaat en woede der Farizeën, drong zich eene schaar van weerlooze, bitter weenende vrouwen, ach, welligt moeders, wier kinderen Hij zegenend in zijne armen had genomen, en aan zijn hart gekneld, moeders, wier lieve kleinen Hij van doodelijke kwalen of grievende smarten genezen had, vrouwen, wier dierbaarste vrienden Hij van krankheden hersteld, of reeds gestorven, in het leven had teruggeroepen; de tranen van deze dankbare, deze liefhebbende weerloozen, bleven niet onopgemerkt door den geduldig lijdenden JEZUS; minzaam wendde Hij zich tot haar, sprak haar vriendelijk toe, verklaarde haar, dat het noodeloos was heden om Hem te weenen, daar zij toch eerlang alles, wat Hij voorheen voorspeld had, zouden zien gebeuren; zeker behoorde

daaronder zijne verheerlijking, maar ook de gevolgen der ongeregtigheid, die in *Jeruzalem* werd gepleegd. Gevolgen die zoo treurig, zoo verschrikkelijk zouden zijn, dat zelfs de hoogste aardsche zaligheid, de boven alle beschrijving dierbare moedervreugd, het jammervolst ongeluk zoude moeten genoemd worden, en hoe getrouw zijn de woorden van den stervenden JEZUS niet vervuld geworden? toen de moeders in het belegerd *Jerusalem*, hare kinderen vergeefs om brood hoorden schreijen, toen zij ze op de straten door gebrek zagen bezwijken, toen de zuigelingen aan de uitgedroogde borst der hongerende moeders den doodsnik gaven. Wat zeg ik? toen de moeders door honger tot razerij gebragt, het vleesch van haar met eigen hand vermoorde kind, stervend verslonden. Ja toen de ouders bij den val van *Jeruzalem*, het bloed van hun kroost bij geheele stroomen zagen vergieten, of de jonge onnoozelen met slaafsche ketens beladen, terwijl zij zelven aan de smartelijkste wonden lagen te sterven, zagen voortslepen. Doch het aandenken aan *Jeruzalems* verwoesting, schokt mijn gevoel al te hevig; het lijden van den Goddelijken Vriend, hoe aandoenlijk ook, wekt eindeloos edeler gewaarwordingen, hier toch gaat de onschuld door lijden, de volmaakste heerlijkheid in. Eer nog de dag, die in *Palestina* om zes ure opging, drie belangrijke uren zijn licht verspreidde, had de helsche boosheid van priesters en raden het afschuwelijk doel bereikt. JEZUS was aan het kruis genageld; nu dachten zijne vijanden, was hun triomf volkomen. De zuivere Godsken-

nis, die door JEZUS leer onder het volk was verspreid, zoude nu spoedig vernietigd zijn, en het juk, dat geveinsde Farizeërs en Schriftgeleerden de onkundige menigte op den hals drukten, zoude nu niet meer door den mond der waarheid in het licht gesteld worden, want wie zoude nu langer geloof hechten aan de leer van Hem, die zich zelven niet kon verlossen? wie zoude zich een volgeling durven noemen van Hem, die als een booswicht aan een schandhout had moeten sterven? ook de laatste schaduw van vrees voor JEZUS voorspellingen, was nu ook geweken, want immers was Hij een lieveling van Jehova, nimmer ware Hij dan aan zijne vijanden ter prooi gelaten. Zoo dachten de wreedaards en ontzagen zich ook niet om het bloedend offer hunner boosheid, door de uitgezochtste schimptaal nog te grieven. Maar ook nu bleef de lijdende JEZUS *groot* - en na alles verduurd te hebben wat de reine menschelijke natuur verduren kan, na de teederste liefde aan zijne weenende moeder en aan zijn' boezemvriend te hebben doen blijken, na den berouwhebbenden zondaar bemoedigd, ja, na alle pligten, zelfs in de veegste oogenblikken, vervuld te hebben, gaf Hij vol majesteit den geest, niet door het bezwijken van zijne levenskracht, neen, met eene groote stem uitroepende: *het is volbragt!* boog Hij het hoofd, en blies vrijwillig den jongsten adem uit. Gewis, majestueus was dit steven, of dit afleggen van het werktuigelijk leven. Duisternis had reed op den middag, den glans der zon verborgen, de natuur scheen rouw te bedrijven over menschelijke

snoodheid, en over het lijden van Hem, die bij den Allerhoogste was eer bergen waren geboren, eer deze aarde zich in hare loopbaan wentelde. Maar ook nu Hij den geest gaf, nu schudde de aarde, de rotssteenen spleten, de grafgewelven sprongen open, en lang gestorvene Godsvrienden hernamen hunne nu verheerlijkte ligchamen. Sions heuvelen beefden, de grondvesten des tempels wankelden, en het voorhang voor het Allerheiligste, waar een zigtbaar, een schitterend bewijs van Jehova's tegenwoordigheid tusschen de vleugelen van gouden Cherubijnen woonde, scheurde van boven tot beneden; dit was het getuigenis des Almagtigen, dat Sions tempel niet langer de eenige plaats der aanbidding was, dat de offerplegtigheden, voor het kinderlijk verstand, dat door zinnelijke voorwerpen moest onderwezen worden, nu nutteloos waren en tot beuzelachtig kinderspel vernederd werden, want op alle plaatsen moest de God van hemel en aarde nu aangebeden worden, JEZUS CHRISTUS had tot heil der menschen zijn leven opgeofferd, en de Allerhoogste beschouwde van nu af, de menschelijke natuur in hare oorspronkelijke voortreffelijkheid, en elke sterveling, die JEZUS met geheel zijn hart wilde liefhebben en navolgen, was door Hem ingewijd tot eindelooze heerlijkheid. De aanschouwers van JEZUS dood, werden door verschillende aandoeningen geschokt; in gedachten verzonken, keerden de snoodsten zijner vijanden terug. Eene schaar van beweldadigden, sloeg op de smartvolle borst en weende; de overste der Romeinsche krijgslieden, werd door ontzetting aan-

gegrepen, en riep vol eerbied: deze was een lieveling der Goden! Een aanzienlijk lid van den raad kwam nu ook openlijk voor zijn geloof aan JEZUS reine onschuld uit, hij verzocht den landvoogd om het lijk te mogen afnemen en begraven; dit werd hem vergund, en door een' leeraar in Israel bijgestaan, werd het stoffelijk omkleedsel van den Heer der menschenwereld gebalsemd, en, nog eer de laatste stralen, der weer doorgebrokene zon, de avondwolken kleurden, in een nieuw uitgehouwen rotsgewelf, dat in den lusttuin des raadheers zich bevond, ter rust gelegd. Zoo, groote God! ging de vrijdag, waarop het menschdom weer met welgevallen door U kon beschouwd worden, onder, maar bleef een eeuwig gezegende feestdag, voor het welhaast gevestigd Christendom, een dag, dien ik telkens, wanneer hij als een gedenkdag voor mij opgaat, met heilige, dankende vreugd zal begroeten; tot het mij eenmaal vergund wordt, in de heerlijkheid van mijn' Verlosser te deelen, en mijn' hemelschen jubelzang Hem toe te wijden.

De 4de Mei. De bruiloft.

Met een vrolijk dankend hart begroette ik de eerste glansen des dageraads, die ons den levenkoesterenden vierden dag der bloesemrijke Meimaand verkondigde. En geen wonder, voor twee beminnelijke

familien, met welke ik jaren lang vriendschappelijk verkeerde, was deze dag hoogstbelangrijk; de eenige zoon namelijk van den Heer en Mevrouw KERKSTEIN, zoude op dezen dag, zijne zoo lang gewenschte huwelijksverbindtenis met de uitgekozene gezellin zijns levens, volgens de wetten der maatschappij, zien bekrachtigen, en door een' leeraar van de Christelijke Godsdienst op de plegtigste wijze zien heiligen, of aan eeuwig toenemend geluk wijden. Beide gelieven had ik reeds gekend en bemind, toen zij nog in de dagen der kommerlooze kindschheid, speelden, en mij vaak met al het bekoorlijke der aanvallige onschuld liefkoosden. De vader van SUZANNA was in de kracht des levens, toen SUZANNA, het jongste der zes lievelingen, die zijn gelukkig huwelijk bekroonden, nog naauwelijks twee jaren had bereikt, gestorven. De diepbedroefde weduw, eene mijner meest geliefde vriendinnen, wijdde geheel haar leven aan de opvoeding van het vaderlooze kroost; en zij genoot ook den zoeten wellust hare onvermoeide zorg en wakende liefde, op de voortreffelijkste wijze beloond te zien; mijne vriendin had het verschillende in de geaardheid harer kinderen opmerkzaam gadegeslagen, en de onderscheidene neigingen en driften, aan die geaardheden eigen, op de verstandigste wijze bestuurd, en aan dezelve eene goede rigting trachten te geven. Het opwekken van het Godsdienstig gevoel der kinderen, was haar hiertoe vooral behulpzaam geweest; zij had niets gespaard om het geweten waakzaam te doen zijn, en hun de kleinste, de minstbeduidende kinderlijke misdrijven als de kiemen van de strafbaar-

ste snoodheden leeren afkeuren en schuwen. Hare twee zonen bekleeden heden in dienst van het Vaderland een' vrij aanzienlijken rang; de onwankelbare moed en trouw dezer waarlijk edele jongelingen, wordt door vrienden en vijanden geroemd. Een onvervalscht gevoel van regt en onregt, doet hen in alle opzigten als ware haleden handelen, ja als ware helden, die voor Vaderland en Vorst de krijgswapens voeren, die de weerloosheid beschermen, en de trouwhartigste menschenliefde beoefenen, bezitten zij de hoogachting van allen die hen kennen. Zelfs de ongelukkigen onder hunne wapenbroeders, die door gebrek aan gezond verstand of aan eene waarlijk goede opvoeding, zich zedeloos gedragen en met het eerbiedwaardigste den spot drijven, gevoelen zich gedwongen om de blijmoedige Godsvrucht en de verstandige naauwgezetheid der beide zonen van mijne lieve vriendin, te vereeren. Eene harer vier dochters is sinds omtrent zes jaren geleden, gelukkig gehuwd; de jongste schenkt heden openlijk hare hand aan den besten vriend van haar hart, terwijl de nog ongehuwden EMILIA en KOOSJE elk aanzoek om hare liefde, voor als nog van de hand wijzen, en hare dierbare moeder niet willen verlaten. Heden dan ook, hielp ik den trouwdag van den jongen KERKSTEIN, wiens helder, veelomvattend verstand en beminnelijke hoedanigheden, hem eene nooit gekrenkte menschenadel schenken, en zijne lieve SUZANNA, vieren. De ouders van den jongeling zijn een echt vaderlandsch paar menschen, die de onwrikbare trouw, de wereldberoemde eerlijkheid, de rei-

ne eenvoudige zeden, en vooral de opregte Godsvrucht, van onze voorvaderen geërfd hebben; al het goede uit den verloopenen tijd, behouden zij, zonder met verstandelooze onverzettelijkheid aan alles wat aan dien tijd eigen was, zich te hechten; ook alles wat hun gezond oordeel goedkeurt in gewoonten en zeden van lateren tijd, nemen zij aan, zonder blindelings alles wat nieuw en vreemd is, als beter dan het oude te keuren. In het kort de bejaarde KERSTEIN en zijne gade, zijn niet ontaard van ons roemrijk voorgeslacht; zij hebben den voortgang der beschaving en der zich altijd uitbreidende kennis, bedachtzaam gevolgd; zij schaamden zich het naäpen van beuzelachtige vreemden, die het edel Hollandsch karakter beschimpen, om dat zij hunne eigen nietigheid in tegenoverstelling van hetzelve gevoelen. Ja die onze taal en zeden verachten omdat zij geen rein gevoel genoeg bezitten, om zich in hunne eigen taal even gelijk in onze rijke krachtvolle vaderlandsche taal uit te drukken; en omdat zij te ligtzinnig, te beuzelachtig zijn, om zich naar onze vaderlandsche zeden, waarover zich de weerschijn der standvastigheid verspreidt, te schikken. Reeds vroeg in den morgen werd ik met het rijtuig mijner vrienden afgehaald, naar het landgoed der waardige familie KERKSTEIN, dat in de nabijheid van het bevallig dorp *D....*, waar Mevrouw REINHARD, de moeder der beminnelijke bruid woont, gelegen is. De geheele natuur, in den bevalligen bruidstooi der lente, scheen den blijden feestdag met ons te willen vieren. Alles was tot reine vreugd

gestemd; en de ouders van den bruidegom, deftig doch zonder zwier gekleed, waren reeds naar het eind van de breede, met jeugdig loof versierde lindelaan, die van den grooten weg regt naar de landwoning geleid, gewandeld. Daar begroetten zij mij met minzame vrolijkheid, stapten bij mij in het rijtuig, en nu reden wij den weg verder op naar het dorp, waarheen de bruidegom zich reeds vroeger had begeven. Voor het huis van Mevrouw REINHARD hielden wij stil, alles was daar in de bekoorlijkste orde; de Heer EDELING, die met de oudste dochter van Mevrouw REINHARD gehuwd is, en drie engelachtige kindertjes, waarvan het jongste elf maanden oud is, hadden, bij het aanbreken van den dag, de stad hunner wonning verlaten om de huwelijksverbindtenis van SUZANNA en KAREL bij te wonen; ook had een der jonge krijgshelden voor eenige dagen verlof gevraagd en gekregen, de andere had deze gunst niet kunnen verwerven, en bevond zich steeds aan de uiterste grenzen van het Vaderland. Allen vergezelden wij het bruidspaar naar het raadhuis, waar de eed der trouw van beider lippen vloeide, en waar de reine huwelijksband volgens de maatschappelijke wetten, plegtig werd bezegeld. Vandaar begaven wij ons naar de kerk, waar de jeugdige, maar om zijn verstand en zijne Godsvrucht eerwaardige leeraar, ons reeds verwachtte. Aandoenlijk en tegelijk vreugdwekkend was hier de eerbiedwaardige plegtigheid; de kerk is gebouwd op eene hoogte, waarheen men langs een niet breed maar tot een gewelf zamengegroeid ijpenlaantje opklimt; de dorpelingen, die allen zonder

onderscheid, de weldadige Mevrouw REINHARD, en niet minder de zoo veel heil stichtende familie KERKSTEIN dankbaar beminnen, hadden geurige bloemkransen door het lagchend groen, dat de elkander omhelzende takken sierde, gestrengeld, en den grond tot aan de kerk met bloemen bestrooid. De eenvoudige dorpskerk was voor ons allen, in deze oogenblikken een tempel der heiligste liefde. Kalme rust en eenstemmige Godsdienstmin, schenen ons van de ledige zitplaatsen, die alle met smaak en beleid geregeld waren, toe te wenken; en in den gouden gloed, die de zon door de heldere kerkglazen wierp, en die van de zuivere witte wanden en zuilen teruggekaatst werd, scheen de liefderijke goedkeuring des Allerhoogsten, de vereenende echtelingen tegen te stralen. De leeraar had een toepasselijk lied vervaardigd, en van hetzelve een aantal exemplaren laten drukken; het lied was door een' deskundige op muzijk gebragt, doch zoo eenvoudig en toch bevallig, dat elk het gemakkelijk en met lust, kon medezingen; een welluidend orgel begeleidde de stemmen, en het harmonisch gezang wekte verteederende gewaarwordingen in aller ziel. Vervolgens werden de pligten, die edeldenkende echtelingen van elkander wederzijds te vorderen hebben, met al de kracht der natuurlijke welsprekendheid voorgedragen, zoo wel als de pligten, die de echtgenooten onderling aan de maatschappij schuldig zijn. Terwijl de leeraar, de reine zaligheid, die uit het vervullen van deze pligten voor het huisselijk leven voortvloeit, en niet minder op het tooneel der zamenleving zich gevoelen doet, met levendige maar

onopgesmukte kleuren schilderde, werd dit alles ernstig op het hart der gelieven gedrukt, en op de vraag of zij zich geneigd gevoelden om elkanders geluk op deze wijze te bevorderen, en voor het maatschappelijk leven zoo veel mogelijk nuttig te zijn, zoo wel als op de gewone vragen, die aan de zich door het huwelijk verbindenden gedaan worden, antwoorden beiden met mond en hart *ja*. Dit was de heilige eed der trouw, die voor God en menschen werd afgelegd, en tot een zigtbaar teeken van hune getrouwheid aan dezen eed, beval de leeraar, elkander de regter hand te geven. Bevend door verteederende aandoening en blijdschap, stonden daar nu de gehuwden, hand in hand gestrengeld, en in naam van den Almagtige, die het eerste menschenpaar tot het reinste levensgenot in het aanzijn riep, zegende de leeraar de jong gehuwden. Een kort maar ernstig gebed, waarin geheel onze ziel stemde, een gebed, waarin Gods vaderlijke bescherming, over de echtelingen, waarin aardsche voorspoed en vreugd, waarin kalme zielrust en onafgebroken vordering in zedelijke volkomenheid, over hen werd afgebeden, besloot deze waarlijk verhevene plegtigheid, en onder de liefelijke toonen, die van het orgel weergalmden, verlieten wij, vergezeld door den waardigen leeraar, de kerk. Buiten dezelve verving het gezang der nachtegalen, die in het van alle zijden welig groeiende kreupelhout zich op de jonge takjes wiegden, het orgelspel, en het weemoedig lied der schuldelooze liefde verteederde elk van rein genoegen kloppend hart. In den bekoorlijken tuin van Mevrouw REIN-

HARD, wachtte ons, onder het ineengevlochten loof van een lustpriëel, een rijk versierde disch, voorzien van de uitgezochtste ververschingen; alles was met bloemen getooid, en de kindertjes van den Heer en Mevrouw EDELING (een vierjarig knaapje en een naauwelijks driejarig meisje) als engeltjes in het zuiver wit gekleed, met kransjes van viooltjes en meiroosjes om de blonde lokjes, strooiden uit een bevallig zilveren korfje, met volle handjes bloemen voor de treden der jonge echtelingen; zij zongen stamelend eenige regeltjes, die Mevrouw EDELING hun van buiten had geleerd, en zacht drongen de zegenende kindertoontjes in de ziel der gelukkigen; ook nu omhelsden de ouders van KAREL en de moeder van SUZANNA beurtelings hun zamenverbonden kroost, vreugdetranen blonken in het ouderlijk oog, terwijl de liefdevolle zegen over het jeugdig paar werd uitgesproken. Ook SUZANNA en KAREL weenden door het heiligst, het teederst gevoel, nu verhief zich achter het priëel eene harmonische muzijk, terwijl het gezelschap gebruik maakte van de zoo gulhartig aangebodene verkwikkingen. Eindelijk kwamen de rijtuigen, en wij allen reden naar het landgoed van de familie KERKSTEIN, waar niets gespaard was om het genoegen te vergrooten. Onderscheidene vertrekken van het bevallig landhuis, schenen in lustpriëelen herschapen, tallooze bloemen wasemden de liefelijkste geuren in het rond, en de geheele buitenplaats droeg merkteekenen van den dag, die heden gevierd werd. De getrouwste vrienden der beide familien vermeerderden het getal der feestelingen, alles ademde gulle

vrolijkheid, doch weidsche pracht en beuzelachtige gehoorzaamheid aan de willekeurig ingevoerde wetten der mode, waren volstrekt verbannen, schoon het natuurlijk gevoel van welvoegelijkheid, onder al de beschaafde lieden, waarmede de familiën KERKSTEIN en REINHARD gewoon waren te verkeeren, heerschte, en van hunnen goeden, gezonden zedelijken smaak getuigde. Zelfs het gulhartig aangerigte middagmaal, droeg de kenteekens van eene edele, vaderlandsche eenvoudigheid; aan geene kostbare, door vreemden uitgedachte mengsels, die den smaak op eene onnatuurlijke wijze prikkelen, en bloed en levenssappen meestel verpesten, was een penning verkwist, schoon het edelste wat zee en land tot gezonde spijs opleveren, smakelijk toebereid en overvloedig voorhanden was. Ook heerschte in alles de keurigste orde, en de verfijnde smaak van gastheer en gastvrouw. Ook aan de, in den omtrek wonende landlieden, die de jong gehuwden waren komen geluk wenschen, werden milde voedende geschenken gezonden; en de vier en twintig weeskinderen, die zich in het dorpsweeshuis bevinden, werden in eene luchtige tuinkamer gul onthaald, en tot schuldelooze vrolijkheid opgewekt; ook wij allen vermaakten ons, elk naar zijne verkiezing, waartoe op de ruime buitenplaats overvloedige gelegenheid is. Eenigen maakten muzijk, anderen hadden lust om met een fraai gewimpeld speeljagtje de rivier een eind op te varen, nog andere hielden zich met onderscheidene spelen en ligchaamsoefeningen bezig, of verlustigden zich met zang en dans. De Heer en Mevrouw KERK-

STEIN, Mevrouw REINHARD, nog eenige vrienden en vriendinnen, en ik, hadden zich bij elkander gevoegd in een' kleinen koepel, die op een' vrij hoogen heuvel staat, vanwaar men het ondergaan van den bekoorlijken lentedag zien kon, en tegelijk het uitzigt had op de onderscheidene gedeelten van het landgoed, waar de vrolijke feestelingen zich nog verlustigden. Lieve vrouw! (zeide de Heer KERKSTEIN, de hand van zijne gade aan zijn hart drukkende, nadat hij eenige oogenblikken, de door de zinkende zon met goud en purper gekleurde avondwolken, met vochtige oogen had aangestaard) lieve vrouw! welk een heerlijke dag gaat heden voor ons onder, God zij gedankt, wij hadden veel gelukkige dagen, niet waar? maar onze trouwdag, de dag, toen onze dierbare KAREL geboren werd, en deze waarop wij hem met eene uitgekozene gezellin des levens verbonden zien, waarlijk, dat zijn hooge feestdagen, mijne AGATHA! Dat zijn het, antwoordde de beminnelijke vrouw, en zonk op de borst van haren echtgenoot, ik gevoelde mij zoo zalig toen wij den huwelijkseed hadden uitgesproken, ik dacht toen niet gelukkiger te kunnen zijn, en toch, mijn eeuwig geliefde WILLEM! steeg nog die zaligheid, toen ik weenend van dankbare blijdschap, voor het eerst ons kind aan mijne volle borst zoogde, toen ik u, zoo geheel verrukt door vadervreugd, het sluimerend wicht in uwe armen zag wiegen, terwijl heldere tranen in uw mannelijk oog blonken; en heden, o mijn WILLEM! meer zaligheid zoude ik niet kunnen bevatten, heden heeft onze eenige, onze geliefde, het

toppunt van zijne wenschen bereikt, heden is zijn geluk hier op aarde gevestigd, en hij schenkt ons eene dierbare dochter. O mijn WILLEM! zoo veel zalig genot grenst voorzeker aan den nameloozen wellust, waarmede het volmaakt Opperwezen zijne genietende schepselen, en onder deze zijn denkend kroost, beschouwt. Mevrouw REINHARD, die geene woorden vond om haar medegevoel uit te drukken, hief hare betraande blikken ten hemel, en de Almagtige verstond gewis in elken vreugdetraan, die haar oog ontvloeide, haren dankenden lofzang. Het gesprek werd vervolgens meer algemeen, doch het kwam telkens uit, op het gebeurde van dezen dag.

Weet gij wel vriend KERKSTEIN! (vraagde een der heeren) dat gij ook door dit bruiloft vieren geheel afwijkt van de hedendaagsche gewoonte? waar hoort men toch meer onder aanzienlijke lieden van eene bruiloft? neen, men laat zoo iets aan het gemeen over.

Dit weet ik, antwoordde KERKSTEIN, maar het is u bekend, dat ik de hedendaagsche gewoonten laat voor hetgeen zij zijn, doch dat steelsgewijs in het huwelijk sluipen bevalt mij niet. Het huwelijk is een der gewigtigste stappen, zoo niet de allergewigtigste in ons leven, en zoude men dien dan niet eenigzins met plegtige en dankbare vrolijkheid vieren? alles wat ons regt hartelijk verblijdt kunnen wij niet in onzen eigen boezem begraven; het is eene eigenschap der menschelijke natuur, zich mede te deelen, en vooral doet zich dit gevoelen in ware droefheid, en in ware vreugd; dan toch voelen wij

ons gedrongen om deelgenooten van onze gewaarwordingen en aandoeningen te zoeken. Wee den ongelukkige, die niet één deelnemend hart vindt, waaraan hij zijne smart kan uitweenen, maar ook de gelukkige geniet maar ten halve, wanneer hij zijn genot in zijn' eigen boezem moet versmoren, en niet één wezen vindt, dat zich met hem verheugt, en zijn zalig genot met hem deelt. Ik kan het niet helpen, maar wanneer ik verneem, dat een huwelijk zoo stil, zoo zonder eenige feestelijkheid gesloten is, dan verbeeld ik mij altijd, dat de echtelingen niet waarlijk verblijd zijn; dat het slechts een huwelijk is dat van de eene of andere zijde uit eigenbelang, of uit zucht om lagen hoogmoed te bevredigen gesloten wordt, en zulke huwelijken kunnen immers niet gelukkig zijn? Neen ik zoude het afkeuren, wanneer wij onze voorvaderen wilden volgen in het geven van bruiloften, waarbij zoo veel ijdele en kostbare praalzucht heerschte, ja waaraan zulk een schat van geld verkwist werd, dat de jonggehuwden daar een' geruimen tijd van hadden kunnen leven. Dit was dwaasheid, en gaf menigwerf aanleiding, dat lieden, die weinig bemiddeld waren, en toch de gegevene voorbeelden wilden volgen, zich zelven en hun gezin jammerlijk benadeelden; ik herhaal het, zoo iets keur ik ten sterkste af; bij zulke bruiloften had men meer acht te geven op de ingevoerde gewoonten, op de wijze van kleeding, van versiering, en nietige pligtplegingen, dan op het verwekken en voeden van schuldelooze vreugd, terwijl niet zelden nijd en afgunst, door de ijdele pralerij werden aangekweekt; of,

grievende bekommering over de gevolgen van zulke kostbare feestvieringen, vergiftigden bij mingegoeden, niet zelden elk zoet genot? - Ik weet het, menig kostbaar geregt, menige teug vreemden wijn, is in dien tijd met stille tranen betaald; en menig prachtig bruiloftskleed, werd, wanneer de schuldeisschers het wachten moede waren, met schande verwisseld.

Een uit ons klein gezelschap antwoordde hierop: gij hebt gelijk, mijnheer KERKSTEIN! vindt gij daarom de hedendaagsche gewoonte, vooral bij aanzienlijke lieden, niet beter, dat namelijk het gehuwde paar oogenblikkelijk na het sluiten der verbindtenis, op reis gaat en eenige weken of maanden besteedt om andere oorden van het vaderland, of zelfs naburig landen te bezoeken? - De Heer KERKSTEIN glimlachte.

Ik heb niets tegen het reizen (hernam hij) het breidt 's menschen kennis uit, en het kan voor ziel en ligchaam hoogst nuttig zijn, maar dat men juist in hetzelfde oogenblik, waarin de bron van huisselijk geluk zoude ontspringen, het huisselijk leven ontvlugt, en de vreugd van elkander nu geheel te bezitten, onder het beschouwen van nieuwe tooneelen begraaft, neem mij niet kwalijk, dat vind ik strijdig met de natuur en den aard van geluk beminnende menschen. Verbeeld u den jongeling, die met vurig verlangen het uur te gemoet zag, het uur waarin hij de geliefde van zijn hart, nu voor eeuwig met hem vereenigd, in zijne eigene woning zoude geleiden, waar hij bestemd is om als hoofd van een gezin, een geheel nieuw leven aan te vangen, en al zijne droo-

men van zoete levensvreugd verwezenlijkt te zien; verbeeld u het meisje, dat tot hiertoe met maagdelijke schroomvalligheid haren eigen wil en hare wenschen opofferde, aan het bestuur van liefderijke ouders of andere opvoeders, zoo al niet aan het minder liefderijk bstuur van vreemden, het meisje, dat zich duizend bevallige beelden schiep van volkomen vrijheid, van eigen huisselijk bestuur, en van een zacht een kalm voorbijvloeijend leven met den uitgekozen vriend van haar hart; verbeeld u zeg ik zulk een' jongeling en zulk een meisje, juist nu zij als echtgenooten alles, wat zij zich voorgesteld hadden, volop zouden kunnen genieten, in een' reiswagen geplaatst en van stad tot stad en van landstreek tot landstreek heengevoerd. Het is waar, zij zijn vereenigd, dit gevoelen zij, en op elke plaats, waar zij vertoeven, streelt hen dit denkbeeld. Ook het genoegen, dat zij in het beschouwen der nieuwe voorwerpen vinden, genieten zij onderling. Doch zoude dat genoegen wel altijd zoo eenstemmig genoten worden? zouden zij het verschil van smaak in elkander niet weleens ontdekken, of wanen te ontdekken, tot ergernis van den eenen of de andere der echtelingen, zouden zij de zwakke zijde van elkander niet weleens gedurende die reis, op de minvoegelijkste wijze leeren kennen? terwijl die in het huisselijk leven, hadden zij dat van het begin af genoten, waarschijnlijk in een minder ongunstig licht zich zoude vertoond hebben, en, behalve dat alles, wanneer het jeugdig paar terug keert, is het bekoorlijk nieuwe der vereeniging reeds voorbij; was de reis bijzonder behage-

lijk, dan valt de taak, die beide nu moeten vervullen meer of min zwaar, en men gewent zich, vervuld met zoo veel levendige herinneringen, alleen uit pligt aan den eentoonigen huisselijken kring.

Maar zulk eene reis even na het huwelijk (dus vatte eene van onze dames het woord op) heeft toch in mijn oog veel bekoorlijks, hoe zal eene vrouw anders toch iets vreemds te zien krijgen? ongehuwd doen wij zelden eene buitenlandsche reis, en later na het huwelijk, worden wij meestal belet te reizen door de zorg voor kinderen.

Zeker, indien wij dan toch reizen willen (antwoordde haar Mevrouw KERKSTEIN) weet ik geen' beteren tijd uit te denken. Maar zoude het onze bestemming wel zijn om veel te reizen? ik spreek van buitenlandsche reizen, want ons kleine Vaderland met eigen oogen te zien, dit is nog al te doen; doch ik voor mij, geloof dat noch onze geaardheid, noch ons ligchaamsgestel, de noodige vereischten bezit om groote reizen te volvoeren. En ik vertrouw, dat wij die voorzeker zouden bezitten, indien wij bestemd waren om te reizen; het mannelijk geslacht, dat uit noodzakelijkheid, landen ter bewoning, vooral in de jeugd der wereld moest opzoeken, en dat nog altijd uit noodzakelijkheid verre togten doen moet, hetzij om handelszaken, om het opzamelen van kennis tot voltooijing van het een of ander beroep, om staatsbelangen te behartigen, of wat het anders zijn mag, het mannelijk geslacht, zeg ik, bezit moed om dreigende gevaren te trotseren, het bezit ligchaamskracht om onvoorziene ongemakken en rampen te verduren,

en sterkte van geest om van alle hulpmiddelen gebruik te kunnen maken; in tegendeel is ons geslacht over het algemeen vreesachtig, ons meer teeder gestel is voor geene aanhoudende vermoeijing geschikt, veel minder kunnen wij met standvastige bedaardheid, onvoorziene toevallen verdragen, of van de noodige hulpmiddelen gebruik maken, ik spreek over het algemeen, want ik heb vrouwen gekend, die in moed, in sterkte van geest, ja zelfs in geschiktheid om ongemakken te verduren, een aantal mannen zouden overtreffen, en in tegendeel ken ik mannen, die voor hunne eigen schaduw zouden vlugten, de geringste vermoeijenis schuwen, en niet in staat zijn om zich in ongewachte voorvallen te redden.

Gij hangt waarlijk eene fraaije schilderij op, vrouw lief! van zulke laffe weekelingen (zeide haar echtgenoot) doch, dat zij bestaan, is maar al te waar; maar zoo vindt men ook mannelijke vrouwen, die al het liefelijk zachte, dat haar geslacht zoo eigen is, missen, die zich zelven door die verteederende weerloosheid niet in onze bescherming aanbevelen, maar stout en onversaagd, dreigende gevaren onder de oogen treden, hitte nog koude ontzien om over berg en dal naar vreemde gewesten heen te trekken, die zelfs den Oceaan trotseren, of moedige rossen bedwingen. Doch dat zijn uitzonderingen op den algemeenen regel, ook wil ik daarmede niet bewijzen, dat het vrouwelijk geslacht van het reizen door vreemde landen dient af te zien; neen, volstrekt niet, waarom zoude eene lieve maagd onder de bescherming van ouders of vrienden, geene vreemde landen mogen be-

zoeken, om ook daar de schoone natuurtooneelen te beschouwen, en waarom zoude eene gehuwde vrouw, wanneer de belangen van haar gezin daar niets bij lijden, in gezelschap van haren echtgenoot niet een reisje door *Duitschland*, *Frankrijk*, *Italië*, *Zwitserland* of ergens elders mogen ondernemen? wie zoude dit kunnen afkeuren? met dit alles, houde ik staande, dat het niet tot voltooijing der opvoeding van eene vrouw behoort, dat zij den grooten toer door *Europa* doe; schoon ik wel geloof, dat bij al de nieuwigheden, die telkens ingevoerd worden, ook deze nog eens in den smaak zal komen. Doch dan is het ook gedaan met de lieve roemvolle huisselijkheid der Nederlandsche vrouw; dan is het gedaan met die bekoorlijke tevredenheid, die in het gelaat der zachtaardige vrouw zoo bevallig staat geteekend. Ik heb nu reeds meer dan eene jonggehuwde vrouw, die na het sluiten van haar huwelijk eenige maanden met haren echtgenoot op reis was geweest, ontmoet, die zich niet meer aan het behartigen van huisselijke belangen kon gewennen, die vurig wenschte om jaarlijks zulk een' togt te kunnen doen, en wat nog erger is, die met niets in ons eigen vaderland meer tevreden was. Overal had zij paradijzen gevonden, doch haar geboortegrond scheen eene woestenij. De snel stroomende rivieren, de hooge bergtoppen, en de heerlijke uitzigten in andere landen, boeiden geheel hare ziel; terwijl de vlakke *Nederlanden*, vol bloeijende steden en dorpen, uitgestrekte grasvelden, en rijkbebouwde akkers, haar een akelig moeras toeschenen; en geen wonder, het nieuwe der vreem-

de tooneelen had haar geheel ingenomen, terwijl aangeborene ligtzinnigheid (vergeef het mij lieve dames! uw verstand heeft dien natuurtrek op de edelste wijze bestuurd) terwijl vrouwelijke ligtzinnigheid zeg ik, haar verhinderde het goede en schoone in ons eigen vaderland op te merken. Zulke bereisde vrouwen, immers moeten de aan haar toevertrouwde huiszorg, het opkweeken van kinderen, enz. beschouwen als knellende ketenen, die zij zoo goed en kwaad zij kunnen moeten voortslepen. Zij worstelen dus onophoudelijk met ontevredenheid, die den levenskelk voor haar verbittert. Hoe veel gelukkiger zijn in mijn oog de teederbeminnende LEONARD en SOPHIA, die ik ook van daag had genoodigd, doch die mijne uitnoodiging niet konden aannemen, omdat de lieve kleine, waarvan SOPHIA, eenige maanden geleden, gelukkig moeder werd, een weinig ongesteld was. Ja zoo gelukkig (riep Mevrouw KERKSTEIN) moeten en zullen ook onze KAREL en SUZANNA zijn, daarom bid ik den goeden God! Kent gij de geschiedenis van LEONARD en SOPHIA? (vraagde zij mij fluisterend) en op mijn onkennend antwoord, vervolgde zij: ik zal u die te lezen geven, zij is naar waarheid beschreven. Eenige van het overig gezelschap naderden nu den koepel, om afscheid van ons te nemen, de zon was ook reeds geheel ondergegaan, en tintelende starren kwamen uit de donkere maar nog met glans omzoomde wolken ten voorschijn.

De 8ste Mei. Een brief.

De jeugdige echtelingen, wier plegtige vereeniging ik nu vier dagen geleden mede hielp vieren, moesten den volgenden dag ouders en naastbestaanden reeds verlaten; want KAREL bekleedt een' vrij aanzienlijken post te *N.*, waar zijne tegenwoordigheid werd gevorderd; eene fraai gemeubelde woning, was voor de jonge lieden reeds eene week te voren, door de beide zusters van SUZANNA, volkomen in orde gebragt, en ook nu zoude EMILIA, hare zuster en haren schoonbroeder op de kleine reis derwaarts vergezellen, en het genoegen smaken om in het keurig ingerigt huis, deze gelukkige bewoners te geleiden. Doch reeds heden keerde het goedhartige MIELTJE naar hare moeder terug, en daar zij in deze stad eenige uren moest vertoeven, bragt zij die bij mij door, en zij vloden als oogenblikken, meestal onder het spreken over de vreugd, die wij onlangs genoten, over den beminnenswaardigen vriendenkring, en vooral over het in alle opzigten heilbelovend lot, dat de jonggehuwden te beurt is gevallen voorbij; op verzoek van de lieve SUZANNA, gaf EMILIA mij een' brief ter lezing, die Mevrouw REINHARD den dag na het vertrek van hare dochter naar *N.*, geschreven en aan haar verzonden had, na dien gelezen te hebben, beloofde ik hem weer aan de lieve eigenares te doen toekomen; mijne zuster (zoo

sprak EMILIA) wilde u onze dierbare moeder zoo gaarne in hare volle waarde doen kennen, en hoe kan dat beter geschieden, dan door het lezen van een' vertrouwelijken brief aan hare geliefde dochter? een' brief, waarin de edele ziel eener liefhebbende moeder zich zoo duidelijk teekent. Ook heeft SUZANNA haar oogmerk ten mijnen op zigte ten volle bereikt, en wie vereert niet met mij, eene moeder die het volgende aan hare pas gehuwde dochter schrijft?

Dierbaar kind!

Uwe scheiding uit onzen kleinen huisselijken kring veroorzaakt eene smartelijke gewaarwording; doch wij zullen ons daaraan moeten gewennen, en dit zal nog des te beter gelukken zoo ras EMILIA weer tot ons terug gekeerd zal zijn. Uwe zuster KOOSJE kwam dezen morgen weenend aan het ontbijt. Wat deert u lief kind? (vraagde ik) zij antwoorde niet, maar sloeg hare betraande oogen naar uwe ledige plaats, en wat zal ik u zeggen? lieve SUZE! ook mij ontvoeide een stille traan, ach hoe eenzaam is het hier, snikte KOOSJE. Eenzaam, vraagde ik, hare hand tusschen de mijne drukkende, eenzaam bij uwe moeder? MIELTJE komt spoedig weer bij ons, en het denkbeeld, dat onze beminnelijke SUZE in de armen van den vriend harer ziel zich gelukkig gevoelt, kan immers al het ledige vervullen, al het eenzame vervrolijken? geloof mij KOOSJE! vervolgde ik, de droefheid om het afwezen onzer geliefden, ja zelfs de droefheid over afgestorvenen, is voor

een groot gedeelte toe te schrijven aan eigenbatige begeerte naar zinnelijk genoegen; zuivere liefde, die door deze eigenbatige begeerte niet bevlekt is, offert blijmoedig den zoetsten wellust aan het geluk van het beminde voorwerp op; en verheugt zich zelve in het genot, dat zulke een bemind voorwerp ten deel is gevallen. Schoon het waar is, mijn kind! dat wij aan deze zijde van het graf zinnelijke wezens blijven, en dus op rein zinnelijk genot ook regt hebben, ja zelfs, dat het onnatuurlijk zoude zijn, wanneer wij het gemis van zinnelijk genot niet gevoelden, en dus ook niet betreurden; zoo moeten wij tegelijk ook onzen rang als zedelijke wezens, om zoo eens te spreken, blijven handhaven, en onze rede, door de Goddelijke openbaring voorgelicht, moet onze teederste aandoeningen heiligen. Zoo mag bij voorbeeld het verlies van tijdelijke goederen ons wel onaangenaam zijn, of zoo gij wilt bedroeven, maar wij moeten daarbij denken, dat alles, wat tot deze aarde behoort, vergankelijk is, en dat wij zelven hier maar doorreizen, naar een beter vaderland, en dat niets geschiedt zonder Gods wakende voorzienigheid. Zoo mag ook vrij het gemis van dagelijkschen omgang met een' vriend, vriendin, of bloedverwant smartelijk voor ons zijn, maar denken wij dan, de afgescheidene was niet bestemd om een geheel leven door, slechts onze wenschen te bevredigen, andere pligten moesten vervuld, andere verlangens moesten ook voldaan, andere werkzaamheden moesten ook verrigt worden; gevoelen wij dus de verpligting om ons naar den loop der dingen te

schikken, en onze zielerust door geene eigenzinnige begeerten, die niet altijd bevredigd kunnen worden, te laten verstoren, zelfs bij het sterven van onze meestgeliefde panden, zoo zal de goede God, die ons een gevoelig hart schonk, voorzeker de smart, die wij lijden, niet afkeuren; onze verheerlijkte Verlosser kent de menschelijke aandoeningen, want ook Hij is op de verhevenste wijze een deelgenoot der menschelijke natuur, die aan de reine, edele zinnelijkheid vermaagschapt is, neen, onze verheerlijkte Verlosser zal de tranen, die wij bij het lijk van een' geliefden doode weenen, dan niet wraken. Maar ook in die oogenblikken, vorderen rede en Godsdienst, dat wij ons niet beneden den rang van redelijke wezens verlagen. Sterven is ons aller lot, wij beminnen op deze aarde stervelingen in onze ouders, kinderen, echtgenooten en vrienden; die ons hier dierbaar zijn, zullen eenmaal onzen dood beweenen, of het zal ons te beurt vallen, dit jegens hen te doen, niets is zekerder. Maar heil ons! dat wij eene edeler bron van troost kennen, dan de rede ons kan aanwijzen; wij zijn Christenen, JEZUS heeft de toekomst in zoo ver voor ons zigtbaar gemaakt, dat wij verzekerd zijn, dat daar Hij is, ook alle zullen zijn, die Hem liefhebben; dat wij elkander in de eeuwigheid zullen wederzien, gelijk Hij, de verrezene JEZUS, zijne vrienden reeds hier op aarde wederzag, en beloofde met hen in zijn koningrijk weer alles, wat hun reinen wellust konde schenken, te genieten. Op deze wijze lieve SUZE! heb ik mijn KOOSJE trachten te vertroosten. Toen gij mij voor het laatst omhelsdet, ween-

det gij ook zoo bitterlijk aan mijn hart, en toch gevoeldet gij u zoo gelukkig, hoe teeder moet dan niet uwe moederliefde zijn? doch daarvan ben ik overtuigd, mijne beste! maar ik weet ook, dat uw verstand, dat uw Godsdienstig gevoel, de overwinning op uwe zinnelijke wenschen behaalt. Gij moet en kunt het bijzijn van uwe liefhebbende moeder, aan eene nog teederder, nog veelmeer beteekenende verbindtenis opofferen; dit is pligt, en de algoede Schepper heeft gezorgd, dat het vervullen van dien pligt te gelijk ook de hoogste wellust is. Elke opoffering toch uit edele beginsels, baart zelfvoldoening of zaligen zielevrede. Ook voor mij, uwe liefhebbende moeder, ik wil u dit gaarne belijden, viel uwe scheiding hart; gij weet het, SUZE! hoe veel het mij kostte toen uwe oudste zuster onzen kleinen huisselijken kring verlaten heeft; en geen wonder, ik gevoelde mij zoo rijk, zoo gelukkig door mijne kinderen, voorzeker heeft mijn hart ook veel geleden om het afzijn van mijne beide zonen, die mij even dierbaar zijn als mijne dochters, doch de overtuiging dat zij eene mannelijke opvoeding behoefden, deed mij hunne verwijdering als eene opoffering van mijn genoegen aan hun waar belang, beschouwen, en gelijk ik hier boven zeide, zulk eene opoffering baart zielevrede. En intusschen konde ik het bijzijn mijner vier lieve dochters volop genieten. Ik behoef u niet te herinneren, mijne lieve! hoe boven alle beschrijving aangenaam onze zamenleving was, onderlinge liefde, teedere zorg van mijne, en bevallige kinderlijke eerbied van uwe zijde, deed ons elken dag ver-

hoogd genot smaken; schuldelooze vrolijkheid, dat uitvloeisel van eene gezonde ziel in een gezond ligchaam, deed u, mijne kinderen! de rampen, die onafscheidbaar aan dit wisselend leven verbonden zijn, spoedig vergeten, het levendig Godsdienstig gevoel, dat ik in de jeugdige harten van mijn kroost had pogen te voeden, deed elke neiging tot ondeugd moedig bestrijden, en de reine zaligheid, die uit pligtbetrachting ontspruit, genieten. Ja ik durf het vrij zeggen, mijne kinderen vervulden met vreugd al de heiligste pligten, zij toonden al vroeg een' afschrik te hebben van kwaaddoen en zondigen tegen God, zij waren al vroeg dankbaar voor al de weldaden, die het almagtig Opperwezen hun dagelijks deed genieten. Innige liefde voor JEZUS gloeide in hunne jeugdige harten, want zij hadden Hem als den volmaaktsten Menschenvriend leeren kennen, en zij bedroefden zich over elke struikeling, over elke afwijking van zijne leer en van zijn voorbeeld. Al vroeg had ik mijne lievelingen leeren begrijpen op welk eene wijze zij hunne dankbare liefde aan het namelooze Opperwezen, en aan JEZUS CHRISTUS onzen Goddelijken Vriend, konden doen blijken, door het beminnen en weldoen namelijk van al onze natuurgenooten, die alle kinderen van God, die alle vermaagschapt aan den verheerlijkten JEZUS zijn; wel te doen aan ongelukkigen toch, is weldoen aan hem, die in zijne lijdende vrienden en broeders, rekent zelf welgedaan te worden. Met zulke begrippen en gevoelens zijn mijne dierbare kinderen opgegroeid, nimmer, lieve SUZE! hebt gij of hebben uwe zus-

ters mij bedroefd, dit getuigenis kan ik u geven. Nimmer hebt gij mij door uw gedrag een' traan der smart gekost, gij vereerdet en bemindet in mij, niet slechts uwe moeder, maar ook de vertrouwde van uw hart, de geëerbiedigde vriendin uwer jeugd. En zoude ik dan hebben kunnen aarzelen, om aan den wensch van uw onschuldig hart te voldoen? aarzelen om in de huwelijksverbindtenis met den besten der jongelingen te stemmen? zoude ik hebben kunnen aarzelen om een groot gedeelte der vreugd mijns levens, aan uw geluk op te offeren? neen, lieve SUZE! met geheel mijn hart heb ik uwe mij zoo dierbare tegenwoordigheid in ons huisselijk leven, afgestaan. Ware uw liefde ongelukkig niet zoo wel geplaatst geweest? had ik in uwen uitgekozen zielevriend, een' jongeling gezien, of meenen te zien, die u door eene spoedige verkoelde liefde het leven verbitteren zoude, die door gemis van opgewekt Godsdienstig gevoel, tot de grootste misstappen in staat zoude zijn? neen, dierbaar kind! dan had ik door in zulk een huwelijk te stemmen, mijn geweten niet willen bevlekken. En indien men die rampzalige toestemming mij had afgedwongen? ach, lieve SUZE! dan zou de naderende avond mijns levens akelig donker en treurig geweest zijn, en gij hadt de laatste teugen uit den kelk des levens, voor mij vergiftigd. Maar dank, eeuwig dank zij de zorgende Voorzienigheid, uw in alle opzigten achtenswaardige KAREL, is een vriend van God en menschen; zijn hart is door onze schoone Christelijke Godsdienst veredeld, zijn verstand is rijk en helder, en in het

uitbreiden van zijne kennis, vindt hij den zoetsten wellust. Mannelijke standvastigheid en ernst, vereenigen zich in zijne ziel met liefdevolle welwillendheid, en gezellige vrolijkheid. Neen, van eene verbindtenis met zulk een' man, is voorzeker niets dan heil te verwachten, lieve SUZE! een schoone bloemrijke levensweg ligt voor u open, met dit alles, mijn kind! gevoel ik mij verpligt u te waarschuwen tegen groote en kleine teleurstellingen, die gij voorzeker ook zult ondervinden, tegen elken doorn, die tusschen de bloemen opschiet, doch wiens grievende punten gij door wijze bedachtzaamheid kunt vermijden. Daar zijn enkele oogenblikken in ons leven, waarin wij ons volkomen gelukkig gevoelen, waarin niets voor ons te wenschen overig is; doch het zijn slechts oogenblikken, en dank zij der Goddelijke wijsheid van onzen hemelschen Vader, dat het zoo is. Volstrekt geene wenschen, geene begeerten te hebben, dit zoude een toestand zijn, die ons op den duur niet kon bevredigen, maar die zich in pijnlijke verveling zoude verliezen; neen, het tijdstip waarin wij ons volop verzadigd gevoelen, is voorzeker niet zoo genoegelijk, als het tijdstip waarin wij naar smakelijke spijs verlangen, en aan dat verlangen aan den welbereiden disch, voldoen kunnen. Geloof mij, de begeerte naar altijd meer genot, naar altijd meer volkomenheid van onzen toestand, die reine begeerte is den mensch door den wijzen Schepper ingeplant, en zoo lang die begeerte rein, zoo lang zij door geene lage zinnelijkheid ontadeld wordt, blijft zij de edele drijfveer in de men-

schelijke natuur, die haar doet voortstreven van kennis tot kennis, van genieting tot genieting. Ja ik noemde die reine begeerte, het ware heimwee naar het vaderland van alles wat goed en regt is, of naar het toppunt der volmaaktheid, tot welks bereiking de eeuwigheid gevorderd wordt. Ik heb verschillende beschrijvingen van het geluk gehoord en gelezen, doch volgens mijn eenvoudig begrip, houd ik het geluk voor een' staat, waarin men de edelste wenschen of begeerten voedt, en de vervulling van die wenschen, de bevrediging van die begeerten ook telkens door onvermoeide pogingen vindt; terwijl elke vervulling, elke bevrediging, nieuwe wenschen en begeerten, even ligt te bevredigen, doet ontstaan; doch ik wilde u immers waarschuwen, mijne lieve! tegen teleurstellingen en scherpgepunte doornen, die wij alle op den levensweg, de een meer de andere minder ontmoeten?

Gij zijt door uwe vereeniging met KAREL, een geheel nieuw levensperk ingetreden, geheel nieuwe pligten hebt gij te vervullen, zorgen die gij voorheen naauwelijks kendet, rusten heden op u, en heel veel, dat gij u als liefelijke droombeelden hebt voorgesteld, zal voor u verdwijnen, of het zal, van alle bevalligheid beroofd, als eene donkere schaduw voor u staan. Nog onlangs waart gij vrij om naar uwe verkiezing te handelen, zoo lang dit niet met goede orde en huishoudelijkheid strijdig was, nog onlangs vertrouwdet gij onbekommerd al uwe belangen aan uwe moeder, die het bestuur had over den huisselijken kring. Nog in uwen kindschen leeftijd, waart gij gewoon

geworden, u naar mijne wenschen te schikken, en met uwe zusters en speelgenootjes, wier geaardheid of gezindheid u volkomen bekend was, ongedwongen om te gaan; en dezelfde toegevendheid, die gij zelve betoondet, ook van haar te vorderen. Heden, mijne lieve SUZE! zijt gij niet meer zoo volkomen vrij in uwe handelingen, gij zijt aan uwe wederhelft verbonden, gij hebt uwen wil, uwe eigene vrije neigingen in een' zekeren zin onderworpen aan die van uwen huwelijksvriend. Uw liefhebbende KAREL zoude dit welligt niet volkomen toestemmen, in tegendeel, hij zoude u welligt plegtig verzekeren, dat gij volkomen vrij, naar eigen wil en begeerte in alles kunt handelen; doch het nieuwe van zijn' staat als echtgenoot, belet hem voor als nog de eenvoudige waarheid van nabij te zien. Wij vrouwen, lief kind! moeten het toch maar bekennen, de natuur of de orde der dingen, vordert in alle standen of betrekkingen, dat zich de zwakkere naar de sterkere schikke, was dat zoo niet, dan zoude het immers zoo ongevallig, ja ik moet zeggen zoo hatelijk niet zijn, als eene vrouw heerschappij voert over haren man? hoe stootend vondt gij zelve het niet, in het vorige jaar, toen wij eenige dagen bij den Heer en Mevrouw T. doorbragten, dat Mevrouw in alles haren zin moest hebben; wilde Mijnheer uit rijden? en gaf hij last aan den knecht om het bruine paard te zadelen? dan zeide Mevrouw: neen WOUTER! gij moet het zwarte zadelen, ik wil het bruine van daag niet gebruikt hebben. Ja heugt het u nog? toen Mijnheer t' huis komende, aan zijn vrouwtje verhaalde dat hij den

overste G. met zijne vrouw tegen den volgenden dag had gevraagd, hoe zij op een' gemelijken toon antwoordde, ik heb geen' lust om morgen menschen te wachten, ik zal het laten afzeggen; of, toen Mijnheer, in allen ootmoed, zijn' wensch te kennen gaf om een stukje land, dat aan zijne plaats grensde, en dat hem aangeboden werd te koopen, hoe Mevrouw stout weg zeide: dat zal niet gebeuren, ik denk die penningen te besteden om een beter huis in de stad te koopen. De Heer T. zuchtte, zweeg, doch zeide na eenige oogenblikken half hoorbaar: het spijt mij, ik had het reeds half gekocht, ik heb altijd zin in dat stukje land gehad. Ik vond iets verachtelijks in de onderwerping van Mijnheer, zoo wel als in de ons geslacht honende heerschzucht van Mevrouw. Gij vondt dit niet minder, lieve SUZE! en dreeft nog menigwerf den spot met dit echtpaar, wanneer gij hun dagelijks gedrag in eene soort van drama in onzen huisselijken kring teekendet. Ik weet het, zeker het heerschappij voeren komt bij echtgenooten, wier liefde opregt en wier hart welgeplaatst is, niet te pas; want waar liefde den wil vereenigd heeft, gevoelt de vrouw niet, dat zij dien van den man volgt, en ook hij gevoelt niet, dat hij zich naar den haren schikt. Een heerschzuchtig man, die zijne vrouw in alles tegenstreeft, en zelfs onderdrukt, mag men met het hoogste regt een' tiran noemen, doch eene geheel ander soort van verachting gevoel ik voor den lafhartigen man, die zich zoo niets beduidend aan de regering van zijne vrouw onderwerpt. Dit is immers een duidelijk bewijs, dat zoo iets onnatuurlijk is?

ook wekt de onderdrukte, de zachtaardige vrouw, medelijden, terwijl de heerschende vrouw de eer van ons geslacht hoont, zich strijdig met onze natuur gedraagt, en waarlijk verachting verdient. Uw brave KAREL zal nimmer zich aan eigenzinnige heerschzucht schuldig maken, maar zijne lieve, zachtaardige gade zal zich ook nooit iets aanmatigen, dat haar niet toekomt. Neen, niet altijd zult gij volkomen kunnen toestemmen, wat uw echtgenoot noodig of nuttig keurt, dit mag u in den morgenglans der liefde nog onmogelijk schijnen, maar later op den dag des huwelijks ziet men alles meer in zijn' eigenen aard; ook wordt niet altijd zulk eene volkomene toestemming gevorderd, uw KAREL is een mensch, hij kan dus dwalen, en dwalingen goed te keuren is misdaad. Ook ziet het oog des verstands van de vrouw, weleens vlugger en scherper, dan dat van den man, en in zulk een geval vorderen liefde en pligt, dat men den dwalende minzaam zoeke te overtuigen; man en vrouw, die elkander beminnen, zijn de teederste vertrouwelingen, zij waken tegen elkanders gebreken, en onderlinge volmaking blijft altijd hun doel. Menigwerf heb ik het huisselijk genoegen door redelooze eigenzinnigheid en luimen zien bewolken, wapen u hiertegen, mijn kind! want wie heeft niet weleens tegen soortgelijke rustverstoorders te strijden? wordt uw KAREL door dezelve gekweld? bewaar dan uw geduld, laat geene drift uwe goedhartigheid overmeesteren, tracht de kwade luimen door uwe vriendelijke opgeruimdheid te verdrijven; of, worden zij geboren uit verdrietwekkende

omstandigheden? o, dan zal uwe liefde, uwe deelneming, kwade luim en eigenzinnigheid doen vlieden, ja elke trek van ontevredenheid zal zich dan verliezen in het gevoel, dat een hart, waaraan uw man zijn leed kan toevertrouwen, in uwe borst klopt; en zelfs de schaduw van het onregt, dat hij u al eens in eene kwade luim deed, doch dat door u met weemoedige liefde verduurd werd, zal hem, indien het mogelijk is, nog vaster aan u verbinden. Maar wacht gij u zelve, mijn kind! vooral voor gemelijkheid of kwade luimen. Ik heb die maar zelden in u opgemerkt, doch daar kunnen tijden komen, waarin gij door onaangenaamheden u gedrukt gevoelt, waar eene ligchamelijke ongesteldheid den sterksten invloed op uwe ziel uitoefent; en hoe geheel anders denkt en handelt de mensch alsdan weleens. In zulke tijdpunten toch treft alles veel sterker, alles heeft een meer donker en treurig aanzien, hoe vrolijk en helder het anders ook scheen. Zulke oogenblikken zijn gevaarlijk mijne lieve SUZE! voor het huisselijk geluk, immers? wanneer men zich daaraan toegeeft, en geene geestkracht gebruikt, om zich boven verdriet, of ligchamelijke smart te verheffen. Ik heb een paar echtelingen gekend, die zich bij het sluiten van hunne verbintenis niet minder gelukkig gevoelden dan gij en uw KAREL, hunne harten schenen even eenstemmig te gevoelen, en hunne liefde scheen even standvastig te zijn. Twee jaren vloeiden ook in dien gelukstaat voorbij, toen de dood hun eenjarig kindje, welks geboorte hunne aardsche zaligheid nog verhoogd had, wegnam. JULIUS, dit was de

naam van den jongen man, betreurde het verlies van zijn' kleinen lieveling, gelijk het een weldenkend Christen betaamt, met verstandige en Godvruchtige onderwerping. Doch ALINE, gaf zich over aan eene redelooze droefheid, en weigerde volstrekt alle vertroosting. Zij had een' afschrik van alle verstrooijing, de onschuldigste vrolijkheid vergrootte hare droefgeestigheid, die allengs in gemelijkheid ontaardde. Vruchteloos poogde JULIUS haar hart in eene betere stemming te brengen, vruchteloos bragt hij haar de dure verpligting onder het oog, om de kracht van den hartstogt te beteugelen, en Gods wijsheid en liefde te eerbiedigen; zij noemde hem ongevoelig, en een onnatuurlijk vader. ALINE'S gezondheid leed bij dit alles heel veel, dit maakte haar nog verdrietiger, nog ontevredener; JULIUS, die zoo weinig meer op zijne gade verwinnen kon, nam allengs meer zijne toevlugt tot vrienden, in wier verkeering hij zijne kundigheden kon uitbreiden, en zijn genoegen wedervinden, en schoon ALINE zijn gezelschap maar zelden meer begeerde, zocht en vond zij nieuwe ellende in het veelvuldig afwezen van haren echtgenoot. Zij beklaagde zich over zijne liefdeloosheid, ja begon hem zelfs allengs bitsche verwijtingen te doen, terwijl zij intusschen dagelijks meer zijn bijzijn schuwde, en JULIUS, die alles wat haar ongenoegen konde vergrooten, wilde vermijden, zich ook weer meer van alle verkeering begon af te zonderen. Eenzaam en kwijnend leefde nu het weleer gelukkig echtpaar; de dienstboden, die niets naar den zin van Mevrouw doen konden, verwisselden gedurig, tot eindelijk de

gemeenste soort naauwelijks zich meer wilde aanbieden om de ontevredene ALINE te bedienen. Eene uitterende krankheid, greep na weinig maanden de ongelukkige vrouw aan, en, toen zij eindelijk hare verkeerdheid begon in te zien, toen zij de liefde en deugd van haren echtgenoot weer begon te herkennen, en waar berouw te gevoelen over hare onschristelijke halsstarrigheid tegen een altijd weldoend, een altijd wijs handelend Opperwezen, bezweek zij nog in den bloei der jaren onder een ziels- en ligchaams lijden, dat zij zich zelven had veroorzaakt. Tot zulk een gedrag ken ik mijne lieve SUZE niet in staat, doch in eene geringere mate zoude het toch uw geluk kunnen bewolken, wie toch kan de duizend en duizend oorzaken van verdriet en smart optellen? onze levensweg is daarmede als bezaaid, en voorzeker zult gij ook uw deel daarvan hebben mijn kind! doch daar is geene bitterheid, die niet kan verzoet worden, indien wij slechts willen; daar bestaat geene wond, of daar is balsem voor, indien wij die slechts willen gebruiken; de goede God schenkt ons menschen krachten, geevenredigd naar het kruis, dat wij tot ons waarachtig heil dragen moeten, ondankbare hardnekkigheid is het, wanneer wij die krachten niet willen gebruiken. Onze rede, door de Goddelijke openbaring verlicht en gesterkt, leert ons, dat tevredenheid met ons lot, de vervrolijkende zonneschijn is op den weg des levens, in wiens glans de donkerste voorwerpen al het verschrikkelijke van hunne gedaante verliezen; maar vooral onze eeuwig gezegende Christelijke Godsdienst,

opent ons bronnen van vertroosting in alle droefheid, bronnen, die tot in het eeuwig zalig leven voortvloeijen. Tracht volgens uw' pligt, uw' huwelijksvriend in alle omstandigheden te bemoeidigen, in alle verdrietelijkheden te vervrolijken, verberg uw eigen leed, indien gij het zijne daardoor zoudt vergrooten, vermoei hem nimmer met klachten over beuzelachtige voorvallen, het zij in, of buiten uw huis; bij voorbeeld over kleine verschillen met uwe vriendinnen, of oneenigheid met uwe dienstboden. Wanneer gij deze laatste, gelijk gij van uwe kindschheid af geleerd zijt, menschelijk behandelt, wanneer gij het lot der dienstbaren zoo veel mogelijk verzacht, zonder den eerbied, dien zij volgens uwen stand voor u behooren te hebben in de waagschaal te stellen, dan zult gij weinig reden vinden om u over deze menschen, die in Gods oog met u dezelfde regten hebben, maar volgens de orde der maatschappij beneden u geplaatst zijn, te beklagen. *Goede getrouwe* dienstboden te hebben, bevordert in waarheid niet weinig de genoegens van het huisselijk leven. Ja wanneer ik eene huismoeder met allen rijkdom van woorden over de gebreken van hare dienstboden hoor klagen, iets dat helaas maar al te veel onze vrouwelijke gezelschappen onteert, en elk die een' afkeer van kwaadspreken heeft vermoeit, verveelt, en tot ergernis verstrekt, dan denk ik altijd aan het zeggen van onzen Goddelijken leeraar: wat ziet gij den splinter, die in het oog van uwen natuurgenoot is, en de balk, die in uw eigen oog is, blijft onopgemerkt. Gaarne geloof ik, dat onder de dienstbo-

den vele zijn die grove gebreken of ondeugden hebben, maar ik geloof ook niet minder aan de gebreken en ondeugden van lieden die bediend worden; terwijl deze, nog altijd meer te beschuldigen zijn, omdat zij over het algemeen eene meer beschaafde opvoeding hebben genoten, en meer gelegenheid vonden om hun gevoel van goed en kwaad te verfijnen. Neen, de ongeduldige, de opvliegende, de heerschzuchtige, de bedilzieke, de trotsche of van alle menschenkennis ontbloote vrouw, zal zich nooit kunnen beroemen om splinters uit eens anders oog te halen, of zij moet zich eerst van den balk, die haar het scherpzien belet, trachten te ontdoen. Doch ik weet het, lieve! gij zult u nooit door soortgelijke klagten vernederen, zij zijn toch doorgaans hunne geboorte aan verlegenheid om praatstof, zoo al niet aan de ellendige zucht om kwaad te spreken van lieden, die zich niet verdedigen kunnen, verschuldigd. Dienstboden die ons niet voldoen, waarin wij te veel ware of ingebeelde gebreken vinden, zenden wij immers vrij weg? of, door geduld en eene verstandige, goedhartige behandeling, trachten wij hunne belangstelling te winnen; en hen zedelijk te verbeteren. Verstandeloos handelt de huismoeder, die haren echtgenoot, wanneer hij van zijne ambts- of beroepsbezigheden vrij, verademing verlangt in zijn' huisselijken kring, dan met klagen over weinig beduidende huisselijke zaken, maar vooral over onhebbelijke dienstboden lastig valt. Doch hiervoor behoeft uw beste KAREL niet bekommerd te zijn, zoo weinig als ik mij behoef te

bekommeren, dat de zorg voor huisselijke belangen en het bestuur der huishouding aan mijne lieve dochter niet toe te vertrouwen zouden zijn. Neen, mijne beste! schoon die zorg en dat bestuur u niet volkomen waren opgedragen, waart gij toch altijd oplettend genoeg om eenmaal zelve dat alles op u te kunnen nemen; nooit schaamden mijne dochters zich vrouwelijke bezigheden van welken aard ook. En ik durf mij overtuigd houden, dat, in welke omstandigheden eene van mijne vier meisjes, immer zich geplaatst zage, zij zich op de beste wijze zoude weten te redden; iets dat zoo gelukkig zoo heilzaam is, daar toch het menschelijk leven aan zoo veel afwisseling onderhevig is. Doch het wordt tijd, lieve SUZE! dat ik eindelijk dezen langen brief sluit. Waneer moederlijke zorg voor het duurzaam geluk van een kind, de pen bestuurt, dan valt het moeijelijk een eind te vinden. Dit eenige nog, lieve SUZE! bedenk door geheel uw leven, dat ware achting de grond moet blijven van bestendige liefde, zoowel als van ware vriendschap. Tracht onafgebroken de achting van uw' echtgenoot te behouden, doe hem nimmer eenige achteloosheid blijken, noch in uwe behandeling, noch in uwe kleeding; gij weet niet hoe veel daarvan afhangt, vooral in dien tijd wanneer de storm der hartstogtelijke liefde (laat ik het zoo eens noemen) geheel bedaard is, en vervangen wordt door die liefelijke kalmte, die de gewoonte, in klimmende jaren, veroorzaakt, maar waardoor het hart zich zoo gerust zoo gelukkig gevoelt. KAREL moet in u niet slechts eene huisbezorgster, maar

ook de altijd beminnenswaardige gezellin zijns levens vinden, en dat zal hij; uw geoefend verstand, uw onschuldig vernuft, en veredelde denkkracht zijn mij daar borg voor. KAREL zal zich in uw gezelschap, altijd verkwikt, na moeijelijken arbeid; altijd vertroost, in onaangename voorvallen; ja altijd op eene bevallige wijze vervrolijkt gevoelen. Vaarwel dierbaar kind! God verhoore de bede van het liefhebbend moederhart, dan geniet gij voorzeker het bestendigst heil. Ontvang eenen zusterlijken groet van KOOSJE; ik ben met geheel mijne ziel

Uwe liefhebbende moeder.

De 30ste Mei. De dood van jonge kinderen.

Een paar weken bragt ik door bij de beminnelijke LOUISE, eene mijner meestgeliefde bloedverwanten; nu vier jaren geleden, huwde zij met den achtenswaardigen VAN DEDEM; reine liefde, onbekend met verachtelijke eigenbaat, was en blijft de bron, waaruit ondanks alle wisselingen en rampspoeden, de edelste genietingen voor hen voortvloeijen. VAN DEDEM is een nuttig, een werkzaam lid der maatschappij, hij bekleedt een gewigtig ambt te *D...*, doch een klein maar bekoorlijk landgoed nabij de stad, is, eenige wintermaanden uitgezonderd, het verblijf mijner lieve

LOUISE, en ook dat van haren echtgenoot, voor zoo ver het waarnemen van zijne ambtsbezigheden hem dit vergunt; beide beminnen zij het landleven met eene soort van geestdrift, voor beiden is de schoone altijd werkzame natuur, de heerlijke weerglans van Gods magt, wijsheid en weldoende liefde. Aan de gedurig herhaalde uitnoodiging, der mij zoo opregt liefhebbende echtelingen, konde ik niet langer weerstand bieden, en ik besloot voor zes of acht dagen het feest der bekoorlijke lente bij hen te komen vieren. Vruchteloos zoude ik den zuiveren wellust trachten te beschrijven, dien ik op het bevallig aangelegd *Rijnenthal* genoot, gedurende de eerste dagen die ik daar doorbragt. En geen wonder, wie kan de aardsche zaligheid van een hartelijk geliefde paar menschen aanschouwen, zonder daar ook zelf in te deelen? beide VAN DEDEM en LOUISE, bezitten den schoonsten zielenadel, zij vinden hunne hoogste vreugd in anderen zoo veel heil te doen smaken als in hun vermogen is; de landlieden in den geheelen omtrek van *Rijnenthal*, zegenen VAN DEDEM en zijne gade, die aan alle ongelukkigen, troost, raad en hulp schenken; die de welvaart van menig huisgezin doen bloeijen of herstellen, die in de hutten der armoede niet slechts de ellende verzachten, maar ook het gevoel van menschenwaarde opwekken, en het onderscheid tusschen het brood der eerlijke vlijt, en dat der bedelende werkeloosheid duidelijk doen kennen; waarlijk ik leerde van mijn' jongen vriend en vriendin, de stille zaligheid des verstandigen weldoens meer en meer kennen; beide verstaan de edele kunst om

weldaden te bewijzen; zonder door eenige vernedering het hart des beweldadigden te grieven; eene kunst, of liever een kiesch gevoel, dat niet zelden den goedwilligsten gever ontbreekt, zoo zelfs, dat hij bij het verzachten der behoeften, het hart des beweldadigden verscheurt, en hem de tranen der dankbaarheid met die der innigste smart doet vermengen; zoo al niet in den beweldadigde, door het gevoel der grievende vernedering die hij ondergaat, de laatste vonk van eigenwaarde wordt uitgedoofd, en hij zich, in plaats van de edele zucht te gevoelen, om tevreden over den rampspoed te zegevieren, tot de ellendige zucht om afgebedeld brood te eten, verlaagt. Neen, zoo handelt mijn jonge vriend niet, zoo handelt zijne beminnelijke gade, wier schoone ziel zich in hare bevallige engelen gestalte zoo bekoorlijk uitdrukt, niet. Tot hiertoe vloeide het huwelijksleven voor deze edeldenkende gelieven ook helder als een liefelijk beekje, door geene stormen beroerd, daarheen. Eenmaal slechts hadden zij door bittere droefheid geweend, toen de zuigeling, waarvan LOUISE, nog eer de trouwdag verjaarde, gelukkig moeder was geworden, eenige maanden oud zijnde, op het onverwachtst in eene doodelijke stuip aan hare volle borst, den jongsten snik ademde. VAN DEDEM, die het van gezondheid blozende knaapje slechts eenige uren geleden, toen het in zijn wiegje sluimerde, had vaarwel gekust, vond, nu met overhaasting uit de stad teruggehaald, het wichtje, dat den langen nacht des doods was ingeslapen, koud en onbezield in de armen der luidschreijende moeder, die het lijkje niet wilde, niet

kon van haar verwijderen; doch de beide echtelingen waren verlichte Christenen, zij kenden in God, den volmaaktsten en liefderijksten Vader, die geen' traan der smart noodeloos doet vloeijen; weenend eerbiedigden zij zijne wijsheid en liefde, want zij vertrouwden, dat niets gebeurt zonder eene volmaakt goede bedoeling; zij waren overtuigd, dat leven en dood, blijdschap en zieleweedom, ja dat alles, Gods kinderen moet medewerken ten goede. In het volgend jaar, werd de wensch der naar kinderen verlangende ouders op nieuw bekroond, VAN DEDEM wiegde nu vol verrukking, een bevallig dochtertje in zijne armen, en LOUISE smaakte de zaligste moedervreugd. De derde verjaardag der lieve, engelachtige JULIANE, zoude ik op *Rijnenthal* helpen vieren; nooit zag ik een beminnelijker kind, het beeld der beide ouderen ontlook als eene vriendelijk lagchende lentebloem in de zachte, de aanminnige trekjes van het aanvallig meisje, dat zelfs het koudste hart tot liefde bewoog, en dat meer dan eenen kunstschilder uitlokte om naar hetzelve, een met kinderlijke schoonheid versierd Cherubijnenkopje te schilderen. Vader en moeder beijverden zich om strijd, om in het onschuldig hartje de edelste, de zachtste menschelijke deugden te doen wortelen; driften en hartstogten, die maar al te menigwerf in het nog jonge kind onopgemerkt blijven, of zelfs door eenigen met eene soort van vermaak beschouwd worden, werden door de zachtaardige moeder en door den liefdevollen, maar ernstigen vader verstandig beteugeld, en voorbereid om drijfveren tot het edelst gedrag te worden; zorgvuldig

werd gewaakt tegen elke verkeerde rigting der kinderlijke neiging of begeerte, en de kleine lieveling las reeds duidelijk in de liefdevolle blikken der ouderen, of iets goed- dan afgekeurd werd; en, daar het gehoorzamen, van het oogenblik der eerste bewustheid af aan, het kind natuurlijk eigen was geworden, stoorde geene ontevredenheid over eene weigering, of over iets, dat men van het lieve wicht vorderde, immer de onvermengde vreugd voor den morgenstond des levens bereid. Ik was opgetogen toen ik dit veelbelovend kind aan mijn hart drukte, slechts eenmaal, kort na deszelfs geboorte, had ik het als een geheel bewusteloos en magteloos schepseltje gezien; nu, daar LOUISE, die mij zoo hartelijk bemint, ook een zoet verlangen naar mij in het kind had opgewekt, vloog het mij juichend in de armen, overlaadde mij met kusjes en liefkozingen, en gaf mij stamelend verschillende lieve namen; spoedig gevoelde ik mij ook aan het jeugdige engeltje door de teederste banden gehecht, vrolijk huppelend, vergezelde het ons op kleine wandelingen, of speelde wanneer wij eene rustplaats in het grasveld kozen, met een voor weinig dagen geboren lam, dat het in hare kleine armen droeg en mij meer dan eenmaal in den schoot legde. Op den morgen vóór JULIANES verjaardag, zat ik met LOUISE en haren huwelijksvriend onder een' grooten heerlijk bloeijenden appelboom, het lieve kind vergaarde in het wild groeijende bloemen, die LOUISE haar aanwees; wij zullen die in het water zetten (zeide de blijde moeder) en morgen vroeg een kransje vlech-

ten voor mijne lieveling, van deze bloempjes, die zij zelve met hare kleine handen plukte. Ja, (antwoordde VAN DEDEM) met zulk een bloemkransje versierd, zal ik waarlijk in haar een engeltje gelooven te zien. LOUISE en ik hadden eenig handwerk bij ons, en VAN DEDEM las ons een voortreffelijk vers van een' onzer beste dichters voor; de kleine JULIANE had eindelijk haar jurkje vol bloemen en bragt die stil aan hare moeder; vervolgens legde zij haar hoofdje in mijn' schoot, en scheen lusteloos. Wat deert u, lieve JULIANE! (vraagde LOUISE met bezorgdheid) het kind hield het handje aan het voorhoofd, antwoordde niet, maar scheen te verlangen dat de moeder haar op den schoot name; en half sluimerend lag de lieve kleine welhaast in LOUISES armen. De bekommerde moeder maakte ons opmerkzaam op de bleekheid van het wicht, VAN DEDEM boog zich over zijne lieveling heen: het kind was immers daar straks nog zoo vrolijk? vraagde hij, ach, goede hemel! indien het krank wierd, lieve LOUISE! hoe veel angst zoude dit ons kosten. Zij weende en knelde het slapende kind vaster aan haar hart, als wilde zij het tegen elken aanval der ziekte beschermen. Gaarne had ik de ouders willen geruststellen, doch het doodsbleek gelaat van het kind, dat schoon het sluimerde over het geheele lijf beefde, verschrikte mij. Wij moesten in huis gaan (zeide ik) en om een' geneesheer zenden. Dit begreep VAN DEDEM ook en gaf daartoe bevelen, terwijl mijne treurige vriendin haren geliefden last naar huis droeg; het kind sluimerde voort, schoon het

telkens zacht steunde, en toen LOUISE het van eenige kleederen wilde ontdoen, hoorde ik haar een' luiden gil geven, ik vloog toe, de kleine JULIANE werd door geweldige stuiptrekkingen geschud, de moeder had hare kleine lieveling half uitgekleed, op haar rustbedje neergelegd, knielde bij haar en kermde luid: o God! ontferm U, mijn kind? mijn kind! ach, het is voor mij verloren. Ook de vader stond sprakeloos met gevouwen handen en ter nedergeslagen oogen bij de kleine legerstede. De geneesheer kwam, toen de stuip een weinig bedaard was, doch hij schudde het hoofd, eene zware koorts was, volgens 's mans zeggen, in het opkomen, indien het kind krachten genoeg bezat om die door te staan, of indien geene stuipen het meer folterden, zouden wij hoop op het behoud des dierbaren levens kunnen voeden. De goede man, die een vriend van het huis was, en door deernis gegriefd werd, bleef lang bij ons, maar de stuipen herhaalden zich onderscheidene malen, en altijd met ontzettende hevigheid. Bij tusschenpozen herkreeg de lieve kleine lijderes hare bewustheid, klaagde dan over vermoeijing, en nam geduldig alles in wat men noodig voor haar keurde, schoon veeltijds zelfs met zigtbaren weerzin, want als vader of moeder zeide: ik ben zoo hartelijk bedroefd omdat gij krank zijt, lieve JUULTJE! neem dit in, lieve, dan wordt gij beter en dan verblijdt gij ons, o dan zag het altijd gehoorzame kind de ouders zoo vriendelijk aan, als wilde zij hen zoo gaarne verblijden en strekte de kleine hand uit naar het geneesmiddel. Tegen den

avond, schenen zich de stuipen niet meer te herhalen, de geneesheer had nog het een en ander voorgeschreven, en hij moest ons verlaten. Doch de kundige kindervriend had mij met tranen in de oogen gezegd, dat de hevig brandende koorts de levenskracht van het lieve kind verteerde; hij hield het voor bijna ontwijfelbaar zeker, dat bij het afgaan van de koorts, het wichtje de eeuwigheid zoude insluimeren. Ik durfde de diepbedroefde ouders niet vleijen, ach ik wilde hen zoo gaarne tegen den hartverbrijzelenden slag wapenen, doch ik behoefde zelve zoo veel moed en troost! Omtrent tien ure in den avond, verheugden zich de beide ouders over de schijnbare beterschap van hun dierbaar huwelijkspand, de gloeijende koorts had de zenuwen van het kind sterk gespannen, het was boven alle beschrijving levendig, doch het scheen meer door droombeelden bezig gehouden, dan in een' volkomen wakenden staat te zijn, schoon het ons alle kende, toelachte en liefkoosde; nu moet gij blijde zijn, lieve vader! stamelde het wicht, JUULTJE is beter, niet waar moeder! gij hebt nog een kindje in den hemel? bij JEZUS die de kindertjes zoo lief heeft? dat is JUULTJES broertje hebt gij mij gezegd; ziet gij! daar komt hij nu, zoo lief als die engeltjes op de schilderij in de groote kamer, en zoo mooi als de zon die gisteren door het venster blonk. Een weinig later riep het kind met eene heldere kinderstem: Neen, neen lieve moeder! gij moet geen kransje vlechten van die bloempjes die ik plukte, o zie dat kindje uit den hemel, wil mij veel mooijer

kransje opzetten, zulke lieve bloemen zag ik nooit in den tuin. Eenige kleine stuiptrekkingen schokten op nieuw het kind, en nadat wij het eenige zenuwstillende druppeltjes hadden ingekregen, zonk het geheel afgemat in eene zachte sluimering. De jammerende ouders gaven nu ook alle hoop verloren. Nog eenmaal ontwaakte het kind en greep naar de hand der schreijende moeder, JUULTJES hoofd brandt, zeide het met eene zwakke stem; de kleur des doods omtoog nu het bevallig gelaat, de lieve kleine sloot de oogjes digt, en vriendelijk lagchend stamelde zij nog: JUULTJE ziet zoo veel licht, zoo mooi was het nooit, zij zweeg, gaf een snikje, en was niet meer. Onuitsprekelijk was de zieleweedom der, van alle levensvreugd beroofde ouders, ook mijn hart was gebroken. Vertroosten? hoe zoude ik dat kunnen? ook was dit nog de tijd niet, de smart moest uitgeweend worden, en wat kon ik anders doen, dan ook met de bedroefden weenen? dit deed ik dan ook, in navolging van onzen Goddelijken Leeraar en Verlosser, die de zusterlijke tranen van MARIA en MARTHA bij het graf des geliefden broeders, eerbiedigde en door zelfs met de weenenden te weenen, de smart om het verlies van dierbare panden, heiligde. Ik waagde het niet om de diepbedroefden (die zoo menigwerf wenschten met hun eigen leven, dat van het gestorven kind te mogen koopen) ik waagde het niet, zeg ik, om het ongerijmde van soortgelijke wenschen, den treurenden onder het oog te brengen; neen, hunne rede was nog door den schok, dien zij ondergaan hadden be-

dwelmd, de Goddelijke liefde was voor hen nog met een' donkeren nevel omhuld, de storm van den hartstogt woedde nog te sterk in den boezem der ouders, dan dat zij de vertroostende taal van de Godsdienst zouden hebben kunnen verstaan. Ik dwong LOUISE, wier krachten geheel uitgeput schenen, het lijkje te verlaten. Eerst tegen het aanbreken van den dag, verkregen de teruggekomen geneesheer en ik, zoo veel, dat de ouders zich elk in een afgezonderd vertrek ter rust begaven; deze afzondering was noodig, want LOUISE was krank en bijna onder haar leed bezweken, ook zouden zij telkens elkanders gevoel door de levendigste herinneringen op nieuw hebben gewekt. Maar de natuur deed nu ook hare regten gelden, de krachten waren door zorg en droefheid afgemat, en eenige uren, die slapend voorbij snelden, bragten de bitter bedroefden weer tot zich zelven. Doch toen LOUISE haren echtvriend, terwijl de morgenzon reeds hoog geklommen was, voor het eerst wederzag, zonk zij hem sprakeloos aan het hart, wendde beurtelings hare betraande blikken naar het helder stralend zonnelicht, dat door de glasgordijnen in de tuinkamer glinsterde, en naar de door JUULTJE geplukte veldbloempjes, die in een glas met water stonden, en die bestemd waren om den kleinen engel op dezen haren verjaardag te versieren. VAN DEDEM verstond haar: dierbare vrouw! (sprak hij met eene weenende stem) God onze hemelsche vader heeft ons drie jaren lang een onschuldig onsterfelijk wezen, dat hier in het stof ontkiemen moest, toevertrouwd; drie jaren lang

genoten wij de zaligste oudervreugd, elken dag gevoelden wij onze zorg, onzen ijver om het engeltje wel op te voeden dubbel bekroond, en nu...; tranen beletteden hem voort te spreken, maar hij vervolgde na weinig oogenblikken: nu is de taak, die ons bij de geboorte van het wichtje opgelegd was, voltooid; de lieve onschuldige moest hier slechts den schemerenden dageraad van het aanzijn aanschouwen, heden is de heerlijke morgenstond voor haar in de onzigtbare wereld opgegaan. De brave, de verstandige leeraar, die op het naaste dorp zijne gemeente door leer en wandel stichtte, de eerwaardige BOSVELD, werd op dat oogenblik aangemeld, en de liefderijke Evangelieprediker was ons hartelijk welkom; hij had het treurig berigt naauwelijks vernomen, of hij had zich gehaast om de, met regt bitter bedroefde ouders, een bezoek te geven; het was er ver af, dat hij hunne smart afkeurde, of dat hij hen met gevoelloozen ernst aanmaande om in den wil des Allerhoogsten te berusten, neen, dit zoude de harten der treurende van hem verwijderd hebben, doch door met de weenenden te weenen, trok hij de verbrijzelde harten aan zich, vertrouwelijk klaagden de droeven hem hun grievend zieleleed, en zijn medegevoel was reeds verzachting. Waarlijk het behandelen van diep bedroefden was aan dezen waardigen leeraar volkomen toevertrouwd. LOUISE scheen hare beklemde borst te ontlasten, door alles wat den spoedigen dood van haren lieveling betrof, te verhalen, en schoon hare woorden niet zelden door snikkend schreijen werden afgebroken, scheen het haar toch

lucht te geven; vooral herhaalde zij elk woordje, dat het stervende kind had gesproken; ach! (vraagde zij) lieve domine! zoude de kleine dan waarlijk ons vroeg gestorven zoontje in die veege oogenblikken gezien hebben? de koorts (viel VAN DEDEM haar in de rede) had de zenuwen van het arme wichtje zoo sterk gespannen en de verbeeldingskracht opgewekt; gelooft gij dat ook niet, mijn vriend? Wat zal ik hierop antwoorden? (sprak BOSVELD) gij begrijpt ik was menigwerf getuige van het ontwaken in een hooger leven, want zoo noem ik het sterven, en onderscheidene malen scheen het mij bij het sterfbed, dat Christenen, die gedurende hun leven zondige neigingen hadden bestreden, zich als op de grenzen der zinnelijke wereld, in die der onzigtbare wereld verloren, ja menigwerf was het, alsof zij de kroon der overwinning reeds zagen glinsteren. Ik heb stervenden gezien, wier gelaat, schoon de schaduwen des doods zich over hetzelve verspreidden, toch dat eens engels scheen te zijn, terwijl het brekende oog den hemel als geopend zag, en de verzwakte, de in de onsterfelijkheid overgaande, mij met veege lippen betuigde, dat de verheerlijkte Verlosser hem vriendelijk, hem minzaam wenkte, en glansrijke bewoners der onzigtbare wereld hem in het zalig vaderland reeds hunnen welkomgroet toejuichten; dat dit nu alles eene uitwerking van spanning der zenuwen of koortshette is, heb ik nimmer als ontwijfelbaar zeker geloofd. Wij kennen zoo weinig de krachten van ons eigen onsterfelijk wezen, krachten die zoo lang dat wezen nog met een' stoffelijken sluijer om-

huld is, blijven sluimeren, maar die zich welligt in de oogenblikken der scheiding, reeds beginnen te ontwikkelen; ik zal dus nooit stellig ontkennen, dat de onzigtbare wereld in de oogenblikken der scheiding reeds voor het onsterfelijk wezen geopend is, voorzeker is dit het geval niet bij alle stervenden, ook nog nooit heb ik zoo iets bij een' bekenden verachter van de Godsdienst, of bij een mensch wiens leven met eene koude onverschilligheid omtrent zijne wezenlijke belangen, gevoelloos daarheen vloeide, veelmin bij den verharden booswicht, waargenomen. Schoon het waar is, dat eene enkele reis, wroegend naberouw den ongelukkige in het uur des doods folterde, en hem de akeligste schrikbeelden vertoonde, diep geroerd door zulk een' toestand, hield ik het ook dan niet voor onwaarschijnlijk, dat ook deze, reeds het uitzigt had op het vreesselijk lot, dat hem in de onzigtbare wereld tot zijne verbetering wachtte. Ik wilde u, mijn bedroefde vriend en vriendin! na alles wat ik hierover gezegd heb alleen de mogelijkheid voorstellen, dat ook uw onschuldig stervend kindje, reeds het zalig genot, dat de onzigtbare wereld Gods geliefde kinderen aanbiedt smaakte, in de oogenblikken waarin de band, die de kleine lieveling aan de zinnelijke wereld hechtte werd losgemaakt. Wij houden ons toch immers verzekerd, dat jonge stervende kinderen, die nog in den staat der onschuld verkeerden, en deugd noch ondeugd kenden, om eeuwig wijze redenen, door onzen liefderijken hemelschen vader van de aarde worden weg-

genomen, om in zaliger oorden door hooger wezens ter zijner verheerlijking opgevoed te worden. Zij zijn toch allen deelgenooten van de menschelijke natuur, die wel ontaardde, maar die in JEZUS CHRISTUS in hare oorspronkelijke reinheid door den Allerhoogste beschouwd wordt. Ja ook de jong gestorvenen, zijn deelgenooten van de natuur onzes Goddelijken Verlossers, die vol zegenende liefde zeide: laat de kindertjes tot mij komen, want aan hun behoort ook mijn rijk, het rijk der waarheid en des lichts. O hoe vertroostend is zulk een denkbeeld, (zeide LOUISE) ja mijn stervend JUULTJE zag dan ook gewis reeds de vriendelijke hemellingen waarvan zij stamelde, twee dierbare lievelingen zijn ons dan reeds vooruitgegaan. VAN DEDEM wandelde diep in gedachten het vertrek op en neder, eindelijk stond hij voor den heer BOSVELD stil: maar indien het al waar is (sprak hij) mijn waardige vriend! dat het meer dan opgewekte verbeeldingskracht is, wanneer zij, die op het punt zijn om de sterfelijkheid af te leggen, een' blik in de onzigtbare wereld mogen slaan, hoe zoude het dan mogelijk zijn, dat zij vroeger gestorvene naastbestaanden kenden en van andere onderscheidden? mijn stervende vader waande zijne lang verheerlijkte gade te zien, en strekte de armen naar haar uit. Doch ik hield dit voor eene uitwerking der krankheid; en onze lieve stervende JULIANA sprak van haar broertje, dat reeds voor hare geboorte gestorven is, het was dus niet mogelijk dat zij dien kende. Dit is immers het sterkste bewijs voor mijn gevoelen, dat soortgelijke

verschijnsels slechts in eene opgewekte verbeelding bestaan? Dat geef ik u niet gewonnen (hernam BOSVELD) het bewijst onder uw welnemen niets. Wij weten in dezen staat der sterfelijkheid, dat wij door ons bezintuigd zamenstel onze gewaarwordingen ontvangen, maar kunnen wij beschrijven op welk eene wijze onze ziel, of het onsterfelijk wezen, dat de kiem van ons voortreffelijk bestaan is, die gewaarwordingen verwekt, laat ik mij zoo eens uitdrukken, hoe het daaruit vaste stellingen, en sluitredenen maakt, hoe het van het zinnelijke tot het bovenzinnelijke, ja tot het eeuwig onbevatbaar wezen, dat zoo oneindig ver boven het zinnelijke verheven is, opklimt. En weten wij dan welke zintuigen of middelen ter gewaarwording, aan dat onsterfelijk wezen geschonken zijn, middelen, die eerst in werking behooren te komen, wanneer de mensch de sterfelijkheid aflegt, en wanneer dus de staat der eerste kindschheid voor hem voorbij is? Heden kennen wij geen ander middel om voorwerpen te onderscheiden en te leeren kennen, dan onze tegenwoordige zintuigen, die met het stoffelijk omkleedsel voor ons wegvallen. Maar in dien verhoogden staat, zullen ook voorzeker de gewaarwordingen op een veel hoogere veel edelere wijze ons toevloeijen, dan in den tegenwoordigen staat, anders was de mensch aan gene zijde van het graf minder gelukkig, dan hier. Ik durf dus vooronderstellen, mijn vriend! dat wij daar ginds op eene geheel andere, op eene geheel meer verhevene wijze zullen onderscheiden, en kennen. Ik durf dus ook vooronderstellen, dat wij

niet slechts verheerlijkte vrienden met welke wij hier verkeerd hebben zullen kennen, maar ook zulke verheerlijkten, die in vroeger of later eeuwen hunne taak hier op aarde hebben voltooid, en hoe veel zal dit niet toebrengen om onze zaligheid te vergrooten? hier zijn wij slechts zwakke kinderen in bewustheid, zwakke kinderen in het verstand, hier kunnen wij naauwelijks het tegenwoordige, veelmin het verledene en toekomende met onze stoffelijke zintuigen omvatten, en wij zien het weinige, dat wij omvatten, nog als door een beneveld glas, ginds zal het geheel anders zijn; daar zullen wij voortgaan van kracht tot kracht, van volkomenheid tot volkomenheid. Ginds, zullen wij met zintuigen (den verheerlijkten mensch eigen) eindeloos veel omvatten, ginds, zal ons alles wat wij wenschen te onderzoeken of te kennen, in helderen glans openbaar worden. Wij zullen Gods tegenwoordigheid op eene onuitsprekelijk heerlijke wijze ondervinden, en JEZUS, de heer der menschenwereld, in wien het beeld des nameloozen Gods in al deszelfs volmaaktheid uitgedrukt is, zal als van aangezigt tot aangezigt door zijne liefhebbende vrienden aanschouwd worden. VAN DEDEM drukte hem de hand, ging zwijgend naar het open venster en staarde den hemel aan. Uwe beschrijving van den staat der verheerlijkten (zeide LOUISE, die met de hand onder het hoofd nevens mij aan de tafel zat) heeft mij verkwikt, Mijnheer BOSVELD! en doet mij vurig wenschen om ook spoedig bij mijne verheerlijkte kindertjes te zijn. Dit is de taal der droefheid

(hernam de leeraar) niet die der bezadigde, der wijze Godsvrucht, mijne lieve vriendin! hoe ongelukkig zoude ons leven hier op aarde zijn, indien wij dit allen zoo vurig wenschten. God heeft ons daarom van het hooger leven niets meer geopenbaard dan wij noodig hebben, om het met kalme zielerust te verwachten, en om ons bij het scheiden van dierbare panden te vertroosten. God heeft ons daarom ook eene bijna onoverwinnelijke zucht voor het tegenwoordig leven ingeplant, en een donker voorhangsel voor onzen toekomenden staat opgehangen. Vertwijfeling kan de zucht voor het tegenwoordig leven verdooven; overweldigende smart, kan die zucht voor een oogenblik doen verstommen; doch geloof, hoop, en liefde, die het waarachtig wezen van het Christendom uitmaken, hernemen, in het door smart verbrijzelde hart der Christenen, al ras weer hunne plaats en hunne regten. Mijne vriendin gelooft in een eeuwig wijs, een eeuwig liefderijk God, niet waar? zij gelooft in JEZUS CHRISTUS, die door God gezonden is, die den weg der zaligheid voor ons gebaand, en met heerlijk licht bestraald heeft? zij eerbiedigt dus ook de handeling der hoogste volmaaktheid, en is overtuigd, dat niets ons kan overkomen, zonder den liefdevollen wil der Godheid; niet minder wordt mijne vriendin gesterkt en vertroost door de blijde hoop, om na het voldoen van hare bestemming hier op aarde, het hooger, het eeuwig leven, als de vrucht van haar geloof in God en JEZUS CHRISTUS, te genieten; maar mijne vriendin weet

ook waarin het bewijs, dat zij God waarachtig lief heeft, bestaat, dat is vooreerst in eene tevredene onderwerping aan zijn' altijd heilbedoelende wil, en in de tweede plaats, in het vervullen van hare verpligting omtrent haar zelve, en hare natuurgenooten. Het wenschen naar een' spoedigen dood kan niet welgevallig zijn in het vlekkeloos oog des Eeuwigen, want het teekent ongeduld, of zelfs wederstreven van Gods altijd wijze, altijd liefdevolle schikkingen. Of zouden wij alleen, het goede, het streelende hier willen genieten, en niet het bittere of grievende, dat voorzeker door de volmaakte wijsheid van God even noodig tot ons heil wordt gekeurd, als het eerste? Ach, (zuchtte LOUISE) ik bid den goeden God om versterking, ik wil ook gaarne aan mijne bestemming voldoen, maar het blijft mij zoo donker als ik vraag waarom de goede God jonge veelbelovende kinderen, eer zij nog aan hunne bestemming op aarde voldaan hebben, wegneemt. Eenmaal (antwoordde BOSVELD) zal u dat licht en duidelijk worden, mijne lieve! maar kennen wij, kortziende stervelingen wat eigenlijk de bestemming van elk mensch, dat geboren wordt, hier op aarde is? het kind, dat voor of kort na de geboorte sterft, heeft reeds aan zijne bestemming hier op aarde voldaan, het is een deelgenoot geworden der schoone menschelijke natuur, meer van deszelfs bestemming weten wij niet; maar het sterven zelf is een zeker bewijs, dat het aan zijne bestemming hier voldaan heeft. Want Hij die over ons leven en over onzen dood beschikt, kan iets toelaten, dan dat tot bevordering der heilrijkste oogmerken verstrekt. Ge-

loofden wij aan geene onsterfelijkheid? ja dan zouden wij het sterven van jonge kinderen, doelloos, onredelijk, onregtvaardig en onwaardig zelfs aan een volmaakt wijs Opperwezen mogen noemen. Ja, dan was het een willekeurig, een wreedaardig spel, zoo wel met menschelijke wezens, die slechts moesten geboren worden om te sterven, als met de hartstogten der ouders, die zich slechts verheugden om des te jammerlijker bedroefd te worden. Maar God zij gedankt, zoo iets te denken zou lastering wezen tegen de liefde en wijsheid van Hem, die niets in het aanzijn roept, dan om tot een' spiegel van zijne namelooze liefde te verstrekken. Hij alleen weet aan welk eene hooge bestemming jong stervende kinderen in gindsche wereld moeten voldoen, God alleen weet het, mijne vriendin! welke heerlijke krachten en vermogens in uw gestorven kind sluimerden, krachten, te sterk om in deze wereld te ontwikkelen. God alleen weet het, in welk een' boven anderen, verheerlijkten staat, gij uwe lievelingen eenmaal zult wederzien, daar waar onderscheidene trappen van heerlijkheid bestaan. Maar het is ook aan God bekend, welke schrikwekkende gevolgen een langer leven voor uw kroost zoude gehad hebben; hoe veel ouders treuren geheel hun leven door, om het lijden van hun dierbaar kroost; denk slechts aan den Heer en Mevrouw S., die hier in uwe buurt hun landgoed hebben; gij weet het, slechts een eenig kind bekroonde hunne huwelijksmin, gij hebt gezien hoe schoon, hoe bloeijend, dat kind, nu twee jaren geleden, om het wiegje van uwe JULIANE huppelde;

ik was toen op uwe vriendelijke uitnoodiging met de ouders hier tegenwoordig. Eenige maanden later werd het kind door eene brandende ziekte aangetast, ik heb met de bitter weenende ouders menigwerf om het leven van hunnen lieveling gebeden, het kind is behouden gebleven, doch het edelste der zintuigen, het gezigt, is onherstelbaar verloren, en in een' eindeloozen nacht dwaalt het beklagenswaardig wicht op den weg des levens voort. Zouden wij volgens ons menschelijk begrip nu niet zeggen, hoe veel gelukkiger zou het onschuldig kind geweest zijn, wanneer de dag der eeuwigheid voor hetzelve, in den morgenstond des levens ware opgegaan. Ook kent gij het lijden der ouders van dien krankzinnigen jongeling, dien wij onlangs in zulk een' rampzaligen staat naar een veilig verblijf voor hem, zagen heenvoeren, en hoe weinig haalt dit lijden nog bij het leed, dat ouderharten doet bloeden, wanneer kinderen zich door een schandelijk, een onteerend gedrag de algemeene verachting waardig maken; wanneer zij ouderlijken raad bespotten, en zich moedwillig in het verschrikkelijkst verderf nederstorten; bij zulk ouderlijk verdriet is geene zielesmart te vergelijken. VAN DEDEM viel zijne gade om den hals, dierbare LOUISE! (sprak hij) voor zulk een jammer zouden wij bezwijken; nu weenen wij slechts om het gemis van onze zoetste vreugd, maar ons kind is zalig, het geniet eindeloos meer geluk, dan wij het immer hadden kunnen schenken. O laten wij ons aan den wil van onzen liefderijken hemelschen Vader onderwerpen. Ja dat wil ik, (snikte LOUISE) onze lie-

veling is voor alle rampen, die haar ooit hadden kunnen treffen, beveiligd. Beide de echtgenooten dankten hunnen eerwaardigen vriend met geheel hun hart, voor de weldadige troostredenen, ook ik dankte den edelen leeraar, want de invloed, dien hij op mijn' vriend en op mijne vriendin had uitgeoefend, was in alle opzigten heilzaam. Hij bleef nog eenigen tijd bij ons, en in de nu voor troost geopende harten der treurende Christenen, vloeide geloofskracht, en de kalme vrede der Godvruchtige onderwerping. Zoo lang het lijkje niet begraven was, bezochten het de ouders van tijd tot tijd, het lag nog met al de jeugdige bevalligheid der onschuld versierd, in de kleine doodkist; ach zie, zeide LOUISE, de engel des doods, die onze lieveling naar JEZUS overgedragen heeft, drukte nog een vriendelijk lachje op de verstijvende lipjes, en waarlijk, het kind scheen in een' zachten slaap ons toe te lagchen; ouderlijke smart hernieuwde deszelfs foltering, toen het graf het dierbaar overschot der beminnelijke kleine moest ontvangen. O hoe gaarne hadden zij de schelp der glansrijke parel nog behouden, doch de ontbinding vorderde hare regten. Ik vertoefde nog eenige dagen op het bekoorlijke landgoed, waar elk plekje, waar elke bloem de lieve vrolijk spelende JULIANE herinnerde, ja waar elk vogeltje, naar welks gezang het kind met zoo veel vreugd plagt te luisteren, nu het hart der ouderen tot weemoedigheid stemde; doch ik heb beide verlaten als treurende Christenen, die Gods liefde aanbidden, en die de hoop voeden om hun kroost

bij JEZUS weder te zien, doch die ook bereid zijn om hun pad moedig te bewandelen, en door het betrachten der heiligste Christenpligten, hier menigvuldige zaden uit te strooijen, waarvan zij in de eeuwigheid heerlijke vruchten zullen inzamelen.

de 1ste Junij. Leonard en Sophia.

De goede Mevrouw KERKSTEIN zond mij nu een paar dagen geleden, de geschiedenis, die zij mij op den trouwdag van haren geliefden KAREL beloofd had, de geschiedenis namelijk van LEONARD en SOPHIA, wier huwelijksgeluk door haar en haren echtgenoot zoo hoog geroemd werd. Ik had nog geene gelegenheid gehad om de weinige bladen, die door LEONARD eigenhandig beschreven zijn, in te zien, doch daar ik heden morgen vroeg ontwaakte, en mij geneigd gevoelde om alles, wat de nog schoone bloeijende lente ons kan aanbieden, te genieten, begaf ik mij vergezeld door mijne vriendin THEODORA, naar onze meestgeliefde zitbank, op een' kleinen door acaciaboomen beschaduwden heuvel, aan het eind van den bevallig aangelegden lusttuin, achter de woning mijner vriendin. De geheele natuur stemde ons hier tot eerbied en vreugd; het plantenrijk vertoonde zich in deszelfs heerlijksten bloei, en wasemde wolken van geuren om ons heen; de meeste vruchtboomen pronkten

reeds met de zich vormende beginsels der vruchten, en strooiden, zoo vaak het zachte morgenkoeltje, de jeugdige takken wiegde, de reeds verwelkende bloesem-blaadjes als ligte sneeuwvlokjes wijd over den vruchtbaren grond, die met tallooze bloemen van onderscheidene verw en gloed versierd was. De lucht golfde door het veelstemmig gezang der vogelen, waaronder de mij altijd verteederende nachtegaal, die de donkere schaduw, meer dan de glanzende morgenzon bemint, toch nu en dan hare onbeschrijfbaar zuivere, rollende toonen, die in weemoedig fluitende galmen wegsmelten, deed hooren; wij gevoelden ons hier onuitsprekelijk gelukkig. Wie hier de tegenwoordigheid van het namelooze Opperwezen, dat de eenige bron van leven en vreugd is, niet gevoelt, (zeide mijne vriendin) deze is voorzeker onvatbaar voor alle reine genietingen. Ja, (antwoordde ik) Hij die in geene tempels met handen gemaakt, woont, Hij die het heelal met zijn aanzijn vervult, heeft zich zelven, door de schepping in het aanzijn te roepen, een' tempel gesticht. Waar en wanneer predikt de natuur niet Gods grootheid? getuigt niet elke oogbetooverende bloem, die ons hare geuren toewasemt, Gods almagt en wijsheid? hooren wij in het suizend morgenkoeltje niet den levenwekkenden adem des Eeuwigen, die reeds vormend en zegenend over den Chaos zweefde? O zien en hooren wij niet, mijne vriendin! in het zacht gonzen der spelende insekten, die bij duizenden in den glans der morgenzon dartelen, de zorgende liefde van Hem, die de wellustbeken des aanzijns voor alle genietende schepselen

zoo mild doet vloeijen. Maar hoe zullen wij menschen, naar waarde immer dat Wezen danken? daarvoor, dat wij in de rij der schepselen een' stand bekleeden, die boven alles hier op aarde verheven is; de overige schepselen toch kunnen slechts genieten; zeker zij zijn hierdoor gelukkig, zij kunnen niet meer omvatten, maar de vatbaarheid van den mensch, strekt zich uit tot in het oneindige, *wij* weten wie onze weldoener is, en wij kunnen ons dankbaar gevoel uitstorten. Welk een' wellust smaken wij niet, wanneer wij aan een' onzer natuurgenooten, die ons leed verzachtte of ons heil vergrootte, onzen reinen dank kunnen en mogen betuigen, hoe ruim, hoe vrolijk klopt ons dan niet het hart, dan zelfs wanneer wij geene woorden kunnen vinden om onze erkentenis uit te drukken, en slechts tranen, die het liefdevol oog ontvloeijen, de stomme getuigen zijn van ons gevoel; maar hoe oneindig meer dank zijn wij niet aan God verschuldigd, dan aan den besten, den edelsten weldoener onder de menschen! God bereidde voor zijne denkende kinderen eene wereld vol afwisselend genot ter woning, hij overlaadt ons elken dag, elk oogenblik met weldaden, en of dat alles nog niet genoeg ware, Hij doet het gevoel der onsterfelijkheid in onze borst gloeijen, en schoon onze edele natuur van hare oorspronkelijke voortreffelijkheid ontaard is, zien wij ons door JEZUS CHRISTUS den vrijen toegang tot zijnen en onzen Vader geopend; ja door JEZUS gevoelen wij ons verlost van het verderf, of van de heerschappij der ondeugd, waaraan de menschheid

zich verslaafd had. Wij Christenen, zien het licht der waarheid voor ons, heerlijk opgegaan; en door onzen Goddelijken Vriend en Broeder na te volgen, worden wij erfgenamen der hoogste zaligheid. Neen geene taal is rijk genoeg om voor dit alles te danken, doch wij kunnen eenigzins aan onze verpligting voldoen, wij kunnen ons dankend hart voor God uitstorten, en onze dankbare liefde aan Hem door het weldoen aan onze natuurgenooten, aan Gods denkend kroost hier op aarde, aan de broeders van onzen Heer en Verlosser, bewijzen. Dierbare vriendin! kunnen wij hoogeren wellust uitdenken, dan deze? zeker het weldoen heeft altijd onbeschrijfbaar veel bekoorlijkheid, immers het streelt, het beloont ons met zelfvoldoening wanneer wij het lijden van eenig schepsel, en vooral dat van onze ongelukkige natuurgenooten verzachten? hetzij dat wij hen door onze meerdere kunde of krachten helpen, hetzij wij hinderpalen bij hun streven naar voorspoed, uit den weg ruimen, of zelfs ten koste van ons eigenbelang iets voor hen opofferen; o hoe klopt ons dan het hart niet door de zuiverste vreugd, op welk eene edele wijze gevoelen wij dan onze menschenwaarde, onze Goddelijke afkomst. Ja gewis wanneer wij de tranen der lijdenden kunnen afdroogen, doorstroomt iets Goddelijkes ons aanwezen; wanneer wij de hongerenden spijzen, de naakten kleeden, en door gulle milddadigheid de grievende behoeften doen vlieden, dan gevoelen wij hoe veel zaliger het is te geven dan te ontvangen; maar wanneer al dat weldoen, dat op zich zelven zoo

goed, zoo schoon is, nog een veel hooger, een veel edeler doel heeft, wanneer het voortvloeit uit reine dankbaarheid aan God, wien wij ons leven en alles wat wij bezitten, alles wat wij genieten verschuldigd zijn? o dan is elke weldaad, die wij bewijzen, eene nieuwe bron van hemelsche vreugd, dan is elke weldaad eene hartgrondige betuiging van onuitdrukbare liefde, die wij God onzen Vader, die wij JEZUS CHRISTUS den Zaligmaker der wereld toedragen; niet dat wij onze weldaden beschouwen als eene vermindering van schuld jegens het Opperwezen, neen, dan moesten wij meer dan ons zelven, dan moesten wij meer dan ons leven kunnen opofferen, want meer dan dit alles hebben wij ontvangen, toen God ons in JEZUS CHRISTUS als erfgenamen der eeuwige heerlijkheid wilde beschouwen, maar het bewijzen van liefde, is voor het gevoelig hart zoo onuitdrukbaar zalig, het bewijzen van dankbare liefde aan Hem van wiens goedheid de geheele aarde vol is, dat de gewaarwording, die hierbij onze ziel doorstroomt niet te beschrijven is. Het is er ver af, dat wij door zulk een liefdebewijs aan eenige vermindering van schuld, aan eenige vergelding van liefdeblijken zouden denken, dat wij in tegendeel ons op nieuw beweldadigd gevoelen door de gelegenheid, die ons aangeboden wordt om iets, dat God welgevallig is, te kunnen verrigten. Mijne vriendin gevoelde dit alles eenstemmig met mij, en in stille aanbidding, in een zwijgend beschouwen van trekken der Goddelijke volmaaktheid in de natuur, rolden menige oogenblikken voorbij, schoon beurtelings dat zwijgen werd

afgebroken door het mededeelen van nieuwe denkbeelden, die de voorwerpen waarop wij onzen blik vestigden, in onze ziel deden geboren worden; doch toen eindelijk de staat van zoete verrukking waarin de schoone morgenstond, waarin de tot blijdschap ontwakende natuur ons gebragt had, plaats maakte voor die vrije kalme tevredenheid, die het gewone leven zoo beminnelijk maakt, en het in spijt van alle wisselingen des tijds zoo genoegelijk daar heen doet vlieten, herinnerde mijne vriendin mij de beschrevene bladen, die ik in mijn werkmandje had gelegd, en die wij hier lezen zouden. Ik gaf haar die, en zij las het volgende: LEONARD heeft zijne geschiedenis, hoe veel of weinig, die ook te beteekenen heeft, dit zegt hij aan het hoofd derzelve, eigenhandig geschreven, op verzoek van een' zijner vrienden, die aan gene zijde van den grooten Oceaan woont, en de onschuldige vreugd der kindschheid met LEONARD smaakte, en een afschrift daarvan aan de vrienden KERKSTEIN ter lezing gegeven. Mijn vader, uit een oud Nederlandsch geslacht gesproten, kon gelijk hij waande op eene aanzienlijke nalatenschap van een' reeds hoogbejaarden oom rekenen. Zijne beide ouders waren vroeg gestorven en hadden door een' zamenloop van omstandigheden bijna geheel hunne bezitting verloren, zoodat naauwelijks genoeg voor mijn' vader overbleef, om volgens zijn' stand opgevoed te worden, en de hoogeschool te bezoeken. Doch de eenige broeder zijns vaders rijk, had geene kinderen, en beminde mijn' vader als zijn' eigen zoon. Nog op de hoogeschool zijnde, leerde

mijn vader mijne moeder kennen, ook zij was ouderloos, en bezat wat rijkdom betreft weinig meer dan mijn vader; doch zij had schatten, die bij geen goud te waarderen zijn, zij had een voor deugd gevormd hart, een door kennis verrijkt en door ware verlichting verhelderd verstand. Zij was versierd met de schoonste hoedanigheden, goedheid van hart, onwankelbare getrouwheid, voorbeeldigen ijver voor het verrigten van huisselijke bezigheden, en eene edele zucht voor schoone kunsten. Maar ook al deze voortreffelijke hoedanigheden werden door ware Godsdienstmin en werkzame menschen liefde nog overschenen. Zoo heb ik mijn' vader menigwerf zijne eeuwig geliefde zielsvriendin hooren beschrijven, en ook in hare beeldtenis, die mijn vader voor al de schatten der wereld niet zou hebben willen missen, schijnt de edelste ziel in de bevalligste vrouwelijke schoonheid zich te teekenen. De hoogbejaarde oom van mijn' vader keurde de liefde des jongelings goed, en gaf, toen mijn vader als regtsgeleerde, de hoogeschool met roem verliet, zijne toestemming tot voltrekking van het huwelijk, hetwelk dan ook plaats had; de oude goede man bezat geen kwaad hart, doch hij was hetgeen men stijfhoofdig noemt, en wie hem in kleine of groote zaken ongelijk gaf, verloor zijne gunst ja werd zelfs voor zijnen vijand verklaard. Reeds sinds verscheiden jaren was hij in een regtsgeding gewikkeld over een weinig beteekenend stukje land, hiervan wilde hij een eind maken, en mijn vader moest, het kostte wat het wilde, zijn regt bepleiten; dit was niet mogelijk, want het regt was zonneklaar aan

de zijde van de tegenpartij; vruchteloos verzekerde mijn vader dit, de grijaard werd boos, en daar mijn vader volstrekt weigerde, die zaak op zich te nemen, werd hij benevens zijne jeugdige echtgenoot, waarmede hij tot hiertoe volgens den wensch van den ouden heer, tot onderling genoegen als kinderen bij hunnen vader had gewoond, uit het huis verbannen. Aan geene verzoening was te denken, en toen de oude, na eenige maanden overleed, was mijn vader onterfd, en de geheele nalatenschap aan een' huichelachtigen vleijer bij uitersten wil gemaakt. Weinig zoude deze teleurstelling mijn' vader gegriefd hebben, doch afgunstige lieden, die zich door de bekwaamheid van mijn' vader meestal achteruit gezet zagen, dreven openlijk den spot met zijne vernietigde verwachting; en lieten niets onbeproefd om het leven van mijne ouders te verbitteren. Beide besloten daarom des te gemakkelijker, om hunnen geboortegrond te verlaten, want een aanzienlijke post werd mijn' vader in de *Oost-indiën* aangeboden, en daar de wensch van mijne moeder met de zijne instemde, werd de post aangenomen, en men was spoedig tot de groote reis gereed. De Heer en Mevrouw STROES, ook nog jong gehuwde lieden, bevonden zich onder de reisgenooten van mijne ouders, en al spoedig vestigde zich tusschen deze vier weldenkende God en mensch beminnende Christenen de heiligste vriendschap, waardoor de reis verkort scheen, en ontelbare aangenaamheden genoten werden. Doch naauwelijks was het schip de linie gepasseerd, of de vreesselijkste stormen en onweersbuijen, dreigden

de geheele schepping te verwoesten, en den dampkring met den Oceaan door elkander te mengelen; het schip, een der grootste, dat immer de zee bouwde, het schip, dat weleer als een ontzagwekkend zeekasteel voor den vaderlandschen wal praalde, werd nu als eene luchtige sneeuwvlok ginds en weder geslingerd, nu eens door de breede torenhooge golven, tot aan de wolken gevoerd, en straks in den gapenden afgrond nedergeploft, waar de schuimende baren het met een donderend geraas schenen te zullen begraven. Het scheepsvolk, dat elk oogenblik als het laatste beschouwde, wachtte zwijgend, biddend, of luid kermend, de beslissing van zijn lot. Mijne ouders benevens den Heer en Mevrouw STROES, gaven zich vertrouwend aan de Goddelijke voorzienigheid over, zij hadden tot hiertoe geleefd om wel te kunnen sterven, zij wachtten met gelatenheid den dood, en het streelde mijne ouders, dat zij hart aan hart gekneld den jongsten ademtogt zouden halen, en de eeuwigheid ingaan. Doch Hij, wien storm en Oceaan gehoorzamen, wilde het anders; de zwarte wolken, waaruit telkens flonkerende bliksemvlammen, als vurige slangen naar alle zijden heenschoten, en waar langs de ratelende donders onophoudelijk rolden, die zwarte wolken werden verstrooid, en als op de vleugelen des stormwinds weggevoerd. Het daglicht brak weer door, en spreidde weer een' gouden gloed over het zuiver hemelsblaauw gewelf; het geloei des winds verstomde, en het gebrul der golven verloor zich in de diepte. Het scheepsvolk scheen te herleven, en sloeg met ver-

nieuwden moed en beleid de handen aan het werk; de kiel had veel geleden, het want was uit elkander gescheurd, en de Oceaan, die tot aan de polen scheen bewogen te zijn, had langen tijd noodig eer de wiegende golven tot rust kwamen. Gelukkig verzekerde de zee- en aardrijkskundige kapitein, dat men niet ver af kon zijn van het vruchtbare eiland, dat eene goede haven heeft, en waar het schip kon hersteld worden. De man werd niet misleid, den tweeden dag ontdekte men het land, en spoedig lag het gehavend vaartuig voor een der aan *Spanje* toebehoorende eilanden. Na de noodige overeenkomsten met den gouverneur van die plaats beschikt te hebben, liep het de haven binnen, en mijne ouders, benevens hunne vrienden, stapten dankbaar voor hun behoud aan wal; iets dat vooral voor mijne moeder, die zich zwanger bevond, hoogst nuttig was; tegenspoeden van allerlei aard, waren de oorzaak, dat het herstellen van het schip buitengewoon traag voortging, en toen eindelijk alles tot het zoo lang gewenschte vertrek weer gereed was, lag de Heer STROES zwaar krank, zoo dat men elk oogenblik zijn doodsuur verwachtte. Van een' schijnbaar stervenden vriend te scheiden en de jammerende vrouw onder vreemdelingen, wier taal zij zelve niet verstond, aan haar lot over te laten, dit konden mijne ouders niet, alles wat hun en hunne vrienden toebehoorde werd, voor zoo ver dit mogelijke was, dan ook aan lang gebragt, mijn vader schreef de noodige brieven naar de plaats zijner bestemming, en het schip vertrok. Lang duurde de krankheid van den Heer STROES,

lang schenen zijne jeugdige levenskrachten met den dood te worstelen, doch de gebeden voor zijn behoud werden verhoord, en hij herstelde, schoon langzaam. Intusschen was mijne moeder zoo ver in hare zwangerheid gevorderd, dat men aan geen voortzetten van de reis kon denken, dan eerst na hare bevalling. Mijne geboorte deed voor eenige oogenblikken de zaligste oudervreugd genieten, doch werd nog eer de dag, die mij het eerst bestraalde, onderging, door hartverscheurenden jammer gevolgd; want mijne moeder, wier toestand zoo gelukkig scheen, en op zulk eene spoedige herstelling deed hopen, mijne moeder werd door een onvoorzien toeval aan mijn' diep bedroefden vader ontrukt. De smart die hij door dit verlies leed, kan ik beoordeelen, want tot 's mans dood toe betreurde hij het gemis der dierbare vrouw, die de wellust van zijn leven was. Menigwerf heb ik in mijne teedere kindschheid de tranen, die hij om mijne moeder weende weggestreeld, haar sterfdag werd door mijn' vader jaarlijks herdacht, en met eene soort van rouwplegtigheid gevierd; zoo ras ik eenige duidelijke denkbeelden kon vormen, zeide mijn vader mij, dat mijne lieve moeder, die zoo goed, zoo beminnelijk was en die mij ook zoo lief zoude gehad hebben, indien zij bij ons had mogen blijven, door het onzigtbaar maar altijd bij ons zijnde Opperwezen van ons was weggenomen, omdat dit beter en gelukkiger voor haar was, doch dat ik in den hemel bij haar zoude komen, wanneer ik hier braaf en goed wierd, wanneer ik de menschen lief had, en den grooten,

den almagtigen God eerbiedigde en voor alles wat ik genoot dankte. Mevrouw STROES had mijne stervende moeder beloofd voor mij te zorgen, dit deed zij ook met moederlijke liefde, en buiten de Godsdienst, was het voor mijn' vader de nog eenige vertroosting, dat hij zijn kind aan deze liefderijke vrouw zoo gerust kon toevertrouwen. Nadat het dierbaar overschot mijner moeder in den schoot der aarde was ter ruste gelegd, werd de eerste gelegenheid, die zich aanbood, aangegrepen om het eiland waar zoo veel smart verduurd was, te verlaten; ook werd mijn vader met ongeduld verwacht om den zoo lang voor hem reeds waargenomen post te aanvaarden, (men begrijpt, dat ik tot hiertoe al het geschrevene, uit het reisverhaal van mijn' geliefden vader heb ontleend) wat mij zelven verder aangaat, moet mijn geheugen, dat al vroeg voor vaste indrukken vatbaar was, mij aanbieden. Uit mijn' kindschen leeftijd herinner ik mij nog duidelijk de terugreis van den Heer en Mevrouw STROES naar het Vaderland, ik was toen tussen de vier en vijf jaren oud; de smart van mijn' vader bij het afscheid dezer vrienden, kan ik mij op dit oogenblik nog voorstellen; ook ik weende een' vloed van kinderlijke tranen, toen Mevrouw STROES mij zoo vast in hare armen knelde, en mij snikkend vaarwel kuste. Zij had een dochterje, dat toen omtrent een jaar oud was, en dat ik hartelijk lief had; kleine kinderen zag ik altijd met welgevallen, maar vooral beminde ik dit aanvallig wicht, dat ik bijna den geheelen dag gewoon was te zien, want de famlie STROES woonde in hetzelfde ruime, luchtige

landhuis met mijn' vader, die het op een' bekoorlijken heuvel had laten bouwen; mijne vrolijkheid bekoorde het kind, dat mij altijd vriendelijk toelachte; en de kleine handen naar mij uitstrekte, wanneer ik het met geplukte bloemen, waar het zoo gaarne mede speelde, naderde. Natuurlijk maakte deze scheiding eene onaangenaame ledigheid in onze woning, doch in mijn' leeftijd was die spoedig voor mij weer aangevuld, want ik speelde en dartelde nu met kinderen van onze aangekochte bedienden of slaven, schoon ik nu en dan nog weleens treurig aan de goede Mevrouw STROES en de kleine SOPHIA dacht, doch mijn vader heeft nooit zijne getrouwe vrienden vergeten. Ik groeide voorspoedig op; de uren, die mijn vader van zijne ambtsbezigheden vrij had, besteedde hij met onvermoeiden ijver, om mij in de noodigste kundigheden te onderwijzen. Zijn eenig kind naar het Vaderland te moeten zenden, om daar behoorlijk opgevoed te worden, dit denkbeeld was hem ondragelijk; en toch zoude hij alles, wat hem op deze aarde nog eenig genoegen kon schenken, aan mijn belang hebben opgeofferd, zoo niet de Heer VELDMAN, die eenige jaren geleden, als onderwijzer en opvoeder, met eene familie, waarbij twee jonge heeren behoorden, uit het Vaderland was gekomen, en nu op het punt stond, daar de opvoeding der jonge lieden voltooid was, naar zijn' geboortegrond terug te keeren, zich had laten bewegen om van zijne terugreis af te zien, en ook mijne opvoeding onder het oog van mijn' vader op zich te nemen. Aan dezen edeldenkenden man ben ik naast mijn' vader de vorming van

mijn hart en verstand verschuldigd, ja maar vooral, het veredelen van mijn natuurlijk Godsdienstig gevoel. VELDMAN was een verlicht, een edeldenkend Christen, hij heeft mij al het schoone, het waarachtige van de Christelijke Godsdienst leeren kennen, en voorzeker zal ik hem in de eeuwigheid nog danken voor zijne vaderlijke leiding op den weg der deugd of der zelfvolmaking. Het plan van mijn' vader was intusschen, om eerlang voor zijn' werkzamen post te bedanken, en om vervolgens, indien de Voorzienigheid dit goedkeurde, zijne dagen in het altijd geliefde Vaderland te gaan doorbrengen. De Heer VELDMAN wiens edel vriendenhart zich aan mijn' vader en mij had gehecht, wilde ook gaarne tot dien tijd, zijne zoo lang voorgenomene reis uitstellen; doch de Voorzienigheid had een geheel ander plan met ons voor. Mijn geliefde vader werd door eene smartelijke kwaal aangetast, en zijne krachten verminderden van dag tot dag. Zoo lang wij ons nog met hoop op herstel vleiden, bleef de reis naar het Moederland bepaald, schoon het eene schip na het andere, zonder dat wij aan boord konden gaan, moest vertrekken. Ja eindelijk moest mijn dierbare vader van de reis geheel afzien, want hij gevoelde maar al te duidelijk, dat hij die niet ten halve zoude kunnen volbrengen. Ook de goede VELDMAN bleef bij ons, waarvoor mijn vader hem de hartelijkste dankbaarheid betuigde. Op zekeren morgen toen de zon even opgegaan was, verlangde de allengs meer verzwakkende kranke, dat ik hem nog eens naar de plaats zoude geleiden, waar ik hem zoo meingwerf in zijne

gezonde dagen iets uit vaderlandsche werken, die ons bijna met elk schip werden toegezonden, plagt voor te lezen. LEONARD! sprak de waardige man, die mij, indien dit mogelijk is, aan de grenzen der sterfelijkheid nog meer dierbaar was geworden, LEONARD! welligt zit ik voor het laatst hier met u in dit lommerrijk citroenboschje, ik wilde u nog het een en ander voor dat de dood ons scheiden zal, mededeelen; ween niet, mijn zoon! dank God, dat gij niet in den morgenstond van uw leven een geheel verlaten wees zijt geworden, ook ik dank God, mijn' hemelschen vader, dat hij mij zoo lang bij u heeft laten blijven, tot gij de jongelingsjaren bereikt hebt, (ik was toen mijn twintigste jaar ingetreden) en dat ik bij het genot van verkwikkende vadervreugd, deze zinnelijke wereld mag verlaten. Nu deed mijn goede vader mij onder andere, een verhaal van de voorname lotgevallen zijns boezemvriends, den Heer STROES, en diens gade; het voorname hiervan was, dat onderscheidene rampspoeden deze waardige lieden hadden getroffen, doch dat hunne deugd, hun Godvruchtig vertrouwen op den liefderijken God, die zijne kinderen nooit een zwaarder kruis oplegt dan zij dragen kunnen, over alles had gezegevierd. Nooit, zeide mijn vader, kan een edeler hart in eene menschelijke borst kloppen, dan dat van STROES; hij was in den volsten zin van het woord mijn zielevriend, tweemaal heeft hij bijna ten koste van zijn leven het mijne gered. Eenmaal, toen ik kort na mijne aankomst alhier, mij in gindsche rivier baadde, en mij onvoorzigtig genoeg, zwemmend van den oe-

ver verwijderde, ontdekte STROES een' kaaiman of krokodil; zonder zich te bedenken wierp hij zich in het water, zwom tusschen mij en het monster in, en rukte mij voort. Gelukkig ontkwamen wij beiden, doch het scheelde weinig meer dan een handbreed, of het verslindziek dier had mijn' getrouwen vriend gevat. Een jaar later zoude ik voorzeker door een' woedenden tijger verscheurd zijn, had mijn vriend mij niet aan deszelfs klaauwen ontrukt; het dier viel bij die gelegenheid op den edelen man zwelven aan, en waren niet twee inlanders te hulp gekomen, dan had ik, daar mijn arm verlamd was, mijn' redder voor mijne oogen zien verscheuren. Nu ontkwam hij, doch niet dan zwaar gewond en bloedend, zoo zelfs, dat zijn leven, lang in het uiterste gevaar was. Oordeel mijn zoon! of ik ook erkentenis aan zulk een' man verschuldigd ben; doch het waren niet alleen soortgelijke in het oogvallende daden, die van zijne belangstelling in mij getuigden. Onversaagde lieden, die stout zijn op het gevoel van hunne krachten, zouden zoo iets kunnen verrigten al was het niet tot behoud van een' boezemvriend; doch behalve dat STROES slechts gewone mannelijke krachten bezat, en het er ver af was, dat hij onder de onversaagden zoude kunnen geteld worden, waarom hij dan ook alles wat naar gevaar zweemde schuwde, behalve dat, zeg ik, toonde hij zoo innig door de heiligste vriendschap aan mij verbonden te zijn, door het onopgemerkt wegruimen van alles, wat mijn genoegen zoude kunnen hinderen, door elke bittere teug uit den kelk des levens voor mij te verzoeten,

en al mijne wenschen, waar het slechts mogelijk was te voorkomen, dat ik niet geloof dat ooit edeler vriendschapsverbond bestaan kan; want het zijn juist die zoogenaamde kleinigheden, die onafgebrokene oplettendheden om genoegen te vergrooten, en verledenen, of nog drukkenden rampspoed te doen vergeten, die het onuitwischbaar zegel drukken op ware vriendschap, of dat het zelfde is, op reine zieleliefde, die niets anders bedoelt, dan het geluk van het voorwerp, waarmede het verbond der vriendschap gesloten is; het leven van een mensch te behouden is groot - is edelmoedig, vooral wanneer het eenige opoffering kost, maar het leven op alle mogelijke wijzen beminnelijk te maken, den weg naar de eeuwigheid zoo veel mogelijk met bloemen der vreugd te bezaaijen, en van grievende doornen te bevrijden, zulk een gedrag is verteederend, het moge minder in het oog der wereld schitteren, maar in het hart waaraan deze zorg onvermoeid besteed wordt, verwekt het weemoedige dankbaarheid en ware zaligheid; zoo was voor mij ook het gedrag van den onvergetelijken STROES. Na eenige tusschenpoozing, gedurende welke ik mijne verwondering deed blijken, dat deze vriend hem verlaten had, vervolgde mijn vader: de goede man had zijn vaderland verlaten om in de *Oost-Indiën* het verbeteren van zijn lot te beproeven, doch ook hier liep hem alles tegen. Hij vereenigde zich met den Heer G. die met de binnenlanden handel dreef, doch tegenspoeden van allerlei aard, stelden telkens alle hoop op voordeel te leur, zoo verliepen bijna vijf jaren, toen mijn vriend opgeroepen werd

naar *Engeland* om eene aanzienlijke erfenis te ontvangen, een bijna onbekende bloedverwant, die schatrijk daar gestorven was, had het grootste gedeelte van zijne nalatenschap aan mijn' vriend gemaakt; gij begrijpt met welk eene vreugd dit vernomen werd, ook zelfs door mij, want het belang mijns vriends van het mijne; alleen de scheiding bedroefde ons, doch wij vormden gemeenschappelijk een plan om zoo ras mijn vriend met zijne gade en eenig kind, nadat hij al het noodige in *Engeland* verrigt zoude hebben, in de schoonste streken van het vaderland een buitengoed gekocht had, daar onze genoegelijke zamenwoning weer te hervatten; ik namelijk, zoude voor mijn' post hier bedanken, op het eerste berigt dat STROES in het vaderland naar genoegen geslaagd was; wij zouden daar zoo nuttig trachten te zijn als mogelijk, aan onzen dierbaren geboortegrond, want beiden wilden wij ons toeleggen op het veredelen van den landbouw, en wij zouden onze zucht tot het beoefenen der natuurkunde vrij opvolgen. O LEONARD! wij droomden ons zoo gelukkig; onder het oog en de zorg van uwe teeder liefhebbende voedstermoeder, want dat weet gij was Mevrouw STROES, zoudt gij met haar dochtertje vrolijk opgroeijen, zij zoude u een zusterlijk speelgenootje zijn, en, waar vermaakt zich de mensch niet al mede, wij beloofden ons in de toekomst de zoete vreugd, dat onze kinderen eindelijk elkander door eene nadere verbintenis zouden gelukkig maken, en den avondstond van ons leven vervrolijken. Dan, ach! wij droomden

(zeide ik zoo even) en het was ook waarlijk niets meer; de hand des tijds tilde den sluijer, die over de toekomst ligt op, en het droombeeld was verdwenen. Mijn vriend vertoefde meer dan twee jaren in *Engeland*, de erfenis werd hem betwist, want volgens een waar of valsch testament, dat in de laatste oogenblikken des overledenen zoude gemaakt zijn, werd alles aan den Heer STROES ontzegd. Dit maakte den goeden man radeloos, alles wat nog zijn eigendom was geweest, had hij verteerd; doch hij schreef mij dat niet, daar hij overtuigd was, dat ik hem in dat geval hulp zoude aangboden hebben; want zoo lang hij nog het vooruitzigt had, dat hem de erfenis zoude toegewezen worden, had hij mij onderscheidene malen openhartig beleden, geld noodig te hebben, en ik had hem altijd met de grootste vreugd geholpen; doch in een' van de laatste brieven, dien ik van mijn' vriend ontving, schreef hij mij onder anderen: vriend! ik zweer u, indien ik mijn regtsgeding verlies, en ik mijne schuld aan u niet kan afdoen, dan zult gij nooit weer iets van STROES of zijne familie vernemen. Ook zal ik niet als een bedelaar in mijn Vaderland terugkeeren, neen in een vreemd werelddeel zal ik onder een' anderen naam voor mijne dierbare vrouw en voor mijn kind arbeiden; maar voor u en voor allen die mij ooit kenden, zal ik dood zijn. Vruchteloos poogde ik hem in mijne volgende brieven van dit verschrikkelijk besluit af te brengen, ik heb daartoe alles wat de warmste vriendschap uit kan denken, beproefd, maar te vergeefs. Mijne brieven bleven welhaast onbeantwoord, en

werden mij eindelijk allen door een' bewoner van *Londen*, die de huisheer van STROES schijnt geweest te zijn, teruggezonden, met het berigt daarbij, dat die familie, na hem alles wat zij schuldig was betaald te hebben, *Londen* verlaten had, zonder dat men wist waarheen zij vertrokken was. Ik heb niets onbeproefd gelaten om de ongelukkigen op te zoeken; door de drie rijken van *Groot Brittanje* heb ik hen vruchteloos doen opsporen, zoo wel als in de Engelsche volkplanting; ik heb menigwerf den hemel vurig gebeden om mijnen ongelukkigen vriend of de zijnen te mogen uitvinden, doch dit schijnt de Voorzienigheid mij op deze aarde niet te hebben willen vergunnen. Mijn vader was sterk aangedaan, en na eenige oogenblikken den vrijen loop aan zijne treurige gedachten gegeven te hebben, sprak hij, mijne hand tusschen de zijne drukkende, LEONARD! haast zal ik hier op aarde voleindigd hebben, dan reist gij naar het Moederland; maar ik bid u doe onderzoek naar mijn' verarmden vriend, en zijn gezin; welligt verneemt gij iets van hen, ik zal u nog eenige namen opgeven van lieden, die aan STROES vermaagschapt waren, kunt gij den redder van mijn leven, maar dat nog meer zegt, kunt gij den vriend van mijn hart uitvinden? o laat hem dan in uw liefde, mijne plaats vervullen. Leeft hij niet meer? o dan zal ik hem gewis daar gindsch aantreffen. Maar denk dan ook, dat zijne weduw u tot moeder verstrekt heeft, en dat ik zijn kind als het mijne lief had. Plegtig beloofde ik mijn' vader in dit opzigt, te handelen, alsof hij uit den

hemel op mij nederzag, en ik zijne zaligheid nog door mijn gedrag kon vergrooten. Slechts weinig dagen later gaf mijn dierbare vader geheel afgemat en krachteloos, in mijne armen den laatsten snik; zijne oogen waren reeds gebroken, toen hij mij nog zegende, toen hij den naam van STROES nog met verstijvende lippen noemde, en ik weenend mijne belofte, om mij op het naauwst aan die familie te verbinden, herhaalde. De Heer VELDMAN stond aan de veege sponde, toen mijn vader kalm en gerust, vol vertrouwen op zijn' Goddelijken Vriend en Broeder, die het waar geloof in Hem, met vergeving van zonden bekroonde, de eeuwigheid insluimerde. Niets hechtte mij nu meer aan het morgenland, en spoedig maakten, de Heer VELDMAN en ik, ons gereed om met het eerste Nederlandsche schip te vertrekken, dat ons ook gelukte, en na eene voorspoedige reis, betrad ik met dankbaar genoegen den geboortegrond mijner ouders, waar de Heer VELDMAN met diens waardige familie mij in het regelen van al mijne belangen behulpzaam was. Geen oogenblik verzuimde ik om eenige berigten omtrent den vriend mijns vaders in te winnen, want ik had een vast besluit genomen om ware de Heer STROES nog in leven, hem, waar hij dan ook zijn mogt, op te zoeken, hem als mijn' vader te beminnen, en indien zijne dochter, die ik als een klein kind mij nog even kon voorstellen, leefde en ongehuwd was, haar, ware het mogelijk tot gezellin mijns levens te verkiezen, of, indien dit niet zijn kon, voor het minst op alle wijze de belangen dier familie mij aan

te trekken. Lang waren al mijne nasporingen vruchteloos, de lieden, die mijn vader mij opgegeven had, waren of dood, of verstrooid; eindelijk toch vernam ik dat te *R*.... eene jonge jufvrouw STROES woonde, aan het huis van eene weduw, wier echtgenoot voogd van het ouderlooze meisje was geweest. Nu zag ik in mijne verbeelding, reeds alle moeite en kosten, die ik aangewend had, beloond, geen minnaar kan met meer drift op vleugelen der liefde naar zijne beminde heensnellen, dan ik naar de aangewezene plaats, waar ik den wensch van mijn' stervenden vader wilde vervullen, heensnelde. Zoo ras ik te *R*.... aankwam, haastte ik mij om een bezoek aan het huis van Mevrouw L.... (de weduw bij wie het bewuste meisje inwoonde) af te leggen; de dame ontving mij met veel pligtplegingen, doch vriendelijk, ik vraagde al spoedig naar jufvrouw STROES, en verhaalde met weinig woorden, dat de vader van die dame, de boezemvriend van mijn' vader was geweest, en dat ik uit hoofde van die betrekking ook eene onweerstaanbare neiging gevoelde om het een en ander van het lot der ouders dezer jonge dame te vernemen, en haar ook zelve te zien. De zoon van Mevrouw L..., een jongeling van mijne jaren, die ook binnentrad, had mij intusschen begroet, doch hij scheen mij niet geschikt om eene gemeenzame verkeering met hem aan te knoopen. Mevrouw verhaalde mij: dat de ouders van SOPHIA STROES met veel ongelukken hadden te worstelen gehad, dat zij beiden in *Amerika* waren gestorven, en dat het kind (toen omtrent acht jaren

oud zijnde) door eene goedhartige vriendin, die het op de reis onder hare bescherming had genomen, bij haar was gebragt, omdat Mijnheer L... weleer de voogdijschap op verzoek der ouders over het kind had op zich genomen. Van de nalatenschap is maar heel weinig overgebleven, (vervolgde mevrouw L...) wij hebben het meisje uit loutere menschlievendheid opgevoed, wat verder haar lot zal zijn moet de tijd leeren, zij ziet er heel goed uit, en verstaat hare wereld ook maar eens best. Mijn zoon die binnen een paar weken de bruidegom denkt te worden, moet dezen avond bij den Heer S..., zijne beminde en ook SOPHIE op een prachtig bal vergezellen. Heeft Mijnheer lust (viel de zoon Mama in de rede) om dit bal ook bij te wonen? ik mag een paar vrienden medebrengen, gij zoudt dan Jufvrouw STROES daar ook kunnen zien en spreken, want dat zal thans hier aan huis niet schikken, de dames hebben drukke bezigheden. Mama stemde dit toe, spoorde mij aan om van de aanbieding gebruik te maken, en ik deed het. Ik gevoelde zonder zelf te weten waarom, eene soort van spijt, dat het meisje waarvan ik mij zoo veel had voorgesteld en dat ik tot mijne levensgezellin gaarne wilde kiezen, door deze dame, die mij geheel niet beviel, in dit huis opgevoed was. Wie weet dacht ik welke vreemde kreuken en plooijen in de geaardheid van het kind mijner voedstermoeder en van den zielsvriend mijns vader, gekomen zijn; zeker is het toch een goed kind geweest. Doch ik wilde geene vooroordeelen voeden, schoon ik tegen

den avond met minder verlangen dan voor weinig uren, de stoep van Mevrouw L... opstapte, om mij bij de balgenooten te voegen. Na weinig oogenblikken in de zijkamer gewacht te hebben, geleidde Mevrouw hare schoone nicht (gelijk zij die noemde) bij mij binnen, en in waarheid ik zag eene voortreffelijke schoonheid; eene rijzige bij uitnemendheid wel gevormde gestalte, met een gelaat niet ongelijk aan de beelden der Grieksche godinnen, stond voor mij. In hare donkerbruine oogen schitterde intusschen meer fierheid dan teederheid, trotschheid scheen zich op het hooggewelfde voorhoofd te legeren, en eenige trekjes, die spotlust en geestige luimen verrieden, speelden in een zonderling lachje om den kleinen mond. Ik meldde haar de oorzaak van mijn bezoek: onze vaders (zeide ik) lieve dame! waren boezemvrienden; waren zij bij elkander gebleven, dan had zich die beminnelijke betrekking ook zeker op hunne kinderen overgeplant, doch nu zijn wij in onze vroegste jeugd gescheiden. Dat is wel jammer (antwoordde zij) wie weet hoe wij onze kindsche dagen anders met kibbelen, en verzoenen hadden doorgespeeld, want ik heb nooit van eentoonigheid gehouden. Het heeft mijn' vader veel leed gekost (hernam ik) dat hij de plaats waar uwe ouders zich onthielden niet kon ontdekken. Ik weet ook maar weinig van mijne ouders (zeide zij op een' vrij ongevoeligen toon) en gij begrijpt Mijnheer! dat ik dus ook niets van hunne vriendschapsbetrekkingen weet. De koets was nu voor de deur, en wij reden naar het bal. Alles wat ik zag teekende pracht en rijkdom, SOPHIE was

niet bijzonder kostbaar gekleed, toch werd zij door een' drom van vleijende jonge heeren omringd, want hare schoonheid muntte boven de meeste harer gezellinnen uit. Ik kan niet zeggen, dat ik dien avond heel genoegelijk doorbragt, ik danste met SOPHIE en andere mij vreemde maar ook bevallige meisjes, ik sprak veel met den jongen heer L..., die veel belang in mij en in het lot van mijn' overleden vader scheen te stellen, en wien ik ook alles wat betrekking had tot de vriendschap van mijn' vader en de familie STROES verhaalde. Doch ik was best tevreden toen ik mij na middernacht weer ter rust kon begeven; vroeg in den morgen reeds, werd ik bij Mevrouw L... ter maaltijd genoodigd, SOPHIE scheen nu meer vrij, meer minzaam tegen mij te zijn, zij had, volgens haar zeggen, hare moeder menigwerf de namen van mijne ouders hooren noemen, zij had haar hooren vertellen, dat zij eene vriendin, die slechts eenige uren geleden moeder was geworden had zien sterven, en dat zij het moederlooze kind, dat LEONARD genoemd werd, medelijdend had verzorgd. Mijn vader (zeide SOPHIE) noemde ook elken dag van zijn leven den naam van zijn' boezemvriend, en betreurde zijn gemis zoo lang hij adem haalde. Het meisje dus te hooren spreken boeide mij aan haar, en wij werden elk uur meer gemeenzaam, doch liefde, of regte hartvereeniging kon tusschen ons nog geene plaats vinden, dit gevoelde ik hoe langer hoe meer. Dagelijks was ik aan het huis van Mevrouw L..., en dagelijks verminderde mijn behagen in het fiere trotsche meisje, dat zich tegen hare minderen, vooral

tegen de dienstboden zoo hatelijk gedroeg, dat met verachting van hare vriendinnen sprak, en dat haar vernuft of hare geestigheid, vaak misbruikte om zelfs met de heiligste zaken den spot te drijven; neen met zulk eene gezellin kon ik mijn pad naar de eeuwigheid niet tevreden bewandelen; maar zij was toch het kind van zulke edeldenkende ouders, eene onverstandige, eene ongodsdienstige opvoeding kon haar immers bedorven hebben? en eene liefderijke teregtwijzing kon dit immers nog herstellen? het is waar, ik kon haar ook in staat stellen door het mededeelen van mijne bezitting, om naar hare verkiezing eens een ander huwelijk aan te gaan, daar toch maar zelden de ras vervlogene schoonheid genoegzaam is om den grond te leggen tot eene huwelijksverbindtenis; stelde ik SOPHIE dan niet bloot om in handen van een' lagen eigenbatigen beminnaar des rijkdoms te vallen? en zoude zoo iets de hemelvreugd van mijn' vader kunnen vergrooten? zoo strijdend met mij zelven, voldeed ik weer op zekeren middag aan het verzoek van Mevrouw L... en genoot bij haar het middagmaal; toen eene dienstbode met een bedrukt gelaat Jufvrouw STROES influisterde, (schoon ik het verstond) daar is dat ongelukkige meisje weer, hare moeder ligt op sterven, zij verzoekt u te spreken. Dat gemaal ben ik lang moede (zeide SOPHIE overluid) zeg dat ik aan tafel zit! Met verontwaardiging zeide de dienstbode: dan zal ik uwe arme nicht wel iets geven voor hare moeder. Beide Mevrouw L... en Jufvrouw STROES werden gloeijend rood door gramschap. Hebt gij

zoo veel te geven? riep de eerste de dienstmaagd na, dan kunt gij mijne dienst verlaten. De kamerdeur werd met geweld toegeslagen, en mij dacht, dat ik uit het gebrom van de woorden der dienstbode kon opmaken: dat was ik lang voornemens, betaal mij de huur maar. Nu gevoelde ik mij verder teruggestooten van de onbarmhartige SOPHIE; beide dames zagen voorzeker mijne verontwaardiging. Gij zoudt wel denken (zeide Mevrouw L...) Mijnheer! dat SOPHIE zoo hardvochtig is, doch het tegendeel is waar, ik heb maar te zorgen dat zij niet alles weggeeft wat zij bezit; dat schepsel, dat haar gedurig iets komt afvragen, is waarlijk nog eenigzins met haar vermaagschapt. Ja (viel SOPHIE haar in) haar vader voerde denzelfden naam als de mijne, maar of zij daarom van onze familie is weet ik niet, doch daar helpt niets aan, wat men aan het schepsel ook doet. Mevrouw verzekerde, dat zij een' aard had als haar vader, die alles doorgebragt en vrouw en kind bedelarm achtergelaten had. Schoon de vrouw ook al niet beter is dan haar gewezene man; (voegde zij daarbij) doch ik zal wel zorgen, dat zij u niet meer kwelle, lieve SOPHIE! het huisje, waarin de oude en jonge bedelaarsters wonen, behoort aan neef VAN LOO, ik zal hem verzoeken, dat hij het ontuig daaruit drijve, dan trekt het welligt naar eene andere plaats; want wie zal zulke lieden, die alles wat men hun geeft verkwisten, en geen' penning aan den huisheer ooit betalen, onder dak nemen? Ik had elk woord in mijn geheugen geprent, met den Heer VAN LOO

had ik in het koffijhuis, daar ik de nieuwsbladen dagelijks ging lezen, kennis gemaakt, wij waren meer dan eenmaal in een vrij druk gesprek geraakt, en de verlichte denkwijze van den reeds bejaarden man, zoo wel als zijn gulhartig, eerlijk voorkomen, hadden mij achting voor hem ingeboezemd. Mevrouw L... wachtte na den middag een damesgezelschap, ik kon dus op eene geschikte wijze afscheid nemen en voorgeven, dat ik eenige belangrijke zaken te verrigten had; dit was ook zoo, want ik begaf mij regtstreeks naar den Heer VAN LOO, wien ik verschooning vraagde voor mijne vrijmoedigheid, maar te gelijk dringend verzocht om geduld te hebben met zekere arme vrouw, die met hare dochter in een zijner huizen woonde, en voor wier huishuur ik beloofde te zorgen, schoon ik niet gaarne bekend wilde zijn. Het duurde lang eer ik den man kon doen begrijpen, wat ik eigenlijk meende; hij scheen eigenaar te zijn van onderscheidene woningen, doch zoo veel hem bekend was, had hij geene reden om over een' der bewoners te klagen. Ik verhaalde hem toen, dat ik aan het huis van Mevrouw L... vernomen had, dat eene arme vrouw zwaar krankt lag, en voorzeker de huishuur aan hem niet zoude kunnen betalen; natuurlijk spaarde ik Jufvrouw STROES, en zelfs Mevrouw L... zoo veel mogelijk, doch nu had ik de snaar in het eerlijk hart van den menschenvriend geroerd: ha (sprak hij en zijne oogen fonkelden) gij vernaamt dit bij die onbarmhartigen? nu weet ik wie gij bedoelt; de diepongelukkige weduw, de braafste, de edelste vrouw

die immer de aarde betrad, en hare dochter, die engel vol onschuld, wonen in een ellendig huisje, dat mij toekomt, hier een kwartier uurs buiten de stad; zij hebben nog nooit verzuimd mij de verschuldigde huurpenningen te betalen, schoon ik niets vuriger wenschte, dan moeder en dochter zonder haar te kwetsen, die te laten behouden. De moeder ligt sinds ruim eene week doodelijk krank, het lieve meisje waakt en werkt nacht en dag om het lijden der geliefde moeder te kunnen verzachten; zij is eene volle nicht van de voedsterling mijner trotsche, gierige nicht L...; dat door opvoeding en onkunde bedorven meisje, heeft alles wat hare arme nicht nog van eenige waarde bezat, van tijd tot tijd voor een' spotprijs overgenomen; in het begin dezer week heeft zij de helft van zulk een' prijs aan de arme betaald voor een halssieraad of medaillon der kranke moeder, dat met kleine edele steenen omzet was, en daar zij met innige smart van scheidde, omdat het haarlokjes van den braven echtgenoot en van twee kinderen bevatte. De ongelukkige, wier moeder waarschijnlijk van gebrek sterft, wilde hare jonge nicht nu bidden om de laatste helft van den bedongen prijs, om nog iets tot lafenis voor hare bezwijkende moeder te kunnen verkrijgen. Ik weet dit alles door mijn' huisknecht, die een broeder is van de medelijdende dienstmeid, die bij nicht L... woonde, doch die nu omtrent een uur geleden, uit hare dienst gezet is. En dat het geen lasteren of beuzelpraat van dienstboden is, hiervan ben ik overtuigd, want ik ken Mevrouw L... en hare kweekeling, ook dit weet ik, dat de

dienstmeid zoo wel als mijn bediende eenvoudige kinderen der natuur zijn, die regtschapen menschelijke harten in de borst dragen; maar kom, jonge vriend! het schoone weder lokt ons naar buiten, willen wij de ongelukkigen een bezoek geven? Dit was het juist wat ik verlangde; wij wandelden de stad uit, en eene fraai beplante laan leidde ons naar eene soort van gehucht, uit eenige net gebouwde huisjes bestaande; zacht klopte de Heer VAN LOO aan een derzelve, doch de deur was niet gesloten en daar men het kloppen welligt niet gehoord had, traden wij in huis, waar een meisje armelijk, doch met smaak gekleed, ons te gemoet kwam. Bevalliger houding, edeler, zachter gelaat had mijne levendige verbeelding mij nog nooit kunnen schilderen. Het innigst zielelijden, dat in hare beminnelijke trekken was uitgedrukt, de tranen die uit hare hemelsblaauwe oogen, over het zachte rood harer door smart verbleekte wangen vloeide, maakten haar nog oneindig meer belangrijk voor mij. Ja een zacht maagdelijk rood kleurde haar gelaat, toen zij een' vreemden jongeling nevens den haar bekenden Heer VAN LOO zag intreden. Wees niet verlegen, lieve Jufvrouw SOPHIE! (zeide mijn oude vriend) deze Heer verlangde uwe kranke moeder indien het zijn kan, een bezoek te geven. Ach, zeide het meisje met eene stem, die mij door de ziel drong, mijne moeder sterft geloof ik. Nu barstte zij in luid schreijen uit.. Wees bedaard, mijne dochter! (zeide de goedhartige VAN LOO) ik heb eenige druppeltjes tot versterking medegebragt, ook zal mijn geneesheer oogenblikkelijk hier zijn, God weet of er

nog geene redding te hopen is. De Heer VAN LOO had waarlijk eene versterkende artsenij, die, in welke omstandigheden ook, geene schade kon veroorzaken; met drift nam deze engelachtige SOPHIE, de kleine flesch, wij volgden haar in het vrij donker kamertje, waar de kranke lag, en waar alles van orde en zindelijkheid getuigde. De Heer VAN LOO, zeide nu fluisterend op welk eene wijze SOPHIE hare moeder het geneesmiddel moest toedienen, zij volgde zijn' raad en deed het de verzwakte vrouw liefkozend gebruiken. Nu verscheen ook de geneesheer; deze verzekerde, dat alleen gemis aan versterkend voedsel, volgens zijn denkbeeld, de oorzaak der ziekte was; door eene verstandige behandeling (sprak hij tot de weenende dochter) kan uwe moeder met Gods hulp behouden worden, ik zal alles doen, wat de kunst vermag, dit heb ik reeds den Heer VAN LOO heilig beloofd. De Heer VAN LOO ging nu eenige oogenblikken met de lieve hoop voedende SOPHIE uit de kamer, en zeide met den plegtigsten ernst, dat hij de zorg voor hare moeder op zich nam, en dat indien het leven der waardige vrouw haar dierbaar was, zij hem dit moest toevertrouwen: ja vervolgde hij, wilt gij de oorzaak niet zijn van uw moeders dood, neem dan dit goud voor haar aan, voorzie in hare en uwe behoeften, lief kind! ik geef het u slechts ter leen, ik kan het, dit verzeker ik u op mijn woord, meer dan dubbel terug ontvangen. Onder het huis wandelen verhaalde de man mij dit van woord tot woord, maar tot mijne ontzettende verwondering verhaalde hij mij te gelijk, dat deze

bijna stervende vrouw de weduw was van den Heer J.A. STROES, aan wien men in *Engeland* eene aanzienlijke erfenis had weten te ontvreemden, doch dat de valschheid omtrent deze zaak gepleegd, bekend was geworden, dat hij door een' Engelschen regtsgeleerde (een man die zich lang in *Holland* had opgehouden en met de zuster van VAN LOO gehuwd was) van alles onderrigt was geworden, en dat hij (VAN LOO) nu een paar dagen geleden, het berigt had ontvangen, dat binnen den tijd van eenige weken alles zijn volle beslag zoude hebben, wanneer de erfgenamen van J.A STROES, indien hij zelf niet meer leefde, zouden opgeroepen worden, om het schandelijk ontroofde eigendom, dat mogelijk veel vermeerderd zoude zijn, te ontvangen. Het was mij in die oogenblikken als was ik geheel buiten mij zelven; goede hemel! (riep ik) die engel is dan de ware SOPHIE STROES? de goede man was verrast door mijne geestdrift, doch te huis gekomen zijnde, verhaalde ik hem alles wat mijn vader en de familie STROES betrof. God zij gedankt! (sprak de waardige man) dat gij u door die misleiding niet aan de voedsterling van mijne nicht hebt laten kluisteren, haar vader was de eigen broeder van den vriend uws vaders, doch van zijne jeugd af gedroeg hij zich als een gelukzoeker, eindelijk is hij in *Noord-Amerika*, waar hij met de dochter van een' Hollandschen scheepskapitein getrouwd was, gestorven; zijne vrouw is hertrouwd, en heeft haar kind aan mijn' neef, die tot voogd door den overledenen STROES was aangesteld, gezonden, en ik

meen, dat de moeder ook onlangs overleden is. Het weeskind is naar dezelfde grootmoeder, als het lieve meisje, dat wij zoo even zagen, SOPHIE genoemd. Nu kunt gij, wanneer liefde, ware onschendbare liefde, het hart der schijnbaar arme SOPHIE met het uwe vereenigt, aan den wensch van uwen zaligen vader voldoen. Dit is ook geschied, mijne dierbare voedstermoeder herstelde van dag tot dag; zoo ras hare krachten het toelieten, maakte ik mij aan haar bekend, hare verrukking was niet te beschrijven, ik deelde nu ook met SOPHIE als met eene lieve zuster de zorg voor onze moeder, wier echtgenoot aan de *Kaap de Goede Hoop* was gestorven. De Heer VAN LOO ontving nu ook het berigt, dat alles in orde was, hij trad met de noodige papieren in de hand, vrolijk in de kleine ziekenkamer, en met wijze omzitigheid meldde hij der allengs in sterkte toenemende weduw, de wending van haar lot, en dat harer dierbare dochter. De noodige volmagt werd aan den schoonbroeder van mijn' vriend VAN LOO gezonden, en welhaast bezat Mevrouw STROES een ' aanzienlijken rijkdom. Ik had intusschen nu en dan, nog wel eens Mevrouw L... bezocht, in een dier bezoeken verhaalde de jonge L... mij in vertrouwen, dat Jufvrouw STROES te vergeefs ten huwelijk was gevraagd; want dat hij geloofde, dat haar hart niet meer vrij was, en met veel woorden deed hij mij begrijpen, dat ik haar die vrijheid ontroofd had. Stout weg antwoordde ik: dit doet mij leed, want mijn hart is reeds voor eeuwig verbonden met het edel hart van hare bekoorlijke

nicht, zij was de ware SOPHIE, die ik zocht. L... wendde zich vergramd van mij af: met eene bedelares? (zeide hij lagchend) ik nam mijn' hoed en ging heen. Vervolgens heb ik het bevallig landgoed dat wij heden bewonen, gekocht; SOPHIE die als een eenjarig kindje met de bloemen, die ik voor haar plukte speelde, werd zoo ras onze dierbare moeder volkomen hersteld was, mijne gade; ik schreef aan Mevrouw L...: dat ik hare kweekeling gaarne een jaarlijks inkomen wilde toeleggen, doch dat zij mij eerst alles wat zij mijne SOPHIE zoo schandelijk had afgeperst, moest weder geven. Ik ontving het dan ook, het medaillon bevatte eene met kleine paarlen doorvlochten bruine haarvlok van den Heer STROES, en twee onderscheidene blonde vlokjes van SOPHIE en mij. Hier van had de lieve vrouw nimmer kunnen scheiden, doch in den bangsten nood had SOPHIE ook dit bij hare wreedaardige nicht gebragt, en niet eens den schandelijken prijs kunnen ontvangen. Onze lieve moeder heeft nabij ons, ook hare lustplaats, en geniet een' kommerloozen ouderdom. Een dierbaar kind bekroont onzen echt; de Heer VAN LOO komt ons menigwerf een bezoek geven, en voorzeker verblijdt zich mijn verheerlijkte vader in den hemel, over ons geluk.

De 10de Junij.
De invloed van de ware Christelijke Godsdienst vooral op het vrouwelijk hart.

Het verhaal van eenige afschuwelijke wreedheden, in de zuidelijke *Nederlanden*, gedurende den opstand tegen onzen geëerbiedigden Koning WILLEM, onlangs door vrouwen gepleegd, gaf mij aanleiding om na te denken over den invloed, dien onze redelijke, onze schoone Christelijke Godsdienst, gezuiverd van alle menschelijke bijvoegsels, over het algemeen op de geaardheid der menschen heeft; maar vooral op die van het vrouwelijk geslacht, en het lust mij heden mijne gedachten hierover, aan mijne vrouwelijke landgenooten mede te delen.

Dat de hervorming, die nu ruim drie eeuwen geleden, na lang voorbereid te zijn, zich vestigde; voor het helder licht der waarheid, de middernacht der onwetendheid en des bijgeloofs deed vlieden, en een' onbepaalden invloed op beschaving van verstand en zeden uitoefende, dit kan niet ontkend worden, zelfs niet door de vijanden der hervorming. Neen immers, eene voortreffelijke verhandeling, waarin deze waarheid volgens het getuigenis der ondervinding zoo onwederlegbaar bewezen is, werd in het begin dezer eeuw, door het meest beroemd genootschap van geleerden in *Parijs*, met goud, en met de toejuichende goedkeuring van alle beminnaars van kunsten en wetenschappen bekroond. Doch het is

slechts eene oppervlakkige beschouwing van hetgeen hedendaags nog plaats heeft, die mij het bovengemeld onderwerp volgens mijne denkbeelden, hoe onvolkomen die dan ook zijn mogen, doet behandelen. Dat de zielsgesteldheid der vrouw meer vatbaar is voor indrukken van alles wat ontzag wekt, van alles wat schrik of vrees voor de toekomst doet geboren worden, dan de zielsgesteldheid des mans, dit zal mij gereedelijk toegestemd worden; de over het algemeen meer levendige verbeelding, en ligter ontvlambare hartstogten, zullen waarschijnlijk hier de oorzaak van zijn. Dit nu zoo zijnde, is het ook natuurlijk, dat zoo wel de gezuiverde Christelijke Godsdienst, als de door menschelijke bijvoegsels vervalschte, en tot bijgeloof stemmende Godsdienst, eenen nog sterkeren invloed uitoefent op het gemoed van de vrouw, dan op dat van het andere geslacht. De meer tot geestelijkheid veredelde Godsdienst der hervormden (mag ik mij zoo eens uitdrukken) vordert als hoofdpligten van den mensche, vooreerst eene uit een rein hart vloeijende liefde voor den eenigen waarachtigen God en JEZUS CHRISTUS onzen Zaligmaker; eene liefde boven alle zinnelijkheid verheven, eene liefde door verstand, door gevoel, en alle redelijke zielskrachten ontvlamd; eene liefde, die tot de reinste, de heiligste aanbidding in geest en in waarheid aanspoort; en te gelijk in de tweede plaats, eene uitgebreide liefde voor alle menschen zonder onderscheid, voor alle menschen, van welk eene denkwijze, kleur of stand; en dat wel uit besef van verbroedering, uit

het besef of uit de bewustheid, dat alle menschen zonder onderscheid kinderen zijn van God; natuurgenooten van onzen Goddelijken Verlosser, ja niet slechts onderdanen, maar zelfs medeërfgenamen van zijn rijk en van zijne heerlijkheid, indien zij Hem slechts als hunnen Heer en Zaligmaker willen aannemen. Niet minder vordert de gezuiverde Christelijke Godsdienst, volgens de leer van JEZUS en zijne Apostelen, eene onafgebrokene oefening in kennis van God en JEZUS CHRISTUS; en een onafgebroken onderzoek of datgeen wat menschelijke leeraars ons prediken en leeren, de eenvoudige waarheid is, gegrond op de Goddelijke Openbaring; ja als een der eerste pligten, vordert die gezuiverde Godsdienst, dat wij God onzen Schepper zoo veel mogelijk leeren kennen uit het leerboek der natuur, dat voor den zinnelijken mensch geopend ligt, en waar de almagt, de wijsheid en liefde van Hem, die het heelal geschapen heeft, zoo heerlijk in uitschitteren. Maar vooral vordert zij, dat wij letten op de wijze, waarop Hij zich geopenbaard heeft in de verzameling der Gewijde Schriften, of in het boek, dat een sprekend bewijs blijft der Goddelijke Voorzienigheid, die onafgebroken voor de belangen van het menschdom waakt; die dat boek door al de eeuwen, die Staten en Koningrijken hebben verzwolgen en de tallooze boeken der oude wijzen en geleerden hebben doen verloren gaan, heeft beveiligd. Die Goddelijke Openbaring toch, ons in de Gewijde Schriften geschonken, leert ons het onbevatbaar Opperwezen, welks almagt, wijs-

heid en goedheid ons in de natuur zoo duidelijk in het oog schitteren, vooral ook kennen, als den liefderijk zorgenden Vader van het menschdom. Die Openbaring toont ons, de waarde van den mensch, ja van den mensch, die bij het groot heelal vergeleken minder is dan een stofje, dat in den glans der zon wemelt, maar wiens bestaan toch eeuwig voortduurt, en wiens belangen allen zonder onderscheid, met de getrouwste zorg der Voorzienigheid worden bewaakt en behartigd. In die Goddelijke Openbaring of in de Gewijde Schriften, leeren wij de onbegrensde goedheid van het alles omvattend Opperwezen in de wijze, liefderijke opvoeding van het menschdom aanbidden, wij leeren in die Geschriften de vaderlijke toegevendheid omtrent dwaalzieke kinderen, en het liefderijk geduld met de zwakheden van zinnelijke menschen bewonderen, en wij gevoelen ons tot dankbaren eerbied en liefde bij die bewondering met geheel ons hart geneigd. Daarenboven leeren wij uit de Gewijde Schriften JEZUS kennen, JEZUS den geliefde des Vaders, het zigtbare woord der Almagt, waardoor al het zigtbare geschapen is, JEZUS de hersteller der, door zinnelijkheid ontaarde menschelijke natuur, de heer der menschenwereld, aan wien alle magt in hemel en op aarde gegeven is; Hij die ons van de dienstbaarheid der zonde verlost, en den eenigen veiligen weg der zaligheid ons heeft aangewezen. JEZUS, die onze eenige voorspraak is bij den Vader, en die ons verzekert, dat liefde alleen de vervulling der wet is; ja die ook de

wereld zal oordeelen volgens de wet der liefde; en al zijne volgelingen uit alle geslachten en natien, wier kenmerk alleen ware algemeene werkzame broederliefde is, deelgenoten van zijne eeuwige heerlijkheid zal doen zijn. Deze Zaligmaker, die zijne voortreffelijke leer ons ten voorschrift heeft gegeven, leeren wij uit de Gewijde Schriften, in al zijne volmaaktheid kennen. Hierop grondt zich ons vertrouwend geloof aan de vergeving onzer zonden, en onze vaste hoop op eindelooze zaligheid. Zulk eene Godsdienstleer nu, moet elk menschelijk hart veredelen, en vooral het hart der vrouw tot werkzame liefde en teedere deelneming in het lot van al hare natuurgenooten zonder onderscheid, stemmen, terwijl eene vervalschte Godsdienstleer juist het tegendeel uitwerkt. Eene Godsdienstleer, die de bron der zuivere kennis voor den mensch gesloten houdt, die elk onderzoek naar eenvoudige waarheid verbiedt, die het weldadig Opperwezen poogt tegen te werken, en de openbaring van deszelfs volmaaktheid en liefdevollen wil, aan het oog van zijne denkende kinderen onttrekt, en die Goddelijke openbaring door menschelijke bijvoegsels verdonkert, verdraait en poogt te ontsieren; eene leer, die het nameloos Opperwezen afschildert als een zwak en eenzijdig beminnend wezen, dat alleen een eenig kerkgenootschap eindelooze zaligheid belooft, en aan alle andersdenkenden die ontzegt, ja dat allen, die buiten dat kerkgenootschap sterven, eeuwig haat, en tot het rampzaligst verderf veroordeelt, eene leer, die JEZUS den Zaligmaker der wereld niet ge-

noegzaam acht om zijne vrienden te helpen, te geleiden, en zijne heerlijkheid te doen beërven, die in tegendeel de eer der aanbidding aan verheerlijkte vrienden van hem niet slechts, maar ook zelfs aan door feilbare menschen heilig verklaarden toekent; ja eene kerkleer, die alles wat JEZUS CHRISTUS hier op aarde tot heil der menschheid, en tot eer van God zijnen Vader verrigt heeft, onvoldoende keurt, en met versmading van het groote werk, dat hij volbragt heeft, den eeuwig gezegenden en verheerlijkten Verlosser nog dagelijks zoude willen onderwerpen aan de diepste vernedering, aan menschelijke willekeur en grilligheid; terwijl zulk eene leer zeg ik, die het menschelijk verstand ongeoefend in een' donkeren nacht van ontwetendheid doet omdwalen, en het hart onvatbaar maakt voor heiligen eerbied omtrent God en JEZUS den heer der wereld, zoo wel als voor uitgebreide liefde tot alle menschen, den verschrikkelijksten invloed moet uitoefenen op het menschelijk gevoel, maar vooral op dat der zoo aandoenlijke vrouw, wier verbeeldingskracht zoo gemakkelijk verhit en verlevendigd wordt, en wier hartstogten zoo prikkelbaar zijn; geen wonder dan ook, dat de oude en nieuwe geschiedenissen ons zoo veel treurige voorbeelden toonen van vrouwen, die in haat en wraakzucht en in wreedheid, zelfs het mannelijk geslacht achter zich lieten, immers, wanneer haar verstand niet geoefend en verlicht, wanneer haar gevoel niet verfijnd en veredeld was; en zouden wij het dan nog vreemd vinden, dat van den eersten oogenblik des opstands tegen onzen ge-

liefden Koning, in *België*, het vrouwelijk geslacht zich aan zoo veel woestheid, aan zoo veel onmenschelijke wreedheid, heeft schuldig gemaakt? neen die ongeoefende wezens, volgden slechts de leer, die haar van kinds af ingeprent is, immers, het gehoorzamen aan wetten hoe wijs, hoe heilzaam ook, maar gegeven door een bestuur, dat voor een groot gedeelte uit ketters, uit van God gehate en voor de verdoemenis rijpende menschen bestaat, dat gehoorzamen had men voor het oog der domme onwetendheid reeds als misdaad afgeschilderd. Haat tegen, en afkeer van natuurgenooten, die zich boven het zinnelijke volgens JEZUS reine leer weten te verheffen, en God in geest en waarheid aanbidden, was het onkundig gehouden vrouwelijk geslacht in *België* over het algemeen ingeboezemd. Zij lasteren hetgeen zij niet kennen, zij weten niet wat menschen buiten haar kerkgenootschap gelooven, en mogen het even weinig onderzoeken als hetgeen men haar zelven dwingt, voor waarheid te houden. Wierd aan deze waarlijk ongelukkigen vergund aan het bevel van JEZUS en zijne Apostelen te gehoorzamen, aan het bevel namelijk om de heilige Schriften te onderzoeken, om de leer van andere genootschappen, zoo wel als die van hun eigen genootschap, te beproeven, en het goede uit alles te behouden, dan voorzeker zoude het licht der waarheid voor haar ver stand opgaan, en zij zouden het wezenlijk goede van het valsche kunnen onderscheiden; ja voldeden de geestelijken of leeraars in het bedoelde kerkgenootschap, aan het bevel, dat den reeds verheerlijkten JEZUS voor het

laatst hier op aarde van de lippen vloeide: onderwijst alle volken, waaruit gij Mij leerlingen verzamelt, leert hun onderhouden wat Ik, Ik de heer der menschenwereld geboden heb; als wilde Hij zeggen: verbijstert hen niet door nietsbeduidende geboden van feilbare menschen, want dit toch, verzekerde JEZUS gedurende zijne omwandeling: te vergeefs eeren zij Mij, leerende leeringen of leerstelstels door menschen uitgedacht; gehoorzaamden de geestelijken aan deze bevelen van den verheerlijkten Verlosser, gewis dan zouden zij de leden van hun kerkgenootschap in alles wat goed en regt is onderwijzen, zij zouden hunne zinnelijkheid niet misleiden en betooveren door uitwendige plegtigheden, die de eenvoudige Godsdienst van onzen Heer en Verlosser onteeren; zij zouden niet, in navolging van het Heidendom, afbeeldingen van hemelbewoners tot voorwerpen van aanbidding wijden, en veel minder, den met eeuwig heerlijkheid gekroonden Zaligmaker der menschen, die over dood en graf zegepraalde, en op de heerlijkste wijze met God zijn' Vader vereenigd heeft, en de menschenwereld regeert, in de gedaante van een houten, een steenen of metalen kruisbeeld ter aanbidding voorstellen; ja nog veel minder zouden zij hunne verblinde leerlingen doen gelooven, dat die verheerlijkte JEZUS nog dagelijks, strijdig met Gods woord, strijdig met de natuur, strijdig met de rede, met de zintuigen en met alle begrippen van waarheid, vleesch en bloed aanneemt om in de gedaante van een'ouwel door duizenden ingeslikt te worden. Wie betreurt

niet van harte zulke verschrikkelijke dwalingen, die een groot gedeelte der enschen, die zich Christenen noemen, verblinden. De domme menigte dwaalt gewis ter goeder trouw, want hoe zullen zij de waarheid omhelzen, wanneer haar die niet gepredikt of geleerd wordt? het op waarheid gegrond geloof is uit, of door het gehoor, en hetgeen zij hooren, moet p Gods woord gegrond zijn, zal het een waar, een zielbevredigend geloof doen geboren worden; neen, wanneer ikd it alles nadenk, vind ik niets vreemds in de woeste en wreede handelwijze der Belgische vrouwen, in den jongsten opstand zoo schrikwekkend gebleken. Hare verhitte verbeelding zag in Koning WILLEM en in allen, die hem getrouw bleven, veroordeelden door het Opperwezen ter eeuwige verdoemenis. Van deze moesten zij zich afscheiden, om geen deel met hen te hebben. Verdienstelijk (zoo dachten zij) was het in Gods oog, verharde ketters, die niet meer gelijk voorheen tot den brandstapel veroordeeld konden worden, te mishandelen en te dooden; geen wonder dan ook, dat woedende vrouwen, gelijk aan de van ouds afgebeelde furiën, de Noord-Nederlandsche krijgslieden zijn aangevallen; en zonder vrees voor doodelijke wapenen, de dappersten zelfs, met moorddolken griefden, of wel met schietgeweer doodelijke wonden toebragten; vooral was dit het geval binnen *Brussel*, dat zich door verraad en afschuwelijke moordzucht voor eeuwig heet geschandmerkt; daar toch vlogen zulke razende furiën met hangende haren, en vuisten die van bloed dropen, tusschen de

gewapende ruiters, die de stad binnentrokken, niet om verwoesting aan te rigten, maar om de weinige getrouwgeblevenen aan zich te trekken en te beschermen, en ware het mogelijk, de oproervlam, die de welvaart der muitelingen verteerde, uit te dooven. Met hangende haren en van bloed druipende vuisten, grepen de uitzinnige vrouwen de teugels der paarden, en drukten den helden, die een' afschrik hadden van het strijden met vrouwen, een' dolk in het hart; andere min stoute maagden en vrouwen, schoten, uit verborgene schuilhoeken, geweren, zoo ongepast voor de hand der vreesachtige vrouw, af op krijgslieden, die haar nimmer beleedigden, die haar zelfs veiligheid en rust wilden aanbrengen; ja waar het werpen met steenen niet doodelijk genoeg scheen, ontzagen de door dolle moordzucht beheerschte huismoeders en jeugdige maagden geen versierend stuk huisraad, om dit uit ramen en vensters op het Noord-Nederlandsche krijgsvolk te werpen; zij ontzagen zich niet om alles wat schaden, wat kwetsen en dooden kon op de voorbijtrekkenden neder te storten; andere verraderessen, lokten vleijend gekwetste vlugtelingen in eene schijnbaar veilige plaats, en vierden daar haren moordlust aan de misleiden, den vrijen teugel; doch soortgelijke bloedige tafereelen schokken mijne geheele ziel; het is genoeg, dat ik den rampzaligen invloed van onkunde, van bijgeloof en andere gebreken, door eene menschelijke kerkleer gevoed, ook in *België* niet minder betreur, dan dien zelfden invloed, die in vroeger eeuwen het vrouwelijk

geslacht zoo geheel aan deszelfs bestemming ontrukte. Denken wij slechts aan den Sint Bartholomeusnacht in *Parijs*, toen zoo veel duizend slagtoffers van staatkunde en dweeperij, ook door vrouwen verraden en vermoord werden; toen ook zelfs in de nonnenkloosters, de jubeltoonen weergalmden, omdat het bloed van andersdenkende Christenen bij geheele stroomen geplengd was. Neen heil ons, hervormde Medechristenen! heil ons! dat een meer helder licht ons bestraalt, dat de gezegende invloed van de Godsdienst die wij belijden, ons tot algemeene menschenliefde en mededoogen met weerloozen stemt. In onze geschiedenis, ontbreekt het ook niet aan vrouwen, die door edele geestdrift als door iets Goddelijks bezield, hare zwakke krachten konden vergeten, en met onoverwinnelijken heldinnenmoed de krijgswapenen konden aangrijpen, om voor Vaderland, en alles wat haar dierbaar was, in bangen nood te strijden; zoo roemt *Utrecht* nog op de moedige TRIJN (of CATHARINA) VAN LEEMPUT, die, toen de mannelijke burgerij voor de wraak der Spanjaarden beefde, met hare gezellinnen het sterke *Vreeburg* (waarin de vijand zich telkens nestelde, om de stad onder het juk te houden en de eer der vrouwen te belagen) durfde aanvallen, en ten gronde toe verwoesten; doch van moord en verraad had deze heldin een afgrijzen. KENAU HASSELAAR, wier naam boven het graf der eeuwen praalt, vloog in *Haarlems* bangen nood ten strijde, zij wapende ook hare vriendinnen, en deed de Spanjaarden niet zelden terug sidderen. Doch nimmer bevlekte de edele hel-

din hare handen met weerloos bloed, en om niets meer te noemen, behoef ik slecht de heldinnentrouw der Aardenburgsche vrouwen in het jaar 1672 te gedenken; de kleine nederige stad met hare vervallen vestingwerken, bezat naauwelijks 300 weerbare krijgslieden, en werd door een Fransch leger, uit duizendtallen bestaande, opgeëischt. Maar krijgslieden en burgers, wilden zich liever onder het puin der neergeschoten wallen en verbrande woningen laten begraven, dan zich aan vijanden, die in *Holland* reeds hunne voetstappen met bloed en verwoesting hadden geteekend, over te geven. Vrouwen en maagden schaarden zich gewapend op den wal, naast de helden; bejaarde vrouwen en nog jonge knapen en meisjes, hakten het metalen huisraad aan stukken; vulden de ledig gemaakte wiegen der zuigelingen daarmede, en droegen die naar den wal waar het aan kogels ontbrak. De trotsche heermagt van LODEWIJK XIV. reeds voor een gedeelte tot binnen de werken van *Aardenburg* gedrongen, waande de stad beschermd te zien door tallooze heldenscharen; want het regende vuur en lood van de bolwerken op de naderende benden, die in bergen van gekwetsten en bloedige lijken herschapen werden. Ja voor dat gedeelte der vijanden, dat reeds binnen de werken stond, was aan geen vlugten te denken, want een hand vol dappere burgers door eene andere poort uitgetrokken, had de brug, die over de buitenste gracht lag, weggebroken. Meer dan zes honderd Franschen, die zich dus van het overig vliedend leger afgescheiden zagen, wierpen de wapens neder, en smeekten

om lijfsbehoud, maar ook van nu af werden de overwonnelingen als weerlooze natuurgenooten beschouwd en behandeld. De ontwapende Franschen werden de jubelende stad binnengeleid, daar zagen zij het klein getal van mannelijke verdedigers, en de juichende schaar van vaderlandlievende heldinnen, voor wier onwrikbaren moed, het aan zegepraal gewone leger des trotschen LODEWIJKS, had moeten zwichten en vlieden, en de krijgsgevangenen knarsten van spijt op de tanden, terwijl zij, bij gebrek van andere verzekerde plaatsen, werden opgesloten in de kerk van eene Christelijke gezindheid die zij vloekten, doch waar zij volgens de Goddelijke leer, die in deze kerk werd gepredikt, liefderijk verkwikt en verzorgd werden. Neen geene naar bloed dorstende wraak, geene laffe moordzucht ontheiligde de engelen reine heldinnentrouw der Aardenburgsche vrouwen; het ontbrak bij de zwakke bezetting aan wondheelers, doch menschlievende harten klopten in de vrouwelijke borst, en met denzelfden ijver, waarmede zij alles wat haar dierbaar was, hadden helpen verdedigen, bevlijtigden zij zich nu om de bloedende wonden van hare bestrijders te verbinden en vol deernis de smart der lijdenden te verzachten, en geen wonder, de Goddelijke stem galmde in hare ziel, zalig zijn de barmhartigen want ook zij zullen barmhartigheid vinden, want ik zeg u, hebt uwe vijanden lief, zegent wie u vervloeken. En wie onder denkende menschen, zoude dan nog kunnen twijfelen welk eene Godsdienstleer, de edelste, de verhevenste is? alleen de invloed, dien zij op het menschelijk hart uitoefent,

moet hier getuigen. Deze, of de leer der hervormden, drukt het merk der zuivere Goddelijke afkomst in de ziel des Christens, het merk der liefde, waaraan JEZUS, de regter der wereld eenmaal, zijne broederen, zijne medeërfgenamen van het eeuwig Koningrijk zal herkennen. Gene Godsdienstleer vernietigt den adel der menschheid, verlaagt de wraakzuchtigen, de moordzieken tot woeste tijgers, neen tot moedwillige vertreders van de wet der liefde, die de natuur is ingedrukt; tot vertreders die ten hoon van Hem, die zijn leven bloedend aan het kruis, tot heil van zijne vijanden liefdevol opofferde, zijne broeders vervloeken. Medechristenen! maakt dit alles ons hart niet brandend in ons? brandend door dankbare liefde aan God, die ons niet liet geboren worden uit ouders, die in den nacht der onkunde omdwaalden. Ach ware dit hun lot geweest, dan zouden ook wij van de wieg af mede gedwaald hebben, ook dan, hadden wij verslaafd aan het grove zinnelijke, voor levenlooze beelden nedergeknield, en nimmer zouden wij in geest en waarheid den onzienlijken God, die aarde en hemel vervult, en JEZUS CHRISTUS, in wien wij dien God onzen Vader noemen, hebben aangebeden; ach dan hadden wij nooit de zielerustschenkende Openbaring van God gekend, het reine licht des Evangeliums had ons dan nimmer beschenen, in bangen nood hadden wij dan even gelijk onze medeverdwaalden, beelden van heiligen, die ons niet hooren kunnen, om hulp gesmeekt, troost in benaauwdheid, hadden wij dan ook bij hout, of steen of metaal gezocht, en voor ons bevlekt gewe-

ten hadden wij vergeefs om de voorspraak der heiligen gevraagd, of zondige menschen, die zich in de plaats van God durven stellen, om bevrediging en zondenvergiffenis gebeden, of, wie schrikt niet voor het denkbeeld! wanneer onze denkkracht, wanneer onze verstandelijke vermogens zich stout hadden durven ontwikkelen, zonder door den glans der zuivere Christelijke Godsdienst voorgelicht te zijn, dan zouden wij welligt de geheele eerdienst waaraan wij gewoon waren, in al deszelfs beuzelachtigheid aanschouwd, en als den redelijken mensch onwaardig verworpen hebben, zonder iets beters, dat wij niet kenden, te kunnen omhelzen. Dan hadden wij welligt, alle banden losgerukt, de reine waarheid met valschen schijn vermengd, ons aan het rampzalig ongeloof overgegeven, en waren onbekend met ware vertroosting of zielerust, de onbekende eeuwigheid ingegaan. Ja Gode zij eeuwig lof en dank! ik werd geboren uit ouders, die de reine, de eenvoudige leer van JEZUS met getrouwheid poogden te volgen, die de gronden van hun geloof onderzochten, en ook mij, met nog stamelende lippen reeds den almagtigen Schepper, van wiens liefde en wijsheid de geheele natuur getuigt, leerden aanbidden. Ja die mij reeds in den morgenstond van mijn leven, leerden vertrouwen op Hem, wiens ontzagwekkende grootheid in den gestarnden hemel zoo majestueus schittert, en in den aanbrekenden morgenstond ons tot verrukking en eerbied stemt; wiens altijd zegenende liefde in het zomerkoeltje, dat de met vruchten beladene takken wiegt, ons tegenruischt, en in de geuren wasemende

roos, ons vervrolijkt. Ja ik ben geboren uit ouders, die mij reeds in mijne kindsche dagen, JEZUS, die tot zegen van geheel het menschelijk geslacht eenmaal op deze aarde leefde, leerden kennen en liefhebben, liefhebben met al mijne jeugdige krachten, als den weldoenden vriend van alle ongelukkigen, als den zegenenden kindervriend, die de onnoozele kleinen opnam in zijne armen, en aan zijn vlekkeloos rein hart vol Goddelijke liefde drukte. Heil mij! dat ik dien JEZUS, dat ik zijn Evangelium in al deszelfs verhevene eenvoudigheid leerde kennen en belijden, dat ik de hemelsche waarheid heb leeren zoeken en vinden, dat ik in bangen tegenspoed, geene toevlugt leerde nemen tot door menschen heilig verklaarde gestorvenen, of tot levenloze beelden, maar tot Hem, die het heelal draagt door het woord zijner kracht, tot den verheerlijkten JEZUS aan wiens magt de geheele zigtbare schepping onderworpen is. Heil mij! dat ik struikelend op den weg der Godzaligheid, geene vergeving leerde afbidden van zondaren, gelijk ik zelve ben, of van hemellingen, die mij niet hooren, en die een' afkeer zouden hebben (indien zij mij hoorden) van mijne aanbidding. Heil mij! dat ik in JEZUS, mijn' eenigen voorspraak bij den Vader leerde kennen, dat ik niet door ligchaamspijniging of het ijdel herhalen van formuliergebeden, zondenvergiffenis waande van Hem te kunnen koopen, maar dat ik alleen door waarachtig berouw over elken misstap, over elke moedelooze ontevredenheid, de vertroostende toespraak in het Evangelium hoorde: *Zijt welgemoed, uwe zonden zijn u vergeven, uw geloof in*

Mij, uw vriend, uw Zaligmaker, zal u behouden. O juicht met mij, geliefde Medechristenen! niets wat bestaat kan ons scheiden van de liefde Gods. De dood heeft voor ons geene verschrikking, want wij kennen den waarachtigen God, en JEZUS CHRISTUS, dien Hij gezonden heeft, en wij hebben dus het eeuwig leven. Maar vereenigen wij ons in het bidden om licht voor onze dwalende natuurgenooten, die zich ook naar CHRISTUS noemen, maar die verhinderd worden om zijne ware, zijne onderzoekende leerlingen te zijn, ook die hinderpalen moeten, en zullen uit den weg geruimd worden, het gevoel van eigenwaarde zal in de blindgehoudenen toch eindelijk ontwaken, de heldere dag, die in het Evangelium licht, zal ook voor hen opgaan, ook dan zullen hunne eerdienst gezuiverd, hunne zeden verzacht, dan zal hun verstand opgehelderd en hun hart door uitgebreide broedermin veredeld worden.

De avond van den 21sten Junij.

Lang en schoon was de dag, wiens gouden weerglans de avondwolken nog met heerlijke kleuren omzoomde, en de opgestegene dampen, die de verdwijnende zonnegloed niet tot in het hoogere, koudere gedeelte van den dampkring meer kon opvoeren, als een' glinsterenden gazen sluijer over de opkomende

maan, en de allengs verschijnende starren deed zweven. Het was de langste dag, die in het geheele jaar over onze gewesten op- en onderging; de aarde toch, heeft in hare loopbaan het punt bereikt waar de zon op het Noordelijk halfrond, haar stralend licht omtrent lijnregt doet nedervloeijen; het punt waar de lente met haren verdorden bloesemkrans afscheid neemt, en hare ontwikkelende kweekelingen ter voltooijing aan den gloeijenden zomer toevertrouwt; verkwikkend is de avondkoelte, na zulk een' langen, helder lichtenden, en door zonnegloed voor den arbeider vermoeijenden dag; maar niet minder liefelijk is ook de kalme rust, die de denkkracht uitnoodigt om zich in de bekoorlijke stilte, die zich van oogenblik tot oogenblik meer uitbreidt, te verlustigen. De woeling van het maatschappelijk leven verstoort de ernstig nadenkenden niet langer; donkerheid was de slagboom, die den werkkring voor het arbeidzaam gedeelte der stedelingen en landbewoners heeft gesloten, en de kracht verjongende slaap zal welhaast de zinnelijke wereld voor het meerder getal mijner landgenooten doen verdwijnen, en de zintuigen, of de voertuigen der gewaarwordingen, kluisteren. Kort zijn nu voor ons halfrond, de nachten; ja kort was de jongste rijk gestarnde nacht; immers de duisternis waarin zij bergen en dalen, bosschen en beken als in het plegtig kleed, dat eenmaal de wordende hoofdstoffen bedekte, vreedzaam had omhuld, werd alras omzoomd door de blozende schemering des dageraads, die van de [oostkim] allengs stroomen van licht en gloed over het graauw gewelf

uitzond; stroomen van licht en gloed, die de starren overstelpten, en de maan haar verbleekend schijnsel in gouden glansen deed verliezen. Veel, onbegrijpelijk veel valt elken dag, elk uur, wat zeg ik? elken polsslag voor, op den wereldbol, dien wij bewonen. Geboorte- en sterfuren, de twee gewigtigste oogenblikken voor den mensch aan deze zijde van het graf, worden nimmer afgebroken, zij wellen uit den stroom des tijds onophoudelijk voort; de nacht overschaduwt tallooze wezens, die voor het eerst ademhalen, maar ook tallooze, wier hart voor het laatst klopt. En is ook niet elk uur van den dag getuigen van duizend duizenden, die zich over de geboorte van schuldelooze wichtjes verblijden, en te gelijk van duizend duizenden, die bij de sterfkoets van teeder geliefde panden weenen? ja voorzeker waren de uren van dezen langen, helder lichtenden dag getuigen van vreugd en smart. Waar toch bestraalden zij geene wankelende wieg van pasgeborenen? en geene lijkbaar van dierbare gestorvenen? waar waren zij geene getuigen van bekroonde verwachtingen en van verijdelde hoop? van het gejuich der voorspoedigen en van het gejammer der ongelukkigen? waar waren zij geene getuigen van de jubeltoonen der beweldadigden, der met reine levensvreugd gezegenden, en van den stillen kommer der armoede, van de eenzame tranen des weedoms door de ongelukkigen, die bij het gemis van den zoetsten wellust des levens, de verkropte smart zelfs aan den boezem der vriendschap niet wilden, acht niet konden uitweenen. Maar ook deze uren der

vreugd en des jammers zijn voorbij, het herdenken moge nog den weerschijn der blijde uren lagchend over de ziel des gelukkigen verspreiden, ook het herdenken der vervlogene uren verdunt voor de rampspoedigen, den sluijer, die de uitkomst uit allen rampspoed bedekt. Ja het herdenken aan de uren der smart verspreidt een' zachten glans over de gemaakte vordering op den weg des levens; elk verdwenen uur, lijdende natuurgenooten! is als eene golf van den stroom des tijds, die ons zoo veel nader bragt aan den oever der onsterfelijkheid, waar het licht uit de duisternis opgaat, waar de treurende vertroost wordt, en waar de laatste traan des weedoms eene bron wordt van ongekende, van ondenkbare vreugd. O hoe liefelijk is mij heden de naderende nacht, was de dag in deszelfs onderscheidene tijdperken mij een beeld van het menschelijk leven, van de door kommerlooze vreugd blozende kindschheid, van den vollen gloed des krachtvollen levens, en van de zachte kwijning der gedurig afnemende krachten, deze late, kalme avondstond of nacht, is mij de beeldtenis der grijsheid, de beeldtenis van den klimmenden ouderdom, waarvoor het naderend sterfuur de vreedzame rustkoets spreidt, maar waarvoor de vertroostende morgenster der hoop, ook vervrolijkend glinstert. Welk uur is zoo plegtig, zoo geschikt om den mensch tot edelen ernst te stemmen, dan het uur des nachts, waarin wij ons zoo geheel alleen met Hem, die hemel en aarde vervult, en met ons zelven gevoelen. De beklagenswaardige booswicht, wiens ge-

weten hem de zwartste misdrijven verwijt, moge sidderen voor dit uur, waarin hem alle levenden verlaten; terwijl hij in de tegenwoordigheid van den Alwetende, die zijn snood gedrag veroodeelt, verschijnt; de trotsche overweldiger der volken, de baatzuchtige onderdrukker der weerloozen, moge zich zelven te vergeefs in den gevoelloozen slaap trachten te ontvlieden, hij moge op zijne prachtige legerstede, den armen daglooner, die op het stroobed ongestoord rust, dit verkwikkend genot misgunnen, daar hem elke ligte sluimering door de ijsselijkste droombeelden verschrikt, nu met bloed en wonden overladene scharen voor zijne verbeelding uit de graven oprijzen, om hem te vloeken, terwijl tallooze weduwen en weezen hem, kermend of dreigend, echtgenooten en vaders, die zijne heerschzucht ten offer vielen, terugvragen; of terwijl de onregtvaardig veroordeelde onschuldigen hunne mishandelde weerloosheid, door den goudzieken onderdrukker, bij den regter der wereld schijnen aan te klagen, en hunne jammerkreten door de lage ziel van den snoodaard doen weergalmen. De Christen, die volgens het voorschrift van zijn' hemelschen Leeraar, van zijn' Goddelijken Verlosser, zijn dagwerk volbragt, de verheerlijking van God zijnen Vader, en het geluk van zijne natuurgenooten bedoelde, vlijt zich zoo kommerloos ter ruste, in de hoede des Almagtigen, als de verzadigde zuigeling in den arm, der op hem liefdevol nederblikkende moeder; zalig, ja driewerf zalig gij, mijne dierbare Medechristenen! gij! die het gevoelt wat reinheid van

hart is, gij! die naar het genot van dien hemelschen wellust onvermoeid streeft, zalig zijt gij! want gij ziet, gij gevoelt in de donkerheid des nachts, de tegenwoordigheid van uwen hemelschen Vader, wiens goedkeurende stem in uw geweten galmt. Het is waar, ver is uwe reinheid van hart van volkomen te zijn, met innig berouw belijdt gij uwe struikelingen; maar uw Goddelijke Vriend en Broeder, roept het u toe in het Evangelium: ik ben de weg, ik ben het middel waardoor gij als gereinigden van hart, tot God mijn' Vader gaat, Mij hebt gij beleden uw' Leeraar, uw' Verlosser te zijn, daarom belijd ik ook voor mijnen en uwen God, dat gij mijne geliefden, mijne broeders, mijne verlosten van de dienstbaarheid der zonden zijt; door deze toespraak bemoedigd en vertroost, dierbare Medechristenen! juichen wij vol kinderlijk vertrouwen, wij hebben een' voorspraak in den hemel bij God, daar is geene veroordeeling voor ons, want alle, alle die JEZUS liefhebben en deze hunne liefde door onvermoeid werkzaam te zijn in het goede betoonen, deze alle zonder onderscheid, zijn uitverkorenen en geliefden des Vaders, voor wie het rijk der vreugd en der toenemende volmaking bereid is. Neen de middernacht verschrikt u niet, gij aan God getrouwe menschenvrienden! die uwen leeftijd hier op aarde besteedt om rijp te worden voor een hooger leven; gij die overtuigd zijt, dat geen sterveling zich een waarachtig Christen mag noemen, die zijne dankbaarheid aan God niet door een Christelijk gedrag uitdrukt, die zijn geloof aan de waarheid des Evangeliums niet

door zijne daden bevestigt, die geene vruchten der zedelijke verbetering of der veredeling van hart en gevoel voortbrengt; neen de middernacht is voor u de schaduw des Allerhoogsten, waarin gij vreedzaam en veilig rust, ook daar volgen u, uwe goede werken. De slaap verjongt uwe krachten, en omzweven droombeelden uwe sluimerende bewustheid, het zijn geene beelden, die u doen sidderen; geen geschrei van armen, die gij verdruktet of vernederdet, ontroert uwe verbeelding, geen hongerende, dien gij brood geweigerd hebt, klaagt u aan, geen rampspoedige wier leed gij gevoelloos plagt te verzwaren, of wier ongeluk gij door versmading vergrootedet, doet bange tranen der smart op uw geweten gloeijen. Neen, zegen der lijdenden, wier smart gij verzacht hebt, stort vrede in uwe kalm ademende borst; het gebed der bedroefden, die gij vertroost en verblijd hebt, dat gebed om uw toenemend geluk, stijgt ten hemel. De verdwaalden, die gij door uw voorbeeld, door uwe woorden of geschriften tot nadenken bragt, en op den weg der ware Godsvrucht deedt terugkeeren, ja de gevallenen, de diep gevallenen, die gij minzaam de hand boodt en oprigtedet, plengen, met uwen naam op de dankende lippen, tranen der zuiverste, der dankbaar zegenende liefde, tranen die welgevallig zijn in het oog van den eeuwig weldoenden vriend van zondaren, tranen die welgevallig zijn in het oog van den vader der menschen, die de verloren zoon, hoe arm hoe onwaardig, niet verstoot, maar vol ontferming aanneemt. Zulke dankbare tranen der lief-

de, zijn helder parelende sieraden aan de kroon, die aan u zal geschonken worden; aan u, die de van elk verstootene, ach die aan den rand des verderfs wankelde, liefderijk terugbragt, en hemelsche blijdschap voor engelen en verheerlijkten deedt geboren worden. O zijt mij welkom gij stille plegtige met nacht omhulde uren, die mij hier in dezen eenzamen lusthof, hier onder het gestarnd gewelf des hemels, voorbijsnelt, geene menschenstem breekt de stilte af, de lucht golft niet meer door het gezang der vogelen, zorgeloos maar bewaakt door de liefderijke Voorzienigheid, die hen alle overvloedig verzadigde, zijn zij ingeslapen, terwijl de donzige borst, de in de schaal nog ontwikkelende jongen, of de nog pluimelooze kiekens koestert. Slechts nu en dan hoor ik nog het gekras van het nachtgevogelte, dat zich in den donkeren schoot des nachts voedt; slechts nu en dan verkondigt het gebas van den waakzamen hond, daar ginds, dat het gezellig leven nog bestaat, of de trillende echo bromt den slag van eenen verwijderden klok, door de diepe stilte; de koele nachtwind ruischt zacht door de loofrijke boomtakken, die een lispelend gewelf boven mij vormen, en toch is het mij als hoorde ik een onuitdrukbaar gesuis wijd om mij heen. Wat is dit? vraagde ik duizendwerf, wanneer ik in den laten avond of in den liefelijken zomernacht, in de opene lucht het bekoorlijke der denkkracht voedende eenzaamheid genoot. Is het slechts inbeelding, die mijn gehoor misleidt? Zijn het de in elkander smeltende geluiden van alles wat zich op verren afstand beweegt, de

stemmen der dartelende vreugd en der weenende smart, het geloei der stormen, het bruisen van den wereld-oceaan en het breken der schuimende golven op rotsen en vreemde kusten? Zijn het deze in elkander smeltende geluiden, die zich hierom mij heen, in de nog zacht trillende lucht verliezen? of, is het de laatste flaauwe naklank van de harmonische muzijk der wentelende werelden, of der zich omzwaaijende zonnestelsels om het boven alles verheven middelpunt des heelals? kan het dit zijn? maar welk eene gedachte? ik zoo onmerkbaar voor het oog van tallooze hoogere doch eindige schepselen, in het heelal, maar toch zoo belangrijk in het vlekkeloos oog des ongeschapenen, ik op deze wentelende wereld, dat stip in de onbegrensde schepping, maar toch zoo vol van Gods goedertierenheid, maar toch zoo verheerlijkt door het zigtbaar beeld van Gods onbevatbare volkmaaktheid, dat eenmaal in JEZUS CHRISTUS, den zoon des menschen, hier praalde, ja dat nog in zijne verhevene leer, in zijn zaligheid schenkend Evangelium in vollen luister schittert, ik, zoude mijne stille aanbidding vermengen met de jubelende akkoorden van al het geschapene? doch hoe dit zijn moge, eeuwig nameloos Wezen! ik aanbid U, in dezen majestueuzen nacht, het hart is brandend in mij door dankende liefde, het gevoel van uwe nabijheid doorstroomt geheel mijn aanwezen; aan het niet hebt gij mij onttogen, niet om een speeltuig te zijn van het gedachtenloos geval, neen Vader van uwe genietende schepselen! ook ik, was eene onmisbare schakel aan de keten, die het groot het

nooit af te meten geheel, dat eeuwig wordend, eeuwig ontwikkelend, ten spiegel van uwe namelooze volmaaktheid verstrekt, te zamenhecht. Niet om te lijden, maar om heil te genieten schonkt gij mij het aanzijn; het zegt weinig, rampspoed, die op den stroom der oogenblikken voorbijsnelt, te verduren, eindeloos verblijdend toch glinstert daar ginds, achter die donkere stofwolk, die door den kouden adem des doods zal verstrooid worden, eindelooze zaligheid. Zijn de meest bedroevende jammeren in dit leven iets meer dan sneeuwvlokken, die het ontkiemende zaad tegen den guren adem des winters beveiligen? zijn zij iets meer, dan de koele nevel, die de teedere plant voor een te welig opschieten behoedt, of den opengaanden bloesemknop drenkt, om bestand te zijn tegen den doorbrekenden gloed der zonnestralen? of is ook de mensch, niet het Goddelijk zaad, door de eeuwige wijsheid ter eerste ontwikkeling aan het stof toevertrouwd? is niet de mensch, eene plant des eeuwigen, die hier moet ontspruiten, maar die door het verplanten in zaliger gewesten, veredeld wordt. Is het geestelijke van den mensch, niet de schoone bloesemknop der volmaaktheid, die zich hier ontsluit om de vrucht, die voor de eeuwigheid rijpen moet, te beschutten? Heil mij, groote God! dat ik aanwezig ben, heil mij, dat ik hier aan mijne bestemming voldoen moet, eene bestemming, door de volmaakte wijsheid en liefde voor mij uitgekozen; dat ik, in navolging van den volmaakte, den Goddelijke onder de menschen, het werk, dat mij gegeven is om te doen moet verrigten,

een werk geëvenredigd naar mijne krachten, en voor welks onvolkomen verrigten, de vergevende liefde van een' ontfermenden vriend in den hemel pleit. Door lijden, als door eene treurige vallei, ging deze Goddelijke vriend, deze meestgeliefde zoon des Allerhoogsten in zijne heerlijkheid; en zouden zijne volgelingen voor eene enkele donkere schaduw terugschrikken? neen, zelfs dit leven, met al zijne afwisseling, dit leven met al zijne ware en valsche vreugd, met al zijn genot en ontbering, ja met al zijne schijnbare rampen, heeft voor mij eene hooge waarde, want het is de eerste morgenschemering des aanzijns, die door eenen eindeloozen heerlijken dag, staat gevolgd te worden; die dag nadert voor elk van ons mijne nartuurgenooten! maar, vóór de komst van het sterfuur, of dat hetzelfde is, vóór de komst van het uur der geboorte in een hooger leven, is het oog der stervelingen te zwak, om den wolkeloozen glans van dien dag te kunnen verdragen; weldadig blijft de toekomst voor ons met wolken bedekt, met wolken waarop een donkere nacht zich legert, een nacht, die wacht houdt aan de grenzen der zigtbare wereld, en die den kleingeestige, die zijn' werkkring poogt te ontvlugten, terugdrijft. Eeuwig wijze liefde was het, die de zucht voor het zinnelijk leven tot een' band vormde, die den mensch aan de aarde, die zijn moederland is, aan de zinnelijke genietingen, ach zelfs aan het lijden hecht; maar die band wordt eenmaal voor den vertrouwenden Christen, wanneer het gevoel des hoogeren levens hem de ziel doorstroomt, in rein verlangen naar het vaderland van alles wat

schoon, wat goed en edel is, opgelost. Zalig uur! waar sluimert gij nog voor mij, in de toekomst? schuilt gij nog diep in haren donkeren schoot, of zweeft gij mij vriendelijk, in de rij der eerstkomende dagen te gemoet? hoe dit zijn moge, wanneer gij komt, dan verdwijnt het ligt breekbare weefsel, dat mij aan het zinnelijke leven hecht; dan verliest zich alle ontbering, in het volst genot; dan ligt Gods heerlijke schepping voor mij open, en Oceanen van licht omvloeijen mij! Deze wereldbol, zoo schoon, zoo voortreffelijk, door duizenden van hare bewoners zoo weinig gekend, ook voor mij zoo vreemd, deze schoone wereldbol, moet eenmaal toch voor geheel het menschdom, dat uit zijn' schoot geboren werd, dat zoo veel wonderen van Gods almagt en wijsheid zonder opmerking vertrad, dat zich in zoo veel stroomen van genot gedachtenloos baadde, de ontzagwekkende grootheid van den Schepper getuigen, wanneer het onsterfelijk oog de baan, die de aarde doorloopt, van nabij aanschouwt, wanneer het den omzwaai, die nacht en dag veroorzaakt, naauwkeurig gadeslaat, ja wanneer het onsterfelijk oog, of liever het eeuwig voortwerkend wezen van den mensch, ontdekt wat het is, dat wij in onze menschelijke taal de krachten der natuur noemen. Ja wanneer dat wezen al het raadselachtige der natuurverschijnselen oplost, en de gissingen van den stoutsten, den werkzaamsten wijsgeer als zoo vele trappen, die hij zich vormt om tot de waarheid op te klimmen, trappen, die meestal bij het eerste optreden wegvallen, vol deernis met menschelijke zwakheid, beschouwt; ja

ook eenmaal doorzweeft mijn verhemelde blik, deze van God gezegende aarde met al hare verhevene bergtoppen, waarop zich een eeuwig winter legert; met al hare diepe afgronden, waarin geen lichtstraal ooit glinstert, met hare golvende oeverloos schijnende Oceanen, die heden voor ons oog door de maan aan een' onzigtbaren band op en neder schijnen geleid te worden; dan doordringt mijn verhemelde blik de ontoegankelijke wouden, waar tallooze dierengeslachten op- en ondergaan, waar elke plant, waar elk boomblad eene wereld is vol genietende schepselen; dan zie ik de stroomende rivieren in de eeuwige ijsgrotten geboren worden, zich vereenigen met talllooze beken, aan versteende sneeuwklompen ontvloeid, en tot reuzenkracht opgewassen, zich met donderend geraas van het berggevaarte nederstortende, langs onwankelbare rotsen, die het schuim der brekende golven tot aan de wolken doen stuiven, van waar het in den glans der zon in regendroppelen met de kleuren des regenboogs versierd, de oevers wijd in het rond besproeit; terwijl de brullende stroom in peillooze kolken verdwijnt, of wanneer de woede des watervals getemd en door kalmte afgewisseld is, langs groenende oevers voortvloeit, en lage valleijen tot bloeijende lusthoven vormt. O gij, mijne geliefden! gij die eenmaal mijne reisgenooten waart op den weg naar het graf, neen, op den weg naar het eeuwig vaderland; doch die sinds jaren reeds uwe taak hebt voleindigd, en dat vaderland zijt binnengeleid; welke heerlijke vorderingen in kennis, in zedelijke volkomenheid maaktet gij na uwe ge-

boorte in het hooger, het vergeestelijkt leven; kon ik uwe getuigenis vernemen, welk eene drift zoude alsdan mijn verlangen bevleugelen, maar neen, de sterveling verstaat uwe hemelsche taal niet, slechts de nagalm daarvan doorvloeit het geestelijke, dat in den mensch is; doch zoo ras na het sterven, edeler zintuigen, die nu nog sluimeren, even gelijk onze ligchamelijke zintuigen, voor onze eerste geboorte nog werkeloos sluimeren, wanneer na het sterven, edeler zintuigen zullen ontwikkeld zijn, dan deel ik in uwe verrukking, bij het gewaarworden van de onbegrijpelijke grootheid des Eeuwigen, die in de orde der dingen zoo heerlijk uitblinkt, ja dan ontvouwt gij voor de nog jeugdige in het heerlijke leven, het boek der natuur, waarvan de voortreffelijkste wijsgeer onder de stervelingen, nog naauwelijks de eerste letters kon lezen, dan verneem ik van u, niet slechts al het ware, het nooit regt gevoelde schoone, dat deze aarde bevat, het schoone, waarvoor wij in onze menschentaal geen woord bezitten, het harmonisch ineensmelten van alles wat volmaakt doeltreffend, aandoenlijk streelend, en zielverheffend is, maar gij verhaalt mij ook van uw verlustigend omzweven door de grenzenlooze ruimte der schepping, van de millioenen zonnestelsels, die in de volkomenste orde het hooge heiligdom, het onbeschrijfbaar middelpunt der schepping, voor welks heerlijkheid alle eindige denkkracht moet bezwijken, glansrijk omkransen; dan verneem ik van u, den jubeltoon, die uit tallooze werelden tot eer des Almagtigen weergalmt, en de beurtelingsche op-

wekking en bevrediging van begeerten naar meerder kennis, naar zaliger genot, duurt eeuwig, eeuwig voort. Doch waarheen voeren mij heden mijne ongestoorde denkbeelden? immers verkeeren wij hier nog geloovend en hopend; wat het aanschouwen en genieten daar ginds is, kan in dezen onzen kindschen staat niet gehoord, niet gezien, ja zelfs niet gedacht worden. Deze aandoenlijke, deze verhevene stilte des nachts is zoo geschikt om ons buiten den kring der zinnelijkheid, zoo veel mogelijk te doen omdolen; maar ook de ondervinding van alle eeuwen leert ons, dat de stilte des nachts voor den denkenden mensch, niet zelden den voorhang, die de onzigtbare wereld voor ons verbergt, wegschoof, en wieken leende aan de verbeelding, die, wanneer gezond verstand, wat zeg ik, wanneer iets Goddelijks haar bestuurde, zich in den kring van hooger wezens verplaatste, van wezens wier onderwijzing in de menschelijke ziel vloeide, en deze voor dwaling behoedde. Reeds in den morgenstond der wereld, waren de plegtige uren des nachts voor vrienden van den waren God heilig; de vrome herdervorsten in het Oosten, verkozen vooral deze uren, ter aanbidding van Hem, die den blaauwen hemelboog met glinsterende starren bezaait, en wiens vaderlijke zegen hen in den koelen nacht-wind tegensuisde. Het waren uren des nachts, waarin de Godvruchtige ABRAHAM met den Alwetende verkeerde, ja waarin de Heer der menschenwereld hem, als Jehova of de waarachtige vervuller van hetgeen hij beloofde, verzekerde, dat zijne nakomelingschap tal-

rijk zoude zijn als de starren die aan den hemel blonken. Het waren de uren des nachts, die aan den oudsten heerlijken dichter, de schoonste, de voortreffelijkste zangstof schonken, toen hij den almagtigen Schepper van hemel en aarde zich voorstelde, als het zevengestarnte liefelijk aan elkander snoeren, als geleidende de zwervende beerin met hare jongen; o hoe menigwerf verbeeld ik mij den nacht, waarin de stamvader der Israëliten, de vlugtende herder JAKOB, zich op de eenzame, de onbewoonde vlakte, vermoeid nedervlijde met het hoofd rustende op een' steen; terwijl hij moedeloos insluimerde. Angstvallig toch was hij, over zijn toekomend lot, en bevreesd voor den verwekten toorn zijns broeders, die hem het regt der eerstgeboorte had afgestaan, en die nu ook, door listige moederliefde zich den prophetischen zegen des eerstgeborenen had zien ontnemen. Ja menigwerf verbeelde ik mij dien nacht, waarin de Johova, de Goddelijke Menschenvriend, zich over den bekommerden vlugteling ontfermde, en hem zijnen beschermenden bijstand, zoo wel als de bevestiging van 's vaders, in geestverrukking uitgesprokenen zegen beloofde; maar toen hij ook tegelijk, het nog kinderlijk verstand des jeugdigen herders, door zinnelijke beelden verhelderde, door hem te toonen welk een verband tusschen de aarde, en den hemel bestaat, en hoe onafgebroken de wijze, de almagtige God, de lotgevallen der menschen bestuurt. JACOB hield het welligt voor onmogelijk, dat de groote de majestueuze God, die in den hemel

woont, zich het belang van elken sterveling zoude aantrekken, ja dat Hij, die boven de starren zijn' troon vestigt, ook over zijn lot zoude waken. Doch nimmer zal de vlugtende herder JAKOB langer aan de onophoudelijke zorg der wakende Voorzienigheid hebben getwijfeld, na dat hij den, aan den hemel reikende trap of ladder als een droombeeld had aanschouwd, een' trap op welks opperste, de bestuurder der wereld zelf stond, van waar zijn nooit sluimerend oog op de aarde nederblikte, terwijl engelen of dienaren, die zijne bevelen ten uitvoer brengen, onafgebroken op en neder klommen; schooner, heiliger was voor JAKOB deze nacht, dan immer de schoonste dag zijns levens; want nu kende hij de eeuwig wakende Voorzienigheid, en gerust vertrouwde hij aan haar zijn lot. Heilig was hem nu ook de grond waarop hij gerust had, waar hem het verband tusschen hemel en aarde zinnelijk was vertoond. Heilig was hem de steen waarop hij het hoofd had nedergelegd, hij wijdde dien tot een altaar aan den waren God, en offerde op denzelven het edelste wat hij op dat oogenblik bezat, de olie die zijnen weinigen teerkost moest veraangenamen, en deze plaats waar de meest gezegende nacht hem had overschaduwd, noemde hij een heiligdom Gods. Het waren uren des nachts, die DAVID meer dan eenmaal zijne Godgewijde harp deden stemmen, om de grootheid, de majesteit te zingen van hem, die maan en starren zoo heerlijk als het werk zijner vingeren bereidde, en van wien hij juichte: de hemelen vertellen Gods eer, de prachtige wolkenboog verkondigt

de werken zijner almagt, de nacht aan den nacht voedt wetenschap! Het was ook nacht, toen de groote, de voor eeuwen beloofde zoon van ABRAHAM, de eeuwig gezegende spruit uit het geslacht van DAVID, geboren werd. Deze nacht was gewis de zaligste, die immer over de aarde den sluijer der duisternis uitspreidde; eene duisternis van den middernacht, die uit de velden van *Ephrata* vlood voor het licht des ongeschapenen, dat het neergedaalde heir der hemellingen omvloeide, toen de aanbiddende herders uit den mond van Gods engel de zaligheid schenkende boodschap hoorden: JEZUS, de Goddelijke mensch, de groote zoon van DAVID, de zaligmaker der wereld, is te *Bethlehem* geboren. Heerlijk verloor zich dit berigt, in den jubelzang der hemelsche reijen, die de aarde geluk wenschten met de eer en den vrede des hemels, en het menschdom, met het welgevallen des Allerhoogsten. En hoe beminnelijk waren niet vaak de uren des nachts, voor hem die tot een' zegen der aarde geboren werd, zelfs voor zeker zal hij reeds in zijne bloeijende jeugd, niet zelden deze uren aan heilige verlustiging in den ruimen tempel der natuur en aan ernstige overdenking hebben toegewijd; hij die in lateren tijd, toen hij als openbaar volksleeraar was opgetreden, zoo gaarne de woelige stad tegen het vallen van den avond ontweek, om op de kruin des olijfbergs eenzaam de tegenwoordigheid van God zijn' vader met geheel zijne reine vlekkelooze ziel te genieten, zoo als geene door zonden onteerde stervelingen die immer kunnen genieten. Ja ik verbeeld mij, hoe me-

nigwerf de Goddelijke menschenzoon, in zijne jongelings jaren de top van het gebergte, dat buiten *Nazaret* oprijst besteeg, bij het wegzinken van den nuttig doorgebragten dag, om in de stilte van den avond en nacht aan zijne heerlijke bestemming te denken, om de waarde der menschheid te gevoelen, der door schuld vernederde menschheid, die hij door zijne eigen volmaakte onschuld en getrouwheid aan de eeuwig zedelijke wetten, in haren verbeurden rang herstelde, maar ook om de zigtbare schepping, zoo volmaakt goed, zoo volmaakt beantwoordend aan het doel der eeuwige liefde en wijsheid, met nameloos welgevallen te beschouwen. Welk een onbeschrijfbare wellust zal zijn zuiver, zijn Goddelijk gevoel niet doorstroomd hebben bij het prachtig ondergaan der zon, in wier laatste schijnsel het bloemrijk dal, de heuvelen met waaijende palmen gekroond, en het eenvoudig stedeken *Nazaret* in een zacht rozeverwig licht zich schenen te baden, terwijl de heldere beek, die aan den voet van het gebergte ontsprint, zich als een zacht golvend zilveren snoer, langs de bloeijende boorden kronkelde. Met welk eene stille verrukking zal hij zijn' verheven jongelingsblik niet ten hemel hebben geslagen, wanneer de toenemende donkerheid, de voorwerpen in haren zwarten schoot scheen te verschuilen, maar tegelijk de maan in stille grootheid deed te voorschijn treden, en van oogenblik tot oogenblik de starren als zoo vele gouden lampen aan het hemelsgewelf scheen te ontsteken! Dan gewis voelde hij de reine borst door hemelsche vreugd zwellen, want van het almagtig we-

zen, dat over zonnen en werelden waakt en het heelal in stand houdt, gevoelde hij zich de zigtbare beeldtenis; deze toch was in de oorspronkelijk reine menschelijke natuur ingedrukt, en in haar schittert die beeldtenis in al derzelver volkomenheid. Met dat wezen gevoelde hij zich op het naauwst vermaagschapt, en op welk eene edele wijze strekte dat gevoel niet, om hem tot het volbrengen van de verhevene taak, die hij op zich genomen had, voor te bereiden. Ja JEZUS heiligde den nacht tot uren der hoogste menschenvreugd hier op aarde, voor den waren aanbiddenden vriend van God, en voor den bewonderenden beoefenaar der natuur, die de woelige tooneelen, waarover de zon haren gloed verspreidt zoo gaarne ontvlugt, om met de majestueuze Godheid en met zich zelven alleen, zijn' geest boven de wolken te verheffen; om door de onmetelijke ruimte te wandelen, de wentelende werelden op hunne banen te volgen, den afstand der spheren te meten, en zich in de ontzagwekkende grootheid des heelals te verliezen, niet alleen, maar ook om zijne onmagt, om zijne nietigheid te gevoelen, om als bedwelmd tot de aarde terug te keeren; maar toch ook vervuld met de heerlijkste verwachting, en met de zaligste hoop op het volgend leven. Niet minder heiligde JEZUS, den stillen nacht tot eene vriendelijke toevlugt der treurenden, die bij de menschen geene hulp voor hun grievend leed vinden, wier lijden door trouwelooze vrienden geschuwd wordt, en die hunne smart zelfs voor den eenigen trouw geblevenen, moeten verbergen om de vreugd des geliefden

niet door dezelve te bewolken. In den stillen nacht toch, kan de bedroefde vrij uit weenen, en de bemoedigende nabijheid van een ontfermend God meer duidelijk gevoelen. De donkerheid zelfs, die de sluimerende aarde overdekt, getuigt hem Gods liefderijke voorzienigheid, die voor mensch en dier bij afwisseling het heerlijkst licht en de liefelijkste rust bereidt, en over de weerloos slapende zorgvuldig wacht houdt. Slaat de lijdende het betraande oog ten hemel, daar staat de naam des Almagtigen, die hem uit alle nooden kan redden, met vlammende letteren geschreven. Daar straalt van elke tintelende star, vertrouwen op hem, die zonder geluk te bedoelen niets gebeuren laat, in het beklemde hart, en vol eerbied voor de onbegrijpelijke grootheid des eeuwigen, roept hij bemoedigs uit: die groote, eenige, waarachtige God is mijn vader, aan zijne zorg beveel ik mijn lot. Ja ook de laatste nacht, dien onze Goddelijke vriend en Verlosser nog sterfelijk doorleefde, blijft voor het Christendom een plegtige viertijd. Niet binnen de muren van *Jeruzalem*, wilde JEZUS de zegepraal der boosheid verwachten, neen, zijne wijsheid, zijne menschenliefde en zijne bereidwilligheid om tot heil van zijne volgelingen te sterven, verzetteden zich hier tegen. Ware de moordzieke schaar der huurlingen zijner vijanden, hem binnen *Jeruzalem* aangevallen, zijne getrouwe leerlingen hadden voorzeker dan hulp gevergd om hem te ontzetten, de feestvierende menigte zou ontwaakt, en de volkrijke stad door het geweldigst oproer met bloed zijn overstroomd geworden. JEZUS

ging, na den Paasch-maaltijd te hebben genoten, in den laten avond met zijne elf leerlingen naar buiten, naar het lommerrijk *Gethsemane* aan den voet des olijfbergs, daar was hij zoo menigwerf door zielesmart over de halsstarrigen onder de Joden, over den hoogmoed, de boosheid en de onkunde van Overheden en Priesters, door het vooruitzigt op volgende in hem geloovende geslachten vertroost; daar had hij in de stilte des nachts, zoo menigwerf de toekomst geopend gezien, en zich over de heerlijke vruchten, die hij voor het menschdom deed rijpen, verblijd. Maar ook daar had hij zoo menigwerf na vermoeijende bezigheden eene verkwikkende rust onder het olijvenloof, genoten; doch heden waren blijdschap en rust in doodelijke droefheid en hartbeklemmenden angst verkeerd. JEZUS trad den vreedzamen lusthof binnen, de natuur vertoonde zich daar nog even kalm, even bekoorlijk. De nacht was schoon, de maan verzilverde de donkere schaduwen, maar de snoodste vijanden van den weldoener der menschen waakten, en woedden; de verrader was ijverig in het volvoeren van het afschuwelijkst ontwerp; JEZUS sleet de uren des nachts eenzaam, want zijne getrouwe vrienden waren door het weenen, bij zijne afscheidsredenen, afgemat en door droefheid ingesluimerd, en JEZUS de volmaaktste onder de menschen, gevoelde meer dan een zondige sterveling kan gevoelen, den afschrik, dien de reine menschelijke natuur heeft van lijden, van openbaar vreesselijk lijden, van versmading en schande. JEZUS voorzag niet slechts wat hem zelven zoude treffen, maar ook

alles wat tot aan het einde der wereld toe zijne vrienden, zijne volgelingen, zijne belijders, door woeste wreedheid, door haat en dweepzucht stond bereid te worden. Dit alles doorgriefde hem het hart, ach de smart scheen hem ondragelijk; en driewerf herhaalde hij de bede: Mijn vader! laat dezen kelk der smart, dien ik in deze oogenblikken drink, van mij voorbijgaan, doch indien uw wijze wil op geene andere wijze het voorgestelde doel kan bereiken, die wil geschiede. Voorzeker smeekte de Goddelijke menschenvriend niet, dat de hem naderende marteling en dood van hem zouden voorbijgaan, neen hij was overtuigd, dat dit nodig was tot heil der menschenwereld; maar de afschrik voor dat lijden, het vooruitzigt op zoo veel jammeren voor de zijnen, dit dreigde hem te doen bezwijken, en God zijn vader verhoorde het gebed zijns eeuwige lievelings. Voor zijn zinnelijk oog werd een der heerlijkste bewoners van hoogere kringen zigtbaar, deze was de vertroostende, de versterkende tolk des nameloozen, die door JEZUS *vader* werd genoemd. Nu verhief zich ook weer het gevoel der naauwe vereeniging met dien vader, de bijna onlijdbare smart, waarvoor de menschelijke natuur vatbaar is, was verzacht, de adem des Almagtigen scheen door de hooge toppen der palmen en het vreedzaam loof der olijven te suizen. Het verkwikkend nachtkoeltje droogde het angstzweet, dat van het neergebogen voorhoofd des aanbiddenden afvloeide en als bloeddroppelen op de aarde stolde. Bemoedigd rees de Goddelijke, de onschuldige

JEZUS op, wekte zijne slapende vrienden, en trad met al de majesteit der onschuld en der deugd, den moordenaren, met den verrader aan het hoofd tegen. Doch het is meer dan tijd om den vrijen loop mijner gedachten te beteugelen; de haan kraait reeds het komend morgenuur, en de morgenstar verkondigt het schemeren des dageraads.

De 12de Julij.
Het verband tusschen Gods bestuur en de woelingen der menschen.

Eene mijner vriendinnen schreef mij onlangs, uit de volheid van haar hart, het een en ander over de plaatshebbende volksbewegingen, die heden in verschillende deelen van *Europa* de rust verstoren, en die ook het Koningrijk der *Nederlanden* eene gewigtige verandering hebben doen ondergaan.

Gij gelooft (zoo schreef mijne vriendin) dat het Opperwezen de redelijke bewoners der aarde toelaat volgens hun oordeel vrij te handelen, en te gelijk stelt gij vast, dat het Opperwezen volgens een volmaakt wijs plan, de wereld bestuurt; ja zelfs, dat Hij ondanks alle verwarring, de volmaaktste orde in alles doet heerschen; en dat alle schijnbare toeval-

ligheden met elkander in verband staan; maar ik bid u, zeg mij toch vriendin! (dus vervolgde zij) welk verband kunt gij ontdekken in het oproer, dat zich door verwoesting en bloedvergieten kenmerkt, en het genot van gemeenschappelijk geluk, waartoe toch de menschen zich in maatschappijen vereenigd hebben? welk verband kunt gij ontdekken in het listenweefsel der staatkunde, en de belangelooze liefde voor het heil der volken? tusschen het regt van den sterkste, en het heilig, het duur bezworen volksregt. Neen ik kan het niet duidelijke begrijpen, hoe zedelijke vrijheid, die aan het menschelijk wezen zoude geschonken zijn, bestaanbaar is met een volstrekt opperbestuur der Godheid, een bestuur, dat alles naar de vaste wetten der orde regelt. Het kan zijn, dat ik dwaal, maar een onafgebroken verband tusschen de zoo vaak strijdende gebeurtenissen vind ik in waarheid niet; ik bid u, vriendin! kan het zijn, geef mij dan daaromtrent eenige opheldering; gij weet hoe veel vertrouwen ik in u stel, schoon dat vertrouwen toch nimmer in staat is mij iets te doen aannemen, wanneer mijn eigen oordeel het niet voor waarheid houdt. Dit was ook altijd uwe vordering, mijne lieve! en dit geeft aan onze vriendschappelijke briefwisseling, die openhartigheid, die vertrouwelijkheid, die onder redelijk denkende wezens behoort plaats te hebben. Doch antwoord mij zoo ras mogelijk. - Dit laatste beloofde ik rees bij het ontvangen van den brief, en ik schreef dan ook dezen voormiddag het volgende:

Hooggeachte Vriendin!

Ik wil u naar geen antwoord laten wachten, maar u mijne gedachten mededeelen, zoo al niet om u te overtuigen, dan toch voor het minst om u ernstig te doen nadenken over onderwerpen, die met onze zielerust in zulk eene naauwe betrekking staan. Voorzeker laat de Schepper en Vader van het heelal, den redelijken bewoner der aarde of den mensch volkomen vrij, in het kiezen van middelen om een zeker doel, dat hij zich voorstelt, te bereiken. Ware den mensch deze vrijheid niet geschonken, dan zoude hij ook niet verantwoordelijk voor zijne daden zijn, dan zou hij slechts een werktuig wezen, dat door eene hoogere magt wierd bestuurd; zeker zoude de mensch alsdan nimmer van den goeden weg afwijken, evenmin als de wentelende aarde ooit uit hare baan treedt, doch waartoe dienden in zulk een geval de boven het stof zoo ver verhevene vermogens aan den mensch mede gedeeld? waartoe ware hem dan de kracht geschonken, om alles, wat hij gewaar wordt te onderscheiden, te vergelijken en te beoordeelen; wat zeg ik? waartoe diende den mensch dan het geweten, dat hem beschuldigt wanneer hij de zedelijke wetten schendt, of dat hem zalige zielrust doet genieten, wanneer hij die wetten gehoorzaamt. Neen de mensch is een zedelijk vrij wezen, hij heeft het vermogen ontvangen om zich een doel voor te stellen, en om de middelen tot bereiking van hetzelve te verkiezen. Doch door gebrek aan oefening van zijn verstand, door moed-

willige verwaarloozing van hetzelve, of door zich laaghartig te verslaven aan zinnelijkheid en onreine hartstogten, ziet hij zich onophoudelijk in gevaar om te verdwalen en verdwaalt ook werkelijk; en in dat geval, misbruikt hij voorzeker zijne zedelijke vrijheid; de verdwalende stelt zich een valsch geluk voor, hetwelk hij bedoelt, en ontziet zich menigwerf niet de onedelste, de rampzaligste middelen te kiezen, om dat bedoeld geluk te bereiken. Doch wel ver, dat door deze vrije handeling der menschen, het plan des Eeuwigen verijdeld zoude kunnen worden, vertoont zich juist hierin de hooge, de onbereikbare volmaakte wijsheid des Eeuwigen. Want ondanks alle woelingen der menschen, ondanks al het kwaad, al het onregt, dat verdwaalde stervelingen plegen kunnen, wordt niets in het plan des Eeuwigen verward, niets wordt in het verband, dat tusschen de gebeurtenissen of lotgevallen bestaat, verbroken. Welk een onderscheid zien wij hier, in het voortreffelijkst werk der menschen, en in het grenzenloos uitgebreid ontwerp van het Opperwezen! De geringste kleinigheid is in staat om onze schoonste, onze meestdoordachte plannen te verstoren, het verbreken of misvormen van de minste raderen in een menschelijk werktuig, brengt eene algemeene verstoring of verwarrring te weeg. Doch zoo is het niet in het bestuur des Almagtigen; onbegrijpelijk is dit zeker voor ons, kortzigtigen; het weinige, dat ons eindig verstand zich daarvan kan voorstellen, is alleen dit: het verledene, het tegenwoordige en de toekomst, alles ligt open voor den alwe-

tenden God; met eenen blik waarvan wij ons geen denkbeeld kunnen vormen, zag Hij wat geheel het menschelijk geslacht met de vermogens en met de vrijheid, die Hij het schonk, uitvoeren zoude; dit zag Hij eer het menschdom aanwezig was, want geene opvolging van tijd bestaat voor Hem, zoo weinig als eenige vermeerdering van wetenschap. Dit ondenkbaar alles weten nu van het Opperwezen, noemen wij, volgens onze bekrompene begrippen, vooruitzien, doch ten onregt; alles wat was, is en worden zal, staat op eenmaal voor God. Hij blikt niet terug, nog in de toekomst, en van daar, dat ook nimmer in zijn wereldbestuur eenige verwarring kan plaats hebben. Hemelsbreed is dit alles op eenmaal overzien onderscheiden van eene voorafbepaling, beschikking, bestemming of hoe men dit mag noemen; voor mij, zoude het denkbeeld verschrikkelijk zijn, dat het volmaakte Opperwezen, een mensch toegerust met al die vermogens, bestemd zoude hebben om die vermogens te misbruiken, en een ander, om die te besteden tot zijn waarachtig heil. Indien dat zoo ware, wat zou dan de gevoelige sterveling (ik herhaal het) meer dan een werktuig wezen, welks beweging volgens de bepaling van zijnen Schepper moest afloopen? neen dan bestond volstrekt geene zedelijke vrijheid, en de zedelijke wetten, de natuur van den mensche ingedrukt, waren nutteloos, ja zouden voor de ongelukkigen, die bestemd waren om die wetten te vertreden, (ik zeg het met afgrijzen) een misleidend spel zijn; neen nog eindeloos erger, want van de schending dier wetten zouden die ramp-

zaligen de vreesselijke gevolgen moeten ondervinden. Doch wie gruwt niet voor zulk eene gedachte, die de onvatbare volmaaktheid van onzen God en Vader lastert? de rede, die hoe verzwakt, hoe verbasterd ook, toch nog een flaauwe weerglans van de Godheid in ons is, verzet zich hiertegen en de Goddelijke openbaring zegt ons duidelijk, God heeft geen' lust in den dood des zondaars, maar in zijn leven, of in zijn geluk; doe dat en gij zult leven; wend u naar Mij en wordt behouden; dit zijn de woorden des Almagtigen, en hoe plegtig verzekert ons de Goddelijke JEZUS niet: bekeer u, geloof en gij zult zalig worden, die in MIj gelooft heeft het eeuwig leven; ja zelfs in de treffende teekening van het algemeen wereldoordeel, worden de boozen niet uitgesloten van de zalgiheid, omdat zij bestemd waren tot het misbruiken van hunne vermogens en vrijheid, neen, dan zou geen wereldoordeel noodig geweest zijn. De boozen worden veroordeeld omdat zij de voorgeschrevene pligten niet hebben willen vervullen, hun eigen geweten spreekt het vonnis uit, zij hadden kunnen gelukkig zijn, maar zij hebben moedwillig het aangeboden heil versmaad. Doch vergeef het mij, lieve vriendin! ik heb mij eenigzins van de regtstreeksche beantwoording uws briefs laten afleiden; schoon het bovenstaande toch in de naauwste betrekking staat tot het onderwerp, dat wij behandelen, het verband namelijk, tusschen het eeuwig wijs wereldbestuur des Allerhoogsten en de gebeurtenissen door menschelijke woelingen veroorzaakt, of liever het beschouwen der volmaaktste

wijsheid van Hem, die de wereld bestuurt, in het kwade dienstbaar te maken aan het goede, zonder dat daarom het kwade behoeft plaats te hebben, opdat het goede daaruit zoude geboren worden. Slaan wij het oog slechts op de gewijde geschiedenis, waar wij alleen het voorgevallene met een'volkstam kunnen nagaan, (daar toch de ongewijde geschiedenis ons al te ver zoude doen uitweiden, en omdat zij altijd minder zekerheid, wat de oudste tijden betreft, voor ons heeft;) welk een schoon, welk een onafgebroken verband vindt hier de oplettende beschouwer niet, in al de lotgevallen van het Israelitische volk, van deszelfs eersten stamvader af, tot de verstrooijing onder al de volken der aarde toe. Het bevel des Allerhoogsten aan ABRAHAM om zijn' geboortegrond en zijne maagschap, die aan afgodsdienst zich schuldig maakte te verlaten, en met huisgezin en vee in *Kanaän* rond te zwerven, op het geleide der Godheid vertrouwende, stond immers in een onschendbaar verband met de geboorte van onzen Zaligmaker te *Bethlehem*, en deszelfs eeuwig gezegende omwandeling, lijden en sterven. Maar ook op alles wat tusschen die gewigtige tijdpunten gebeurde, staat het duidelijk merk der onbevatbare wijsheid, der voortreffelijkste orde geteekend. Kwaad was het, dat de zonen van JAKOB hunnen jongen onschuldigen broeder tot slaaf verkochten, maar hoe veel goeds werd hier niet uit geboren? JOZEF kwam in het hem vreemde *Egypte*, werd verkocht aan een' der hofambtenaren, bij wien hij geoefend werd in het bestuur van uitgebreide

zaken; afschuwelijk onregt werd hem aangedaan, toen hij als een boosdoener in de gevangenis werd opgesloten, maar zonder dat, was hij welligt nooit bij Koning PHARAO bekend geworden. Nu werd de weleer valsch beschuldigde gevangene naast PHARAO de eerste Vorst in *Egypte*, en de weleer bijna bedrijvelooze herdersknaap, die zich elk onderwijs, elke oefening van den overste POTIFAR had ten nutte gemaakt, bestuurde *Egypte* met voorbeeldelooze wijsheid; hij behoedde het volk voor hongersnood, maakte den Koning tot eigenaar van het geheele land, en schiep een' regeringsvorm, die andere volken ten spiegel verstrekte. Maar hij werd ook de behouder van zijn' vader, van zijne broederen en van hunne huisgezinnen; door hem werd dat zwervend stamhuis in *Egypte* geplant, daar schoot het diepen wortel, breidde zich uit, en werd toebereid om eenmaal in een eigen vaderland heerlijke vruchten te dragen. Kwaad, onregtvaardig was het, dat in lateren tijd *Egyptes* Koning de nakomelingen van JOZEF en JAKOB wreed verdrukte; afgrijsselijk was het moordbevel om geboren wordende zoontjes der Israeliten om het leven te brengen, doch door die onregtvaardige verdrukking, bleef Israel, dat zich al ligt aan betere genietingen in *Egypte* zoude verslaafd hebben, naar het beloofde vaderland verlangen; het moordbevel bragt te weeg, dat MOZES aan het hof van den Koning werd opgevoed, dat hij niet als zijne overige broederen, door slavenij het gevoel van eigenwaarde verloor, en in de diepste vernedering wegzonk, maar dat hij in tegen-

deel zijn' smaak voor schoone kunsten en nuttige wetenschappen ontwikkelde, ja dat hij tot een opperhoofd en volksbestuurder werd gevormd. Kwaad en ondankbaar was, het, dat Israel op reis naar *Kanaän*, geen vertrouwen in Jehova stelde; dat het telkens tegen MOZES morde, en naar *Egypte* terug wilde, liever dan het beloofde vaderland te bemagtigen; maar het was ook de moedelooze ontevredenheid, die het volk veertig jaren lang in onbewoonde streken of woestijnen deed rondzwerven, terwijl het Hem, die in ieders nooden zoo liefderijk voorzag, allengs meer leerde kennen, en boven de Egyptische afgoden vereeren en vertrouwen, ja, terwijl de aan slavernij gewone lieden allengs wegstierven, en het opkomend geslacht zich aan den strijd gewende, en eindelijk vol moed het toegezegde vaderland, dat door dappere volken den aanvalleren werd betwist, zich konde toeëigenen. Trouwens, de geheele geschiedenis van Israel vertoont ons dezelfde wijsheid en goedheid van God, die uit alle duisternis helder licht doet opgaan. Beklagenswaardig was het lot, dat JAKOBS nakomelingen ondergingen, die in spijt van de naar hunne zinnelijkheid voorgeschrevene Godsvereering, zich telkens aan de snoodste beeldendienst en afgoderij schuldig maakten, en tot straf of verbetering, aan hun geliefd vaderland ontvoerd en als ballingen onder vreemde volken verstrooid werden, maar ook het kwaad, dat de Israeliten gepleegd hadden, en het daaruit volgende kwaad, dat hun overkwam, werd de bron van onberekenbaar goed, want nu ondervonden zij de magteloosheid der beelden, der zon, maan

en starren, die zij gediend, en waaraan zij zelfs hunne onnoozele kinderen opgeofferd hadden; nu erkenden zij, dat Jehova de eenige waarachtige God was. Ook voor de volken, waaronder zij in ballingschap leefden, waren de Israelitische ballingen zoo vele sprekende bewijzen, dat de God van hemel en aarde de eenige ware God moest zijn, daar Hij de Israeliten, die zijne dienst verlaten hadden, zulke bittere vruchten van hun misdrijf deed inoogsten, en daar Hij toch zoo getrouw voor hen bleef waken, ja daar Hij voor zijne ware aanbidders, zelfs de woede der hongerige leeuwen beteugelde, en aan het hevigst brandend vuur, om hen te behouden, deszelfs kracht ontnam. Voor vele Heidenen ging hierdoor het licht der waarheid op, en Israels rampspoed werd voor duizend duizenden onder alle volken, gewis eenen zegen. Ook was de zeventigjarige ballingschap van JAKOBS nakomelingen, de krachtigste drijfveer van hunne getrouwheid aan de eerdienst van Jehova, zij waren nu toch overtuigd, dat de Profeten of leeraars, die onder hen opstonden, de tolken van God waren; want alles wat van hunne ballingschap en van hunne terugkeering voorspeld was, zagen zij vervuld, en zij schrikten op het denkbeeld om op nieuw door afgoderij tegen den Allerhoogste te zondigen; geen geweld, geene foltering heeft hen immer weer daartoe kunnen dwingen, schoon zich de Joden buiten dat aan zoo veel misdrijven hebben schuldig gemaakt. Treurig was het voor dat volk, dat het zuchten moest onder de heerschappij van vreemden, ja dat hun

land door de Romeinen als een overwonnen gewest werd beschouwd, en ook eindelijk door landvoogden als een wingewest werd bestuurd; maar ook dat kwaad was dienstbaar aan het goede, of, was het bevel van *Romes* Keizer, dat het geheele Joodsche volk volgens deszelfs geslachten moest opgeschreven worden, niet oorzaak, dat de heerlijke spruit uit DAVIDS afgehouwen stam, te *Bethlehem* ontsproot? iets dat in vroegere eeuwen reeds verkondigd werd. Was de heerschappij, die de Romeinen in het Joodsche land voerden, waar een gedeelte van *Romes* krijgsbenden de orde en rust moest helpen bewaren, krijgsbenden die in betrekking stonden met een aantal vreemdelingen uit al de overwonnen volken, was die heerschappij der Romeinen in het Joodsche land, niet oorzaak, dat het gerucht van JEZUS wonderdaden in verre landen verspreid werd? was die overheersching der Romeinen niet oorzaak, dat JEZUS door zijne verbitterde Joodsche vijanden niet vóór het voleinden van zijn werk, van het leven werd beroofd? Nu immers vreesden de boosaardige overheden voor oproer onder het volk, waarvan een gedeelte JEZUS voor een' gezant van God hield, welke aanleiding tot oproer door de Romeinen zoo gestreng stond gestraft te worden. Was die overheersching niet oorzaak, dat JEZUS, niet als een schender van MOZES wetten werd gesteenigd, maar dat Hij volgens de Romeinsche wetten, openlijk beschuldigd, onderzocht en geregtelijk moest veroordeeld worden? op deze wijze toch verscheen zijne on-

schuld in den vollen dag, en de nijd, de verbittering en haat zijner Joodsche vijanden werd aan allen bekend, toen zij PILATUS met den naijver en de gramschap van den Keizer bedreigden, indien hij geen onregtvaardig vonnis wilde uitspreken. Ware JEZUS even gelijk STEPHANUS door de Joden omgebragt, hoe spoedig zouden alsdan zijne leer en zijne weldaden niet vergeten zijn beworden. Hoe zoude de invloed van Priesters en Wetgeleerden, waarop het volk een blind vertrouwen stelde, het geloof in den Messias bij velen niet hebben doen wankelen. Nu stierf de Zaligmaker gelijk hij voorzegd had, zijn snoode verrader zelfs gilde zijne onschuld uit, en werd uit wanhoop een zelfmoorder; voor de regtbank van den Romeinschen stadhouder werd alles, waar JEZUS mede beschuldigd was valsch verklaard; de regter was overtuigd, dat het slagtoffer der Joodsche woede geen voornemen had om een wereldsch Koningrijk op te rigten, hij was overtuigd, dat JEZUS door kwaadaardigen nijd aan hem was overgeleverd, en in spijt van zijn geweten, in spijt van de openbaring aan zijne huisvrouw in den nacht gedaan, gaf hij uit angst voor den Keizer, JEZUS over om gekruisigd te worden, doch niet dan nadat hij ter eeuwige gedachtenis van deze regtverkrachtende uitspraak, zijne handen voor het oog des volks had gewasschen, ten teeken, gelijk hij waande, dat het bloed des onschuldigen hem niet bevlekte en aan hoe veel nooit genoeg geroemd goed, aan hoe veel heil voor de geheele menschenwereld is de afschuwelijke boosheid der Joden, is

de onregtvaardigheid van PILATUS, niet dienstbaar geweest, en toch vloeiden al de zwarte misdrijven door JEZUS vijanden gepleegd, uit den vrijen boozen wil van menschen, die op de jammerlijkste wijze hunne zedelijke vrijheid misbruikten om kwaad te doen, en bij hen die gevoel van regt en onregt niet achtten, zeker de minst schuldigen, vloeide het verkeerd handelen, uit gebrek aan kennis aan onderzoeklust en aan oefening des verstands; maar nimmer vloeiden zwarte misdrijven uit eene voorbeschikking, die het volmaakt Opperwezen onwaardig zoude zijn voort. De Joden bezondigden zich voorzeker door de eerste belijders van JEZUS leer, die zich in hun midden bevonden te mishandelen en te dooden, doch hierdoor dwongen zij ook JEZUS volgelinge om te ontvlugten, en zich door de geheele bekende wereld te verspreiden, waar zij de zaden van reine Godsvrucht, volksbeschaving en alle maatschappelijke deugden zoo mild uitstrooiden. Al de vervolgingen, die de Christenen ondergingen waren betreurenswaardig, doch zij bevorderden de naauwste vereeniging, en de broederlijke liefde onder allen; ook louterden zij de getrouwheid aan JEZUS troostvolle leer; had het Christendom van de eerste vestiging af alom rust genoten, welligt zou het dan onder de menigvuldige verdeeldheden (uit verschillende gevoelens ontsproten) verdwenen zijn; want toen het na eenige eeuwen lang vast gegrondvest te zijn, eindelijk onder Christen keizers vrede en veiligheid mogt genieten, toen werd het van oogenblik tot oogenblik door tweedragt jam-

merlijk geschokt; trotschheid, heerschzucht, haat, wraak, en andere onedele hartstogten bestormden met rustelooze woede van toen af het rijk des vrede, het rijk van JEZUS CHRISTUS op deze aarde. Maar ook de toenemende verbastering, de toenemende zedeloosheid werd dienstbaar gemaakt aan waarheid en reine Christelijke Godsvrucht; ware Christenen toch schuwden de toenemende ondeugd, en ontheiliging van de zuivere Goddelijke eerdienst. De hervorming, die edele voedster van reiniging des harten, van beschaving en verlichting, werd uit de verschrikkelijkste bedorvenheid der naamchristenen, en der zoogenaamde geestelijken geboren. Doch vesten wij een' blik op tijden, die ons meer nabij zijn, wie schrikt niet op het denkbeeld van volksberoerten, en toch zijn deze in de zedelijke wereld, gelijk aan de stormen en onweders in de natuurlijke; zij scheiden het reine van het onreine, en brengen eene algemeene zuivering te weeg. Dit immers mogen wij te regt zeggen van de volksberoerten, die *Frankrijk* in het laatst der vorige eeuw zoo veel jammer veroorzaakten, zoo veel bloed en tranen gekost hebben, en waarvan de gevolgen nog telkens de grondvesten van den troon in dat rijk doen wankelen; wie denkt niet met afschrik terug aan die dagen, waarvan de opkomende geslachten de gepleegde gruwelen nog sidderend hooren verhalen, dagen, toen de grond in *Parijs* doorweekt werd met het bloed van grijsaards, jongelingen, vrouwen en maagden, toen de orde vertrapt, de menschelijkheid verkracht en Gods aanwezen zelfs verzaakt

werd, en ach! deze gruwelen eindigden of werden vervangen door de zonderlingste alleenheersching, die geheel *Europa* scheen het onderst boven te zullen keeren; maar ook dit alles, was niet onvruchtbaar in goede gevolgen; denken wij alleen aan de vrijheid van eerdienst aan het Opperwezen; immers een paar eeuwen vroeger, werd geen protestant in *Frankrijk* geduld, wie hunner niet vlugten kon werd zoo lang gemarteld tot hij *Romes* kerkleer aannam, de leeraars werden gedood, of als slaven aan de roeibank der galeijen gekluisterd; zelfs onder het bestuur van meer redelijk denkende Koningen, leefden de protestanten, die in *Frankrijk* zich bevonden, in de treurigste afhankelijkheid van geestelijken, wier verdraagzaamheid zij met geld koopen moesten. Geen huwelijk van protestanten werd wettig erkend, hunne kinderen werden als onecht beschouwd, en zelfs aan hunne dooden werd eene hand vol aarde ontzegd; en hoe is het heden? protestantsche gemeenten bloeijen bijna in alle steden; zij hebben dezelfde regten, dezelfde bescherming, en dezelfde aanspraak op ambten en waardigheden als de Roomsgezinden. Ja deze vrijheid voor het geweten, breidt zich meer of min uit tot in alle rijken of staten van *Europa*, en aan dit goede, was ook het kwade dienstbaar. Hoe veel hebben vorsten en volken niet geleerd in de tijden der verwoestingen en omwentelingen? de eerstgenoemden hebben duidelijk ondervonden, dat geene geboorte uit oude stamhuizen hen boven het overig gedeelte van het menschdom verheft; dat geene kroon of schepter hen bevrijden kan

van lotwisseling; meer dan één vorst heeft van den troon moeten afklimmen, en gevoelde zich niets meer dan mensch te zijn, vatbaar voor alle menschelijke rampen, maar ook de volken hebben het onderscheid leeren kennen tusschen eene vreedzame onderwerping aan burgerlijke wetten, en het woest verbreken der maatschappelijke orde; zij hebben wel hunne regten leeren gevoelen, maar ook te gelijk, dat het menschdom nog op verre na niet rijp is voor eene vrije broederlijke eensgezindheid, die geene andere wetten behoeft, dan die de gereinigde zedelijke natuur voorschrijft, die instemt met den heiligen wil van het Opperwezen, en opgesloten is in de verpligting, die het Christendom ons oplegt. Neen nog schijnt de dag ver af, waarin het gebed *Vader uw wil geschiede op aarde gelijk in den hemel*, algemeen verhoord, en in dankbare juichtoonen der broederlijke liefde zal verkeerd zijn. Ik vertrouw, lieve vriendin! dat gij dit mijn geschrijf ernstig zult nadenken, en mogten mijne zwakke pogingen eenigzins kunnen medewerken om uwe grievende bekommering over de tijdsomstandigheden, zoo wel als over andere lotgevallen, die volken of afzonderlijke menschen treffen, te verzachten; o hoe goed zoude het mij dan zijn eenigen tijd aan dezen brief besteed te hebben! Het is waar, veel raadselachtigs blijft altijd voor ons over in het geen wij zien gebeuren, doch hoe weinig weet het nog jonge kind waartoe ouden van dagen het een of ander verrigten? hoe weing kan de lieve kleine, die om u heen huppelt uwe bezorging van huisselijke zaken

bevatten, of uwe meest doordachte handelingen ontcijferen? en zouden wij in dezen staat der onvolkomenheid, ja der vroegste jeugd van ons aanwezen, het wereldbestuur of de lotbedeeling aan afzonderlijke menschen door onzen volmaakt wijzen hemelschen Vader, dan willen begrijpen of beoordeelen? neen, ons kortzigtig verstand ziet slechts de gevolgen der gebeurtenissen, waarvan wij zelfs niet altijd het ware goede bevatten; maar het weinige, dat wij daarvan bevatten, doet ons Gods volmaakte wijsheid eerbiedigen en aanbidden. Ik zal dezen eindigen, het onderwerp is zoo rijk, dat ik mijne neiging volgende al te ver zoude uitweiden, welligt kom ik op hetzelve nog weleens terug. Vaarwel mijne waardste! ik ben met geheel mijn hart

Uwe vriendin.

De 23sten Julij.
De bouwval of de ruïne van Brederode.

Zij zijn voorbij, de blijde jaren der kommerlooze jeugd, toen de drie en twintigste dag van Hooimaand mij de vrolijkste feestdag was, toen ik met mijne zusterlijke gespelen, den vroegen morgen reeds met kinderlijken wellust tegenjuichte; toen wij met luidruchtige blijdschap den verjarenden vader onze

geschenken bragten, geschenken bestaande in eene versch geplukte roos waarop de dauw nog parelde, in een korfje vol rijpe vruchten, in eene gebrekkige teekening, of iets anders, dat van onze kinderlijke vlijt en oefening getuigde, geschenken, die in ons oog de grootste waarde hadden, omdat het welgevallen van den liefderijken vader, die altijd liefkozend bekroonde. Ja dan was het hoogtijd in het ouderlijke huis, eenvoudige heilwenschen, die van de lippen der kinderen vloeiden, waren reeds eenen verkwikkenden zegen voor het beminnend vaderhart, dat den vurigsten dank aan den Almagtige offerde; dank voor het onschuldig opbloeijend kroost, dank voor het vervlogen levensjaar, dat voor het belang van het gezin zoo nuttig, zoo heilzaam was geweest, en waarin zoo veel huisselijk geluk was genoten; liefde en gulhartige vriendschap vierden dan met ons het huisselijk feest. O gij heilige uren der vreugd! als lagchende schaduwbeelden vertoont gij u nog aan mijn geheugen; nimmer waart gij getuige van eenig donker wolkje, dat op dien dag mijn kommerloos genoegen omnevelde; nimmer waart gij getuige van een' traan der smart, die het genot van onvermengde vreugd voor mij verbitterde, doch *verre*, *verre* achter mij ligt het met bloemen bestrooide pad der kommerlooze kindschheid, de morgenstond des levens is voorbij, de zwarte onweerswolk, die, reeds toen smartelijke gewaarwordingen telkens nog in nieuw genot schenen te verdwijnen, de heldere stralen van de opgaande zon des levens overschaduwde, die onweerswolk

deed zich allengs meer in al deszelfs schrikbarende donkerheid beseffen. Benaauwd en drukkend was de middag, en ach! de avond beloofde geene verademing, toch bloeiden onverwelkbare bloemen op den weg naar het graf. Reine vriendschap! dochter des hemels! uw adem was het levenbehoudend koeltje op den heeten middag; uw aanblik was als de liefelijk troostende avondstar, die de aarde over het weggezonken zonlicht vertroost. Dichtkunst! gij, die de teedere lier, door mij uit de hand der meêdoogende natuur ontvangen, schoon op lage toonen, stemdet, gij leerdet mij in jubelzangen der blijdschap, of treurliederen der innige zielesmart, mijn gevoel uitdrukken; en gij heilrijke oefening, gij, die den lijdenskelk met jeugdig groenende palmen omkranst, gij, die het gevoel der ontbering in sluimering wiegt, en den sluijer, waarachter de zigtbare natuur zich verschuilt, voor mij wegschuift, en de vlugt der verbeeldingskracht bestuurt, heilrijke oefening! aan uwe hand geleid, ontkiemden de nuttigste kundigheden, even als de eerstelingen der lente, wanneer de winter nog van zijne graauwe wolkenkoets vaak sneeuwvlokken nederstrooit, voor mijne eenzame treden. O het zegt weinig, dat de tijd, de jaren mijner spelende jeugd deed wegzinken, het zegt weinig, dat hij mij verwijderde van het ouderlijk huis, waar de stem der schuldelooze feestvreugd niet meer kon weergalmen, omdat de dood ook daar zijne offers vorderde, ach reeds veelmalen ging de 23ste dag van Hooimaand op en onder, over het slapend stof van den geliefden vader, wiens geboortedag in mijn' kindschen

leeftijd zoo veel reine zaligheid schonk, ja zelfs, die in lateren tijd nog zoo veel stille tranen der dankbare vreugd deed vloeijen, en aan mijne kunsteloze dichtlier zulke zachte, maar gevoelvolle klanken ontlokt. Anderen hebben de plaats mijner geliefde gestorvenen, onder de levenden vervangen; doch de gezegende nagedachtenis der dooden is niet gestorven. Neen zij leeft in dit hart, dat met stillen weemoed voor hen blijft kloppen. Zij leeft ook nog in het hart van velen; en zoo vaak ik in mijne verbeelding tusschen de zwijgende graven der geliefden wandel, verheft zich de stem der onsterfelijkheid in mij, en ik juich: Schepper van het heelal! wat ook vergaan moge, de liefde blijft eeuwig; wat ook vergaan moge, het menschelijk wezen bestaat in eeuwigheid; ginds boven graf en tijd bloeit het leven mijner geliefden voort, daar bloeit ook eenmaal mijn leven voort; en wij genieten de heerlijke vruchten der liefde, ja vruchten, waarvan de liefde hier op aarde de zaden in het menschelijk gevoel uitstrooide. Neen de tijd verwoest geen waarachtige menschengeluk, schoon hij troonen vergruist, koningrijken omkeert, namen van volken uit de geschiedrol wischt, en den onderzoeker der vroege oudheid niet zelden in doolhoven van gissingen zich doet verwarren. Hoe weinig weten wij toch van den eersten dageraad des menschdoms, in welke wereldoorden heeft het zich toen niet reeds uitgebreid? hoe menigwerf heeft de onderzoeklievende zich verheugd over ontdekkingen, die door volgende ontdekkingen bespot werden? hoe menigwerf heeft het spoor der beschaving den wereld-

beschouwer misleid; wanneer zich dat spoor in woestheid en onkunde scheen te verliezen, doch op de zonderlingste wijze weêr te voorschijn kwam, in verborgene holen of onder steden en rijken, die op het puin van vergane steden en rijken waren gevestigd. Verbazend groot was de ontdekking van *Amerika*, dat de naam van eene nieuwe wereld ontving, dat in het oog van sommige geleerden, uit het overblijfsel van den Chaos zich scheen ontwikkeld te hebben, terwijl zich anderen dit wereldgedeelte verbeeldden als een eeuwen lang verborgen verblijf voor eene geheel andere menschensoort, dan die van de paradijsbewoners is afgestamd, doch hoe worden al deze aangenomene stellingen niet als stuivend kaf verstrooid, daar, waar in verschillende oorden van *Amerika* zich de duidelijkste bewijzen van vergevorderde kunsten ontdekken? daar, waar in verschillende oorden overtuigende blijken van eene vroegere bewoning door denzelfden menschenstam, diep uit den grond worden opgedolven. Maar niet slechts het lot van verdwenen volken, die in geene geschiedboeken staan aangeteekend, verschuilt zich voor het zoekend oog diep in het graf der eeuwen; ook zelfs de lotgevallen van geslachten, wier naam boven weggewentelde eeuwen nog weergalmt, blijven meestal voor de nakomelingen bedekt. De lotgevallen der heldhaftige bewoners van lang vervallen burgten en sloten, verdwijnen voor ons in het donker verleden; hoe vele bouwvallen staan daar, vooral op rotsige gronden, als zoo vele zegeteekens van den verwoestenden tijd. Het naburig *Duitschland* toch is rijk in soort-

gelijke overblijfsels uit vroegere eeuwen; wie reisde immer opwaarts langs de oevers van den Rijnstroom, en vestigde niet met ernstige bewondering een' blik op de allengs in puin wegstuivende burgten, op naauwelijks toegankelijke rotsen, weleer schijnbaar voor de eeuwigheid gevestigd. Maar wie onzer tijdgenooten verzekert ons, dat ware helden, die de menschheid tot eer verstrekten, die de weerloozen beschermden, en de onschuld in hunne sterk geveste burgten eene veilige schuilplaats boden, daar hun verblijf hielden? of, dat trotsche geweldenaren, die zich verrijkten met geroofden buit, en zich op het vergieten van menschenbloed beroemden, daar, binnen die breede muren eenmaal tot afgrijzen der menschheid leefden? wie verzekert ons, dat niet vaak de vermoord wordende onschuld daar binnen, tot God om regt schreide? dat de slagtoffers der barbaarsche wraakzucht daar, duldeloos gefolterd en tot wanhoop gebragt zijn? gepleegde gruweldaden, (dit weten wij) zweven nog als zoo vele schimmen der ware gebeurtenissen, in oude volksvertellingen onder de nakomelingen rond; schimmen die door de verbeeldingskracht tot akelige verschijningen, die in de donkere schaduwen der oude muren en torens omdwalen, worden gevormd. Ja het gevoel van regt, van billijke vergelding, dat de menschelijke natuur is ingeschapen, maar dat zich door onkunde en bijgeloof laat misleiden of misvormen, dat gevoel waant nog, in het gekras van het nachtgevogeltje, dat in de vervallene ridderzalen eenzaam nestelt, of in het geruisch van den wind, die den bouwval om-

waait en het verbrijzelend reuzenwerk in puin daarheen strooit, de geesten van mishandelden en vermoorden, om regt en wraak te hooren kermen. Ook in ons vaderland, schoon zich daar geene rotsen immer aanboden om roofsloten of burgten op hunne kruinen te grondvesten, ontbreekt het niet aan tot puinhoopen vallende getuigen der vergankelijkheid, die eene reeks van eeuwen getrotseerd hebben; ook hier hadden onze voorgeslachten hunne, met grachten en muren omringde burgten, door moedige ridders en vorstelijke helden bewoond; ook daar rustten de dapperen zich toe ten strijd, ook daar vierden de geweldigen hunne zegepralen, en ach ook daar zullen gekluisterde overwonnelingen, en offers der wraak of der wellust, hunne bange noodkreten hebben doen hooren! Nimmer naderde ik een' dier bouwvallen, of deze denkbeelden vermengden zich met eene soort van eerbied voor de oudheid, en verloren zich in stille dankbare vreugd over onze meer gelukkige tijden, over den ondergang der barbaarsche eeuwen, toen slechts veiligheid woonde achter grachten, muren, sloten en grendelen, of toen het regt van den sterkste zegevierde, en het eigendom der weerloozen door de overmagt der burgtbewoners werd ontroofd. God zij gedankt, wij behoeven geene burgten of sloten meer om veiligheid en rust te genieten; de veldeling is in zijne nederige hut heden zoo vrij, zoo volkomen meester van zijne bezitting, als de vorst op den troon; billijke wetten beschermen allen, hij wien het brood door eene weldadige hand wordt toegedeeld, heeft dezelfde aanspraak op regt, op ver-

dediging, als de rijkste bewonder van paleizen. Bij het denken aan vroegere eeuwen, aan verwoestingen des tijds of aan bouwvallen, herinner ik mij den bekoorlijken zomerdag, getrouwe edeldenkende vriend! toen ik met u den bouwval van het huis te *Brederode* bezocht; dien bouwval, die nog, in spijt van verwoesting door menschengeweld, door stormen en eeuwen-oude wisselingen veroorzaakt, daar nog aan den voet der hooge duinen, niet ver van het oud eerwaardig *Haarlem*, den tot droefgeestigheid stemmenden bouwtrant onzer voorvaderen, en de vergankelijkheid van het sterkste menschenwerk getuigt. Welk een onderscheid tusschen de bevallige lusthuizen, die den, door liefelijk lommer beschaduwden grond bij *Overveen* en *Bloemendaal* versieren, en het huis te *Brederode* met zijne dikke muren, bekrompene zalen, slechts door kleine venstergaten verlicht, met zijne angstvalligheidwekkende torens en schrikbare onderaardsche gewelven; alleen dit onderscheid, moest de eenzijdige lofredenaar der grijze oudheid met den geest van onzen tijd bevredigen. Toen het huis te *Brederode* gesticht werd, werd slechts veiligheid voor geweld en roofzucht bedoeld, dit getuigt het zware muurwerk, waarvan elken steen het merk van de forsche hand der bouwlieden schijnt ingedrukt. Geene luchthartige vrolijkheid werd in de schemerachtige wapen- of feestzalen door ruime vensters genoodigd, het was genoeg, wanneer zich de aan strijd gewende bewoners en gasten, rondom den met grove spijs beladenen disch konden nederzetten, om zich even heldhaftig in het ledigen

der drinkbokalen als in het plengen van bloed op het slagveld te vertoonen. Het was genoeg, wanneer zij daar, bij het glinsteren der oorlogswapenen, die hunnen dreigenden glans langs de zware dikke wanden verspreidden, tot nieuwe krijgs- of rooftogten konden besluiten; of over de straf, die zij hunne gevangenen wilden doen ondergaan, konden beraadslagen. Geheel anders zijn onze hedendaagsche lustplaatsen en huizen, geene gracht, geen wal noch muur, behoeft deze te beschutten; een luchtig raster- of latwerk of eene haag van bloemdragende heesters is genoeg, om grazend vee en spelende kinderen af te weren; lagchende bloemperken en zacht lispelende boschjes, bekroonen den grond, terwijl de landelijk woning van alle zijden door de heldere zon verlicht, de onschuldige vrolijkheid uitnoodigt om in de ruime, met lucht en glans doorvloeide vertrekken, het blij genot der vriendelijke gezelligheid in te oogsten. Geen schuwe wantrouw vangt daar de flaauwe lichtstralen door kleine openingen in den dikken muur, waarin eenige doffe glasruiten geplaatst zijn, gelijk eertijds, op; neen, kommerloos blikt het helder open oog, door het zuiver glas, dat in groote breede ruiten verdeeld, den heerlijk schoonen dag majestueus naar binnen laat stralen; geen wapentuig aan den wand, mengt het denken aan krijg en dood met de gedachte aan huisselijke feesten, die liefde en vriendschap hier zoo gaarne vieren; geene vijandige beraadslagingen of besluiten tot lage wraakneming, ontheiligen de blijmoedige, de vernuftige scherts, of den achtba-

ren ernst, die hier in de vriendschappelijke gesprekken vrij mogen heerschen. Voortbrengsels der schoonen kunsten zijn het sieraad der wanden, en schenken, zelfs aan alles wat ons omringt, den zachten gloed der bevalligheid; maar het zijn niet slechts lustplaatsen en lusthuizen, die zich boven het graf der barbaarsche eeuwen verheffen; neen de geheele omtrek draagt het kenmerk van landelijke rust, vrede, genot, vlijt en veredelden smaak. Bekoorlijk *Bloemendaal!* de zoetste verruking trilt door geheel mijn aanwezen, zoo vaak mij uwe lommerrijke bosschen overschaduwen, de ruischende gewelven, die mij dan voor den helderen zomergloed beveiligen, zijn mij heilig; of getuigt niet alles wat mij omringt de zorg der liefderijke Voorzienigheid van Hem, die het menschelijk geslacht met zoo veel wijsheid opvoedt; ja die het met vermogens toerustte om, versierd met het beeld van zijn' Schepper, zijn eigen geluk te scheppen, en zich over zijn werk te verblijden. De Almagtige deed het eerste menschenpaar in een paradijs, door zijne besturende wijsheid uit de aarde ontsproten, in het aanwezen ontwaken, maar, door eeuwen lange ontwikkeling van zielskrachten en gevoel voor het ware schoone, is de mensch in staat gesteld, om zelf de aarde met paradijzen of lusthoven te doen pronken. De zoele zomerwind, die als de adem der zigtbare natuur hier over de in elkander gegroeide toppen van het geboomte wandelt, schijnt mij de stem der Goddelijke liefde, die hare redemagtige voedsterlingen zegent, en tot dankbare vreugd opwekt. Andere landsteken

op dezen aardbol, mogen rijk zijn in meer treffende voorwerpen, rijk in hemelhooge bergen en schuimende watervallen, ook mijn dierbaar vaderland, hoe vlak zijn grond ook zijn moge, heeft zijne eigendommelijke sieraden en rijkdommen. Hebben wij hier van hooge bergtoppen het uitzigt niet op uitgestrekte landen, van golvende rivieren doorkronkeld, kunnen wij de opstijgende dampen, tot wolken gevormd, als rollende golven niet tegen het gebergte zien opklimmen, uitgebreide landgezigten biedt mijn vaderland ons toch aan; ruime onoverzienbare vlakten, in bloeijende velden en lagchende weiden, vol grazend vee verdeeld, mogen door gewoonte de meeste bekoorlijkheid voor ons verliezen; het oog des vreemdelings toch verlustigt zich gaarne in zulk een uitzigt. En hoe veel landelijke schoonheid bieden de heuvelachtige gronden in *Gelderland*, en de met hooge duinen pronkende omstreken van *Haarlem* den weidenden blik des natuurbeschouwers niet aan? getuigt het gij bewoners der liefelijke landwoningen aan den voet der duinen, bij *Overveen*, *Bloemendaal* en *Velzen*, kunt gij immer die zandbergen beklimmen, zonder met het zaligst welgevallen neder te zien op de u wijd omringende steden, dorpen, velden en weiden? hier kaatsen de hooge torenspitzen het schitterend zonlicht terug, daar golft het rijpend koren als eene gouden zee op de akkers, ginds slingert zich eene heldere beek als een blinkende zilveren band langs bloemrijke boorden, terwijl het welvarend rundvee in de malsche weiden het vreedzaam leven geniet, en een' schat van zuivel, tegen

het goud uit *Peru's* mijnen opgewogen, belooft, en talrijke kudden schapen en lammeren, ginds ver, als witte vlokkige wolken aan de helling der duinen schijnen te hangen, om zich vrolijk, de voor haar geschikte duinplanten uit te kiezen. Want, ook aan het stuivend zand is de vruchtbaarheid niet ten eenemaal ontvloden; of, doorweeft het helmgras niet den boezem der zandbergen, en kluistert het het ligt bewogen stof niet in zijne slingerende wortels? ja zelfs op verschillende plaatsen, schijnt zich de groeikracht, die slechts over het dorre zand spelend wandelt, tusschen de duinen te legeren, en kleine vruchtbare vlakten, rijk in voedende planten, verrassen den blik des wandelaars, even gelijk een vrolijk blozend kind, dat tusschen eenzame grasheuvelen speelt, den blik van hem, die de dooden bezoekt, zoude verrassen. Of lacht niet het bevallig plekje *Middenduin* genaamd, waar schaduwrijk lomer zich over de bloeijende voedsterlingen des vruchtbaren gronds uitbreidt, als het leven onder de dooden? of als een, door bronnen bevochtigde en liefelijk groenende step in de brandende zandwoestijn? doch onder al de verlustigende wandelingen, in deze zoo veel verscheidenheid aanbiedende oorden, blijft niet een dieper in mijn geheugen geprent, dan die, naar het huis te *Brederode;* de dag was zoo schoon, het gezelschap zoo edel, zoo beminnelijk, en mijne verbeelding zweefde zo ongestoord over het lang verledene, dat zij uit den doodslaap zoo gaarne wilde opwekken. Bij elken voetstap in den bouwval, scheen het stof van lang vergetene bewoners door

mij in zijne eeuwen oude sluimering, gestoord te worden; hier toch, dacht ik, hebben zij gedacht, gehandeld; hier hebben zij levensvreugd genoten, en met rampspoeden geworsteld; hier in deze vervallene zalen, waar nu uilen en vledermuizen, tusschen de weggevallene steenen hunne jongen uitbroeden, hebben welligt eenmaal dankbare ouderharten van zalige vreugd geklopt bij de geboorte van het kroost, dat hunnen geslachtnaam moest doen voortbloeijen; maar ook hier, hebben welligt kinderen aan de veege sponde der ouderen geweend, want ook toen was de weg tusschen de wankelende wieg en het graf gelijk heden, binnen eenige vlugtige jaren beperkt. O konden wij de gordijn, die de rustplaats der voorgeslachten verbergt, wegschuiven, hoe veel zouden wij te beschouwen, te bewonderen, te roemen en te verachten vinden; eenvoudig, doch ruw, waren der ouden zeden, onwankelbare getrouwheid praalde onder hunne deugden als eene zuiver witte lelie in een' fraai gestrengelden bloemkrans. Opregtheid, gastvrijheid, en onwrikbare heldenmoed waren edele trekken in het karakter onzer voorvaderen; maar de nog jeugdige beschaving had hunne geaardheid niet verzacht, heldenmoed verbasterde niet zelden in eene wilde zucht om krijg te voeren, elke ware of valsche beleediging ontvlamde hunne woeste wraak, zij lieten het vermogen om hartstogten te beteugelen, sluimeren, liefde en haat stormden beurtelings in hunne borst, en verdoofden vaak het gevoel van regt, en domme onwetendheid verbog voor hen zoo wel de schoonheid van de ware redelijke Godsdienst, als

de bronnen der ware vertroosting. Met huivering trad ik in de holle onderaardsche gewelven, die weleer tot bewaarplaatsen van levensmiddelen voor het ridderlijk gezin dienden, maar die ook voor een gedeelte afgezonderd waren om strafbare misdadigen van het maatschappelijk leven en het vervrolijkend daglicht te scheiden, en deze daar door wroeging en doodsangst te laten martelen; of om onschuldige slagtoffers van afgunst, haat en wraakzucht, in den eindeloozen nacht, die in deze gewelven heerscht, te begraven, of eenen folterenden hongerdood te doen sterven. Doch wekte deze bouwval ernstige ja zelfs droefgeestige gedachten, des te meer vervrolijkte mij de vrije lucht, die wij weêr alras inademden. Met onbeschrijfbaren wellust beklom ik, aan de hand mijns vriends, den hoogen duintop, van waar het oog op het huis te *Brederode* als op het graf des voortijds nederblikt; daar op dien hoogen duintop omwaaide mij het verkwikkend zomerkoeltje, liefelijk als een luchtstroom uit hooger, zaliger gewesten. Daar verlustigden zich mijne vriendschappelijke medewandelaars, in het heerlijk uitzigt, dat zich van alle zijden aanbood. Hier vertoonde zich de rijk bebouwde landstreek, waarover de wegzinkende dag zulk een' zachten, zulk een' bekoorlijken rozegloed verspreidde, en waar de verschillende voorwerpen met zulk eene mengeling van verwen pronkten. Ginds golfde in het verschiet de Noorder-Oceaan, door de ondergaande zon met gouden glans getooid, terwijl de witte stipjes of vlokjes, die ver verwijderd aan den gezigteinder schemerden, zich bij het naderen, al-

lengs voor het oog, tot luchtig zeilende schepen schenen te vormen, tot eindelijk het vriendelijk avondrood ons wenkte om deze plaats, (waarschijnlijk eenmaal de zandige oever der bruisende Noordzee) te verlaten, zoo wel als den beneden ons liggenden bouwval, waar langs in vroeger eeuwen de Kennemerstroom vloeide, en waar achter een uitgestrekt eikenwoud, welks toppen hoog in de wolken waaiden, toen den bloemrijken grond overschaduwde; het was deze wandeling, het was dit bezoek aan het huis te *Brederode*, welks herinnering eenmaal mijn' zanglust wekte, en mijne verbeelding aanmoedigde om in de onmetelijke ruimte der verdichting, de geschiedenis der oude bewoners van dezen vervallen burgt op te zoeken, en schoon kunsteloos, met flaauwe verwen af te schaduwen. Ik wil met dit voortbrengsel mijner geringe kunst (dat eens tot eene jaarlijksche bijdrage in den *Belgischen Muzen-Almanak* diende) een weinig veranderd, de overdenking van dezen dag besluiten.

Daar, waar om 's wand'laars voet het oeverzand nog stuift,
En hooge duin op duin den vlakken bodem kuist,
Schoon de Oceaan (sinds lang van hier terug geweken)
Zijn baren, wit beschuimd, op Zandvoorts bank doet breken.
Daar, bij het brokk'lig puin van BREROO'S aadlijk slot,
Gevoelde ik, hoe de tijd met sterkte en grootheid spot;
Daar bij dien bouwval, waaraan de eeuwen rustloos knagen,
Scheen 't mij verachtelijk, eer of roem, van 't stof te vragen.
Neen vriendschap! hemeltelg! daar, aan uw hand geleid,
Omscheen mij 't morgenrood der dagende eeuwigheid,

Uw trouw (de beeld'nis van Gods liefde) is onverganklijk
'k Bezit haar, en 'k begeer geen heil van 't lot afhanklijk.
Wen 't scheepsvolk, peilend in den woesten Oceaan
De zandbank aantreft, waar een stad, eens is vergaan,
Dan blikt het weetgraag neer van 't vaartuig, stout gewimpeld,
En waant in d'afgrond, wen het koeltje 't zeenat rimpelt,
Het muurwerk nog te zien; dan maalt verbeeldingskracht,
De jongste doodstuip van 't versmorend voorgeslacht.
Zoo, breede muren! die der ouden kracht mij toonden,
Zoo waande ik hen te zien, die eens uw' kreits bewoonden.
Bij elken zwaren en met mos begroeiden steen,
Was 't, of mij voor den geest der dappren schim verscheen;
Mij dacht, nog rolde langs begruisde torentrappen,
De doffe naklank, van der grijzen heldenstappen.
De wapenzaal waar nu de nachtuil roofziek leeft,
De vleêrmuis 't licht ontschuilt, en aan de wanden kleeft.
Daar zag verbeelding, nog helmet en harnas pralen,
Daar klonk nog 't barden lied bij 't rondgaan der bokalen,
Door 't glasloos venster, drong (zoo dacht mij) nog 't geschal
Der veldtrompetten, van den trouw bewaakten wal.
'k Zag, dacht mij, 's braven ramp, en 't snood bedrijf der boozen;
't Sneeuwde op der vromen weg toen, ook niet altijd rozen.
Neen, wis'ling streelde en griefde ook beurtlings 't menschlijk hart,
En schakelde toen ook, als nu, de vreugd aan smart.
Toen onschuld! werd ge, als nu, veradeld vaak door 't lijden,
Toen deugd! sierde u, als nu, de zegekroon na 't strijden.
Het gruis der wanden, waar daar ginds die distel groeit,
Was eenmaal door den traan der wanhoop, ligt besproeid,
't Is God bekend welk hart hier leed, voor elk verborgen;
Wie in den bangen nacht, hier hijgde naar den morgen,
Ook schoon het klimmend licht geen troost, geen uitkomst bood,
En 't oog weer smachtte naar 't verkoelend avondrood.

God! snooden zaagt gij hier, door wroegend' angste omgeven
Het daglicht vloeken, en voor 't middernachtuur beven.
Maar, vaak heeft Godsvrucht ook der eedlen hart ontgloeid,
In 't kerkgewelf, waar ginds nu 't nachtviooltje bloeit.
Gij diepe holen! waar geen zonlicht in kan dringen,
Waar koude graflucht waait, en vale schemeringen
Slechts beven over 't stof, door de eeuwen hier vergaard,
En tot een' klammen grond gevormd, die afschrik baart.
Getuigt het zoo gij kunt, wat in uw' nacht gebeurde,
Wie eens voor eeuwen, hier zijn vreeslijk lot betreurde,
Getuigt, wiens keten hier door tranen is geroest,
Wie 't zielverblijdend licht hier eindloos derven moest?
Rolde onschulds jammerkreet hier langs uw stomme wanden?
Of, scheen hier, 't vuur der hel in 's boozen ziel te ontbranden?
'k Rade uw bestemming niet, maar 'k trad u huivrend in,
Ligt borg me ook, hier den schat van 't ridderlijk gezin;
Maar wat ge ook zijt geweest, nooit rinklen hier meer boeijen,
Neen door uw dof gewelf weergalmt vaak 't vreedzaam loeijen
Van 't rundvee, dat hier schuilt, wen 't onweer buiten woedt.
En, heeft zich de overdaad eens, uit uw' schoot gevoed,
Nu voedt het vochtig mos, dat warmte en licht kan missen,
Daar 't langs uw wanden kruipt, slechts pad en hagedissen.
Doch waarom langs het puin, hier, gissend rondgedwaald?
Meer streelt mij 't rijk tafreel bevallig afgemaald,
Op 't zilvren altaarkleed! o Dichtkunst in uw' tempel;
Wie slechts een' voetstap zet op uw gewijden drempel,
Voelt zich door drift ontvlamd, en, daar gij verwen biedt,
Schetst hij de beelden, die hij levend voor zich ziet.
Ook ik, ik waag het (schoon in 't schildren schaars bedreven)
Van lang vergeten tijd, een' schaduwtrek te geven.
Ja 'k teeken moedig, op der eeuwen zwijgend graf,
Schoon kunstloos, AGNES liefde en EDWIN'S grootheid af.

Het Christendom had duizend jaren
Beleefd, toen Hollands Graaf zijn' zoon,
Den jongen SICCO, stout in 't strijden,
Den grond hier schonk, zijn trouw ten loon.
't Geschenk was naauw vol vreugd ontvangen,
Of 't sterke burgtslot werd gebouwd,
Ja, vlijt voldeed aan 's helds verlangen,
Hier groef men onderaardsche gangen,
Ginds rezen torens, boven 't woud.

't Rooi, wijd en breed (zoo sprak held SICCO)
De plaag mijns volks, de roovers, uit.
Sinds, noemde elk hem, den breeden rooijer,
En grootsch, volbragt hij 't stout besluit.
Zijn naam, bleef nog drie eeuwen later,
In BREDERODES naam, bestaan.
De Kenheim * storte 't golvend water,
Vereenigd met het stroomgeklater
Des Rijns, hier nog, in d' Oceaan.

Ja de oude Kenheim ruischte een' wiegzang
Voor 't jeugdig telgje, dat ontsproot,
Toen de achtbre stam van BREDERODE
Geknakt scheen, bij des vaders dood.
De krijgsheld moest op 't slagveld sneven,
Toen BERTHA, kromp door barenssmart,
's Helds dood verpestte BERTHA'S leven,
Doch 't kind, haar in Gods gunst gegeven,
Vertroostte 't bloedend moederhart.

* Een stroom daar een tak van den Rijn inviel, en die zich ontlastte in de Noordzee.

De jonge held groeide op, en praalde
Met ridderlijken wapendos
Al vroeg bij elk tornooi; en roemzucht
Verhoogde dan des jonglings blos;
Maar als een leeuw voor teedre jongen,
Streed EDWIN voor zijn volk, in nood.
Door hem, werd 's vijands magt bedwongen,
En de onschuld aan 't geweld ontwrongen;
Ja, EDWIN was als jongling, groot.

Hij weende, toen de dood zijn moeder,
Zijn hartvriendin, hem had ontrukt;
Zijn hand, gewoon aan 't bloedig slagzwaard,
Had zacht haar de oogen toegedrukt,
Maar nu ook dacht hij aan zijne eeden,
Gezworen met een brekend hart,
Toen hij een' vriend, van God gebeden,
Op 't veege krankbed, zag bestreden
Door doodsangst en onlijdbre smart.

Hij zwoer, en als het morgenblozen
Dat na een' vreeslijk' onweersnacht
Zich in de regendropplen spiegelt,
Verjongde 's kranken levenskracht.
'k Wil 't feest van uw herstelling vieren,
(Sprak EDWIN) op gewijden grond,
Daar, volg ik 's Heilands kruisbanieren,
Vriend! heilig zijn de krijgslaurieren,
Vergaard, waar 't kruis des Heeren stond.

Vol drift verlaat hij Hollands weiden,
   En 't wilgen loof aan 's Rijnstrooms boord;
Straks golven Kedron en Jordaanstroom,
   Voor hem, in palmenschaduw voort,
Niets kan zijn stoutheid evenaren,
   Bij elken strijd, ontvlamt meer moed,
En ver van haardstede en altaren,
Omringd door duizend doodsgevaren,
   Plast hij in 't Sarraceensche bloed.

   Ja straks verbreidt alom, de faam
   Door 't heuvlige oord held EDWINS naam
En jubelt 'BREDERODE uit Neêrlandsch bloed gesproten,
   Vereeuwigt aan des Tabors voet,
   Oud Hollands nooit verwrikten moed,
En baant, het roemrijkst spoor van land- en lotgenooten.'

   Doch rampvol ging de Paaschdag op;
   Pas kleurde hij nog Sions top
Toen 't Christenleger, dat zoo plegtig 't feestuur vierder,
   (Ginds, aan den boord van Kedrons beek
   Verrast) voor overmagt bezweek;
En bloedig lauwerloof den trotschen ACHMED sierde.

   Maar wie voor 't moordend slagzwaard vliedt,
   Held EDWIN, vlugt of siddert niet,
Maar wreekt het Christenbloed door Kanaans grond verzwolgen,
   De Godsvrucht, sterkt zijn kracht, zijn' moed,
   En onverwonnen, plengt hij 't bloed
Van Sarracenen, die nog 't Christenheir vervolgen.

Afschuwlijk moordtooneel! hier krimpt mijn ziel door smart,
'k Waag hier geen' enklen trek, 't penseel beeft in mijn vingren.
Welk slagveld vergt geen traan van trotsche werelddwingren?
Al klopte in de ijz'ren borst ook zelfs een tijgerhart,
Waarom vergeting! ach waarom bedekt uw nacht
Niet al dat rookend bloed? de lijken wreed geschonden?
't Gekerm der stervenden schokt mijn verbeeldingskracht,
En 'k zie als in een' droom, de doodstuip der gewonden.

De nachtwind, suiz'lend in de toppen
Der hooge palmen, blies den dauw
Op gras en bloem tot pareldroppen,
De starren tooiden 't helder blaauw
Van 's hemels boog, met gouden luister
De maan, verlichtte 't eenzaam duister,
En baande een zilvren pad voor 't visschershulkje, op zee.
Toen THIRZA, huis en hof ontvloden
Op 't slagveld weende bij de dooden,
Alleen haar voedsterkind deelde in haar zielenwee.

Nooit op den moederschoot gekoesterd,
Was SELIMA (vorst OMERS kind)
Aan THIRZA'S volle borst gevoedsterd,
En als hare eigen telg bemind.
Ook THIRZA was een zoon geboren,
Dien dierbren waant zij thans verloren;
Een Christen heeft de borst des jongen helds doorboord;
Zoo klonk de maar, die 't moederharte
Verscheurde door onlijdbre smarte,
Zij zoekt, zij kermt, maar schrikt nu zij deez' troosttaal hoort.

Mijn moeder! o verban uw' kommer,
(Zoo roept haar zoon) uw OSMAN leeft.
Acht spoed u, zie hier onder 't lommer
Een' Christen, die den doodsnik geeft;
Vertoef niet, kom uw' OSMAN helpen,
Om 't gudsend bloed eens helds te stelpen.
Ja hij is Christen, maar de trouw zijns vijands waard.
Zijn arm kon mij het staal ontwringen.
Maar toen verwoede vlugtelingen
Mij wilden dooden, toen hergaf de held mij 't zwaard.

Die held was EDWIN, ja reeds bloedend,
Ontwrong hij OSMAN 't heldenzwaard,
Doch Christ'nen (door de neerlaag woedend
En woest van pligtgevoel ontaard,
Ja tuk op lage wraak) besloten,
In OSMAN'S hart hunn' dolk te stooten.
Maar EDWIN, de eedle held, hergaf den jongling 't staal,
Strijd (roep hij) tegen moordenaren,
Hun bloeddorst schandvlekt Christenscharen,
De moordzucht siddert voor die donderende taal.

Straks dringt een pijl der Sarracenen
In EDWINS borst, hij ploft in 't zand,
Zijn vliedend krijgsvolk is verdwenen,
Maar OSMAN heeft zijn trouw verpand
Aan d' eedlen held, vol teedre zorgen,
Heeft hij hem straks in 't woud verborgen;
De dankbre jongling legt hem daar op 't donzig mos,
Maar vruchtloos worden diepe wonden,
Die vreeslijk bloeden, daar verbonden,
Ach OSMAN vindt, hoe trouw, geen hulp in 't eenzaam bosch.

Vergeefsch is OSMAN liefdrijk pogen;
De jeugdige Mahomedaan
Bidt, vol ontfermend mededoogen,
Den God van aarde en hemel aan.
En zeegnend hoort hem de Albehoeder;
De stem van OSMANS teedre moeder.
Is in des jonglings ziel de taal van Gods bestuur,
Ze omhelst haar' zoon, en diep bewogen
Zijn tranen, lofzang in Gods oogen,
Ja elke polsslag is de danktoon der natuur.

O toont (zucht OSMAN) medelijden;
De Christen, die mij 't leven schonk,
Maar nu zijn' jongsten strijd moet strijden,
Smacht stervend naar een' koelen dronk.
De doodstuip rilt hem rees door de aadren,
Doch eer hem THIRZA tracht te naadren,
Stelpt SELIMA het bloed, en 't was, of in den held
Dien zij met geestrijk vocht besproeide,
Weer 't levensvonkje zacht ontgloeide,
Daar zijn gewonde borst door stille zuchten zwelt.

Bekroont ooit, reine vreugd, het wachten
Naar zonlicht, ginds in 't verre Noord,
Wanneer na maanden lange nachten,
Een morgenstraal de kim omboordt?
Meer vreugd nog kroonde 't mededoogen;
Toen EDWIN eerst zijn zielvolle oogen
(Blaauw als 't gestarnd gewelf) in OSMANS arm ontsloot.
Nog kon geen woord zijn tong ontglippen,
Maar van zijn bleek bestorven lippen
Verdween de verw des doods, voor 's levens lagchend rood.

Vlugt woeste krijg! die 't hart verwildert,
Waar Dichtkunst zachter beelen schildert,
Waar liefde zelf 't penseel in 't blos des daagraads doopt;
En onschuld reine verwen mengelt.
't Is liefde die den mensch verengelt,
Die nimmer kwaad gelooft, maar al wat goed is hoopt.

Op 't land in THIRZA'S dadeldreven,
Herbloeit eerlang held EDWINS leven,
Daarheen had dankbre trouw, hem in den nacht gevoerd;
En schoon hem daar als krijgsgevangen
Geen rinkelende ketens prangen,
Hij voelt zich door een' band voor eeuwig vastgesnoerd.

Hoe vaak zag 't edelst mededoogen
Tot englen vriendschap zich verhoogen?
Tot vriendschap van de trouw des Eeuwgen afgestamd,
Ja waar 't waarachtig schoon ontwikkelt,
En ons tot zelfvolmaking prikkelt,
Daar wordt vaak liefde, rein als 't eeuwig licht, ontvlamd.

Moedgevend, als de Cherubijnen,
Die voor het brekend oog verschijnen
Des waren vromen, wen 't verganklijk stof ontzinkt,
Zoo ziet de vreemde held, in 't Oosten
Door SELIMA zich liefdrijk troosten,
Daar 't heilig liefdevuur in git-zwarte oogen blinkt.

Voor God aanbiddend neêr te knielen
Dit zaligt hun vereende zielen;
En liefde spiegelt hun den hoogsten wellust voor,
Wat kan hun wenschen meer beteuglen?
De drift leent hun verbeelding vleuglen,
De toekomst, zweven ze, als Gods blijden lusthof door.

Vroeg, schemerde in het jong gemoed
Van SELIMA, de morgengloed
Van 't Christendom, nooit uit te dooven,
Haar voedster was in *Griekenland*,
Aan JEZUS, door den doop verpand,
Maar had als kind zich weg zien rooven.

Gelijk in 't zaamgegroeide bosch,
De middagzon op 't kruipend mos,
Zich nog in morgendauw blijft spieglen,
Wen 't koeltje, donkre schaâuw ten spijt,
De gouden glansen wijd en zijd,
Op tak en buigend loof doet wieglen.

Zoo bleef (ondanks de donkerheid,
Door 't valsch geloof alom verspreid)
Voor THIRZA 't helderst licht nog schittren,
Ook SELIMA zoog waarheidsmin,
Aan THIRZA'S vollen boezem in,
Doch trotschheid bleef haar lot verbittren.

Haar vader stierf den heldendood,
Toen over 't kind, op THIRZA'S schoot,
Een Sarraceen zich wilde erbarmen;
Maar nu verrukt door 't bloeijend schoon,
Eischt hij haar min, zijn zorg ten loon,
Dien dwang ontvlugt ze in EDWINS armen.

Ja, lieve SELIMA! ontvlied,
De stem des bloeds weerhoud' u niet,
Geen wet kan u haar' vloek doen duchten;
Vlied EDWIN! 't is geen maagdenroof,
Uw bruid zoude eenmaal 't valsch geloof,
Ook schoon ze u niet beminde, ontvlugten.

Ze ontvlieden; stroomen van genot
Doorkronklen beider zalig lot,
Heel 't Christenheir juicht EDWIN tegen,
Triomf, hij leeft, hun veldheer komt,
't Gemor der moedloosheid verstomt,
En hoop herleeft op 's Eeuwgen zegen.

Ook SELIMA wordt blij begroet,
Door een' getrouwen zustrenstoet,
(Bij *Bethlehem* 't gewoel ontweken)
Daar veilig, door den kloostermuur,
Drenkt oefning, haar elk rollend uur
Uit waarheids reine wellust-beken.

Nog blonk de morgenstar aan 't onbewolkt azuur,
Terwijl de heldre zon reeds achter d' aardbol gloeide,
En duizend starren doofde, als in een' stroom van vuur,
Die over 't luchtgewelf met purpren weerschijn vloeide.
't Was de uchtendstond van 't Pinksterfeest,
Gewijd aan waarheids heilgen geest,
Die in de Apostlen eens heel 't Christendom bestraalde,
't Was hoogtijd aan uw boord, o kronklende Jordaan,
De lofzang galmde, bij de ontrolde zegevaan,
Ginds, waar op 's Menschen zoon de kracht zijns Vaders daalde.

Nu treedt de doopling toe, en Bisschop GODEWIN,
Zal haar met water ('t beeld van Gods genâ) besproeijen,
Als ligte wolkjes om de lentezon, Christin!
Ziet ge u het doopkleed (wit als reine sneeuw) omvloeijen.
Juich AGNES! reine doopling! juich,
Triomf, uw nieuwe naam getuig,
Uw regt op al de vreugd, al 't heil des Evangelies,
Ja zink in EDWINS arm, triomf, de bruidskroon tooit
Uw losse lokken; ginds is 't echtaltaar bestrooid
Met Sarons rozen, en vol pracht gekleurde lelies.

Alras, dreef 't windgeblaas de kiel door 't golvend zout,
Dat in den glans der zon zijn schuim, als fonklend goud,
Deed spatten om het want en de uitgespannen zeilen,
Bij 't kunstig sturen, en 't bedachtzaam gronden peilen;
Daar 't schip met vooglen vlugt langs Cos en Cyprus vliegt,
En 't achtbaar *Samos*, waar HOMEER werd opgewiegd,
Ras blaauwt het vaste land, ras hoort men 't golven klotsen
Op 't Europesche strand, en de Afrikaansche rotsen.
Straks groet men *Frankrijk*, dat zijn havens gastvrij biedt,
En 't Britsche krijtgebergt rijst, blikkrend in 't verschiet.
Maar, ziet men ginds een wolk? o *neen* 't zijn *Neêrlands* duinen,
Zie 't lagchend morgengoud omhult hun blanke kruinen.
Dit zijn de burgten die natuur uit stuifzand bouwt,
Die *Neêrland* hoeden, voor't vaak woedend vloeibaar zout.
Straks hoort het scheepsvolk reeds de welkomgroeten schallen,
Men haalt het zeil omlaag, de grijpende ankers vallen.
Men landt, men knielt en kust den vaderlandschen grond
Waar 't stof der oudren slaapt en 't wiegje eens veilig stond.
De jeugdige AGNES, derft hier, *Kanaans* dadeldreven,
Maar ziet zich, eikenschaâuw en weide en veld hergeven.
Haar EDWINS vaderland, is ook *haar* vaderland,
Voor *haar* heeft liefde alom Gods paradijs geplant.
's Lands ridders doen haar komst in *Holland*, prachtig vieren,
Zij ziet de pluimen slechts die EDWINS helm omzwieren.
De dappre EDWIN, wordt als held, alom begroet,
Doch lans noch speer (gedoopt in 't Sarraceensche bloed)
Voldoet zijn roemzucht, *neen*, door zuivren wellust dronken,
Boogt hij op 't echtjuweel, hem in Gods gunst geschonken.
Geen vorstlijk paar, zoo schoon, zoo goed, verscheen hier ooit,
De weg, wordt waar 't verschijnt, met bloemen mild bestrooid;
Maar BREEROO'S oude burgt kan EDWINS hart bekoren,
Naauw blikkert boven 't woud de weerhaan van zijn toren

Of 't moedig ros, voelt zich met nieuwe drift gespoord,
En over ALBRECHTS berg rent heel de hofstoet voort.
Op fiere kleppers, die 't gebit al schuimend knabblen,
De Kenheimsstroom ruischt zacht, zijn heldre golfjes kabblen,
Bevracht met zwanen, om wier hals en vlekren, 't nat
In 't schittrend middaglicht als diamanten spat.
Heel 't bloeijend landschap zwemt in gouden zomerluister,
En 't feestloof ruischt alom als blijdschaps kalm gefluister.
't Is of op *Neêrlands* grond, natuur in stouter pracht,
Dan ooit nog, (de eedle vrouw uit *Kanaan*) tegenlacht.
De weg is rijk versierd met praalboog, krans en kroonen,
Waardoor het landvolk poogt, zijn vreugde en trouw te toonen.
Men rijdt de slotpoort in, en als in zegepraal
Treedt EDWIN met zijn gade, in de opgetooide zaal,
Daar strooit men 't edel paar met roos, laurier en palmen,
De welkomgroet smelt weg in harp en citergalmen.
De disch is rijk voorzien, de harten slaan verruimd,
Nu *Frankrijks* druivensap in zilvren kelken schuimt.
Maar, schoon de Rijnstroom door zijn val van steile rotsen,
Waar langs zijn golven, wild en dondrend nederklotsen,
Elk door 't verheven schoon verrukt, en heel natuur
Met majesteit versiert, ja 't schuim, door 't zonnevuur
Gekleurd, dan nedervalt als diamanten drupplen,
Hij schenkt meer blij genot daar waar zijn golfjes hupplen
In wijngaardschaduw, of waar schaap en rundvee graast,
En Zefir over weide en veldviooltjes blaast.
Zoo kon aan EDWIN en zijn AGNES, 't huislijk leven,
Dat kalm daarhenen vloeit, meer eedlen wellust geven
Dan schitterende praal, en 't luid gejuich der vreugd.
Neen zalig door hun liefde en reine Christendeugd,
Scheen hun de weg naar 't graf een paradijs, vol weelde,
Zoo zuiver als die ooit Gods vleklooze englen streelde.
Hunn' trouwdag vierden ze als een' feestdag, jaar op jaar,
Dan werden weeuw en wees gespijsd, door 't minnend paar

Dat weldoend, dankte voor 't geluk aan hen geschonken,
God deed hunne echtkoets met een' krans van telgen pronken.
Elk uur schenkt hooger heil, tot eindlijk in den gloed,
Van een'gevloekten krijg, 't geluk verteren moet.

Doch in den nacht der ramp, die ze op hun lot zien zinken
Blijft huwlijkstrouw, nog als't vertroostend maanlicht blinken.
Vlugt, dierbre! 's muitlings wrok heeft mij ten val bestemd
(Zegt EDWIN tot zijn ga, die aan zijn hart zich klemt.)
Neen, kermt ze, geen geweld kan AGNES u ontscheuren,
'k Stierf duizend dooden, moest ik uw gemis betreuren;
'k Wil sterven waar gij sterft, maar berg ons kroost in't slot
Daar ginds in *Badenstein*, 'k beveel het daar aan God.
Maar deze hand (gewoon om zijde en vlas te spinnen)
Voert wapens, onze leus is: *dood of overwinnen*.
Haar EDWIN smeekt vergeefs, de teedre vreest geen nood,
Haar boezem zwoegt alleen voor kroost en echtgenoot.
De burgt wordt woest bestormd, en EDWINS legerknechten
Betoonen leeuwenmoed, daar zij VAN LOON bevechten;
Die trotsche vreemdling vraagde uit heerschzucht, slechts de hand
Van ADA, de erfgravin van 't bloeijend *Nederland*,
Schoon *Beij'rens* Prins al vroeg haar had tot bruid verkoren,
En ach, de veertiende eeuw was naauwlijks nog geboren,
Of *Neêrlands* volk was reeds bevlekt met broederbloed,
Terwijl 't onzinnig, zich in eigen boezem wroet.

Held EDWIN weert nog lang zijn' vijand van de wallen,
Doch rustloos door VAN LOON benard en aangevallen,
Bezwijkt de onwrikbre moed, in 't eind voor de overmagt,
De grachten zijn gedempt, en 't krijgsvolk ligt geslagt;
Mijn ga! (zucht EDWIN vlied, Gods engel hoede uw leven,
Gindsche onderaardsche gang kan u nog uitkomst geven.

Een pijl drong me in de borst, gij vindt bij God mij weer,
Hij valt, zij knielt naast hem, daar stort de burgtpoort neêr,
Een zwarte wolk van stof schept nacht voor beider oogen,
De vijand plast in 't bloed, nu 't burgtplein opgevlogen,
Wat ademt wordt vermoord, de wreedheid kent geen perk,
Men zwaait de fakkels rond, en vlammen kleuren 't zwerk.
Grijpt EDWIN (roept VAN LOON) hij boete in slaafsche banden,
Zoo lang hij leeft zijn' trots, *maar* onder 't vreeslijk branden,
Daar alles knapt en kraakt, gebint en balk verteert,
Wordt wie den stervende durft naadren, afgeweerd.
Ja AGNES blijft zijn schild, ondanks het vreeslijk gloeijen,
Van 't vuur, tot hen de dood bevrijdt van 's dwinglands boeijen,
Stuiptrekkend weert ze nog de vlam van EDWIN af,
En hart aan hart gekneld, wordt gloeijend puin hun graf.

Geen wonder, dat zich stille woestheid,
Sinds eeuwen hier gelegerd heeft.
Zij zelf bewaakt het stof der eedlen,
Dat eenzaam om den bouwval zweeft,
Natuur eerbiedigt moed en liefde,
Zij dreef den Oceaan, ten spijt
Van 't golfgeklots, terug, de grond hier
Is kerkhofsluimring toegewijd.
De trotsche wouden zijn ontworteld,
Sinds AGNES, aan hun schaâuw gewoon,
Het *Neêrlands* lied, niet langer stemde,
Op *Salems* zilvren citertoon.
Natuur deed ALBRECHTS berg verzinken,
En schiep 't bekoorlijk *Bloemendal*,
Waar elke lente, 's braven lijkdienst,
Tot 's werelds avond, vieren zal.

De 25ste Augustus.

Deze dag, waarop het verachtelijkst oproer in het ondankbaar, in het door voorspoed verdarteld *Brussel* losbarstte, zal in de jaarboeken van ons Vaderland vereeuwigd blijven, tot schande van een volk, dat door het vereenigen van de domheid der middeleeuwen, met eene door valsche wijsbegeerte benevelde verlichting, woeste losbandigheid, spotternij met eeden en Godsdienstig gevoel, ja eene afschuwelijke welvaart vermoordende wanorde, deed geboren worden. Deze dag, zeg ik, blijft in de jaarboeken van ons Vaderland tot schande van zulk een volk vereeuwigd, en geeft mij overvloedig stof, om mijne vrouwelijke landgenooten (waar dit noodig mogt zijn) te doen opmerken, hoe de Goddelijke Voorzienigheid onder al de schijnbaar willekeurige woelingen der volken, haren heilbedoelenden invloed doet gevoelen. Doch de beelden van het zwartst verraad, van de afgrijsselijkste ondankbaarheid, verwoesting, roof en moordzucht, zijn mij nog te levendig voor den geest om mijne gedachten over dit onderwerp geregeld mede te deelen. Neen, het is mij genoeg met een enkel woord te doen gevoelen hoe de ondoorgrondelijke wijsheid van het nameloos Wezen, dat den loop der dingen bestuurt, alles doet medewerken ten goede, en uit het schijnbaar kwaad, het waarachtig menschenheil doet geboren worden. Menschelijke wijsheid, diepdenkende staatkunde waande in de vereeniging van *België* met oud *Nederland* een

duurzaam steunpunt voor den algemeenen vrede van *Europa* te vinden; doch de uitkomst leerde, dat de ingezetenen van *België* op ver na niet rijp waren voor zulk eene vereeniging; verbasterd zedelijk gevoel, ingewortelde vooroordeelen, wantrouwen en hoogmoed (aan kleine bekrompene zielen zoo natuurlijk eigen) maakten de Belgen volstrekt ongeschikt voor het genot van een grondwettig Staatsbestuur,

van een Staatsbestuur, dat aan allen zonder onderscheid, burgerlijke vrijheid, door orde en wetten veredeld, als een onbetwistbaar eigendom verzekert, en de menigvuldige afzonderlijke belangen in het algemeen volksgeluk als in een eenig middelpunt doet te zamen vloeijen. Willekeurige overheerschers kunnen soortgelijke, nog voor ware vrijheid onvatbare volken, tot gehoorzaamheid dwingen. De tijd waarin de Belgen door NAPOLEON den overweldiger geregeerd werden, strekt hiervan tot getuige. Maar voor eene verstandige onderwerping aan orde en wetten, voor eene bezworene getrouwheid aan het algemeen belang, hiervoor waren de Belgen niet vatbaar, en zij zullen het ook niet zijn zoo lang zij door inwendige verdeeldheid, zoo lang zij door zich zelven het ingewand te verscheuren, niet kunnen of willen leeren, dat eerbied voor elks afzonderlijke regten, een volk verhoogt en sterkte geeft, dat getrouwheid aan het algemeen belang alleen de echte adelbrief is, waarop de Almagtige God zelf zijn zegel drukte, en dat een door onderzoeklust verlicht verstand, dat eene Godvereerende liefde voor de eenvoudige Goddelijke waarheid, aan een volk onvervalschte majesteit schenkt. Sinds lang was de verachtelijkste muitzucht (van ouds reeds aan de bewoners van *België* eigen) ook nu onder het zachte bestuur van den Koning der *Ne-*

derlanden, door hoogmoed, afgunst en Godsdiensthaat opgekweekt; de zaden des oproers waren sinds lang heimelijk uitgestrooid, en zij hadden in de harten der misleide en omgekochte menigte maar al te welig wortels geschoten. Het zoude te veel gewaagd zijn om te beslissen of deze verderfelijke zaden, door gewettigde magt en ernstige maatregelen hadden kunnen verstikt worden; hetzij ons genoeg den algoeden God te danken, daarvoor, dat het oproer uitgebarsten is eer de vertegenwoordigers ook van oud *Nederland* weer in *Brussel* moesten vergaderen, en eer onze geliefde Koning, benevens de geheele Vorstelijke Familie zich in de magt der verraderlijke Belgen bevonden; *God* weet het, wat alsdan het lot dier edelen, wat alsdan het lot van geheel ons dierbaar Vaderland zoude geweest zijn. Voorzeker te vroeg voor de listige opperhoofden der muitelingen, ontvlamde de woede der domme menigte, die, op roof en moord verhit, het goud waarvoor zij gehuurd was, wilde verdienen. Maar vinden wij dankstof in deze vervroegde uitbarsting, de geheele schandelijke opstand der Belgen verlost ons van een' band, die valsch genoeg ten opschrift droeg *broederlijke vereeniging*, maar die ons volksgeluk verworgde, die de handen onzer fabrikanten kluisterde, en onzen koophandel ten spot van andere volken in slavernij deed zuchten. *Heil* ons, mijn dierbaar, maar heden jammerlijk gedrukt Vaderland, heil ons, die onnatuurlijke vereeniging is voor eeuwig verbroken. Met eene edele grootmoedigheid hadt gij dien band geduld, maar de door die vereeniging zoo uitnemend bevoordeelde Belgen hebben dien zelven vernietigd. Zij mogen de wrange vruchten van hun gedrag vrij inoogsten. *Maar* het ver-

eenigd gebed der Noord-Nederlanders, zal (dit mogen wij kinderlijk vertrouwen) door den Almagtige verhoord worden. De onbezweken moed, de dankbare liefde voor Vaderland en Koning, de goedwillige opoffering van goed en bloed tot algemeen heil, gewis deze deugden zullen niet onbekroond blijven. Niet vruchteloos heeft oud en jong, rijk en arm, op het altaar des Vaderlands vrijwillig geofferd. Daar bragt de arme weduwe zoo wel hetgeen zij tot haar levensonderhoud noodig had, daar bragt de dienstbare, zoo wel de vrucht van zuren arbeid, als de schatrijke een gedeelte van zijnen overvloed; en de edele vrije burger hetgeen hij voor eigen genoegen, of voor een' gerusten ouderdom had gespaard. Neen, niet vruchteloos vloeiden de tranen van ouders, echtvriendinnen, teeder minnende maagden en trouwe vrienden, toen de lievelingen van hun hart, zich uit hunne armen rukten, en naar de grenzen ijlden om den erfgrond te verdedigen. Vrede en rust zullen tot ons terugkeeren, onze voorspoed zal herbloeijen. Ik sluit dit mijn Dagboek in deze vertroostende verwachting, en Hij die het regt der volken handhaaft, zal die verwachting niet te leur stellen.

EINDE VAN HET TWEEDE EN LAATSTE DEEL.